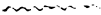

SBORNÍK SVATOMETHODĚJSKÝ.

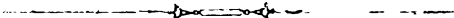

Přípravné poučení
k roku jubilejnímu 1885.

sepsané od rozličných spisovatelů.

Nákladem „Dědictví ss. Cyrilla a Methoda“
na rok 1884.

V Brně, 1884.

V komisi u K. Winikera v Brně, Bedř. Grosse v Olomouci a Fr.
Řivnáče v Praze.

Tiskem akc. morav. kn. tiskárny v Brně.

Sv. METHOD,
apoštol Moravy.

Proslov.

Stojíme v předvečerní době roku velikého, veleslavného, jubilejního; velikého, protože veliké jsou jeho vzpomínky, veliký jeho význam; veleslavného, nebo veliké se v něm pro každého Čecha a pro každého Slovana vůbec připravují slavnosti; jubilejního a radostného, nebo veliké se nám v něm nabídnou milosti a nebeské blahodary, nad nimiž dlužno v nejhlubší útrobě srdce plesati a co nejvroucněji se radovati. Kýž veliký ten rok nalezne v nás i srdce veliká, schopná vnímati v sebe všechny jeho veliké milosti, blahodary a útěchy!

Kýž není v roce příštím v národě našem ani paláce ani chatrče, kde by se neslavila památka největších našich po Bohu dobrodinců, kteří slovanské předky naše z říše temnosti uvedli do říše světla Syna Božího, Ježíše Krista; kýž není otce ani matky české a slovanské vůbec, která by nevypravovala o blahočinnosti slovanských apoštolů našich dítkám svým, aby se mladistvá srdce jejich rozhárala úctou a láskou k svatým věrověstům našim; kýž není domu ani chaloupky, kdeby nebylo ani obrazův ani sošek svatých bratří těch, kteří předky naše nejen písmu, nýbrž i církevním umám vyučovali; kýž se z každého města i městečka, i vesnice hrnou zbožné zástupy k našemu moravskému Betlému, ku kolébce víry naší a spolu ku hrobu sv. Methoda — na Velehradě, aby na hrobě tom neskonalé vzdaly díky předně Bohu

trojjedinému a pak i sv. Methodu za neocenitelný nebeský dar samospasné víry Kristovy!

Sám svatý Otec, slavný Leo XIII., vybízí nás Čechoslovany a všechny slovanské národy věčně památným okružním pastýřským listem „Grande munus“ (vznešený úkol), abychom slavili vděčně památku mužů nejslavnějších ve všech národech slovanských, mužův, kteří jsou spolu jejich největšími okrasami, jejich vzory a jejich chloubou, kteří jsou jako „dva olivové stromy a dva svícny svítící před Pánem“ totiž — ss. Cyrilla a Methoda. I není pochyby, že na prosbu našich velepastýřů vroucná, otcovská láska velikého Lva XIII. k slovanským národům — otevře štědře pokladnu nebeských milostí, aby nás v příštím jubilejním roce obsypala náplní neocenitelných blahodárův a a dober nebeských.

Kýž však také v druhém tisícletí křesťanského života mezi Slovany zvítězí velikolepá, překrásná a přesvatá idea či vzorná myšlénka Lva XIII., kteráž jest cílem nejvroucnějších jeho tužeb, modliteb a snah a kterouž vším právem nazývati lze idejí cyrillomethodějskou; nebo jako magnetická jehlice (dralka) veždy ukazuje k severnímu pólu, tak zase idea cyrillomethodějská stále a nezvratně ukazuje k Římu. Vždyť k tomuto cíli směřovaly hned kroky svatých věrověstů našich, když nalezše drahé ostatky slavného třetího papeže a spolu mučeníka sv. Klementa toužili je donesti tam, kam především náležely do Říma. Tam s radostí pšlely jejich kroky, když od sv. Otce ku prahům apoštolským povoláni byli. Tam s největší slávou a laskavostí přijati a bis-

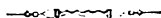
kupskou důstojností vyznamenání jsouce, posvěcení a nejvyššího potvrzení misijního díla svého dosáhli; tam sv. Cyrill s papežskou téměř veleslávou pochován a kosti jeho uloženy ve chrámu sv. Klimenta, aby ustavičně ze středu veškeré církve Boží kynuly vzdáleným Slovanům a je jako magnet přitahovaly k matce a hlavě veškeré církve Kristovy, k církvi římské. Tam — v Římě — sv. Method na důstojnost arcibiskupa moravského a panonského a na apoštola všech Slovanů povýšený nalezal ve všech protivenstvích svých jako na pevné skále a bezpečné tvrzi mohutnou oporu a nejdůraznější i neklamnou ochranu.

Kýž v roce jubilejním 1885 na hrobě apoštola všech slovanských kmenů, svatého Methoda, na Velehradě bratřimi slovanskými od jednoty církevní odtrženými první se stane krok ku smíření s Římem, kýž tímto činem splní se nejvroucnější touha velikého papeže našeho Lva XIII., aby i tyto od jednoty církevní odvrácené bratry do svých otcovských náručí přijati a jako věrné syny jedné všeobecné apoštolské církve s plesáním objati mohl. My aspoň — jakožto věrné děti církve římské ode dávna — vylívejmež v příštím roce na hrobě sv. Methoda úpěnlivé modlitby na tento svatý a vznešený úmysl sv. Otce za naše v neslovanském, řeckém rozkolu zatonulé bratry.

I tato knížka budiž v našem lidu stálým budičkem, jenžby všechny lhostejné a drímavé křesťany probouzel; budiž ohniskem, z něhož by žár svatých zápalův, svaté nadšenosti k důstojnému veleslavení roku jubilejního vycházel; budiž harfou, kteroužby se rozezvučely všechny struny srdce na-

šeho ku vroucným chvalozpěvům na oslavu Krista a věrných sluhů jeho sv. Cyrilla a Methoděje; i tato knížka budiž magnetickou střelkou, rozkolnickým bratrům našim cíl ukazující ku pravému pólu — k Římu; budiž zvonem, jehož slavnostní zvuky by vnikaly i do nejodlehlejší vesničky našeho lidu, aby planoucí díky naše za nejdražší dar víry Kristovy zlatými literami zapsány býti zasloužily do listů dějepisných a po tisíci letech aby se ještě vypravovalo v dějinách o velkolepém způsobě, jakýmž jsme my na rozhraní dvou tisíciletí stojící Slované slavili památku úmrtí našeho přeslavného prvoučitele, našeho prvního duchovního otce i patrona zemského — svatého Methoděje. Zdař Bůh!

Dr. Matěj Procházka,
starosta Dědictví ss. Cyr. a Meth.

I.

Jubilejní píseň Svatomethodějská na rok 1885. *)

(K nápěvu: „Ejhle svatý Velehrad již září“).

Zvony Velehradské zahučely,
rozvila se květná neděle,
píseň jarní probouzí svět celý,
Moravský háj pěje vesele.
Proč vy zvony, proč tak smutně lkáte,
proč dnes přežalostně naříkáte?
hlas váš bolesti se zachvívá,
srdce vlasti širé rozrývá.

Ejhle do svatyně Páně vchází
Methoděj náš apoštolský kmet,
kněží sbor jej bolně doprovází,
k oltáři ho vede naposled;
velepastýř věkem hlavu kloní,
s věží truchlivá věšť krajem zvoní:
„Milé děti spějte v Boží chrám,
posledně by Otec žehnal vám.“

A těch dítek chvátá na tisíce
na Velehrad s palmou zelenou,
perla slzí polévá jim líce,
a chrám smutkem zastírá tvář svou;

*) Patisk písně této věnované posv. Velehradu není dovolen.

Method zatím za příkladem Krista
na modlitbách k smrti své se chystá,
v nejsvětější kříže oběti
oroduje za své za děti.

„Hospodine, jenž jsi Syna svého
k spáse světa seslal s výšiny
a mne sluhu zvolil nehodného
věrověstem velké rodiny —
slovanského mileného lidu;
k slovu Tvému odejdu již v klidu,
s radostí se chystám k odchodu,
vida Tebe v srdci národu.“

„Co's mi dal, zas odevzdávám Tobě,
opatruj tu mladou štěpnici,
aby odolala bouří zlobě,
chránič ji Svou mocnou pravicí;
přivíň ovečky mé k srdci svému,
by lvu nepropadly zuřivému,
který stádce Boží obchází,
necht' je anjel Tvůj vždy provází.“

„A vy moje drahomilé děti,
hodina se přibližuje má,
naposled Vám ratolesti světi
ruka moje věkem zemdlená,
byste s palmou v ústrety šli Pánu,
šťastně kdysi vešli v rajskou bránu,
po vítězném světa po boji
ve věčném se octli v pokoji.“

„Lodi Petrovy se nespouštějte,
kterou řídí ruka Kristova,

v bouři do náručí jeho spějte,
pokyne Pán a vás zachová;
moci jeho celý svět se koří,
rozkážeť on zbouřenému moři,
vlnobití rázem ustane,
hvězda míru vlasti zaplane.“

„Posledně vás, dítky drahé, žádám,
bdětež se mnou do třetího dne,
prosbu na vás poslední už skládám,
modlitbou svou provázejte mne
k Bohu, Kristu, Spasiteli mému,
sluhovi by milostiv byl svému
a vám pastýře vždy věrné dal,
ovečky mé v lásce zachoval.“ —

A již třetí zavítalo ráno,
smutkem zastírá se obloha,
Method volá: „Dílo dokonáno!
děti na shledanou u Boha!“
a duch jeho k hvězdám se již nese,
slovanská se lípa bolem třese,
plačte děti, plačte Methoda,
Otce, apoštola národa.

Tisíc let již bouřných přeletělo,
na nebi co Otče přebýváš.
oko Tvé však nad námi vždy bdělo,
u Boha se za vlast modlíváš;
neumřel jsi, podnes žiješ s námi,
přispěj ať nás peklo neomámí,
v novém tisícletí při nás stůj,
zachraň, zastaň národ věrný svůj.

Ovečky, jež bouře rozptýlila,
na poušti jež hynou truchlivé,
kterých s pláčem hledá matka milá,
do náruče přived' blaživé;
jeden ovčinec ať národ spojí,
jeden pastýř strážně nad ním stojí,
kterého Pán církvi svojí dal,
by svět celý s láskou objímal.

Jasní bratři, hvězdy zlatoskvoucí,
svatí Cyrille a Methode,
slyšte prosby milionů vroucí,
svitťtež věčně zbožné vlasti své;
bychom z cesty pravé nezbloudili,
kterou Vámi zjevil nám Bůh milý,
cesta spásy naší Kristus jest,
budiž Jemu věčně sláva, čest.

Jan Soukop.

II.

Život svat. Methoděje, apoštola říše Velkomoravské a Slovanů vůbec.

1. Mládí sv. Methoděje a jeho řeholnický život. *)

Bůh milostivý a milosrdný chtěje, aby všickni lidé spasení a tudíž i poznání pravdy spasné došli, slitovav se nad otci našimi, kteří v temnostech pohanských a ve stínu smrti seděli, poslal jim veleslavné učitele a duchovní otce, aby jim (našim otcům a předkům) v temnotě nevědomosti rozžehli jasně zářící světlo pravdy Kristovy, aby je v koupeli svatého křtu obmyli a obrodili v nový lid — v lid Boží — a kroky jejich aby zpravili

*) Životopis tento psán pro lid pospolitý a tudíž bez vědeckého přístroje kritického, jenž rozumu lidu pospolitého nepřístupen jsa jemu také nezáživným jest. Ale při tom žičili jsme se hojně prameny historickými (Font. rer. bohém. I. 1. 2.) čerpajíce z nich jen to, co jsme za pravdu nepochybnou po zralém uvážení uznali aneb co se nám aspoň věrojatno čili pravdě podobno býti zdálo. Mimo to všimli jsme si ovšem i starších životopisův apoštolů slovanských od nejd. p. probošta Štulce, od nejd. p. čestného opata Dra. Dudíka a j. Také jsme se žičili Sborníkem Velehradským a j. p.

na cestu svatého, bohumilého života, pravé blaženosti a spásy věčné. Jsouť to prvoučitelé naši sv. Cyrill a Method, naši praví duchovní otcové, kteří nás v Kristu osvětili, obrodili a posvětili a z říše temnosti bezútěšné uvedli v přeутěšenou a jasnosvětlou říši Syna Božího.

Stáváť v životě jednotlivých národů prodlením času mnoho velikých převratů čili proměn velikého dosahu a prostupných novot, ale žádný převrat, žádná proměna, žádná novota není tak velkolepá, tak pronikavá, až do kořen sahající a spolu tak spasná, jako obrácení-se toho kterého národa na víru křesťanskou. Nebo tato jsouc kvasem svatým s nebe poslým, proniká celého člověka, veškero jeho myšlení (názory), cítění a chtění do kořen přetvořuje a zušlechťuje, ale i zevnějšímu, veřejnému životu pokřesťaněného národa zúplna novou tvářnosť, nové směry dává a zcela nový svět duchový každému otevírá, o němž dříve ani tušení neměl. Takovýto velkolepý čin proveden v národě našem a vůbec všady, kdekoli slovanský jazyk zaznívá (od Moravy a Čech až do Kavkazie a na Amur), našimi prvoučiteli a prvními duchovními otci, svatým Cyrilem a Methodem, na které vším právem vztahovati lze slova písma svatého (Eklez. 44):

„Chvalmež muže slavné a otce naše v pokolení jejich (jejichž duchovní synové jsme). Mnohon slávu způsobil Pán (skrže ně) velebností svou od věku. Byli panujícími dle hodností svých, muži velemocní a moudrostí svou obdaření, osvědčující mezi proroky důstojenství proroků (sami pravá proroctví pronášejíce): a vládouce v lidu tehdejším,

a mocnou moudrostí (vydávající) lidem přesvatá slova; v umění svém vyhledávající způsoby zpěvu a vypravující písně písem. Muži bohatí silou, okrasy pilností zachovávající: pokojně bydlíce v domích svých. Všickni tito v pokoleních národu svého slávy došli, a za dnů svých měli chválu. Kdo z nich (duchovně) zrodili se, zachovali jméno své u vypravování chvály jejich (chválou jejich sami své jméno zvelebili). A jsou, jichž není památky a zhynuli, jakoby jich nebylo; a zrodili se, jakoby se byli nezrodili, i synové jejich s nimi. Ale oni muži milosrdenství jsou, jejichž milosrdní skutkové nepřestali; s pokolením jejich zůstávají dobré věci (v duchovním potomstvu jejich zůstává sláva jejich u věků budoucích), dědictví svaté jsou (duchovní) vnukové jejich a v úmluvách stálo plémě jejich; a (duchovní) synové jejich pro ně (pro jejich zásluhy) až na věky zůstávají: plémě jejich a sláva jejich nezahyne. Těla jejich v pokoji pochována jsou a jméno jejich žije od národu do národu. Moudrost jejich vypravujtež lidé a chválu jejich zvěstuj shromáždění!“

Dne 6. dubna 1885 bude tomu tisíc let, co uplynulo od úmrtí našeho velikého apoštola a spolu patrona zemského, sv. Methoda a jest nám tudíž připravovati se ku příštému veledůležitému roku, abychom důstojně toto jubilejní léto oslavili, v blažené památce našeho největšího po Bohu dobrodince se radostně pokochali a z ve-slavení jubilea toho tisíceronásobně ve prospěch a spásu duší svých těžili.

Byli pak oba svatí bratři jako nerozlučné dvouhvězdí Blížencův, které na nebi v jednotu

spojeno jsouc vydává spanilou září a po všechny věky zářiti bude zlatoskvoucími v jedno splývajícími paprsky. Byli pro nás oba sv. bratři světlem spojeně zářícím, kteréž zastkvěvši se nám jako slunce zapudilo od nás temnosti pohanské a osvětluje nás doposud blahostnou září Božské pravdy Kristovy, pravdy spásy. Moudrost Boží zarazila v srdci obou své obydlí a na jazyku jejich jako na cherubínech spočíval Duch sv. povždy a odlíval před tisíci lety své paprsky jako ze dvou jednou společnou čarou spojených ohnisk na předky naše. A proto jest nesnadno, ba nemožno, o každém bratru zvláště mluvití a druhého bratra téměř ani se nedotknouti, nemožno, pravíme, aspoň až do toho okamžiku, když sv. Cyrill, chystaje se k smrti praví k sv. Methodu: Hle, bratře Methoději, posud jsme dva jako spřežení od Boha zároveň k jednomu dílu, táhnouce brázdu na roli jeho. Já nyní padám na líše, dokonávaje den života svého. Vím, že miluješ velmi horu (Olymp, kde Method klášterníkem byl) a toužíš po samotě klášterní. Než prosím tebe, z lásky k té milé hoře Olympu neostavuj — neodřekni se, neopouštěj učení svého na Moravě. Zůstaň u toho dobrého lidu a vyučuj je Boží pravdě. Nebo kterak můžeš spíše spasení dojíti?“ Až do tohoto tedy okamžení společné práce jest nám nezbytně o bratřích obou mluvití a při líčení spásonosné činnosti sv. Cyrilla tolik ustrídmění zachovávatí, aby sv. Method neustoupil docela v pozadí.

Na severu od Řecka rozkládá se země Macedonie původně od hory Olympu až k hoře Helikonu a k ústí řeky Lydias se táhnoucí, ho-

rami prostoupená a krásnými dolinami ozdobená, řekami Strumicí (Stymonem) a Vardarem zvlažená, úrodou a bohatými doly vynikající, kde doposud v severních krajích bydlí slovanské obyvatelstvo nářečí srbského i bulharského, blíže moře bydlejí Řekové, jsouce však také zhusta slovanským lidem promícháni. Toliko v městech najdeš také Turky a židy. Takovými městy jsou: Soluň, hlavní město Macedonie, kteréž se malebně v pozadí soujmenného chobotu mořského zvedá a kteréž asi 70.000 obyvatelů na díle i slovanských počítajíc slulo za času sv. apoštola Pavla, jakož i v době ss. Cyrilla a Methoděje Thessalonika, kamž i sv. Pavel dva listy své poslal, kteréž posavad v písmě sv. jako předrahé klenoty zářně se zastkvívají. Druhé znamenité město blíže jezera Takinosa řečeného, kterýmž Strumica protéká, jest město Sěr (Seres) s 30.000 obyvateli bulharskými a východně odtud stojí město Drama, živné město na místě starožitného města Filippi, kdež sv. apoštol Pavel rovněž tak jako v Thessalonice (Soluňi) kázal a kamž rovněž tak aspoň jeden svatý list svůj v písmě sv. obsažený zaslal. — Hloub v zemi v hornatinách Macedonských zvedá se při řece Strumici staroslovanské město Velbudž (tur. Kjustendil), na místě staroslovanského města Justinianu, rodiště to nejslavnějšího řeckého císaře Justiniana, Slovana, kterýž se rodným jmenem Upravda nazýval a vydav římský zákon i přenádherný chrám sv. Žofie v Cařihradě vystavěl. — Na jižních hranicích Macedonie strmí hora Lacha, od starých Řekův Olympem zvaná, kde za času sv. Cyrilla a Methoda stál slavný klášter a kde

ještě nyní každoročně dne 20. června kněz z poblízké bulharské vesnice na nejvyšším temeni jejím slovanskou liturgii zpívá.

Na jihu táhnou se tři výběžky hor do moře a nejvýchodnější z nich jest tak nazvaná Svatá Hora, Athos, vrch to odevšad mořem otočený a jen úzkým okřídlim s půlostrovem spojený 3350 stop vysoký a jak svou podobou tak svatou pověstí svou přepamatný; neboť v jeho rozmanitých, bujnou zeleností pokrytých prohlubinách, úbočích a údolích najdeš 22 klášterů východní církve, z nichž větší polovice koná služby Boží v řeckém a daleko menší polovice ve slovanském jazyku. Zde chovají se až posavad drahocenné poklady písemnictví Řekův byzantských jakož i východních Slovanův.

Mezi shora uvedenými městy má zde pro nás největší význam město Soluň (Thessalonika), poněvadž zde stála kolébka svatých apoštolů slovanských, Cyrilla a Methoda, kteří se tuto na počátku devátého století narodili, pocházejíce z rodu vysokého, vezdejšími statky oplývajícího a veliké vážnosti požívajícího i u samého dvoru císařského. Otec jejich jmenem Leo, muž neúhonný, spravedlivý a zbožný, byl jedním z předních důstojníkův u vojště a manželka jeho Maria, vynikala a slynila též bohulibým, zbožným a vzorným životem. I není divu, že „z tak zbožného kořene, jak dí starý letopisec, zastkvěly se vzácné dvě ratolesti, svítící se a zářící, požehnaný plod na sobě nesouce, život neúhonný od mládí vedouce. Neboť moudrost sobě jako sestru učinivše, tou okrášlili i duši i rozum,

láskou i vírou, jeden druhého v ní předčili, moudrostí kvetouce povždy jako kvítek vonný.“

Rodiště jejich Soluň, námořní a obchodní město, původem řecké, počalo už od šestého století povlovně víc a více nabývatí rázu slovanského. Válečné štěstí přálo nejednou slovanským zástupům, kteří dorývali na říši řeckou a rozšířivše moc svou za pohořím Balkánským i v Macedonii a Thessalii nejednu krajinu obsadili a poslovanili. Pokoušeli se sice také o dobytí hlavního města Macedonie Soluně, ale nedobývše ho brannou rukou přinuceni byli, řeckým císařům v Cařihradě zapravovati roční poplatek, směli však za to v opatovaných od nich krajinách, zejména v sousedství samého hlavního města Soluně pokojně seděti a v něm i obchodem a průmyslem se živiti. Za tou příčinou nabýval jazyk slovanský nejen v okolí, nýbrž i v hlavním městě Soluni víc a více pudy, tak že za času mládí svatého Cyrilla a Methoda všickni Soluňané již uměli i slovansky mluvit. Krajíně však poblízké na severu výhradně jen od Slovanův obývané říkalo se vůbec „na Slovanech.“ Tím se dá vysvětliti, proč i svatí blahověstové naši hned z mládí uměli výborně slovansky mluvit a kterak v nich záhy mocně vzplápolala touha, všechny své síly, veškeru činnost svou a všecken život svůj věnovati a obětovati věčné spáse národů slovanských.

Rodičové jejich, Leo a Maria, měli sice sedm synův, ale nejnadanějšími a nejušlechtilejšími z nich byli Konstantin později „Cyrill“ nazývaný a Method, později arcibiskup říše velkomoravské. Obzvláště však nejmladší Konstantin (Cyrill) byl

neobyčejnými schopnostmi a vlohami, podivuhodnou pamětí a nevšedním bystrovtipem obdařen, tak že jej vším právem mezi veleduchy připočísti lze, kteří jen za tisíc let jednou na obzoru dějin lidských jako neobyčejné hvězdy první velikosti se zastkvívají. Proto praví velmi sličně o něm — žák obou sv. bratří Kliment v pochvalném slově od něho samého napsaném: „Rodem jsa mladší blažený Konstantin, rozumem a cnostmi vzhůru vzlétal, jako orel duchovníma křídly a bohozářným světlem rozumu osvitiv se stal se nádobou vyvolenou Ducha svatého.“ Jsa čtrnáctiletým jinochem povolán byl ke dvoru císařskému v Cařihradě, aby byl společníkem mladého císařovice Míchala, budoucího to panovníka veliké říše řecké. Zde spolu s císařovicem cvičil se důkladně skoro ve všech tehdáž známých vědách. a tudíž nejen v řeckém písemnictví a státním právu řeckém, nýbrž i v počtářství, hvězdářství a zeměměřictví, i v řečnictví, hudbě a libomudrctví (filosofii). Zamýšlel totiž poručník císařovicův, vysoce nadaného Konstantina časem svým k vysokým hodnostem a důstojenstvím světským povýšiti, a proto jej ve všech svrchu uvedených vědách a umách co nejdokonaleji vycvičiti velel. A v skutku také Konstantin ve škole dvorské nade všechny spolužáky tou měrou vynikal, že už tehdáž pro svůj výtečný pokrok vědecký, pro neobyčejnou bystrost rozumu, pro bohaté vědomosti a pro nevšední lásku k vědám a neúmornou v nich pilnost nazýván povýtečně mudrcem čili filosofem.

Ale i bratr jeho Method jsa též bystrého a vědochtivého ducha, nabyt v rodišti svém přičině-

ním rodičův ušlechtilých vysokého vzdělání ve všech umách a vědách, aby podle vůle i příkladu otce svého sloužiti mohl císaři a vlasti v hodnostech a úřadech občanských. A skutečně napotom povýšen byl na vysokou důstojnost občanskou, an se stal vévodou čili nejvyšším správcem v krajině slovanské, nepochybně v krajině Strumské od Slovanův obydlené, jejichžto jazyk úplně a dokonale znal, tak že jim pravým otcovským vůdcem, rádcem a dobrodincem býti mohl a skutečně byl, získav si úctu, vážnost a lásku všech. Proto praví o něm žák jeho Kliment v „pochvalném slově“ písemném posavad zachovaném: „Starší bratr Cyrillův, přeblažený Method, dosáhal z mládíездеjších důstojenství. Moudrostí jako kvítek vonný květa, všemi pány byl milován. Neboť v rozmluvách jako Šalomoun se jevil, podivuhodná podobenství i naučení i otázky vynášel ze stánku srdce svého, jsa ve službě všem vhod a jakoby křídla měl přechoťně všem sloužil.“

Než v tomto světském vysokém důstojenství, jak dí též Kliment, pobyl sobě sv. Method jen málo; nebo poznáv bouřlivý tento svět jako stín bezprospěšně pomíjející, více slovo Páně jako střelu v srdci svém pojal, řka sám k sobě: „Co platno člověku, byť všecken svět získal a na své duši škodu trpěl? anebo jakou dá člověk výměnu za duši svou? Změním za pozemské věci nebeské, časné totiž od sebe odmítaje a jimi pohrdaje, k věčným se obrátím.“

Zzelelo se šlechetné duši jeho nad útrapami lidu, jemuž předkoval a jemuž tou měrou pomoci nemohl, jak si toho jeho slitovnou láskou projaté

srdce přálo ; i soužil se nemálo v mysli znamená, ana očividně klesá vlast jeho, řecká říše, z veliké výše bývalé moci a slávy své a to nejvíce za příčinou porušenosti mravní, náramného přepychu a rozpustilosti dvořenínů císařských, při čemž patrnou poznal nemožnost dobrému lidu, jež spravoval, zjednati žádoucné úlevy a takovou míru blaha, jakou lidu tomu zjednati velelo útlé svědomí jeho. I zošklivil sobě svět, v němž tolik prostopášností, tolik křivd a nespravedlností, tolik zlob a zločinů spatřoval, vysoký a znamenitý úřad jeho stal se mu nesnesitelným břemenem ; i roztoužil se po životě od světa odloučeném a jedině Bohu a jeho službě zasvěceném. Proto praví o něm svatý žák jeho Kliment :

„I šel na Olymp (do kláštera), postříhl se v černé řízy, doufaje dosíci bílého a nepomíjejícího andělského roucha. I byl poslouchaje všech s pokorou a ponížeností, v bdění i v modlitbě, v tuhé službě, v znamenitém postění, v střízlivosti vždycky, v očistění duchovním, poučuje se v žalmech i zpěvech i písních duchovních, snaže se dosáhnouti živobyťí svatých otcův. Jedny předčil mírností, a mlčením, jiné postem a bděním a modlitbou i ponížeností výtečně, a tak slovutným se stal mezi všemi otci, podoben velikým otcům řeholným Arseniovi i Antoniovi i Savovi, všech živobyťí na sobě vykonáváje.“ Obzvláště pak zabýval se knihami, z nichž mu nebeskou moudrost čerpati možno bylo.

Tak pružil a tužil svou mravní sílu k budoucímu velikému zápasu se světem mravně pokaženým, jak to před ním činili velicí otcové církevní, sv.

Athanas, sv. Basil Veliký, sv. Řehoř Nazianský, sv. Jan Zlatoústý, sv. Řehoř Veliký a j., kteří všickni ustoupivše na čas do svaté Bohu jedině zasvěcené samoty řeholní cvičili se horlivě v pokoře, v bdění a modlitbě, v postech a tuhých službách, v žalmech a zpěvech duchovních a odtud čerpali zbroj nepřemožné mravné síly, s kterouž vítězně podnikli zápas se světem mravně porušeným, ježž blahostnou a vytrvalou činností svou duchovně obrodili a ku spáse přivedli.

Bratři řeholníci na Olympě pozorující na sv. Methoději výtečný pokrok v duchovním životě, divili se a oslavovali Boha dávajícího milost s výše těm, kteří ve cvičbách duchovních namáhají se pro oslavu jeho. Kromě posvěcování srdce svého duchovními cvičbami vzdělával sv. Method také ducha svého bohoslovnými studiemi, pilným čtáním písma sv. a svatých Otců, pěstováním posvátného malířství a stavitelství, jak se to tehdy v kláštorech vůbec dělo a doposud v klášteře Athoském na Svaté Hoře v Macedonii v největším rozměru děje. Všemi těmito činy uschoptil a připravil se k velikému a vznešenému úkolu, k jehož provedení Božská prozřetelnost jej povolati chtěla, býti totiž apoštolem slovanských národů, jakýmiž jsou podnes Bulhaři, Rusové, Srbochorváté, Čechové, Lužičtí Srbové, Slováci, Poláci a Slovinci, zvláště pak býti apoštolem Slovanův v bývalé říši Velkomoravské.

Jelikož Bůh příštímu životu sv. Methoda tento a ne jiný vznešený úkol vytknul, marně naléhal na něho patriarcha čarhradský, jenž o výtečnosti jeho uslyšel, aby ustanoven byl metropolitou na znamenitém místě v říši řecké a nemoha jeho k

tomu přijměti, ustanovil jej opatem v klášteře, jenž nazývá se Polychronem (na Bosporu, při úžině mořské blíže Cařihradu) „v němž bylo otcův 70, a toto nabídnutí přijav sv. Method žil zde jako netělesně, trvaje na modlitbách a ponořuje ducha svého v hlubiny písem svatých a jsa všechněm všecko, aby všecky ku spasení přivedl“ (jak dí žák jeho sv. Kliment).

Zatím připravoval sobě Bůh jinde druhý převýtečný nástroj k obrácení Slovanů na víru Kristovu, sv. Cyrilla, kterýž, jak už svrchu podotknuto, ve 14. roce věku svého od domácího krbu povolán byl k císařskému domu v Cařihradě, tehdáž skoro na polo slovanském, aby jsa společníkem budoucího panovníka říše řecké, byl mu pobízejícím a podněcujícím vzorem ve všelikém učení a spolu zářícím vzorem života neúhonného. Zde poskytnuta Konstantinovi (Cyrillovi) příležitost nabyti vzdělání vysokého a všestranného, jakéž by jinde tak snadno zajisté nebyl dosáhl. Předně měl nejvýtečnější učitele, za druhé cvičil se v umách a vědách takovou měrou, jakouž se to na jiných školách nikde nestávalo, dále odrůstal ve společnosti jinochův, kteří výtečným ostrovtipem nadání jsouce spolu s ním se vzdělávali a připravovali k nejvyšším úřadům. Pravili jsme už, že u dvora císařského byla tehdáž na mnoze veliká porušenost mravův a mezi samými spolužáky neostříhali se všickni hlízy porušenosti; ale proti rakovině mravní zkázy, kteráž se tehdáž z vyšších vrstev do nižších rozjídala, byl sv. Cyrill už z domu otcovského obrněn pancířem živé víry, vroucné bázně a lásky Boží. Nebo jsa pacholíkem v sedmém roce, měl jakési

vidění zosobněné moudrosti, kteráž učí člověka, jakby nepoškvrněným tělem Bohu sloužiti a jemu čistým srdcem se zalíbiti mohl. Když vidění to rodičům projevil, pravili tito k němu: Synu, zachovej přikázání otce svého a neopouštěj naučení matky své. Neboť přikázání jest svítelnice a zákon světlo. Rci moudrosti: Sestrou mně buď, a moudrosti tobě známé také jiným poskytni. Jestliť moudrost slíčnější nad slunce, a když přivedeš ji k sobě, aby s tebou bydlela, mnohého zla skrze ni se zbavíš.“

„Když jej rodiče dali na učení, (dí dále sv. Kliment) prospíval nade všechny žáky v písmě, v paměti a bystrostí výtečnou, až všickni se divili. Obzvláště miloval už v otcovském domě čtení sv. Řehoře bohoslovce, jehož knihám se až na zpaměť naučil. I učinil znamení kříže na stěně a pochvalu svatému Řehoři napsal takto: O! Řehoři, tělem člověče a duší anděle, tys tělem člověk jsa co anděl se jevil. Nebo ústa tvoje jako jeden ze Serafínův Boha oslavují a celý svět osvěcují výkladem pravé víry. Pročež i mě, padajícího před tebe s láskou a vírou, přijmi a buď mi učitelem a osvětitелеm“. I tak chválil Boha.“

Právě tato moudrost, kterou si byl sv. Cyrill hned z mládí zamiloval a kteráž vykvétá z hluboké víry v Krista a z útlé, dětinné bázně Boží, byla mu andělem strážným uprostřed porušenosti mravní některých dvořeninů císařských ano i některých spolužákův, nade které, jakož i nade všechny ostatní nejen ostrovtipem nýbrž i pokrokem ve všech vědách a naukách ku podivu všech daleko vynikal. (Obzvláště pak zářil mezi nimi jako hvězda první

velikosti zlatými paprsky svých krásných cností a mravní ušlechtilosti, na níž i nejmenší poškrvny postřici možno nebylo; nebo veleduchu jeho bylo nad bílý den jasno a zřejmo, že bez bázně Boží a neúhonné mravnosti není žádné pravé moudrosti anobrž že veškeré vědomosti a poznatky věcí zemských teprve živou v Krista vírou a vroucnou k Bohu láskou nabývají ceny pravé. Byltě Cařihrad, světové tehdáž město, co do mravů pravý Babel, ale sv. Cyrill žil v něm tak neúhonně a čistě jako druhdy Daniel uprostřed mravní zkázy starého Babylona. I zasloužil si vším právem krásného a slovutného jména, kteréž mu vůbec ode všech přirknuto a dáváno: „Konstantin filosof.“ Vynikal nade všechny spolužáky vědomostmi, obzvláště v libomudretví či ve filosofii, ale byl spolu všem také zrcadlem svatého, křesťanského života a mimo to maje podivuhodnou paměť, kteráž za několik měsíců již sobě několik jazykův osvojila, znal množství jazyků, kterýmiž se ve světovém městě Cařihradu mluvilo, což jej uschopňovalo býti apoštolem národů mnohých; znalť už tehdáž nejen staroslovanský a řecký jazyk, jimiž se v jeho rodišti — Soluni — mluvilo, nýbrž i latinský, arménský, hebrejský, syrský*) a přiučil se napotom i jazyku Kozarův, mezi nimiž i Uhrové žili a ve

*) Že znal jazyk Koptův egyptských, kteří jako Arabové, Arménové a j. za příčinou obchodu v Cařihradě četně se zdržovali, vysvětá již z písma, jež vynalezl pro národy slovanské, nebo na místo řeckého ς (Σ σ) postavil koptické C $c = s$. Arabštině se přiučil proto, aby se s Muhamedány ponejvíce arabsky mluvícími mohl do rozmlouvání o víře pustiti.

staroslovanštině čili staroslovenštině (jak, se také říká) měl klíč, aby snadno porozuměl i všem ostatním slovanským jazykům, jako na př. ruštině, chorvátštině, srbštině, moravskočeskému, slovinskému a polskému jazyku. Ký div, že se o něm už tehdáž říkalo, že má dar jazykův jako apoštolé a povolání, býti apoštolem národů mnohých. I svatý bratr jeho, vysoce a všestranně vzdělaný Method stkvěl se zlatou září pravé moudrosti křesťanské tak že i zapřisáhlí nepřátelé jeho vol nevol jemu název „filosofa“ přiříkali a bezděčně uznávajíce jeho vyšší a větší vzdělanost, kterouž nad ně vynikal, jemu mimovolně hold úcty vzdávali. Znalť i on mnoho jazyků, zejména staroslovanský, řecký a latinský a prostředkem staroslovanštiny porozuměl snadno i všem ostatním jazykům slovanským.

Theoktist, kancléř říše řecké, poručník císařovice, jenž byl sv. Methoda povýšil na vévodu v krajině slovanské, zamýšlel i sv. Cyrilla či Konstantina povznést na vysoký úřad státní a opatřiti mu skvělé postavení, kde mu kynuly sláva světská a všeho druhu rozkoše života. Zpozorovav to sv. Cyrill, zjevil kancléři říšskému s otevřenou upřímností, že ho neláká pomíjející sláva světská, ani rozkoše zemské, anobrž že hodlá zůstatí panicem pro království Boží a zasvětiti život svůj službě Kristově. Vzplanulať i v něm touha po samotě klášterské, ve které již bratr jeho Method třibil, tužil a posvěcoval ducha svého k velikému nebeskému úkolu.

Seznav to Theoktist a obávaje se, aby Cyrill, budoucí to sláva císařství řeckého, neodešel z Cařihradu, oznámil to císařovně Theodoro, kteráž

spolu s ním vesla vlády na místě mladistvého císařovice Míchala řídila, a zašel i ku zbožnému arcibiskupu a patriarchovi Cařihradskému Ignatiovi, nastupoval na něho úsilnou žádostí, aby sv. Cyrilla připoutal úřadem duchovním k církvi patriarchální v hlavním městě veškeré říše.

Svatý Ignat radoval se tomuto návrhu a mile rád k němu svolil. I ustanovil se na tom, prozatím jej udělením nižšího posvěcení přijati ve stav duchovní a učiniti ho správcem knihovny při hlavním chrámu sv. Žofie. Povolav k sobě sv. Cyrilla projevil mu tuto vůli svou a dvacítiletý Cyrill podrobil se tomuto projevu vůle arcibiskupovy. Přijav nižší posvěcení zastával po nějaký čas pilně a svědomitě úřad knihovníka při chrámu patriarchálním a maje od jakživa největší zálibu ve knihách plnil povinnosti úřadu svého také s velikou ochotou.

Maje však na zřeteli vznešené povolání kněžské, jež podjiti slíbil, chtěl se k němu rovněž tak jako sv. bratr jeho Method v klášterské samotě náležitě připravit. Odešel z Cařihradu, skryl se podtají v klášteře na břehu mořském, kde s ostatními bratry řeholními trval na modlitbách a sv. rozjímáních i věrně v pracích s nimi se sdílel, aby jako sv. bratr jeho Method ozbrojil ducha svého k velikým v budoucnosti zápasům se světem a k úkolům vznešeným, jež Božská prozřetelnost naň vznese.

2. Svatí bratři na missijní cestě do Kozarska a působení jejich v této říši.

Nebylo sv. bratřím souzeno, dlouho v úkrytu klášterském pobýti. Nejsvětější Spasitel náš řekl k apoštolům (Mat. 5, 14. 15.): „Vy jste světlo světa. Nemůžeš město na hoře ležící skryto býti. Aniž rozsvěcují svíci a stavějí ji pod kbelec, ale na svícen, aby svítila všem, kteří jsou v domě.“ Bůh milostivý, kterýž svaté bratry opatřil hojnými a výtečnými dary ducha i srdce, chtěl aby se stali světlem na svícen postaveným, kteréž by zářilo veškerému světu slovanskému jasnými paprsky spasné nauky Kristovy. Jen šest měsíců bylo svatému Cyrillu možná, v samotě klášterské zůstat. Naleháno naň od Theoktista vším úsilím, aby opět se vrátil do Cařihradu a přijal veřejný úřad učitelský a učil křesťanské filosofii tuzemce i cizozemce k odklizení bludův a šíření pravdy svaté na oslavu Boží. I dal se uprositi a konal úřad svůj s takovou horlivostí a obratností, že vzbudil obdiv u všech žáků svých a že slavná pověst o jeho moudrosti brzy široko daleko po říši řecké i jinde se roznesla. Ostrovtipem svým překonal v učenecké hádce bludy obrazoborce, Jana Gramatika, bývalého patriarchy Cařihradského, jakož i blud bývalého učitele svého Fotia jasně vyvrátil, blud totiž, že člověk prý dvě duše v sobě má, jednu nižší a jednu vyšší, ježto v pravdě člověk ve svém sebevědomí toliko o jedné duši ví, kteráž tělo jeho oživuje, kteráž cítí, kteráž myslí, kteráž má

chtění a jejímžto odloučením od těla způsobena bývá smrt těla. I smrt Kristova záležela v tom, že jediná duše lidská, kterouž měl, od těla se oddělila. Jako druhdy vtipný a obratný David porazil zpupného obra Goliáše, tak i sv. Cyrill potýká se s nadutými Muhamedany v učené hádce o Kristu, o roztržkách a mravech křesťanů jejich nauce odporných, obzvláště pak o nejsv. Trojici, překonal a zahanbil vítězně své hrdé a spolu nevědomé odpůrce, tak že jim bylo konečně úplně umlknouti a skřípením zubů v slepé zlosti vyznati, že jsou přemoženi. Tím ovšem nezískal jich ještě pravdě Kristově; nebo bludaři nerádi a těžce se loučí s bludy, kteréž si dráhně let zamilovali a které jim nebrání kráčet květnatou a rozkošnou cestou tělesných chťičův i zbrodní. To také se potvrdilo na těchto Muhamedanech, s nimiž sv. Cyrill v jejich kraji učenou hádku měl; nebo odchovanec svatých apoštolů slovanských sv. Kliment praví v životopise sv. Konstantina filosofa (Cyrilla): „Konečně Muhamedáni navrátili se ku své zlobě i dali mu (sv. Cyrillu) jednu píti, ale Bůh milostivý, jenž řekl: „Jestliže i co smrtícího vypijete, neuškodí vám,“ osvobodil i jej (sv. Cyrilla) od toho a navrátil jej opět zdráva do jeho země.“

Brzo na to, jak dí týž sv. Kliment, odřekl se posavadního života hlučného a odešel k bratru svému Methodu na Olymp, počal tu žíti a modlitbu konati bez přestání k Bohu, toliko knihami se zabýváje. Než i zde nebylo mu dlouho dlíti s milným bratrem Methodem. Na severu v sousedství Řekův měl polodivoký národ Kozarův znamenitou říši, kteráž se rozprostírala mezi mořem

černým a kaspickým a z nynějšího Ruska asi 24 gubernií zaujímal, v níž i Maďaři (Uhři) obývali a kde obzvláště židé i Muhamedáni svou víru zastípniti všemožně usilovali. Kagan čili kníže Kozarův vyslal posly své k řeckému císaři do Cařihradu, kteří (dle sv. Klimenta) k němu přišedše pravili: „Od počátku jednoho Boha známe, jenž jest nade všemi a tomu se klaníme na východ, ale také jiné své ač hanebné obyčeje zachováváme. Židé pobízejí nás, abychom jich víru a řád přijali, Muhamedáni však s druhé strany mír podávajíce a mnohé dary, vnucují nám svoji víru, pravíce: „Naše víra lepší jest nežli všech národů; proto posíláme k vám, staré přátelství a lásku zachovávajíce, neboť národ veliký jste a od Boha císařství držíte a vaši rady se tážíce, prosíme muže učeného od vás, abychom, překoná-li židy a Muhamedány, vaši víru přijali.“

„Tu vyhledav císař filosofa a našed jej pověděl jemu řeč Kozarův řka: „Jdi filosofe k lidem těm i učin jim odpověď i řeč o svaté Trojici s pomocí její. Neboť nikdo jiný nemůže to tak důstojně činiti jako ty.“ Odpověděl filosof (svatý Cyrill): „Velíš-li, pane, na takovou řeč rád jdu pěšky i bos beze všeho, čehož nekázal Bůh učeníkům svým nositi.“ Odpověděv císař řekl: „Chtěl-li bys to o sobě učiniti, dobře mi pravíš, ale znaje císařskou moc a důstojenství, důstojně jdi s císařskou pomocí“ t. j. se slušným velikým průvodem a opatřen všemi prostředky na tak velikou a dlouhou cestu.

Tu vydal se na cestu s průvodem důstojným sv. Cyrill a vzal s sebou i milého bratra

svého Methoda, aby jej ve svaté práci té podporoval; nebo sv. Kliment, jenž v popisu cesty této staví všady v popředí sv. Cyrilla, také na jednom místě (panonské legendy: život sv. Cyrilla) i sv. Methoda v průvodu dotčeném připomíná, an dí: „Když došli (průvodčí sv. Cyrilla) na cestě do bezvodných míst pustých, nemohli žízně snést. Našedše ve slatině vodu, nemohli z ní pít, bylať jako žluč. Když se rozešli všichni hledat vody, řekl (sv. Cyrill) k Methodu, bratru svému: „Nesnesuť již žízně, i naber tedy vody té. Neboť kdo dříve proměnil Israelitům hořkou vodu v sladkou, ten i nám útěchy podá.“ Nabravše našli ji sladkou jako medovou i studenou. I pili a oslavili Boha, jenž činí takové věci svým služebníkům. V druhé pak legendě panonské: „život sv. Methoda“ praví též svatý Kliment: „Když se nahodila doba (k obrácení Kozarů na víru křesťanskou), poslal císař pro filosofa (Konstantina čili Cyrilla), aby šel do Kozar i pojal bratra Methoda s sebou na pomoc. Byliť tam židé křesťanské víře velmi se rouhající (a na křesťanské kněze i učitele velmi nevražící). Method (uslyšev o tomto rouhání a nevražení) řekl srdnatě: „Hotov jsem za křesťanskou víru umřít.“ I poslechl a šel (s bratrem do Kozar).“

Na cestě do Kozarska bylo jim po lodi plouti Černým mořem až do přístavního obchodnického města Chersonu, kteréž původně Řeky osazeno byvši stálo na půlostrovu Taurickém, nyní pode jménem Krym známém a kde za času našich svatých apoštolů zemských světo ý obchod kvetl. Zde mimo Řeky scházeli se za příčinou kupectví

četní židé, Muhamedáni arabsky mluvící, Kozari mluvící jazykem uherskému či maďarskému příbuzným; nebo i Maďari mezi Kozary přčetně bydleli a chánu kozarskému podrobeni byli. Kromě těchto cizinců přicházeli do města Chersonu, po slovansku Korsuněm nazvaného, přčetně Rusové v příčině obchodu. Zde už v prvním věku křesťanském kvetla církev Páně a právě sem — na půlostrov taurický s hlavním městem Chersonem — poslal pohanský císař Trajan do vyhnanství křesťany římské, kteréž pronásledoval a mezi nimi i třetí papež sv. Klement byl, ježž císař, protože spoluvyhnanec v dolech kovových těžce pracující u víře Kristově utvrzoval a víru tu zde i mezi pohany směle šířil, velel s kotvou na hrdle přivěšenou v moři utopiti. Tělo to, když moře odtokem ustoupilo, bylo z moře vyzdviženo a na blízkém ostrůvku v moři od křesťanův čestně pochováno, kteřížto později nad jeho hrobem chrámek vystavěli, v němž se i služby Boží konávaly.

Zde oba slovanští apoštolé dvě veliké věci významu veledůležitého a dalekosáhlého provedli naučili se kozarsky, hebrejsky, arabsky, ruský a našli předrahé ostatky svatého mučenníka a spolu papeže Klimenta. Jelikož přčetně Kozarové zde za obchodem meškali, které i zpráva o víře křesťanské velmi živě zajímala, byla oběma svatým bratrům poskytnuta příležitost jazyku jejich se přiučiti a poněvadž zde dráhně času si pobýli, bylo jim možná, ve znalosti jazyka toho se i náležitě zdokonaliti. Stýkali se pak zde také s četnými židy a Muhamedány, kteří pro svou víru náramně horlili a sami příležitosti vyhlédávali, aby

se s oběma apoštoly slovanskými v hádku náboženskou pustiti mohli. Oba apoštolé se touto příležitostí hojně žičili, aby se jak řeči tak písmu hebrejskému a pak i arabštině dle potřeby přiučili, načež ihned se jim také naskytla příležitost seznati povahu ruštiny. Potvrzuje to bývalý žák jejich, často již jmenovaný Kliment, který sice jen o sv. Cyrillu mluví, jehož slova však dlužno též na sv. bratra jeho Methoda potahovati, poněvadž Kliment sám jej pruvodcem sv. Cyrilla na této cestě býti praví a nikdo zajisté nebude tak pošetilým, aby tvrdil, že vtipný, veleučený a bohonaděný Method zůstal při vznešeném tomto úkolu missionářském zcela nečinným a lhostejným. Praví pak sv. Kliment v životopisu sv. Cyrilla :

„Došel (sv. Cyrill) do Chersonu, naučil se tu židovské (hebrejské) řeči a písmu i přeložil osm částí gramatiky (hebrejské), tím rozumu velikého dosáhnuv. Žil pak tu také nějaký Samaritán (kterýž hebrejské písmo starého zákona ale staršími hebrejskými literami psané čítal) a přicházeje k němu (ku sv. Cyrillu) hádal se s ním, a přinesl knihy samaritánské (starším hebrejským písmem psané) i ukázal mu je. Filosof (sv. Cyrill) vyprosiv je od něho, zavřel se v obydlí a modlitbě se oddal, a od Boha rozumu dostav čisti začal knihy (samaritánské) bez chyby. Uzřev to Samaritán zvolal s velikým hlasem a řekl: „V pravdě, kteří v Krista věří, vbrzku Ducha svatého přijmou a milost.“ Když syn jeho ihned se pokřtiti dal, přijal také otec po něm křest svatý.“

„Našel pak tu (v Chersoně sv. Cyrill) evangelium (některé částky svatého evangelia) a žaltář

ruskými písmeny psané, a našel též člověka mluvícího tou řečí t. j. Rusa, i mluvil s ním a daru jazyka dostav, své řeči přidával rozličná písmena. samohlásky i souhlásky (ku př. o, ve slovích: soloma místo sláma, korova místo kráva, zdoróvyi místo zdravý), aby mu Rus ten snadněji porozuměl, poněvadž Rusové místo staroslovanského a českého sláma říkají solóma, místo starosl. a českého kráva říkají koróva, místo starosl. a českého brada říkají borodá, místo staroslov. zdrav říkají zdoróvyi. A nebo vkládal sv. Cyrill do své staroslovánštiny souhlásky, kde jich ruština místo nosovek cyrillských (ѣ = en, ѡ = on) má k. př. j (místo nosovek) a n (kde staroslovánština n nemá) na př. v ruském slově pjatnica místo staroslov. pětěk (pátek). Chtěje se Rusovi srozumitelným státi, řekl sv. Cyrill místo pětěk. pjatník; a místo razpětí (rozpjati) řekl podle ruštiny „raspjat“, místo staroslovanského „svět“ řekl podle ruského jazyka „svjat“, svjatyi (svatý), místo staroslovanského prisęga, prisęgnęti řekl rusky prisjaga, prisjagnuť (přísaha, přísáhnouti), místo kajati sę řekl rusky kajat sja (káti se) a t. d. I k Bohu učiniv modlitbu začal sv. Cyrill vbrzku (ruské písmo) čísti a vykládati, i mnozí (bezpochyby Rusové přítomní) se jemu divili, Boha chválíce. „Toto staré písmo Rusův bylo starší nápodobou běžného rychleji psaného písma řeckého (kursivy řecké), jemuž se říká hlaholice; nebo nynější slovanské písmo, jehož Rusové užívají, jest jinou od samého sv. Cyrilla vynalezenou nápodobou písma řeckého v jeho věku a sice nápodobou pěknějšího, zdlouhavěji psaného uncialního

písma řeckého, jež podle vynálezce svého se nazývá cyrillicí.

Tak už na této cestě potkali se oba apoštolé slovanští i s Rusy a zvěštovali jim blahou věst o spáse v Kristu, a Rusové ti chválili Boha z tohoto dobrodiní. Při veliké horlivosti obou svatých bratrů jest pravdě podobno, že se to ještě hojnější měrou dalo, když do Kozarska přibyli, kde tenkrát hojně Rusův, zajatých i nezajatých, přebývalo, s nimiž snadněji než-li s Kozary se domluvit mohli a kteří nebyli muhamedanstvím nakvašeni jako Kozarové. Říše Kozarův, zaujímající 24 nynějších gubernií ruských, byla už tenkrát na mnoze půdou ruskou a jest nyní úplně vlastnictvím Rusův, kteří též svaté bratry, Cyrilla a Methoda, za své prvotné učitele a apoštoly považují, je ctí a oslavují. Nebo jim přičítají předně svou slovanskou bohoslužbu a dále i vznik svého spisovného ruského jazyka, jenž po soudě všech slovanských učencův není leč spojení staroslovanštiny cyrilské s nářečím velkoruským. Od obou sv. bratrů vzali Rusové i pojmenování jednotlivých dnů v týdnu i neděle ve smyslu celého týhodne.

Druhá veliká a velevýznamná událost v Korsuni čili v Chersoně jest opět nalezení drahocenných tělesných ostatků mučenníka a papeže Římského, sv. Klementa, třetího nástupce sv. Petra. Když počátkem pátého století nastal onen veliký ruch, jenž znám je pode jménem stěhování národův, opouštěli národové na severu Evropy a na východě v Asii svá starobylá sídla, vyhledávající sobě sídel nových, ti pak kteří z pravlasti pokolení lidského, z Asie, do Evropy se posouvali,

právě těmito krajinami, o nichž tuto mluvíme, jako nějakou přirozenou branou do Evropy vniknouti usilovali a pustošice země drancovali a pálili kvetoucí města a vybíjejíce jejich obyvatele proměňovali celé krajiny v nepřehledná rumiště. Nejinak se dalo s kvetoucím řeckým městem Chersonem, kteréž v osudné této době od kočovných národů přepadeno, vydrancováno a v rumy obráceno, ježto obyvatelé ponejvíce od surových tlup pobiti a vyhlazeni jsou, tak že jen pramálo pamětníků chrámku a hrobky sv. Klementa zbylo. Chrámek sám s hrobkou zasypán rumem a teprve po velikých pohromách opět město vystavěno jsouc zotavovalo se a k jakémuž takémuž blahohytu i rozkvětu se povznášelo.

Sv. Cyrill pátraje zde po starožitnostech křesťanských dopátral se i stopy bývalého chrámku hrobky sv. Klementa. Zašed se svatým Methodem k arcibiskupovi téhož města prosil, by jim dovoleno bylo, doplaviti se na blízký ostrůvek v moři, kde stál chrámek s hrobkou sv. Klementa, a vypátrati tam v rumech drahocenné ostatky tohoto slavného papeže a mučeníka. Arcibiskup přivolil k žádosti svatých bratří a Bůh žehnal těmto svatým jejich snahám. Proto píše jejich svatý žák Kliment v životě sv. Konstantina filosofa: „Pohnul (svatý Cyrill) arcibiskupa i se vším duchovenstvem i zbožnými muži, i vsedše na koráby jeli na místo (na ostrov, kde chrámek s hrobem sv. Klementa býval). Když se utišilo moře velmi, dojevše počali kopati zpívající. Ihned stala se vůně veliká, jako kadidel mnohých, i potom zjevily se svaté ostatky, jež vzali s velikou ctí a slávou, a všichni měšťané

(zbožní), kteří se svatými bratry byli se na ostrov ten doplavili, vnesli ostatky ty do města.“ Když jim zde od zbožných křesťanů náležitá úcta vzdána, poprosili svatí bratři arcibiskupa, aby jim dovolil, drahocenné klenoty ostatků těch odnésti de jejich vlasti. Dosahše tohoto dovolení, nosili je s sebou na všech cestách pozdějších, slavíce nad nimi bohoslužbu mešní, až je konečně donesli do Říma ku papeži Hadrianu II. jenž je uložil ve chrámě sv. Klementa papeže.

Když sv. bratři ještě v Korsuni či Chersoně meškali, dorazila sem úžasná pověst, že jakýsi vévoda Kozaruv oblehl nenadále poblížké křesťanské město a vším úsilím ho dobývá, v městě pak že se rozléhá žalostný nárek obyvatelů, kteříž dobře vědí, jak smutný a hrozný osud při dobytí města jich očekává. Toho dověděvše se sv. bratři, stali se neohrožeností svou anděly strážnými ohroženého města, jako v polovici pátého století Římu od Attily, krále divokých Hunův obleženému byl andělem strážným veliký a svatý papež Leo, jenžto když celý Řím strachem se chvěl, neohroženě vkročil divokému dobyvateli v cestu s pevnou v Boha důvěrou, a který vážností svého úřadu, i důrazem slova svého pohnul Attilu, jenž se zpupně „králem kráů“ nazýval, k tomu, že nevkrčiv do Říma s nescíslnými tlupami na pochod zpátečný se dal. Tak i svatí apoštolé naši Cyrill a Method neohroženě pospíšili si s družinou svou k ohroženému městu a směle vkročili do tábora vévody kozarského a jak důstojnou postavou tak i výmluvností svou pohnuli vévodu, že nejen od obléhání města upustil, nýbrž i slíbil, že se sám na

víru křesťanů obrátí a křest svatý přijme. I dostál skutečně slovu svému. Kdo popíše nevýslovnou radost měšťanů, když svatí bratři vkročivše do města, jim oznámili, že kozarský vévoda dojat jejich přímluvou města chce ušetřiti a už skutečně na pochod zpátečný se dal! Tak oba svatí mužové zachránivše město od strašné záhuby stali se neohroženosti svou jeho největšími dobrodinci.

Když pak se vraceli se svou družinou do Korsuně čili Chersonu, udál se podle vypravování jich žáka Klimenta příběh, který nemalého jest významu, jelikož tu svatí blahověstové naši potkali se poprvé s tlupou Uhrův či Maďarů. Uzřevše je průvodci jejich a pozorující s úžasem jejich divokost, s kterouž jako vlci vyjíce chystali se je zabiti, nemálo se lekli, ale sv. Cyrill a bratr jeho neustrašeně chopili se ihned obyčejné zbraně své — modlitby — volající doufanlivě k Bohu: *Gospodine pomiluj ny* (Hospodine smiluj se nad námi), načež sv. Cyrill pln jsa důvěry v Boha, neohroženě oslovil divokou tlupu Maďarů, nepochybně jazykem kozarským, jemuž se byl v Korsuni právě naučil a jenž maďarskému příbuzným jsa byl jim také srozumitelným. A hle! Maďaři hohonadšeným oslovením jeho skrotli a vyslyševše poučná slova z úst jeho, počali se jemu klaněti i propustili jej s celou družinou jeho v pokoji. Proto dí též Kliment: „Vrátil se filosof (Konstantin) na svou cestu a když v první hodinu modlitbu konal, napadli naň Uhři, jako vlci vyjíce, chtějíce jej zabiti. On pak neustrašil se, aniž ustal ve své modlitbě, nýbrž „*Hospodine smiluj se*“ jenom volaje, neboť byl končil už Boží službu,

Oni uzřevše jej, z Božího rozkázání skrotli a počali klaněti se jemu, a slyševše poučná slova z úst jeho, propustili jej se vši družinou. Slova ta ovšem dlužno i na sv. Methoda vztahovati, kterýž spolu se svatým Cyrilem v čele průvodu missijního stál a jak vtipným, bohatě nadaným duchem tak i neohroženým a ušlechtilým srdcem jeho pravým bratrem byl. Podivné to zajisté řízení Boží, že i Maďari nyní v Uhřích obývající zaslechli první svatou a blahou věst o Spasiteli Kristu z úst slovanských apoštolů našich, sv. Cyrilla a Methoda, a že až podnes jsou v Uhřích maďarské obce, které se hlásí k obřadu staroslovanskému. Ostatně kdož aspoň maličko nahlédne do spisu slovanského učence Miklosiče „Křesťanské názvosloví slovanských jazyků,“ ihned se přesvědčí, že veliké apoštolské dílo obou svatých bratrů i na Maďary bez vlivu nezůstalo; nebo i tito vzali veliké množství křesťanských názvů z jejich církevního jazyka.

Když takto mocnou Boží ochranou sv. bratrů s celou družinou svou vyvázli z rukou divokých Uhrův, vsedli všickni na koráb a pluli po moři Azovském (jež tehdáž jezerem meotským slulo) ku břehům říše Kozarův, kteří tehdáž nad velikou iší vládli, ana se rozprostírala na východ k ústí veletoku Volgy vpadající do moře Kaspického a na západ k moři Azovskému i k moři Černému, jsouc takto na západě sousedkyní Řekův. Na začátku 9. století byli Kozari také pány řeckých částí Fanagorie, Bosporu a větší části poloostrova Krymu, kde řecké město Cherson (slov. Korsuň) se rozprostíralo. V tétož době obrátili Kozari zbraně své také proti Slovanům ruským přebývajícím na

březích řek Dněpru a Oky a učinili sobě poplatnými Kyjevany, Sěverany, Vjatiče a Radimiče i rozšířili panství své na severu až k ruskému městu Suzdalu, tak že říše jejich z nynějšího evropského Ruska asi 24 gubernií zaujímal, která Kozarům roční poplatek odváděla. Chánové (kaganové) čili knížata jejich sídlili nejprve v Ateli na dolní Volze, napotom v Tauridě (na Krymu); roku 839 pak vystavěli si na řece Donu pevnost Sarkel (bílou věž) k obhájení hranic své říše proti divokým a přeukrutným Pečencům. Také několik kmenů maďarských a jim poplatných přebývalo v říši té a mluvilo, jak už podotknuto, jazykem kozarskému příbuzným. Rusové dobyvše roku 964 tvrze Sarkelu, úplně z poplatnictví kozarského se vymanili a l. 1016 spojení jsouce s Řeky slabě zbytky kozarského panství v Tauridě čili Krymě naprosto zničili, tak že panství Kozarů toliko na březích moře Kaspického se ještě udrželo a to jen až do 12. století.

Co do náboženství byli Kozari původně pohany, pak se však židovská víra náramnou měrou mezi Kozary rozmohla a za času svatých apoštolů slovanských, kteří asi r. 850 do říše Kozarů stihli, pracovali i Muhamedáni všemi silami a žilami, aby prostoduchý lid ten přilákali k svým bludům, jimiž se chlipnosti nad míru hoví a jimiž se člověku i na ónom světě přislubuje ráj úplně smyslný, náramně rozkošný a k ukájení všech chtíčů tělesných všemi spůsoby upravený. Vnadidlo to zajisté jest náramně mocné a svůdné, jemuž smyslný, polodivý člověk sotva odolá. Proto také islam čili muhamedánství nalézalo u národu smyslného, polo-

divokého, jakýmž Kozari tehdáž byli, namnoze půdu kyprou a nakvašovalo srdce mnohých. S takovými to tedy živly potkali se slovanští apoštolé naši, když do říše Kozarů (asi 850) přibyli a roz-sívati se jali nebeské sítě sv. Evangelia, kteréž hlavně čistotu a cudnosť všem káže a svým vyznavačům v nebi jen čisté duchové radosti přislibuje.

Sotva kagana došla zpráva, že křesťanští učitelé z Cařihradu k němu poslaní zavítali na půdu kozarskou, poslal jim několik vážných mužů vstříc a pozval je k sobě, aby u něho samého pohostinu byli. Jeden z mužů těch chovaje vysoké o sobě domnění, jakoby přirozenou moudrostí svou beze čtení knih nad missionáře vynikal, chtěl vtip a moudrość sečtělého a veleučeného Cyrilla jakési zkoušce podrobiti; i oslovil jej v hrdé důvěře v sebe samého takto: „Vy křesťané knihy držíce v rukou čerpáte z nich všechna podobenství a všelikou moudrość svou, my ne tak, nýbrž čerpajíc všechnu moudrość ze svých prsou čili sami ze sebe a pohltnuvše ji pronášíme její výroky, nechvátajíc se písmem, jako vy.“ Uslyšev to sv. Cyrill, objasnil mu ihned velikou zpozdilost v jeho slovích obsaženou, an mu řekl: Odpovídám ti k tomu: „Potkáš-li muže n a h é h o, an ti mluví, že m n o h á r o u c h a i z l a t o m á, u v ě ř í š - l i m u, v i d a j e j n a h a ? I řekl Kozar: Neuvěřím. Tak i já tobě pravím. Jestliže jsi pohltil všechnu moudrość, pověz to nám, kolik pokolení lidského bylo od prvních rodičův až do Mojžíše a kolik let každé pokolení trvalo? Kozar nemoha k tomu odpovídati umkl. Tím pak poslové kaganovi nabyvše stkvělého dů-

kazu ostrovtipnosti a učenosti křesťanských missonářů počali k nim velikou vážnost chovati a uvedše je ke knížeti řečem jejich napotom rádi naslouchali. Hlavním řečníkem byl sv. Cyrill, který ze všech missonářů nejdokonaleji řeč kozarskou znal a v ní nejobratněji se pohyboval. Svatý bratr jeho všechny tyto řeči písemně zaznamenal a sv. Kliment, jenž tuto cestu missijní popisuje a velké části z řeči sv. Cyrilla podává, sám praví, že zlomky tyto čerpal z knih od sv. Methoda sepsaných, an dří: „Chce-li kdo úplných řečí těchto svatých hledati, najde je v knihách, které (z kozarského jazyka, v němž řeči ty činěny byly) přeložil (na jazyk staroslovanský) učitel náš i arcibiskup Method, bratr Konstantina filosofa, rozděliv je na osm slov, a tu uzříte sílu výmluvnou z Boží milosti, jako plamen planoucí na protivníky.“

Boj s těmito protivníky započal hned druhého dne na knížecím dvoře při obědě, k němuž kagan i učené židy a muhamedany pozval. Také kníže sám dotazoval se missonářův křesťanských o nejsvětější Trojici a přítomní učení židé započali spor o vtělení Syna Božího Krista, jehož vtělení v Panně s drzostnou rouhavostí popírali. Ale sv. Cyrill podává jim zřejmé důkazy z Mojžíše a proroků, zejména z Izaiáše a Daniele, kteří úplný obraz příštího Vykupitele i čas, kdy se objeví, a osud Jeruzaléma a národu židovského nakreslili, porazil všechny námitky učenců židovských tak důkladně a vítězně, že i jim bylo se s hanbou odmlčeti jako poslovi kozarskému, jenž nabíraje mladého učitele křesťanského Cyrilla ostrovtipnost jeho zkonšeti se odvážil. Kníže pak s pozvanými

vznešenějšími Kozary naslouchaje bohonadšeným řečem sv. Cyrilla byl jimi jako okouzlen a unešen, vzdávaje křesťanskému věrověstu vroucnou úctu a obdiv. Proto dí žák obou sv. bratří Kliment: „Kagan kozarský s náčelnými muži tato všechna sladká a slušná jeho (Cyrillova) slova slyševše, pravili k němu: Bohem jsi sem poslán k poučení našemu, a všechny knihy znáš od něho, všechno jsi v pořádku mluvil, a do syta jsi oblažil nás všemi slovy medové sladkosti svatého písma. Ale my jsme neučení lidé, a v to víru máme, že vše to tak jest od Boha. Chceš-li ještě více upokojiti duše naše, všeliké poučení podobenstvími vylož po pořádku, jak se tebe otážeme.“ I tak rozešli se odpočinout sobě.“

Druhého dne shromáždili se opět vzácnější Kozarové u dvora knížecího a bylo sv. Cyrillovi nejen zodpovídati otázku, která víra jest lepší všech, nýbrž i s učiteli muhamedánskými se potýkati, kteří činili, co i nyní učitelé Muhamedánův činí, že totiž původce bludné víry své, Muhameda, stavěli nad Krista, nazývajíce jej největším prorokem, větším prý než Kristus jest. Ale sv. Cyrill světlymi důvody jim dokázal, jak nebezpečným omylem pojeti jsou domnívajíce se s Muhamedem, že pokolení lidskému, které patrně v hříších bylo a doposud jest, vykoupení Kristova netřeba a že k tomu pouhá nauka Muhamedova zúplna postačuje, ačkoli sama nauka ta člověka v propast chlipnosti a krutosti, tedy v propast nejohavnějších a nejšerednějších zločinů vrhá. Mimo to dal jim na uváženou otázku: Je-li Muhamed prorok, jak máme pravému proroku starého zákona, D a n i e-

lovi věriti? Vždyť tento řekl světle a zřejmě: Do Krista všeliké vidění a proroctví přestane. Mahomed pak, který teprv po Kristu se zjevil, kterak může prorokem býti? Nebo když toho prorokem nazveme, tedy Daniele zavrhneme.“ I řekli mnozí z Kozarů vážnějších: Daniel což mluvil, Božím duchem mluvil, Muhamed pak, jak všichni víme, jest lhář a zhoubce spasení všech, kteří jemu uvěřili; nebo značnější bludy svoje vyvrhl na zlobu a nestydatost, uče lidi krutosti a mrzké chlipnosti.

Na to zvedl se první vůdce kaganův a obrátiv se ku přátelům a zastavatelům židovské víry mezi přítomnými Kozary řekl: „Boží pomocí host ten (sv. Cyrill) všechnu nadutost muhamedánskou k zemi svrhl, vaši však (nadutost ze židovské víry) na onu stranu přehodil jakožto hanebnou. Pak řekl tentýž velmož kozarský ke všem přítomným: „Jakož dal Bůh moc nade všemi národy císaři křesťanskému a moudrost dokonalejší, tak jim dal i dokonalejší víru a kromě ní nemůže nikdo životem věčným žíti. Bohu budiž sláva na věky.“ I řekli všichni jak kníže, tak velmoži a lid poddaný radostně: Amen! Staň se tak!

Vida a slyše to sv. Cyrill, plakal radostí a řekl ke všem se slzami: Bratři i otcové i přátelé i děti, hle Bůh dal vám rozum ku poznání pravdy a odpověď hodnou. Je-li ještě někdo, kdož by se protivil, nechť přijde a překoná mne důvody svými; vímť však, že s Boží pomocí mými důvody přemožen bude. Kdo poslechne toho, co jsem mluvil, nechť dá se pokřtiti ve jménu nejsv. Trojice. Kdož nechce, já jsem prost všelikého hříchu i viny jeho, on však uzří a zkusí trest Boží v den soudný, když

sedne si soudce věkem starý, soudce nejvyšší soudit všechny národy.“ Odpověděli Kozari: „Nejsme sobě nepřátelé, nýbrž znenáhla, kdož může, tak chceme, ať se dá pokřtiti o své vůli a sice od tohoto dne začínaje.“ A hle! hned jedni ustali se modliti se židy a jiní odřekli se víry Muhamedovy čili islamu, jakž se té víře ještě jinak říká, aby nezahynuli smrtí věčnou. I dalo se z lidí těch (z vážnějších Kozarů čili velmožů kozarských) pokřtiti dvě stě, zavrhnše mrzkosti pohanské a sňatky nezákonné. Tím položeny jsou u Kozarů první základy křesťanské víry, na nichž se od učeníkův bratrů svatých dále budovati mělo, aby církev Kristova utěšeně zkvétala uprostřed národa polodivého sice ale prostoduchého a pro pravdu vnímavého. Napsal pak kagan k císaři list tento: „Poslal jsi nám, pane, muže takového, který nám vyložil křesťanskou víru slovem i skutky, svatou Trojici, i seznali jsme, že jest to pravá víra, a rozkázali jsme, aby se Kozari pokřtiti dali o své vůli, zcela dobrovolně, doufajíce, že i my k témuž cíli, ku křestu svatému, dospějeme. Jsme všickni soudruzi a přátelé tvého císařství a pohotově k službě tvoji, kam chceš. Velmi slíčně dí o této činnosti sv. bratři mezi Kozary a Muhamedány čili Saraceny sv. Kliment žák jejich: „V Saracenech a Kozarech objevili se sv. bratři nepřekonání, než jako David předobrazil Trojici třemi kameny*) porazil hrdošť cizince Goliáše a jeho mečem hlavu mu useknuv, pochvaly dostal nescíslné od synův Israelských, tak i tito dva

*) Zde životopisec sv. Cyrilla se buď mylí, jelikož písmo svaté mluví o pěti kamíncích, aneb měl životopisec před sebou takový řecký překlad písmo starého zákona, v němž omylně položeno bylo že ku poražení Goliatha tři kameny si vybral.

otcové (Cyrill a Method), trojosobného Božstva sluhové jsouce a hlasatelé, ve shromážděních sara-cenských (muhamedánských) a židovských vystoupivše, jim jich knihami i jazykem (arabským) Muhamedovy bludy i židovskou zlobu duchovním mečem useknuvše zahladili, jako koukol, a popálili (koukol ten) svou duchovní milostí a slovo Páně zasili, jako pšenici, v obydlí srdcí a všechny oblažili medotekoucími slovy, a třikráte počátku nemající Božství jasně hlásali a ukázali v jedné podstatě rovenstvím zářícího Otce i Syna i Ducha svatého.“

Když tak svatí bratři úkol na ně vznesený u Kozarův vykonali a k odchodu se strojili, nabídl jim kagan veliké zlaté a jiné dary, aby jim tak za dar nebeské víry svou vroucnou vděčnost osvědčil. Ale svatí missionáři naši, kteří nepřišli do cizích zemí, aby z nich pro sebe těžili a kořistili, nýbrž aby zcela nezištně země ty sami obohatili a sice dary takovými, které jsou nadevše zlato a stříbro a zemskými poklady vůbec se zaplatiti nadají, odmítli zlato a stříbro kaganovo žádající toliko, aby jim dal zajaté Řeky, jejich krajany, kteří zde úpěli v otroctví. Kagan k žádosti té milerád přivolil a pustil na svobodu zde zajaté křesťanské Řeky počtem dvacet, kteří nyní vysvobozeni jsouce z těžkého jáma otroctví radostně se vraceli se svatými bratřími do vlasti.

Jde samo s sebou na rozum, že veliké dílo to nevykonáno za málo dní a že svatí bratři z družiny své několik žákův u Kozarův ponechali, aby v díle od nich započatém dále pokračovali a také ostatní Kozary do ovčince Kristova přivedli.

3. První apoštolování svatých bratří mezi Slovany.

Radost z tohoto skvělého výsledku působení svatých bratří mezi Kozary byla v Cařihradě, jak mile tam věst o tom stihla, nesmírná. Byloť všeobecné nad tím jásání a plesání, že nejen 200 velmožů Kozarských s jejich knížetem přijalo křest svatý, nýbrž že kagan čili kníže tak⁴ ku prosbě sv. Cyrilla propustil ze zajetí dvacet Řekův a že velmi přátelským a lichotivým listem císaři řeckému zaslaným přislíbil neútočiti a nedorývati více zbraněmi na říši řeckou, nýbrž s ní v přátelském žití svazku a pohotově býti k službám císaři řeckému, kdykoliv a kamkoli by tento si toho přál.

Nemenší nežli radost byla i chvála, kteráž o svatých bratřích po celém Cařihradě se rozezvučela; vždyť skvělým výsledkem apoštolské práce své byli sobě tito mužové Boží sami první věnec nesmrtelné slávy uvili. Ale svatí bratři nepocítili z tohoto oslavování jména svého žádné radosti. Kormoutili se ve svatém srdci svém nesmírně nad smutnou a veleosudnou proměnou, kteráž se za jejich pobývání u Kozarů (asi r. 858) zatím ve stavu věcí církevních v Cařihradě byla udála.

Mladistvý císař Míchal, uvázav se u vládu, stál zúplna pod mocným vlivem strýce svého a spolu kanclíře říšského Bardasa, který sám největším jsa prostopášníkem a rouhačem také mladého panovníka kazil a sváděl. Patriarchou v Cařihradě byl tehdáž sv. Ignác (846—857), jemuž nejednou s nevýslovným žalem bylo pozorovati,

kterak Bardas ze svatých věcí úsměšky si tropí a že se opovážil, zákonitou a cnostnou manželku svou nejen zapuditi, nýbrž se svou snachou i krevní smilství páchat. Sv. patriarcha jsa útlého svědomí a maje na zřeteli přísné účty, jež mu kdysi před Bohem bude skládati ze všech jemu svěřených duší a tudíž i z duše Bardasovy, odvážil se vysoce postavenému hříšníkovu do svědomí mluvit a jej k nápravě života a k odklizení velikého pohoršení, jež dával přemrzkým obcováním, důtklivě napomínati. Když pak přese všechno napomínání to Bardas svého pohoršlivého života nepřestal, zakázal mu sv. Ignác, v takovémto hříšném stavu pokrytecky a rouhavě přistupovati ke stolu Páně. Ještě před touto malou kletbou církevní byl Bardas na patriarchovi žádal, aby zbožnou Theodoru, matku mladistvého císaře Míchala III., a její dcery jako ode dvora císařského pro nějaké prý spiknutí zalínané v klášteře uvěznil a je všelikého vlivu na vladaření mladého panovníka pozbavil. Mělatě šlechetná Theodora velikou zásluhu o církev, jelikož jejím svolením l. 842 sešel se v Cařihradě sněm církevní, který stoletému boji o ctění svatých obrazův učinil konec a veškeré církvi dlouho želaný pokoj opět zjednal. Tatáž zbožná císařovna, používajíc svého mateřského práva, kárala nejednou syna svého, mladistvého císaře z prohřešků, ku kterým se Bardasem svéstí dával, a nejinak to činily dcery Theodoriny jakožto sestry mladého panovníka. Každé takové pokárání bylo samo v sobě i výtkou a důtkou Bardasovi danou a proto zatvrzelec tento, nemoha jako každý veliký hříšník nepohodlného karatele snést, žádal na svatém pa-

triarchu, aby vznešené karatelky tyto v nějakém klášteře uvěznil, kde by jim odvahy jejich na vždy bylo pykati. An sv. Ignác takovou žádost rozhodně odmítl, zahořel zlosynský Bardas hroznou nad ním pomstou a počal osnovati pikle k jeho svržení s patriarchální stolice. I spojil se k tomuto účelu s veleučným ale spolu velmi potutelně zchýtralým a lišáckým Fotiem, jež nenasytná ctižádost popoháněla k činům nad míru odvážným i nešlechetným. Činem takovým bylo svržení řádného patriarchy Ignatia se stolice patriarchy Cařihradského a dosednutí na stolicí tu samého Fotia, který proti všem předpisům církevním za šest dnů z laika se stal mnichem, z mnicha lektorem a hned na to od sesazeného a tedy k tomu neoprávněného biskupa Syrakuského Řehoře veškerá vyšší posvěcení o vánocích r. 857 přijal. Ten mladému panovníkovi náramně lichotil, nespravedlivé činy Bardasovy jako na př. zahánění zbožné Theodory a dcer jejich ode dvora císařského a jich uvěznění v klášteře — schvaloval, a ku chliphnému náramně pohoršlivému obcování Bardasovu úplně a naprosto mlčel. Ille! v takovém kalu a bahništi podlých vášní a náruživostí zrodil se tak nazvaný rozkol řecký, který po Fotiovi na čas ututlán a v 11. století Michaellem Cerulariem, patriarchou Cařihradským r. 1053 s největší prudkostí obnoven skoro celou církev východní od mateře všech církví, od skály Petrovy v Římě odtrhl a zhoubným vírem svým i mnohé slovanské národy jako Rusy, Srby a Bulhary, kteří z východu své kněžstvo brali, zachvátil.

Na tak žalostné míře stály věci církevní, když

se svatí bratři z cesty Kozarské do Cařihradu vrátili. Radość při uvítání jejich od rozplesaného lidu cařihradského náramně zkalena novou osudnou tvářností věcí téměř na vrub obrácených, i nelze diviti se, že veřejná činnost v takových to okolnostech nezamlouvala se svaté mysli jejich a že opět zatoužili po životě soukromém v klášterské samotě. Sv. Method také bez prodlení odebral se na svůj oblíbený Olymp a vzdělávaje se zde dále čekal na příhodnou dobu, kdy jej Pán k novým vznešeným úkolům povolá. Svatý Cyrill zůstal prozatím na krátký čas jako kněz při chrámu svatých apoštolů v Cařihradě a vyložil v týž čas hebrejský a samaritánský nápis na číši z drahého kamení, Šalomounova díla, kterážto číše se chovala ve chrámu sv. Žotie a jejížto nápisu posavad nikdo přechísti a vyložiti nedovedl. Ostrovtipný výklad ten vzbudil v Cařihradě všeobecný obdiv. Ale sv. Cyrill ne- libuje si ve chválách lidských, nýbrž Bohu čest za všechny milosti vzdávaje přemítal na mysli veliký jemu dávno milý úkol, obětovati se cele poselstvování a apoštolování mezi národy slovanskými. Dnem a nocí přemýšlel, kterak nejsnadněji a nejbezpečněji možno velerozsáhlému Slovanstvu rozžít světlo jediné spasné víry Kristovy a vynalezením přiměřené azbuky či abecedy i překladem písem svatých položit první základy ku vzdělání křesťanskému u přecetných slovanských kmenů, dřepících ponejvíce ještě ve tmách pohanských. Tyto zámysly své sdílel sv. Cyrill věrně se svým bratrem sv. Methodem, libujícím si též ve slovanštině a lnoucím s nevšední láskou k národům slovanským, jež v Kristu obroditi a spasiti bylo

nejvroucnější touhou jeho. Podle výroku bulharského mnicha Chrabra (skladatele slovanského spisku „o písmenech čnorizca“ a vrstevníka sv. apoštolů slovanských, zemřelého na počátku 10. století) ustrojil prý sv. Konstantin, filosof prozvaný Kyrill, s bratrem svým Methodem písmena slovanská už okolo r. 855 a přeložil s ním i svaté knihy na jazyk slovanský. A ve sborníku „Prologu“ z konce 15. věku, který se nyní chová v universitní bibliothece ve Lvově, tvrdí se, že sv. Cyrill, maje otčinu velmi slavnou Soluň, byl z rodu bulharského či slovanského. Kancléř říšský uslyšev o jeho blahodějném působení poslal pro něho, aby přišed do Cařihradu napravil bludařství tehdejšího patriarchy Jana, co se mu také podařilo (asi okolo r. 843). Pak prý odešel v krajinu, kterou protéká řeka Bregalnice v hořejší Macedonii, kde bydlel lid jazyka slovanského, jemuž on, obrátiv jej na víru křesťanskou pravověrnou, napsal „knihy jazykem slavjanským.“ Podle této zprávy byla tedy prvním polem apoštolské práce sv. Cyrilla krajina Bregalnice, kde on pro 54.000 svých novoobrácených na víru Kristovu rodáků, slovanských Bulharů, sestavil písmena i napsal jim knihy slavjanským jazykem.

Ale zpráva tato pochodící z věku pozdějšího není dosti zaručena a více se podobá pravdě zpráva od žáka obou sv. bratrů často již jmenovaného sv. Klimenta zaznamenaná, že sv. Cyrill vynalezl slovanskou azbuku či abecedu a počal knihy posvátné na jazyk staroslovanský překládati, když z Moravy do Cařihradu zavítali poslové od vele-

knížete moravského Rostislava vyslaní k císaři řeckému Míchalu III., aby mu (Rostislavu), dal hlasatele sv. evangelia, zúplna znalé jazyka slovanského a schopné, zvěstovati lidu moravskému blahou věst' spásy věčné v Kristu. Právě toto poslání moravského veleknížete bylo hlavním podnětem sv. Cyrillu, aby se uvázal v úkol převznešený, v úkol významu světového, apoštolovati se svým bratrem Methodem mezi Slovary a vynalezením přiměřené jim azbuky i překladem písem svatých zaštipiti mezi nimi první zárodky křesťanské osvěty a křesťanského vzdělání (křesťansko-slovanské kultury). Tak to potvrzuje věrný žák jejich, sv. Kliment, jenž v životě sv. Konstantina filosofa vypravuje, že první a hlavní pobídkou k vynalezení písma slovanského bylo poselství Rostislavovo k císaři řeckému, neboť dí: „Rostislav, Moravský kníže, Bohem povzbuzen radu učinil s knížaty svými i s Moravany, a poslal k císaři Míchalu říka: „Lidé naši od pohanství odstoupili (neklaní se modlám více) a křesťansky zákon (křesťanské zvyky zevně) zachovávají, nemáme však učitele takového, který by nám naším jazykem pravou víru křesťanskou vyložil, aby i jiné země (slovanské) toto vidouce následovaly nás“ t. j. nemáme učitelů, kteří by dovedli našim jazykem k nám i k našemu lidu mluvit i nám i lidu našemu zákon křesťanský srozumitelně vyložiti, abychom nejen zevně křesťanské zvyky (k. př. dělání sv. kříže, zevnější pokřtění se atd.) zachovávali, nýbrž i v jejich smysl a rozum či význam vnikli a nejen nuceně na oko nýbrž s celým srdcem k nauce a zákonu Kristovu přilnuli.

Císař Míchal poradiv se s předními muži ve státu povolal svaté bratry Cyrilla a Methoda, o nichž věděl s úplnou jistotou, že slovanský jazyk dokonale znají a jej také jako mateřský jazyk milují. Proto se praví ve staroslovanském životopisu sv. Methoda (panonské legendě): „Řekl císař Míchal filosofu Konstantinovi: Hle pro tebe (připravují se odemne na cestu) darové mnozí, a vezma bratra svého opata Methoda jdi. Neboť oba jste Soluňané a Soluňané všickni čistě slovansky hovoří.“ I oznámil jim svůj úmysl, že je poslati hodlá do veleřiše moravské, aby ji osvětili plným světlem, plnou září pravé křesťanské víry. Když pak sv. Cyrill se ptal, mají-li Moravané nějaké písmo a císař záporně odpověděl, řekl též světec: „Kdož může na vodu řeč psáti?“ Není-li třeba svatých knih k bohoslužbě, v nichž čísti a jimž rozuměti dlužno? Není-li vhodno i písmem slovo Boží hlásané v paměti udržovati a písmem novoobrácenému lidu dráhu k vyššímu vzdělání křesťanskému klesti? I řekl císař: Chceš-li, může ti Bůh na prosbu tvou dáti dobré vnuknutí o písmě Slovanům přiměřeném; nebo On beze vší pochybnosti dává všem prosícím i otvírá tlukoucím.

I odešel sv. Cy ill s bratrem svým sv. Methodem a s jinými pomocníky přísti missie své do chrámu a oddal se modlitbě vroucně prose o dar osvětlení Ducha svatého, aby ~~písmem~~ ^{písmem} slovanským národům vhodným otevřítí mohli bránu k osvětě křesťanské. Bůh vyslyšev modlitbu věrných služebníků svých zjevil brzy svatému Cyrillu písmena slovanská. Oznámiv to sv. Methodu a ostatním nakreslil jim písmena jemu vnuknutá a začal hned

jimi psáti průpověď z písma svatého. Právě z abecedy či azbuky od sv. Cyrilla vynalezené a po něm i cyrillicí nazvané, bleskozárně prosvítá, nevšední a podivuhodný důvtip sv. Cyrilla, protože azbuka jeho všechny rozmanité zvuky jazyka slovanského až do těch nejjemnějších rozdílů s podivnou určitostí, jasností a úplností naznačuje, ačkoli sv. Cyrill zvuků těch ani v řečtině ani v latině, v jazycích jemu nejznámějších, nenalezal. První slova, kteráž sv. Cyrill azbukou od něho vynalezenou napsal, byla slova, jimiž začíná evangelium sv. Jana: „Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh bylo Slovo“ a pak překládal a psal ostatní co dále následuje.*)

Uslyšev o tom císař, že sv. Cyrill už vynalezl písmo Slovanům přiměřené a že se hned jal překládati evangelium sv. Jana na jazyk slovanský a překlad ten i písmem od něho vynalezeným psáti, zaradoval se a oslavil Boha se svými rádci a poslal sv. Cyrilla s jeho svatým bratrem a s četnými jinými pomocníky i s mnohými dary na Moravu; i napsal Rostislavovi psaní tohoto obsahu:

*) Právě z toho, že Cyrill se jal, nejprve evangelium sv. Jana na jazyk slovanský překládati. dovozují katoličtí Rusínové, kteří jsou řeckoslovanského obřadu, že sv. Cyrill jal se tím překládati řecké obřadní knihy na jazyk slovanský, poněvadž církevní rok u Řekův začíná prvním velikonočním svátkem, o němž se při bohoslužbách čte začátek evangelia sv. Jana, v jehož čtení po celý čas velikonoční se pokračuje, ježto v latinské církvi začátek evangelia sv. Jana při třetí mši o prvním velikém hodu vánočním se čte a na první slavnost velikonoční evangelium sv. Marka (kap. 16, 1—7) se klade

„Bůh, jenž chce, aby každý poznání pravdy došel a o vyšší stupeň (osvěty křesťanské) se snažil, uviděv víru tvoji a snahu, učinil i nyní (milost) za našich let, zjeviv písmo k vašemu jazyku, abyste i vy přičtení byli k velikým národům, kteří slaví Boha svým jazykem. Tož Ti poslali jsme toho, jemuž je Bůh zjevil, muže ctihodného a pobožného, učeného velmi i filosofa. A hle přijmi dar větší a vznešenější nade všechno zlato a stříbro i kamení drahé i bohatství pomíjející — totiž víru v Krista — a utvrzuj řeč (sv. Cyrilla, Methoda a veškeré družiny jejich) ve všech srdcích (lidu svého) a povzbuzuj všechny, aby nelenili, nýbrž dali se na cestu pravdy, abys i Ty, přived je snažením svým ku poznání Božímu, přijal svoji mzdu od Boha i v tomto věku i v budoucím, za všechny duše, které chtějí věřit v Krista Boha našeho, od nynějška do skonání, a památku svoji abys zůstavil ostatním pokolením, podobně Konstantinu, císaři velikému.“

Panovník Moravy, Rostislav čili Rastislav (Rastic), jak jiní jej jmenují, byl r. 862 ve zjevném boji proti svým utiskovatelům, Frankům, kteří s ním sousedili. „Byltě se, jak píše náš moravský dějepisec dr. Beda Dudík (str. 97—99 kn. III. hl. 1.), mnoholetou zkušeností asi poučil, že Frankové (německy mluvící) dvojím způsobem hledí sobě podrobiti svobodné národy, mečem totiž a křížem. Meči dovedl se opřít, kříží z Němec mínil se uhnouti, nehodlaje však při tom zřít se přijatého již křesťanství. Toho bylo lze jen tou cestou se dodělati, když by se do země povolali kněží a učitelé, kteří nejsou Němci.

nedrželi by s Franky, znajíce zároveň řeč i zvláštnosti lidu. Takových mohla jen byzantská (řecká) říše poskytnouti, a proto obrátil Rostislav zraky své k Byzantu (Cařihradu) a ku prameni všeho zbožného podnikání k Římu; neboť že Míchal III. a říše jeho nesmyslejší s Franky, toť věděl nepochybně dobře, a že tehdejší papež Mikuláš I. Němcům ho neprozradí, o tom mohla ho s dostatek přesvědčiti ráznost, s jakouž tento sobě počínal proti výstupkům rozličných Karlovcův (knížat z rodu císaře Karla Velikého). Nad to nemohlo se Rostislavovi při snahách jeho o založení svobodné, nezávislé říše lepších dostati rádcův a pomocníkův, jako takových pravověrných kněží, kteří přicházejíce z krajín monarchicky spravovaných, jakož i osvětou a jmenem svým bezpečnější rukojemství pro budoucnost poskytujících — v takovém zároveň spatřovali se postavení církevním, že nemohli knížeti odepřít podpory své, žádal-li, což i zamýšlel, o zřízení samostatné (od Němcův neodvislé) církevní provincie. A na konec věděl Rostislav dobře, že požádá-li v Římě přímo za latinské věrončitele, přivodě takto zemi svou k apoštolské stoliči, (tehďáž panující německý) císař Ludvík II. ihned bude chtít těžiti pro sebe z křivého domnění, že poněvadž stolice Petrova stojí (prý) pod svrchovaností říše francké, bude náležeti papeži, aby nově získané členy církve římské postoupil jemu, císaři, jakožto řádnému nástupci Karla Velikého, onoho ochránce církve, a k říši jeho je přikázal, — dovozování to, jemuž právě chtěl Rostislav se vyhnouti. K tomu účelu tedy spolčil se se svým synovcem Svatoplukem

a se sousedním knížetem Kocelem, jenž té doby arcí aspoň na pohled trval v dobré vůli se svým metropolitou v Salcpurku (Solnohradu); neboť víme, že (Solnohradský) arcibiskup Adalvin ještě r. 864 slavil vánoční svátky s Kocelem v Mosburku (v dolní Moravě uherské) a že i potomního roku ještě chrámy světil v tamější krajině. Knížata (slovanská Rostislav, Svatopluk a Kocel) usnesla se tedy po dobrém uvážení všech těchto důvodů, vypraviti do Říma (ku papeži) i k Míchalovi III. (do Cařihradu) posly, kteří by od nich za učitele víry žádali.“

Jak poslové slovanských knížat s prosbou svou v Římě pochodili, o tom nemáme žádných zjevných zpráv. Bylať věc ta nejen náboženského, nýbrž i politického rázu, a usnešení v Římě ve prospěch slovanských knížat a národů učiněné, nemělo-li při svém skutečném provádění přijíti na zmar, nesmělo se dáti na buben veřejnosti, nýbrž svrchovaně třeba bylo, věc tu co nejvíce možná pod pečeti velikého mlčení tajiti. Vždyť běželo o to, říši slovanskou vymaniti z područí zpupných Frankův, aby stolice římská na samostatné a neodvislé říši slovanské mocnou měla oporu proti přechmatům panovníkův franckých, kteří domnívajíce se býti pány veškerého západu křesťanského, ba pány veškerého světa, i stolicí římskou pod svou svrchovaností staviti se neostýchali. Říše slovanská měla jak politicky tak církevně nezávislá býti, jednak nezávislá na říši Frankův, a jednak nezávislá i na říši Řekův a toliko v církevních věcech měla bezprostředně jen Římu podrobena býti.

Jako dříve už napomáhali papežové Irům, Anglosasům, Frankům k utvoření samostatných, neodvislých státův s metropolí církevní jen od Říma odvislou, tak chtěli i nyní papežové prostředkem jedné metropole toliko na Římu závislé i slovanské říši velkomoravské dopomoci k úplné samostatnosti a všestranné neodvislosti. Odtud jediné se dá vysvětliti, proč svatí bratři Soluňští, putující do Moravy, vzali s sebou ostatky svatého papeže a mučeníka Klementa, chtěje je donésti do Říma, proč po půlčtvrtaletém působení na Moravě povoláni jsouce do Říma ochotně vyzvání toho uposlechli, proč papež i poradní sbor jeho jim v slavnostním průvodu v ústřety přišli, proč oba v Římě na důstojnost biskupskou vysvěceni jsou, proč sv. Cyrill dokonav tam běh svého slavného života s poctou jen papeži náležitou v kostele, kde ostatky sv. Klementa uloženy byly, pochován jest a proč později bratr jeho sv. Method povýšen od papeže na arcibiskupa a metropolitu říše velkomoravské, jemuž dle úmyslu hlavy církve aspoň 4 biskupové podřízení býti měli, a proč sv. Method o svatou stolicí římskou jako o pevnou kotvu se opírali mohl proti biskupům franckým, kteří v zemích říše velkomoravské sami církevní právomoc provozovati chtěli tvrdíce, že země ty jsou jejich a že oni jediní a sami výhradně k nim právo mají. Na toto libovolné osobování si práv v cizích zemích rozhodně odpověděl sv. Method: Nikoli! země ty v církevních záležitostech nepodléhají vám, ony patří a podřízeny jsou jediné sv. Petrovi a jeho nástupcům v Římě, v jejichžto jménu já tyto země v církevních věcech řídím a spravuji.

To se nám vidělo za potřebno už zde předelati, aby se dalšímu vývoji dějin církevních na Moravě tím snáze a světleji porozuměti mohlo. A po této krátké úvaze vraťme se opět v duchu do Cařihradu, kde svatí bratři na cestu apoštolskou do Moravy s pečlivostí snažnou se strojili.

Císař řecký Míchal III. doufaje na říši velkomoravské míti oporu mohutnou proti nepřátelům říše své, neoštilal se s hmotnými prostředky, aby sv. Cyrilla a Methoda a jejich četnou missijní družinu všemi potřebami co nejhojněji na pouť dalekou opatřil. Na cestu do Moravy vydali se blahověsti naši v první polovici r. 863., kamž ještě v témž roce v měsíci červnu šťastně došli.

Bylo jim nejprve jíti Bulharskem, protože stará silnice z Cařihradu do dřívější Panonie čili do Uherska vedla jednou částkou Bulharska, a jednak i proto, že v této zemi, kde již řečtí missonáři a po nich i římští působili, doufali setkat se s přátely, z nichž toho onoho spůsobilého k missiím do Moravy mohli přibrati do své družiny. Podle podání ve spisu „Prolog“ na sklonku 15. věku sepsaném působil prý sv. Cyrill u slovanských Bulharů v krajině Bregalnici už dávno před rokem 860 a veliké jich množství na víru křesťanskou obrátil, jak jsme už svrchu byli podotkli.

Bulhaři byli původně národ pohanský, neslovanský ale velmi bojovný. Usadivše se v okolí Varny, pevnosti nad černým mořem v nynějším Bulharsku, rychle a jako na překot podrobili si tam sedmero pokolení slovanských a založili zde jako jedním rázem mohutnou říši, kteráž se rozprostraňovala přese všechny krajiny mezi Balkánem

a Dunajem až ku pokraji řeky nižní Moravy, kteréžto pokrají Bulharsko od Srbska dělilo. Později zahrnovalo Bulharsko v sobě i dnešní Valašsko a jihovýchodní čásť Uher. V těchto zemích osedlý lid byl ponejvíce slovanský a zabýval se jako Slované vůbec, orbou a hospodářstvím. Bulhaři velmi bojovní a ve vojenství náramně obratní byli při tom přece také k řemeslům a k obchodu náchylni. Nejslavnější jich panovník byl Krumus na počátku 9. století, který založil říši, ona zahrnovala v sobě nejen nynější Bulharsko a Valachii, nýbrž i celou dlouhou krajinu na řece Tise v Uhrách až k Pešti a Tatrám. Měltě pak ještě větší a rozsáhlejší plány: veškero snažení jeho neslo se ku dobytí Cařihradu a založení říši, kterážby od Bosporu, mořské úžiny Cařihradské, přes celý poloostrov Balkánský až ku pramenům Tisy v severovýchodních Uhrách se rozkládala. Ač těchto velikých cílů svých se nedopjal, přece několikráte Řeky vítězně na hlavu porazil a mnoho opevněných měst řeckých, jako Sofie (Sredce), Debelty (nynější Zágory) blízce Černého moře, Mesembrie, Adrianopole (nynějšího Drinopole), a j. dobyl i stal se postrachem veliké říše vzdělaných Řekův. V těchto vítězných bitvách zajal množství lidu křesťanského a z vydobytých měst i krajin zavedl mnoho biskupův a kněží do své veliké říše, čímž se símě víry křesťanské tím více mezi Bulhary ujímati počalo. Jelikož podmanění Slované vzděláním vysoko vynikali nad své podmanitele, stalo se, že podmanění Slované si duchovně podmanili své podmanitele, Bulhary, a že tito přijali od nich mluvu či jazyk

slovanský, začez Slované se pánům svým odvděčili tím, že se sami počali nazývati Bulhary; proto se také bulharština za času sv. apoštolů našich počítala a počítá podnes k nářečím slovanským, ačkoli nynější bulharština jest za příčinou dlouhé poroby Bulharův pode jhem tureckým jazykem velmi ztrnulým, neohebným a tureckými slovy velmi znešvařeným.

Poněvadž Slované, kteříž obývali v Soluně za času svatých věroučitelů našich, mluvili nářečím bulharským a krajina blíže Soluně nazvaná „na Slovanech“ byla bulharskými Slovany obydlena. jde na rozum, že svatí apoštolé naši mluvili po výtce bulharskoslovanským nářečím tehdáž ještě neporušeným a velmi blízkým ostatním nářečím slovanským, takže i ostatní národové slovanští jim snadno porozuměti mohli, obzvláště také proto, že jakž jsme už viděli při rozmlouvání sv. Cyrilla s Rusem v Chersoně, sv. Cyrill uznamenav odchodné zvláštnosti řeči ruské, ihned se snažil vsouváním samohlásek a vkládáním souhlásek své nářečí slovanské připodobniti slovanskoruskému jazyku, aby mu Rusové tím snadněji porozuměti mohli. Že totéž činili svatí blahověsti naši v Chorvátskú, v Uhersku a vůbec v celé říši velkomoravské, netřeba tuším ani dokládati. Provedení toho bylo tím snadnější proto, že podle soudu učencův (n. př. Miklosiče, Schleichera a j.) jazykové slovanští se tehdáž od sebe tou měrou nerůznili jako nyní.

Legenda moravská podle starých čtení v breviáři v Olomouckém asi v 14. století na Moravě sepsaná výslovně praví: „Císař (řecký Michal) svoliv v prosbu (knížete moravského Rostislava) poslal tam svrchu jmenovaného filosofa (Konstan-

tina) s bratrem jeho Methodem, rozkázav, aby mu dány byly hojné prostředky na cestu. Vypraviv se (sv. Cyrill s bratrem svým Methodem) přišel nejprve k Bulharům, jež s pomocí Boží milosti svým kázáním na víru obrátil.“ V životopisu sv. Klimenta Velického, v tak nazvané legendě bulharské, praví se se vši určitostí: „Ano i knížete bulharského Borisa, který byl za dob římského císaře Míchala, i toho veliký Method jednak dávno již synem byl učinil, jednak vlastním svému jazyku naskrze krásnému přiučil a tehdy dobrodiním řečí svých neustávaje obdarovával.“ Pokračovatel pak v dějepisu řeckého dějepisce Theofana připisuje obrácení samého krále bulharského Borisa či Bogorisa svatému Methoději, řeholníku, kterýž prostředkem obrazu posledního soudu jej na víru křesťanskou obrátil. Boris, jsa druhým nástupcem Krumovým, byl rovněž tak jako Krumus zarytým pohanem, což nemohlo jináče než neblaze v pokřesťanění lidu jeho působiti. Ale hned po smrti Krumově odvrátilo válečné štěstí svou lahodně usmívavou tvář od panovníků Bulharských, pohroma za pohromou valila se na jejich říši a nyní, když svatí apoštolé naši Bulharskem do veleříše moravské se ubírali, řádil strašně v říši té hlad a mor. Vše to zkrotilo zatvrzelé a zpupné srdce Borisovo. Sestra jeho, která ve válkách bulharských s Řeky ocítila se v zajetí cařihradském a zde křesťanskou víru poznavši křest svatý byla přijala, hned jak ze zajetí se navrátila, snažnými domlouvami na královského bratra nastupovala, aby ho ku přijetí svatého křtu pohnula. Domlouvali se o to k němu

i řeholníci Theodor Kufar a Methoděj, bratr sv. Cyrilla, ale tvrdošíjná mysl jeho ustavičně odporovala, až posléz sv. Method nakresliv obraz posledního soudu a vyloživ králi svatý a hluboký význam jeho, rajskou blaženost spravedlivých a zbožných křesťanův a věčné strasti zatvrzelých a krutých nevěrců, s pomocí tajné milosti Boží zlomil odpor králův, tak že se skutečně pokřtiti dal. Přijetí sv. křtu bylo pramenem nesmírného požehnání a blahodárův jak pro jeho rodinu tak i pro veškerou říši Borisovu, kteráž za vlády jeho druhého syna velikého Symeona na tak vysoký stupeň rozkvětu a slávy se pozvedla, jakého nikdy dříve nebyla dostoupila. Sám král Symeon už carem nazývaný, byl slavným spisovatelem, skládaje spisy své v jazyku staroslovanském, jak jej svatí bratři Solunští pro spisování byli upravili a vzdělali.

Nelze však zde mlčením pominouti, že už před svatým Cyrilem a Methodem byli v Bulhařích rozliční kněží i biskupové, latinští a řečtí, v šíření křesťanské víry činnými, jako zejména z latinských kněží Pavel, a že i po křtu Borisovu latinští biskupové Pavel z Popolonie a Formosus z Porta (Porto) símě křesťanské nauky zde horlivě rozšířovali, anobrž že slavný papež Mikoláš I. sám u krále Borise apoštoloval jednak svými výtečnými listy, jednak svými 106 mistrovskými odpověďmi, kteréž dal králi na otázky od něho naň postavené a které zůstanou věčně zářícími pomníky jeho nevšedního věhlasu a veliké moudrosti. Ale spolu také jisto, že nejslovutnější žáci svatých apoštolů našich byli bulhařští rodáci, kteréž oni sami hlásáním sv. evangelia v Bulhařích byli zí-

skali, jakýmiž byli sv. Kliment, spisovatel jejich života, Naum, Angelar a Sáva, kteří později po úmrtí sv. Methoda pletichami zrádného Vichinga u dvora Svatoplukova násilně vyhnáni byvše z Moravy, utekli se do Bulharska a zde s úctou a přelaskavou ochotou přijati byvše ve spasném díle sv. Cyrilla a Methoda snažně pokračovali. Při Borisovi toliko litovati, že náramně se kolísal ve sporu mezi Cařihradem a Římem, kam Bulharsko, kteréž přemnoho diecézí z bývalého k římskému patriarchátu patřícího Illyrika si bylo přivtělilo. náležeti má, zdaliž ku patriarchatu římskému čili cařihradskému. Jest nám toho žel, že v tomto sporu Boris brzo k Římu, brzo zase k Cařihradu se klonil, což právě zchytralému Fotiovi vítanou zavdalo příčinu, aby dělaje se horlivým ochráncem práv řecké cařihradské církve, získal si náklonnost hrdých Řekův a na stolci patriarchálním, na nějž se s pomocí Bardasovou byl vetřel, se také dosti dlouho udržel, což jak se brzo ukázalo, pro jednotu veškeré církve Boží mělo nesmírně záhubný dosah, totiž — rozkol církevní, odtržení východní církve od skály Petrovy, od stolice římské, kterýžto rozkol r 867 Fotiem započat Michalem Cerulariem l. 1053 dovršen byl.

Tenkrátě však, když svatí bratři z Cařihradu vyšli a Bulharskem do Moravy se ubírali, rozkolu toho ještě nestávalo; přicházeli tedy z krajín pravověrných, nížádným rozkolem nenakvašených i přinášeli také na Moravu nejdrahocennější nebeskou perlu víry neporušené, víry pravé.

Další cesta svatých učitelů našich do říše moravské označena jest nejzřejměji kaplemi a ko-

stely Svatoklementskeymi, kteréž všady vznik vzaly, kde svatí proučitelé naši nad ostatky sv. Klementa, jež s sebou všude nosili, svaté bohoslužebné obřady byli vykonávali; nebo právě proto vzali s sebou dotčené ostatky velikého papeže a mučeníka, aby nad nimi bohoslužby slavití mohli, jelikož podle předpisů církevních nedovoleno sloužiti mši svatou, kde žádných svatých ostatků nestává. A tudíž všady, kdekoli svatí bratři se objevili a bohoslužbu vykonati chtěli, na ručest (rychle) vybudována prozatímní kaple, kteráž po jejich odchodu proměněna jsouc buď v kapli neb kostel slavnější naznačovala a označovala významný děj, že zde druhdy svatí apoštolé naši vykonali posvátné obřady nad drahocennými ostatky sv. Klementa. Takové kaple a kostely vyskytují se: u hradu Jajce v Bosně, kterouž tedy je cesta dále vedla, v osadě Kelemen (t. j. Klemens, Klement dle vyslovení uherského „Kelemen“) v Chorvatsku, jímž tedy též sv. Cyrill a Method se ubírali, v osadě sv. Klimenta nyní tuším už zašlé v bývalém území slovanských knížat u Blatenského jezera v Uhřích, totiž Přibiny a Kocela, dále kaple a kostelíky sv. Klementa v Kostelci mezi Budínem a Ostrihomem v Uhřích, jakož i v Močonku před Nitrou, kde bylo hlavní sídlo slovanského knížete Svatopluka, jenž napotom říši moravskou na nejvyšší vrchol velikosti a slávy povznesl. Všecky tyto kaple a chrámy sv. Klementa jsou stkvěle zářícími body a výmluvně vypravujícími svědky, že v krajinách těchto slavili druhdy proučitelé a blahověstové naši posvátnou liturgii čili služby Boží nade dra-

hými ostatky sv. Klementa papeže a že zde živým a bohonaděným slovem v řeči srozumitelné otvírali slovanským předkům našim bránu k osvětě křesťanské a k věčné spáse.

4. Apoštolování sv. Cyrilla a Methoda na Moravě.

Dříve nežli vylíčíme slavné a radostné uvítání obou svatých bratří v hlavním sídle Rostislavově na Velehradě, jest nám z dějin Moravy předeslati jakýs takýs náskres maličko dříve sběhlých událostí občanských a tehdejšího politického stavu na Moravě.

Na počátku devátého století vstupují Čechoslované moravští za vlády Mojmirovcův na jeviště dějin světových. Vůbec jest deváté století nejstkvělejší dobou v dějinách moravských Čechu; nebo v tomto období stojí Moravané v čele veškerého národa českoslovanského, tak že národní život český má své těžiště v této době hlavně na Moravě, odkudž pak v 10. věku těžiště to i žezlo popřednictví přechází do Čech, kde podnes tkví.

Morava nabývá tedy v 9. století významu světového, významu jakéhož ani dříve ani později nikdy v dějinách neměla. Zraky celé Evropy jsou k ní připoutány a nosičové této slávy, této významnosti Moravy jsou Mojmirovci, panující knížecí rodina, kteráž právě povoláním sv. Cyrilla a Methoda k obrácení Moravanův na víru křesťanskou, učinila tuto dobu nejstkvělejší zářícím bodem v dějinách Moravy.

Panujícím knížetem Moravanů na začátku

tohoto slavného období jest Mojmír I., muž nad míru činný, velemoudrý a obezřetný, jenž pevnou rukou chopil se vesla vlády. Byloť mu nad bílý den jasno, že síla sousedních, nad míru výbojných Frankův tkví hlavně v jejich dobře soustředěné moci vládní, v moci královské, jížto vévodové a knížata jednotlivých národních kmenů tou měrou podřízeni byli, že táhnouce s lidem svým pod prapory královskými do boje proti sousedním Slovanům byli všickni za jeden člověk, ježto slovanští kmenové libující si u veliké rozdrobenosti a nespojitosti a nemajíce žádného společného ústředí vládního — právě za touto příčinou padali kmen za kmenem pod jařmo vládychtivých a zemílačných Frankův *) Veškery snahy Mojmírovy směřovaly tedy k tomu, utvořiti takovéto pevné ústředí vládní mezi nejbližšími kmeny slovanskými, by též všickni v jeden celek spojeni jsouce za jeden člověk bojovali proti společnému jich nepříteli; a za tou příčinou válčil i s tatranským knížetem Přibinou a překonav jej spojil s Moravou krajinu Nitranskou, tak že Morava, která v té době obsahovala v sobě i velkou čásť (asi třetinu) nynějšího Dolního Rakouska od ústí Sa-

*) Veliká světová říše císaře Karla Velikého († 814) po úmrtí jeho syna Ludvíka Pobožného († 840) úmluvou Verdunskou l. 843 rozpadla se na říše tři: 1. na říši Franků východních čili Němců, s nimiž slovanští kmenové sousedili a jejichž králem byl Ludvík přímým Němec; 2. na říši Frankův západních (Francii) pod králem Karlem Lysým; a 3. na Lotarinsko mezi oběma říšemi položené pod císařem Lotarem. Všickni tři mocnářové byli syny císaře Ludvíka Pobožného.

javy až za Světlou u Vítorazu, tehdáž na západě hraničila s Čechami, na jihu s krajištěm bavorsko-franckým, na východě s krajinou bulharskou za řekou Hronem, jenž u Ostřihomu vpadá do Dunaje, a na severu se Slovanstvem na Odře a Visle.

Mojmír bystrozraký poznáváje jasně, že branná síla jeho na přebojování Frankův nestačí, nepouštěl se svévolně do žádného nerovného boje s nimi, nýbrž snášeje svrchovanost jejich na čas, snažil se všemožně o to, aby zemi své zjednal blahost stálého míru a vnitřní posily, vyhýbaje se vražedným válkám se sousedními přemocnými Franky či Němci. Odváděje jim roční poplatek zůstával s nimi v přízni a pokoji a uznáváje v křesťanství prostředek, bez něhož nelze Moravany záhuby konečné uchrániti, pečoval současně též o rozšíření křesťanství mezi Moravany jak podél řeky Moravy tak i v uherské Moravě a v příležitostech k ní knížectví Nitranském, kde od r. 836 Přibina, udobřiv se na oko s velikým knížetem Mojmlrem vládl, stavě tam brady a chrámy. V německých dějepisných pramenech vypravuje se, že nejen Mojmlr I. sám byl už křesťanem od Urolfa biskupa Pasovského pokřtěným, nýbrž že za vlády jeho také biskup Pasovský Reginar prý už r. 818 svými kněžími pokřtil některé Moravany a v Uhřích, zejména v Nitránsku že působil tímto směrem arcibiskup Solnohradský vyslanými tam kněžími německými, ano že prý už za vlády Mojmlrovy v Brně a v Olomouci, před rokem 850 stály křesťanské chrámy, čehož ovšem sotva dokázati možno.

Jelikož veliký kníže Moravský Mojmlr přese všechny mírumilovné snahy u Frankův východních

čili Němcův a jejich krále Ludvíka Německého upadl v podezření, že se z područí a poplatnosti jejich vyvaditi usiluje, vypravil se týž Ludvík r. 846 se silným vojskem na Moravu, sesadil přemoženého Mojžíra s trůnu a dosadil naň v srpnu téhož roku synovce jeho Rostislava čili Rastice, jak jej nejráději a pěstěně Moravané jmenovali. Přibina, nepřítivý současník knížete Mojžíra, s nímž se jen na oko byl smířil, přečkal dosti dlouho žalostného pádu soka svého, ale i jej potkal naposledy osud mnohem krutější; nebo okolo roku 861 byl od Moravanů v boji s Rasticem zabit, načež syn jeho Kocel u vládu v krajině okolo Blatenského jezera se uvázal, an Rostislav zmocniv se knížectví Nitránského, správu kraje toho odevzdal synovci svému Svatooplukovi a tím jej úředním panujícím knížetem slovanské krajiny té učinil.

Byl-li však Mojžír Frankům a jejich králi Ludvíkovi jen podezřelým, stal se jim nástupce jeho Rostislav v pravdě nebezpečným, nebo veškera snaha duše jeho nesla se k tomu, svrhnouti se sebe a s lidu svého cizinského kořistlivých, pánůvých sousedův a říši své dobytí utracenou úplnou neodvislostí či samostatností. Tuto nezávislost učinil Rostislav sobě též nejvyšší ulohou života. o jejíž provedení všemi silami a žilami, všemi činy a cestami, v štěstí i v neštěstí stále se zasazoval. K tomu účelu počal v zemi své zakládati tvrze či pevnosti, na ten čas dosti mohutné a skoro nedobytné, vešel v přátelské svazky s Bulhary, jihovýchodními sousedy svými, hledal i nabytí přízně u císaře reckého a také povolání slovanských věro-

věstův sv. Cyrilla a Methoděje popředně k tomu směřovalo, říši moravskou i na poli církevním sprostiti všeliké na Němcích závislosti a dovršiti samostatnost říše moravské tolikéž samostatnou a na říši německé úplně nezávislou církví.

Takovéto počínání Rostislavovo neušlo ovšem prohlídavých a podhlídavých Franků či Němců. Král jejich Ludvík poznav úmysly tyto a chtěje provádění jejich předejiti i zmařiti, sebral na rychlost pole a vtrhl r. 855 s velikou brannou silou na Moravu, ale nemoha dobytí zásek a ohrad Rostislavových, obrátil se na zpátečný pochod a jsa od Moravanův až za Dunaj stíhán vzal od protivníka svého znamenité škody. Tento věhlasný a razný čin Rasticův sprostil rychle Čechy moravské nenáviděné svrchovanosti zpupného souseda a zjednal Moravě opět svobodu a úplnou neodvislost, takže Ludvík po mnoho let nic proti ní podniknouti se neodvážil. Vážnost osvobozené Moravy rostla tou měrou, že země tato stala se útočištěm všech od Frankův utiskovaných Slovanův, ba i samých nespokojených Němcův. Tak na př. český kníže Slavitěch, l. 857 od Bavorův z města svého Vitorazi vypuzený, hledal a našel u Rostislava přitulku; důstojníci Ludvíkovi, hrabata Weringar a Gundacker, jsouce úřadův svých pozbaveni, přešli tolikéž k Rasticovi; ba sám nejstarší syn králův, Karloman, vévoda Korutanský, vstoupil s Rostislavem (861—863) ve smlouvu, aby spolčením tímto ubezpečen byl proti hněvu a pomstě otce svého; tolikéž učinil druhý syn. Ludvík mladší, když l. 866 proti otcí se zbouřil. Z této důvěry, kterouž nejen slovanská, nýbrž i německá

knížata a velmožové se k Rastislavovi utíkali, vysvítá s dostatek veleba a závažnost moci, kterouž velekníže moravský slynul, jak doma u Slovanů tak za hranicemi jejich.

Tato stále rostoucí moc Rostislavova děsila náramně sousedního krále německého Ludvíka, zvláště když znamenal, kterak panovník moravský povoláním učitelův a hlasatelův slova Božího z východu — svou říši i církevně z nadvládí a vrchmoci Frankův vymknouti usiluje. I sebral opět veliké vojsko a oblehl r. 864 Rostislava mocně na hradě jeho Děvině nad ústím Moravy do Dunaje, aby jej a lid jeho zase podrobil pod svrchované žezlo své. Kníže moravský necítě se dosti připraveným a silným k odražení útoků prudkých a nechtěje, aby už započaté blahověstné dílo slovanských apoštolů přetrženo a zmařeno bylo, žádal krále německého o mír a sliboval mu spolu se svými velmoži (lechy) věrnost a oddanost. Ale, jak už svrchu podotčeno, dvě léta později (866) zbouřil se mladší syn Ludvíkův s předními pány německými proti otci a pobízel moravského Rostislava, výtečného to vojevůdce, aby k dosažení úplné neodvislosti zase ve spolku s ním zdvihl zbraň proti králi Ludvíkovi. A skutečně vzplanula l. 868 veliká a spolu poslední válka mezi Rostislavem a Ludvíkem, ve kteréž obojamo čili s obou stran se vši prudkostí bojováno, avšak obojamo bez prospěchu či výsledku. Oba kralevice, Ludvík a Karloman, kteří otci svému věrnými byli zůstali, vnikli hluboko do Moravy; jeden z nich, Karel, pronikl až k Velehradu, k hlavnímu sídlu Rostislavovu a celé okolí strašně spustošil. Mora-

vané ustoupali a utíkali do hor před zuřícími nepřátely; ale Velehradu nesmírně opevněného dobytí nemohli, a poněvadž zážehem a všemožným pustošením krajin byli sami sobě zásoby potravy potřebné zničili, byli i hladem je mořícím přinuceni od oblehání Velehradu upustiti a bez porřízení do Němce se vrátiti, při čemž od Moravanů je stihajících nemalé ztráty a škody vzali. Připomenouti dlužno, že tehdáž i Čechové a Srbové, Rostislavem pobídnutí zbraně se chopili, z nichžto první — Čechové — do Bavor, poslední, — Srbové — do Durinska záhubné vpády činili; ano i Svatopluk, synovec Rostislavův, jenž v Nitránské krajině, pod svrchovaností strýce svého panoval, připomíná se mezi spolubojovníky Rostislavovými. Tak výtečný kníže moravský Rostislav na počátku r. 870 s pomocí Čechův a Srbův osvobodiv Moravu zúplna, dopjal se vrcholu moci a slávy, an v skutku byl dosáhl oné nepodlehlosti, samostatnosti a všestranné neodvislosti, kterouž byl učinil popředním úkolem svého života a o niž všemi silami a žilami po celý život neúmorně a nezlomně se byl snažil.

Jestliže pak už s velikým leskem v tomto jednání Rostislavově září státnická a panovnická jeho moudrost, diamantová a nezlomná vytrvalost v provádění vznešených úmyslův ku blahu a povznesení lidu poddaného, jeho vojenský věhlas či opatrnost a obratnost: přece více ještě papryskuje sláva státnické moudrosti jeho z povolání na Moravu svatých už daleko široko proslulých bratrů, sv. Cyrilla a Methoda, aby jejich živým a dojemným slovem lid slovanský jemu poddaný vy-

veden byl z říše pohanských mrákot a ocítil i blažil se na úplném výsluní svaté a samospasné pravdy křesťanské.

I netřeba tuto obšírně doličovati, kterak moravský kníže Rostislav i veškeren lid jeho v červnu l. 863 na Velehradě s nevýslovnou radostí, s jásáním a plesáním i s velikou úctou uvítal svaté věrověsty nejinak nežli anděly Boží a kterak lid okouzlen jsa slovanskými bohoslužbami a v nejhlubší útrobě dojat přirozeným hlásáním slova Božího v jazyku slovanském kochal se v utěšených a spanilých krásách nauky křesťanské a milerád přilnul k evangeliu Kristovu. Byltě ovšem kníže Rostislav už dříve pokřtěn a vnikaly zajisté už záhy zásvity křesťanské víry na jihu ze Sriemu i na západě z říše Frankův až do Moravy; ale že missionáři z říše francké, kteří se nejvíce k nám vtírali, znalosti jazyků slovanských neměli a více o šíření moci Frankův, než-li o šíření křesťanské nauky pilejíce Moravu pod moc franckou porobiti usilovali, důvěry potřebné u Moravanu požívati nemohli, tedy také křesťanství od nich zde uváděné, jak sám německý spisovatel H u b e r vyznává, valných pokroků na Moravě činiti nemohlo, anobrž vyskytal se tuto osuhlý zjev, jež i sv. Bonifác zavítav do Němec shledal, že totiž tam nalezl křesťanství s pohanstvím náramně smíšené a zcela znetvořené, ačkoliv už na sklonku třetího století byly křesťanské obce s biskupy na Porýnsku v Trevirech, Metách a Kolíně.

Nejinak smutná byla zajisté tvářnost křesťanství na Moravě přede příchodem svatých bratří a klaněno se zde vedle Krista i Bělbohu, Svatovidovi,

Radhoštovi a rozličným bůžkům i bohyním. Vždyť pak některé zvyky pohanské (jako vynášení Mořeny či Smrtiholky na jaře, pomlaska o jarní slavnosti, zaněcování ohňův na horách okolo sv. Jana Křtitele a. j.) zachovali se mezi lidem křesťanským na Moravě až podnes. Teprve nyní — po zavítání svatých bratří do země této — klíčem přirozené mluvy slovanské otevřena Moravanům do kořán brána a vstup do jasné říše království Kristova, do říše světla a pravdy. Teprve nyní ustoupila tma starého pohanství a rozlívalo se plným proudem blahodějně světlo víry Kristovy v rozplesaných myslech Moravanů. Výsledkem této apoštolské práce bylo přetvoření veškerého společenského veřejného života, jelikož zavozovány jsou křesťanské zvyky a názvy doposud neznámé, jako na př. rozdělování týhodne i jednotlivých v něm dnů v křesťanském duchu. Ježto sousedé naši Němci i po přijetí nauky Kristovy v pojmenování jednotlivých dnů v týhodni (na př. Sonntag, Montag a t. d.) nesvlékli s sebe kabát starého pohanského názvosloví (kromě jediného dne — středy), přijali nejen Moravané, nýbrž všickni slovanští kmenové od Moravy a Čech začínajíc až do Kavkazie i za ní od svatých bratří Cyrilla a Methoda křesťanské od nich utvořené názvy dnů jednotlivých s maličkou toliko obměnou podle povahy každého nářečí, na př. „neděle“ (den Páně, v němž se nedělá, nepracuje); „pondělek“ (den po neděli), „úterý“ (den vterý čili druhý den po neděli), „středa“ čili staroslovansky „sreda“ (t. j. střed celého týhodne), „čtvrtek“ (čtvrtý den po neděli), „pátek“ (pátý den), „sobota“,

(podle hebrejského slova šabat). Názvu „neděle“ užívá se v češtině i v ruštině také o celém týhodni na př. když se praví: stalo se to přede čtyřmi nedělemi t. j. před 4 týdny. Toliko Rusové užívají pro den nedělní raději názvu vzatého od vzkříšení Páně (vzkres = vzkřes), poněvadž neděle od apoštolů nejvíce na památku vzkříšení Páně za den sváteční křesťanů místo židovské soboty ustanovena. Tak přetvořili svatí bratři Cyrill a Method i celou tvářnost veřejného společenského života u Slovanův a co do Moravanů lze vůbec říci, že zdar práce našich slovanských apoštolů byl u nich nesmírný, že pokrok Moravanů v křesťanství byl rychlý a v pravdě obrovský. Nebo za půl páta roku (863—868) už veškeren lid na Moravě obrácen na víru Páně.

Nejedněm věrověstům, kteří se odvážili, pohanským národům hlásati blahou věstí o vykoupení člověčenstva Kristem, bylo odvahy této zažiti ukrutnou smrtí mučnickou. Taková koruna připravena na př. svatému Kiliánu od Frankův v Bavorsku, kamž tento muž Boží r. 686 poslán na missie od papeže Konona; tutěž odplatu vzal sv. Lambert (asi 708 neb 709) v Selandu, částce to nynějšího Holandska; a sám sv. Bonifác, apoštol Německa byl po dlouhé, s velikými trudy spojené blahočinnosti (od r. 718—755) s celou svou 55 člennou družinou l. 755 od pohanských Frisův, kmene to germanského, ukrutně zavražděn. Takovéto koruny, koruny mučnické ušetřil národ náš svaté věrověsty Cyrilla a Methoda, alebrž přilnul k nim s úctou, láskou a přitulností právě dětinnou jakožto ku svým duchovním otcům a největším dobrodincům.

Příčina tohoto utěšeného zjevu tkvěla hlavně v lahodné a jemné slovanské povaze našeho lidu, jenž miloval orbu a potřebná k tomu řemesla; a jelikož orbě jen v pokoji a trvalém míru se dobře daří, také miloval národ náš stálý pokoj a nechápal se zbraně k útokům a k dobývání cizích zemí jako váleční a panovační sousedé jeho; avšak proti jejich nespravedlivým, loupežným a vládyčtivým útokům uměl se národ náš také rázně brániti a útoky ty vítězně odrážeti, tak že i bojovným a dobývacím sousedním Němcům svou udatností a válečným uměním v ničemž neustupoval anobrž i nejednoho slavného vítězství nad nimi vydobyl.

Při tom všem přece však mírumilovnost zůstávala základní stránkou povahy našeho lidu a lze vším právem říci, že právě pro tuto povahu byli slovanští kmenové pravými dobrodinci veškerého člověčenstva; neboť když v hrozné době stěhování národův veliké širošíře krajiny od kočovných, surových a divokých plemen zážehem a plenem i vražděním obyvatelstva v osuhlé pouště proměněny byly, zaujali po nich národové slovanští tyto spustošené krajiny a proměnili je orbou i řemeslem zase v úrodné, požehnané nivy. Tak se dalo i na Moravě, v Čechách, ve Slezsku, v Uhřích a vůbec všude kde Slované od dávných časův jsou osedlými.

Ohniskem veškerého života jejich bylo rolnictví a hospodářství čili zemědělství. Veškereň život, veškero zařízení jak jednotlivých obcí tak i velobce čili státu neb knížetství, kteréž jednotlivé obce v jeden státní celek spojovalo, odnášelo se

k tomuto hlavnímu úkolu. Půda, brázděná pluhem a vlastním spřežením volův byla každému našemu slovanskému předku nadevšecko. Polnosti své měl okolo chatrče, v níž přebýval a odtud jako z ohniska všeho života vyvíjel se dále všechen společenský život jeho, jenž vlastně zakotven byl v tak nazvaných zádruhách, jakéž se podnes zachovaly u Jihoslovanův, v Chorvátsku, Dalmacii, v Srbsku, Bosně, Hercegovině, na Černé Hoře, v Bulharech, a poněkud i v Rusku v tak nazvaném „miru“.

V zádruze zůstával celý rod čili veškero nejbližší příbuzenstvo pohromadě a mělo společné pozemky, společná stavení a společný dobytek, což všecko všem členům tohoto rodového spolku jako společné jmění přináleželo. Toto společné jmění bylo spolu základním jméním celé zádruchy a říkalo se mu u nás „dědina“, u Jihoslovanů „stěžer“ a nesmělo se nikdy rozdělit. Takové dědiny dostávaly názvu svého od původních zakladatelů svých na př. Budějovici od Budějova, Litoměřici od Lutomíra, Štěpanovici od Štěpána, Milovici od Mila, Sobčici od Sobka, Mlazovici od Mlada, Domoslavici od Domoslava a t. d.; z čehož se později udobila jmena: Budějovice, Litoměřice, Štěpanovice, Milovice, Sobčice, Mlazovice, Domoslavice a t. d. V zádruze všickni společně chlebili a hospodařili; nedílné základní jmění zádruchy bylo trvalým útočištěm i pramenem výživy pro celý spolek rodový, a jestliže dělilo se pro způsobení nové zádruchy, nedělilo se cestou dědictví, nýbrž dobrovolnou úmluvou mezi živými členy spolku rodového. Všechny k rodu příslušné osoby měly

stejné právo k základnímu jmění zádruchy. Jenom co ženy večer neb za doby zimní předemím neb tkáním, mužové pak hotovením domácího a polního náradí získali, přešlo v jejich s o u k r o m n é jmění. Umřel-li v zádruze muž, mohly děti jeho dědit toto soukromné jmění, ale podíl, jež držel za živobytí svého ze statku zádruchy, patřil zádruze, za to však zůstávaly po jeho úmrtí vdova a děti v tomto spolku rodovém a jen když vystoupily ze zádruchy ku př. když děvčata z domu se vydaly, mohly soukromné jmění s sebou vzít a dostaly nad to i něco výbytného čili věno.

Sňatku manželského nezabráňovalo se žádnému dospělému muži v zádruze anobrž byli tomu spolučenové rádi, jelikož zádruze tím přibývalo nové síly, a jestliže nemocmi, wojnou neb jiným spůsobem valně ztenčen počet hlav, přijímali se v čeleť sňatkem i cizí mužové, kterýmž pak stejné právo dáváno s ostatními členy zádruchy.

V čele zádruchy stál s t a r o s t a čili h o s p o d á ř (vladyka) vyvolený svobodnou volbou všech. Umřel-li starosta, nenastupoval dědičně v úřad ten jeho nejstarší syn, nýbrž volen svobodně ode všech členů rodového spolku nejmoudřejší a nejušlechtilejší. Ten každodenně rozděloval práce a neposlušné důrazně napomínal. Nebyl však tyranem neobmezeně vládnoucím, nýbrž rozmlouval o všech záležitostech s ostatními členy a činil vše ve společné s nimi shodě. Na jaře a v létě chodívali dospělí po práci polní, mladší pak vodili dobytek na pastvu, ale hospodyně čili žena starostova (vladyčica) zůstávala s drobnými dětmi doma a připravovala oběd pro všechny vespolek; a když se vrátil do-

bytek na poledne s pastvy, roznášely pastouškové jídlo na pole byť sebe vzdálenější, kdež dorostlí pracovali. Jinak sedávala celá zádruha při jednom stole a chlebila společně. V zimě hotovili aneb opravovali mužové nástroje k orbě aneb provozovali i průmysl k zemědělství potřebný; o potřebný oděv staraly se ženy a co se v jedné zádruze nevyrábělo, zakupoval starosta z jiné zádruchy, kde se to hotovilo, aneb od přespolních kupců, kteří tím obchodovali.

Tímto způsobem bylo postaráno o potřeby všech členů zádruchy a nebylo v ní žádného chudého a tudíž nestávalo také tehdaž té nynější hrozná propasti mezi velikou, přčetnou chudinou a mezi nesmírným nadbytečným bohatstvím nahromaděným u malého počtu osob. Chudým byl toliko kdož pro svou nepodajnost, lenivost, nestřídmost a rozpustilost byl ze zádruchy vyvržen a jedině tomuto vyvrhelci a žebravému tulákovi dáván tehdaž název „chudý“, tak že toto slovo mělo tenkrát docela jiný význam nežli nyní; nebo tehdaž znamenalo slove „chudý“ tolik co zlý, co špatný. Také rozdíl mezi svobodnými či pány a mezi nevolníky a otroky staří předkové naši neznali; všickni Slované od nejvyššího zemského úředníka až nejprostějšího sedláka požívali stejného svobodství a teprv později u kmenů s o-vanských, kteří sousedili s Franky (Němci), kde příkrý byl rozdíl mezi svobodnými a nevolníky, počal osuhlý rozdíl tento také do života slovan-ského vnikati a sice už v druhé polovici devátého věku, ačkoli ve způsobě dosti mírné. — K zajatým nepřátelům chovali se slovanští předkové naši po

lidsku, nadržice je ve stálé porobě jak to u jiných národů bývalo; nebo dovolovalo se u nás zajatým nepřátelům, aby se buď vykoupili a do své vlasti vrátili anebo aby po krátké porobě jako svobodní i ve vlasti naší zůstali.

Hospodář čili starosta bděl nad cudností a dobrou kázní v záduze a netrpěl žádné prostopášnosti. Věrnost manželská v záduze chvalně uznávána i od cizincův. Pohostinnost a přívětivost ku příchozím a hostům vyplývala už z přirozené dobrotivé a bezelstné povahy lidu slovanského a nejednou bylo našim předkům této přílišné dobráckosti a nepodhlídavosti těžce zažiti od cizinců, kteří pohostinství slovanského k účelům nešlechtným nejednou zneužili. Mnohoženství podle obyčeje tehdejšího ještě silně pohanského věku nezabraňovalo se sice u Slovanův, ale dostatečnými písemnými svědectvími jest dotvrzeno, že jen vládům a vévodám povolováno více žen, ježto pospolitost lidu na jedné ženě přestávala. Žena pak nebyla střežena aneb zamykána jako u Turkův a jiných národův v haremech, nýbrž směla dle libosti předstupovati jak před domácí, tak před příchozí a hosti.

Kromě orby, pastýřství a řemesel milovali a pěstovali naši slovanští předkové také včelařství, lovectví a jevíli též náklonnost k obchodu a kupectví. Od nich vyváželo se obilí, med, vosk a obzvláště výrobky dřevěné k jiným. Znali se též výborně v tesařství, kovářství, stavitelství, v jirchářství, řemenářství a i v řezbářství, jehož užíváno zvláště při hotovení sošek, bůžkův a bohův.

Od společné výroby aneb od řemesla společně

v celém velikém rodu provozovaného vzaly také celé dědiny své názvy na př. Žernoseky (kde žernovy = mlýnské kameny), Štítary (kde štíty), Koloději (kde kola), Cetorady (kde cety čili cetky = plíšky) se vyráběly. Nebo vyráběti, dělati, pracovati nazývá se až podnes aspoň u Jihoslovanů „raditi“; proto Voděrady znamenají dědinu, kde obyvatelé na vodě pracují.

Veždy také vynikal národ náš velikými hudebními vlohami, což zejména projevoval v množství národních písní, spanilých to výpukův a výkvětův duševních, v nichž nejzářněji se obráží mírná a jemná povaha Slovanů; nebo národ surový a zcela ponořený a zadumaný v zámysly kruté a nelidské nemá žádných písní. Ale národ náš, jenž po výtce národem „zpěvným“ slove, všechny úkony života provázel přiměřeným zpěvem a jak znalcové dosvědčují, zaznívá doposud v mnohém nápěvu té které národní písně, ač v textu valně změněné, ještě vždy vážný chorál na počest starých bohů, jež pohanští Slované druhdy ctili.

Ač předkové naši více bohův a bůžkův ctili a jim se klaněli, přece mezi bohy toliko jednoho za nejvyššího pána nebe a země uznávali a věřice spolu v nesmrtelnost duše lidské a v budoucí nadpozemskou odplatu za dobré i zlé činy, podávali tím svatým apoštolům našim, Cyrillovi a Metodovi, přirozená pojítka i výbornou skytali v duších svých půdu, aby nebeské símě slova Božího v této kypré půdě rychle se ujalo, utěšeně se klíčilo a rostlo i stonásobný užitek přineslo. Při tak jemné a velmi vnímavé povaze našich slovan-ských předků není s podivením, že svatí apoštolé

naši za tak krátkou dobu — za půl čtvrtá roku — veškerá srdce na Velké Moravě ku Kristu Pánu obrátili a sami také ode všech nebeské pravdě získaných Slovanů vroucně ctěni a milováni byli. Aby život nově obrácených v úplnou shodu s křesťanským zákonem uvedli, nebylo jim třeba leč onde a onde ještě stávající sochy bohův a bůžkův odkliditi a život v zádruhách na pravý křesťanský základ postaviti, na základ jednoženství a doživotné nerozlučnosti sňatku manželského, což všecko při známé cudnosti a věrnosti manželské v zádruhách a při jasně zářícím světle poznání pravdy se žádným odporem předkův našich se nepotkávalo. Tolikéž třeba bylo zabráňovati manželské sňatky mezi pokrevenci a netrpěti, aby žena po úmrtí muže svého samochtíc se utápěla, jak za časů mrákot pohanských u Slovanův bylo v obyčej vešlo.

Velikou činnost svatých blahověstů našich nelze ovšem líčiti dopodrobna; nelzeť jmenovitě naznačiti jednotlivá místa, kde zavzněl sladký a útěchy plný hlas jejich a kde při bohoslužbách jimi konaných sešel na předky naše nebeský déšť bohotekoucí rosy milosti a blahodarů Božích. Všecky podrobné o tom zprávy brzkými ohromnými převraty po jejich úmrtí utonuly v propasti nepaměti. Tolik však jisto a nade vši pochybnost pozneseno, že oba svatí bratři chodíce po krajích jednotlivých buď pospolu aneb rozešedše se s družinou zákův — prošli jako slunce temná místa stopami své činnosti, osvěcující a zapuzující zářícími paprsky svaté nauky své všelikou mhlou pohanskou. Rozněcující v duších nebeský plamen

lásky Boží, nešetřili těla svého v práci a trudech vždycky spolu hotovi jsouce pro pravdu křesťanskou radostně vypiti hořký kalich Páně až na dno. Jako dříve v Bulharech tak i nyní na Moravě vybírali z mládeže schopnější za učeníky, aby je přiučili nejen dokonale víře křesťanské, nýbrž i křesťanské bohoslužbě, písmu svatému a knihám bohoobřadným ve staroslovanském jazyku psaným. Nejvíce vynikajícím učeníkem takovým, kterýž se ze zřídla jejich naučného napájel, byl z Moravanův **Gorazd**, jež později sv. Method před svým úmrtím pro jeho bohatou hřívnou duchovou, pro jeho vzorný život a pro bohaté vědomosti i dokonalou znalost latiny za svého nástupce naznačil.

Ostatní mládež slovanská vyučována též čtení slovanského písma, jak od sv. Cyrilla a Methoda tak od jejich žáků, kteří je sprovázeli, a položeny tím základy křesťansko-slovanského písemnictví (literatury) i pravé a jediné blahodatiné osvěty křesťanské. V úrodných rovinách na Hané, po obojím břehu řeky Moravy, Váhu a Hronu, v krajinách slovenských pod Tatrami i za nimi rozléhal se jich apoštolský hlas; nebo k říši Rostislavově náležely všechny krajiny od hranic země české až hluboko do nynějších Uher, od hor Moravských a Tater až dolů k Dunaji a přes Dunaj k jezeru Blatenskému. V přátelském spojení stála říše Moravská se sousedními Čechy, Srby a Chorváty, i není pochyby, že svatí věrověstové slovanští už v této době (zvláště když r. 864 Rostislav od Ludvíka, krále německého byl na hradu svém Děvině náramně sevřen) posunuli hranice blahodějně působnosti své také do Čech, do Slezska a do

Polsky. Výmluvnými svědky takovéto činnosti sv. bratrů v Čechách jsou doposud kaple a kostely sv. Klementa, jichžto v Čechách veleučený a proslulý český spisovatel p. doktor a rytíř Hermenegild Jireček udává ve Sborníku Velehradském (I.) osmnácte, ježto na Moravě jenom dvě takové památky blahočinnosti sv. Cyrilla a Methoda uvádí, z čehož by se souditi dalo, že světcové tito více v Čechách nežli na Moravě apoštolovali a že svrchovaně dlužno, aby sv. Cyrill a Method jakožto prvoučitelé nejen Moravanů nýbrž i Čechův také zde — v Čechách — neméně ctěni a oslavováni byli nežli na Moravě.

5. Rozličná v lidu našem zbylá podání o blahodějně činnosti svatého Cyrilla a Methoda.

S dětinnou úctou a s vroucnou láskou líbá člověk pozůstalé skrovničké stopy svého největšího po Bohu ochránce a dobrodince, kterýž jej z bludin do propasti zkázy vedoucích šťastně vysvobodil a jemu k jasně slunnému vrcholu štěstí a blaha s velikým sebeobětováním dopomohl. Nejinak chceme učiniti my, vyhledávajíce a líbajíce nalezené skrovničké pozůstalé stopy blahodějně činnosti našich největších po Bohu dobrodinců, kteří vzdavše se všelikého pohodlí a vysokých důstojností světských ve své domovině podrobili se velkodušně tisícerym obětem sebeodřeklosti a sebezapíravosti, tisícerym

útrapám, svízelům, i krutým pronásledováním nepřátel, aby naše otce a předky vyvedli z bludin a mrákot záhubné nevědomosti a postavili je na úplně slunný chlum blahodárné a samospasné pravdy Kristovy.

První stopou i blahocinnosti obou svatých apoštolů našich jest: kostel sv. Klementa papeže v Hořejším Břečkově (Oberfröschau, blíž Jasenic v děkanství Vranovském ve Znojensku, kterýžto kostel původně kaplou byv a takovou zůstav až do r. 1516, výmluvně hlásá, že i v tomto kraji kráčely nohy svatých věrověstů našich, že i zde — v kraji nyní skoro úplně poněmčeném, zazníval slovanský jazyk a zpívána zde nad posvátnými ostatky sv. Klementa slovanská liturgie či bohoslužba od svatých apoštolů našich, avšak krvácí nám bezděčně srdce při vzpomínce, že u poněmčelého zde potomstva vymizela všeliká paměť blahostné činnosti svatých apoštolů našich v tomto úkraji.

V živější paměti zachovala se blahodějná činnost věrověstův našich blíž Bzence a Kyjova v Osvětimanech, vesnické to farnosti, kde asi hodinu západně od fary zříti lze skrovnícké ostatky kaple sv. Klementa, kteráž podle všeobecného živého podání tamějšího obyvatelstva vystavena od samých prvoučitelů našich sv. Cyrilla a Methoda blíž pomezí Moravského a od veleknížete Svatopluka (mezi l. 885-889) hojně nadána byla. Strmíť totiž nyní v hustém lese pahorek listnatým stromovým skrovně porostlý a odevšad vyjmouc jiho-východní stranu horami lesnatými obklíčený. Byltě zajisté nejméně dvěma náspy obehán, protože

stopy náspů těch až podnes zde viděti, jakož i na severním úpatí pahorku toho spatřiti lze stopu cisterny čili nádržky vody, ve které prý zvon Osvětimanského kostela r. 1521 nalezen. Na plochem temeni pahorku toho stál kostelíček sv. Klementa a v pravo vedle něho klášter, což nyní jest pouhou hromadou rozvalin asi dvou stop zvýší a bujnými travinami obrostlou. Toliko základní zdi dřívější stavby lze ještě poznati. Že v této kapli dávno před r. 1358 bohoslužby vykonávány, dosvědčuje listina Olomouckého biskupa Jana téhož roku sepsaná, v níž kostelíček ten s klášterem vedlejším postupuje se klášteru Augustiniánův na Starém Brně a dovoluje se, by zde probošství se založilo a farní bohoslužba slavena byla. Kostelíček i klášter právě jako kostely v Polešovicích a Boršicích byly dle všeobecného podání při loupežnické výpravě divokých Táborů pod náčelníkem Bedřichem Strážnickým proti bohatému klášteru Velehradskému zbořeny a kostelíček sv. Klementa s klášterem nikdy více z rumu a ssutin se nepozvedly. Zbožný lid v okolí obývající však vždy s velikou pietou či s posvátnou úctou pozíral k tomuto místu apoštolskými kroky, potem a prací sv. Cyrilla a Methoda posvěcenému i nepochybujeme, že hned na počátku nového tisícletí ohavnost zpuštění fanatickými Tábority způsobená bude vděčnějším potomstvem odklizena a na pahorku tom že opět v lesku důstojném zaskvívati se bude co nejdříve aspoň přívětivá a roztomilá svatyně sv. Klementa.

Mimo to jsou ještě četná místa na Moravě, ku kterým se váže zbožné podání lidu, že tam osobně působili svatí blahověstové naši. O kostele

svat. Šimona a Judy ve Špičkách (blíže města Kelče, v bývalém kraji Přerovském), jenž vesnici té na vysočině vévodí, vypravuje si tamější lid jako staré a věrné podání předkův, že chrám ten byl původně od slovanských apoštolů našich vystaven a proto jej z vroucné vděčnosti k nim v tomto století vyzdobili sochami sv. Cyrilla a Methoda.

O této svatyni napsal slovatný člen výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoda zvěčnělý už Lud. Tiedl do prvního ročníku kalendáře Moravana (1852), tehdáž od p. Kuldy redigovaného následnoň zprávu: „Mezi nejstarší kostely na Moravě patří farní chrám Páně ve Špičkách blíž Hranic v děkanství Keleckém. Již Bruno, biskup Olomoucký, jenž v 13. století na stoliči svatých apoštolů moravských seděl, listem biskupským, který se až posud v arcibiskupském archivě v Kroměříži nachází, jakémusi rytíři Eberhardovi daroval tuto dědinu 15 lánů počítající, z nichžto jeden lán kostelu tamějšímu nalezl. Kostel i fara stály tudíž už toho času. Jiným důkazem starožitnosti chrámu toho jest monstrance dřevěná, která se tamo chová a povšechnou podobou svou k nejstarším a nejprvnějším monstrancím beze vší pochyby počítána býti musí. Zbožná mysl lidu připisuje ji časům sv. Cyrilla a Methoda, což se ovšem ztvrditi nedá. I všechna stavba kostela onoho, zvláště presbyterium (kde hlavní oltář stojí), osvědčuje valnou starobylost svou; okénko za oltářem hlavním, z venku širší, do vnitř vždy užší, připomíná stavitele pradávné. Na základě tomto staví se všady rozšířené ústní podání v lidu, že sv. Cyrill a Method na cestách svých po Moravě přišli také na horu,

kteráž údolí Bečvy od údolí vody Oderské dělí a tamější kapli pohanskou zasvětili ke cti a chvále blahoslavené Rodičky Boží na nebe vzaté!“

„Farnost Dědičká blíže Vyškova, má v okrese svém studni u dědiny Hamilton zvané (pojmenované tak po zakladeteli svém Maxmiliánu hraběti Hamiltonu, jenž byl biskupem v Olomouci od r. 1761—1776.) Studně ta v celé farnosti známa jest pod jmenem „Strachotinky“; výborná voda její prýští se veždy stejným proudem a lid ji má ~~z~~ veliké vážnosti. Vážnost tato zmohla se ještě více r. 1836, kdy cholera strašlivá tamo zuřiti počala. Hamiltonští osadníci vody té užívají k vaření a pití, a hle, žádný z nich nerozstolal se na nemoc tu, ačkoli ve farním okrese mnoho obětí sobě byla obrala. Známoť, že svatí apoštolové slovanští na Moravě „Crha a Strachota“ slují, a odtud možno, že na skutečnosti zakládá se tradice v okolí tomto, totiž ústní podání, že svatý Method, jenž obrazem posledního soudu strach pustil na krále bulharského Borisa a tím odpor jeho proti křesťanství zlomil, že sv. Method právě pro tento strach v Borisu působený i Strachotou sluje, a že na tomto místě se svými společníky velikou žízni trápen jsa, vroucnou modlitbou k Pánu Bohu studni této původ dal a že proto prý také jméno „Strachotinky“ vzala.

V novějším čase zvyká sobě lid náš v Dědičích studýnce té místo „Strachotinka“ říkati „Methodka.“ Náš velezasloužilý zemský a říšský poslanec Ign. Vurm, jenž téměř 7 let zde kaplanoval a ústní podání lidu tamějšího mnohem dokonaleji a zevrubněji poznati příležitost měl, vy-

pravuje v kalendáři Moravanu od něho r. 1861 redigovaném podání lidu tamnějšího takto: „Severně od Dědic asi čtvrt hodiny vzdálí ční Hrádek, zašlé sídlo Milotovo, jenž zradil krále Otakara. Významný jest to výběžek jedné stráně utěšeného údolí táhnoucího se severozápadně do moravského Středohoří, v němž řeka Hana svůj původ béře. Za tokem Hany připutovali naši blahověstové Cyrill a Method jednoho parního dne ku Hrádku, kdež je zástup starých Moravanův očekával, prahnoucích po slově Božím, jež tak příjemně se linulo z úst jejich apoštolských. Ač cestou unaveni, nemohli svatí mužové prosbám našich slovanských praotcův odolati. Slunečné vedro a namahavé vyučování vysílilo svat. Cyrilla tak, že omdlev klesnul na zem. Uzřev nehodu tuto přiskočil Method a pojal bratra milého v náručí, dovoláváje se vroucnou modlitbou na Bohu čerstvé vody, jež se také skutečně ze skalnatého břehu vyřinula. Svatý Method smáčel siné skráně bratrovy a zvlažoval palčivá ústa Cyrillova chladným proudem a povzkřísil ho ze mdlob. Od těch dob má okolní lid nevysychající studýnku ve svaté úctě, přikládaje jí sílu léčivou ve všech neduzích. Od nepaměti zbudována nad Strachotinkou či Methodkou (tak zní její název) jednoduchá kaplička, ozdobená obrazem slavných původcův této pověsti.“

V „Přibicích nad táborem“ v diecési Brněnské blíže Hustopeče nachází se za farním domem tekoucí pramen s otevřenou studnicí, jemuž náš zbožný moravský lid říká „apoštolská“ (voda), protože podle prastarého podání apoštolé slovanští svou osobní blahočinností, kázá-

ním a křtěním zde předkům našeho obyvatelstva otevřeli pramen spasných milostí a blahodaru Páně. Asi r. 1425 neb 1426 táhli Příbicemi Husité proti Břeclavě na pomezí moravském a položili se tuto po nějaký čas táborem, protože doposud lid tamější osadu svou nazývá Příbicemi nad Táborem. Že Táboři krajinu tu vyjízďejíce na plen strašně zpustošili, netřeba ani podotýkati, ana zpomínka na to právě v názvu „nad táborem“ na vždy v paměti lidu utkvěla.

V městě Podivíně asi pět mil jižně od Brna nalezá se nedaleko farního kostela k východu tak nazvaná Cyrillka t. j. podzemská kaple sv. Cyrilla se studánkou výborné vody, ve kteréžto kapli dle prastarého podání svatí apoštolé moravští Cyrill a Method boboslužbu konali a lid křtili. Z dobrovolných příspěvků zbožných dobrodinců byla kaple ta r. 1845 na novo přestavena, vyklenuta, oltářem a zvenčí kopulou barvitými skly se zastkvívající opatřena, poněvadž však voda ustavičně zděmi vnikala, nutno bylo proti tomu nové opatření učiniti, což skutečně dne 9. března r. 1858 šťastně provedeno, v kterémžto roce oltář v kapli postaven a kaple sama při velikém účastenství lidu z Podivína a z okolí posvěcena byla, v nížto napotom v oktávě slavnosti sv. Cyrilla a Methoda mše sv. sloužena byla. Kaple ta jest okrouhlá, má 4 sáhy zšíří a 3 zvýší a sestupuje se do ní po 10 kamenných stupních.

Asi pět mil od Brna jižně rozkládá se na rovině vesnice Žarošice, poutní to místo mariánské, kteréž od valných zástupů zbožného lidu z blízka i daleka navštěvováno bývá. Ku kostelu

zdejšímu, jenž ovšem dle listin v nynější tvářnosti teprve něco málo před rokem 1315 od opata Velehradského vystaven byl, poutá se též staré podání od moravského dějepisce Středovského zaznamenané, že druhdy zde stával chrám pocházející z doby samých apoštolův a patronův Moravy a že i zde kráčely za příčinou svaté blahočinnosti nohy jejich. Podobná tradice (podání) zachovala se též o filiálním kostele, Dambořickém v Uhřicích, vesnici to do Dambořic v Brněnsku přifařené, která druhdy samostatnou farností byla, k nížto asi do r. 1320 samy Dambořice jako filiálka náležely. O všech těchto místech (Žarošicích, Dambořicích a Uhřicích) podává p. Ign. Vurm v kalendáři Moravanu r. 1861 zprávu tuto: „Kámen v Uhřicích. Stopy apoštolské účinnosti sv. Cyrilla a Methoda nalézají se také v Žarošicích, oblíbeném poutnickém místě na Moravě a v poblížkých Uhřicích. Uhřice byly druhdy samostatná farnost. Nyní jsou jako filiálka přifařeny do Dambořic. Stavba kostelíčka Uhřického, do něhož se ještě před nedávnem sestupovalo po schodkách do země (než se před několika lety pahorek odstranil), pokládá se od znalců za prastarou. (Nynější kostelík byl vlastně asi v 15. století na základě starého kostela vybudován a jest nyní velmi zmodernisován.) Tamější lid zdědil po dávných předcích pověst, že na tom samém místě kázával sv. Cyrill a sice stoje na kameni, z něhož se mu pod nohama tenkrát kus udrobil. Vděčná mysl vzdělala tam kostel a přechovávala v něm onen památný kámen, přistavivši ho významně za stupeň ku kazatelnici. Nejednou prý se pokoušeno

o to šterbinu na kameni vyplniti, což se však nikdy nepovedlo, poněvadž se žádným spojidlem se sloučiti nechtěla. Při poslední opravě odklidil se draze ceněný stupeň sv. Cyrilla z chrámu a nahrazen k veliké žalosti věřících dřevěnou stoličkou.“

Také v Lipůvce blíže Brna stál druhdy kostel farní, nyní zcela zašlý kostel S v a t o - K l i m e n t s k ý, o němž veleučený Dr. Hermenegild Jireček ve Sborníku Velehradském (I. str. 209) praví: Tento pro Moravu nad míru památný farský kostel, stávavší podle Lipůvky asi čtvrt hodiny cesty na jihozápad za lesem na volném návrší, byl následkem krajského rozkazu od r. 1787 tak zbořen, že nyní jen hromada kamení místo ukazuje, kdež byl. Roku 1672 měl tento kostel tři oltáře, totiž sv. K l i m e n t a (tehdá nový), sv. Anny a Vzkříšení Páně; kromě toho tři zvony (největší z r. 1563, menší z r. 1608) a jedno portatile, pak jeden zlacený stříbrný kalich, jedno takové ciborium, jednu stříbrnou monstranci a sedm kasul (mešních rouch) a t. d., čehož ale hned tehda užíval společně s malým kostelíčkem sv. Cecilie ve vsi, poněvadž i tu konávány služby Boží. Když r. 1750 rada města Brna, patron kostelní, kostel sv. Cecilie znovu dala vystavěti a snad i zvětšiti, byl též kostel prohlášen za farský a odlehlý Klimentský zcela puštěn. Patronem jest hlavní město Brno (výbor vnitřního města), ješto náleží ke statku Kuřímskému. U sv. Klimenta dávali prý (dle Blahověsta z r. 1856) se pochovávatí purkmistrové a starší obce Brněnské.“

Blíže pomezí českého asi 8 mil západně od Olomouce rozprostraňuje se na vysočině město

Svíta va r. 1250 od biskupa Olomouckého Bruno na vystavené a farou opatřené, jejížto patronát a hojnou nadaci týž velepastýř l. 1256 odevzdal kanonii premonstrácké v Litomyšli v Čechách. Asi severozápadně od nynějšího města stála stará osada česká s kostelem, jejížto vznik prastarým podáním dosud zachovaným klade se do věku devátého, v němž i zde apoštolovali svatí bratři Cyrill a Method. Podání toto není pravdě nepodobno; nebo starodávni, sv. Klementu zasvěcené kostely ve dvou někdejších župních hradech na pomezí Moravském v Čechách, v Litomyšli totiž a v Hradci nad Labem, zachovávají aspoň památku sv. mučeníka Klimenta, jehož tělesné ostatky byli apoštolé naši tam přinesli. A tudíž není také pravdě nepodobno, že právě ze staré české Svítavy na pomezí moravském svatí věrověstové slovanští do poblížké Litomyšle a dále do úkraje Hradce dotčeného vnikli. Velmi paměti hodno, co o podání ve Svítavách doposud zachovaném vypravuje se v témž kalendáři Moravanu r. 1861 podle časopisu Světozora: „Bylo nám vypravováno na Ostrém Kameně (Rausensteině) na pomezí moravsko-českém od velebného p kaplana Karelského, že (podle výpovědi osmdesátileté majitelky jednoho statku, pí. T rodilé Svítavanky, Němkyně), ještě v minulém století bylo v městě Svítavách při pátém domě níže kostela hlavního v ulici na den sv. Cyrilla a Methoda rozsvěcováno světlo dle zvyku starobylého a modlitby konány ke sv. patronům slovanským. Původ toho zvyku byl prý ten, že na tom místě, kdež ono stavení stojí, kázal sv. Cyrill

na cestě do Čech shromážděnému lidu evangelium Páně.“

Že pak i ku stromům cyrillomethodějské pověsti se připoutaly a podnes v ústech vděčného lidu se udržují, dokazuje doposud živoucí pověst o tisu Methodovu u Pernštýna nad Bystricí v bývalém kraji jihlavském. Čteme totiž v témž ročníku kalendáře Moravana od p. Ign. Wurma redigovaného takto: „Okolí Tišnovské na Moravě slyne divokrásnou přírodou a vábí k sobě každoročně mnoho cestovatelův i pro památnost uměleckých staveb, jakéž jsou: Klášter u Tišnova a chrám Páně v Dubravníku a zachovalý, velkolepý hrad Pernštýn. Zde stojí ve svěží síle mohutný strom tisový (lat. *taxus baccata*), jemuž se tento připisuje původ: Svatému Methoději přišlo kdysi kročejův svých měřiti krajem tímto, kdež tenkrát množství dělníkův o základy jakési budovy se zasazovalo, nedůvěřujících v možnost stavby na holém skalisku a v pochybnost beroucích moudrost velmožného podnikatele. Muž Boží pobádaje malomyslné pracovníky k vytrvalosti chopil se suché holi své a vrýpnuv ji do země, jal se prý mluvit prorockým hlasem: „Jakože z této mé hůlky vyrostе strom, tak na této výšině bude státi pevný hrad.“ — Za nedlouho zpozorováno na hůlce Methodově živé výpuky a nadějný růst stromu tisového. Kdo se z pernstýnského tisu větvičky dopíditi může, těší se z ní jako ze znamenitého zisku. V čas křížových dnu, kdy náš lid po zbožném obyčeji role a osení označuje malinkými křížky, stavívá vrchnost (hraběcí Mitrovská) ku posvátnému stromu stráž, neboť každý hospodář

hledí se dopřítiti nějakého kouska dřeva z něho na dotčené křížky.“

Trvalost Pernstýnského hradu souvisí podle běžného podání s bytostí Methodova tisu. Až prý posvátný ten strom vyhyne, vezme zároveň i hrad za své. Důkazem jakési vzájemnosti hradu se stromem tímto jest okolnímu lidu uschnutí jedné haluze jeho před několika lety, ana soudobně se začala vnější kamenná chodba na věži hroutiti, takže musila býti rozebrána, aby se dalšímu neštěstí předešlo. Onano haluze však chová prý se podnes v panské sýpce.“

Nebudiž nikomu s podivením, aniž proto nás kárej, že jsme kde kterou doposud živou pověst o svatých našich blahověstech úzkostlivě sebrali a tuto dosti šíře položili. Kráčeli jsme zde za příkladem žalmisty Páně, jenž naříkaje nad ssutinami rozbořeného Jerusalema a posvátného chrámu jeho i doufaje v jeho obnovu po skončení 70letého zajetí babylonského praví v žalmu 101: Zalíbilo se služebníkům tvým i to kamení (rozptýlené ty zříceniny) Sionu a nad zemí (ssutinami) jeho lítost mají. Ty, Hospodine povstana smiluješ se nad Sionem: nebo (již) čas jest smilovati se nad ním, nebo přišel čas (uložený)“. Kdo upřímnou synovskou úctu a lásku chová k svatým apoštolům našim, nebude i těmito rozptýlenými kaménky ústního podání lidu pohrdati, nýbrž sebere je jako drahokamy a uloží je v pokladnu paměti své, aby s velikou zálibou pokochával se v jejich drahocennosti a kráse

6. Svatí bratři na cestě do Říma.

Neníť na světě čiré a nezkalené radosti. I královna všech květin, růže, má své pichlavé trní a bodliny. Nebo kde jest růže bez trní? Život náš pozemský jest ustavičný boj a zápas. Plyne sice tok života našeho tytýž tise a klidně jako potůček mezi lučinami květnatými, ale přece vlnka vlnku žene a někdy vlnitý tok ten váleje se přes srázné skaliny hučí a bouří divoce. Jest totiž každému více méně určeno, cvičiti se také ve školce utrpení dle přísloví: Neokusiv hořkého, nejsi hoden sladkého. Nejinak bylo v životě našich svatých prvoučitelův. Plesalo sice radostí srdce jejich a kochalo se v utěšeném a velerychlém rozkvětu křesťanského života u lidu našeho, ale nepřítel veždy bdělý a zárlivý přimísil jim také už do kalicha slastí značnou část hořkého pelyňku a strožil proti nim hroznou a velelitou bouři. Právě slavení bohoslužeb v jazyku slovanském pobouřilo nepřátele svatých bratří a zavdalo jim vítanou příležitost, aby je v ústředí veškerého křesťanstva u svatého otce v Římě křivě osočiti a tam zákazem na to vymoženým další jejich působení mezi Slovy zastaviti mohli; nebo domnívali se protivníci ti, že jen ve třech jazycích dovoleno, sloužiti mši svatou, jakž to hned na začátku křesťanství bylo, kdy bohoslužba jen v jazyku syrském, hebrejskému podobném, řeckém a latinském se konala, ve kterémžto trojím jazyku i nápis na kříži Kristově vyhotoven byl. Proto dí sv. Kliment v životopisu sv. Cyrilla (v legendě panonské): „Když vzrůstalo Boží učení (mezi Slovy na Velké Moravě), zlý závistník od počátku

děbel netrpěl tohoto dobra, nýbrž vešel do svých nádob a začal mnohé pozdvihovati (bouřiti), právě jim: „Neoslavuje se Bůh tím. Neboť kdyby mu takto vhod bylo, což nemohl učiniti, aby (Slované) hned od začátku (křesťanství) písmeny (slovanskými) píšíce řeč svoji (v témž jazyku svém) byli oslavovali Boha? Ale tři jazyky pouze zvolil, hebrejský, řecký a latinský, jimiž sluší slávu Bohu vzdávati.“ Byli pak toto mluvící latinští a frančtí arcikněží, kněží i žáci. Zápasiv (sv. Cyrill) s nimi jako David s cizinci, slovy písma sv. je porážel a nazval je tříjazyčníky, protože Pilát tak napsal na nápise Páně.“

Nemůžeme hned tuto nepodotknouti, že už od čtvrtého století vedle trojího posavadního obřadu bohoslužeb byli také ještě dva jiní obřadové: armenský a koptický, a že Římská stolice nic proti tomu nenamítala, aby i v těchto dvou jazycích konaly se služby Boží; toliko protestovala proti částem obřadů dotčených, kteréž chovaly v sobě jed kacírských bludů. Majíce tedy sv. Cyril a Method před sebou tuto rozmanitost obřadův bohoslužebných, mohli se ovšem s povolením Říma ve prospěch rychlého pokroku křesťanství mezi Slovany toho odvážiti, zaříditi služby Boží v jazyku slovanském i nepochybujeme pranic, že už před svým příchodem na Moravu knížetem Rostislavem dovolení k tomu si v Římě vymohli.

Hájíce rázně slovanského jazyka v bohoslužbě proti cizinským jeho protivníkům nastupovali naléhavě na představené obcí, aby všemožně bránili členům zádruh potají po starodávném obyčeji vzdávati oběti bůžkům a jim přináseti pokrmy a klásti

je pod rozličné stromy bůžkům těm domněle posvěcené. S největším pak důrazem a dovahem přivozovali k mysli představeným, aby vši mocí zabraňovali lidu sňatky manželské lehkomylně rozpouštěti a v nové sňatky vcházeti. Uváděli jim stále na mysl slova Páně: Já pravím vám, že kdožkoli propustilby manželku svou kromě příčiny smilstva, uvádí ji v cizoložství a kdož propuštěnou pojme, cizoloží. Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“

V čas této blahočinnosti svatých bratří našich na Moravě, v Čechách i ve Slezsku řídil lodičku sv. Petra jeden z největších papežů, Mikuláš I., rovněž tak rázný jako věhlasný. Dostalo se mu perné, světskými vládami velmi znesnadněné úlohy, metropolit, jimž biskupové i arcibiskupové jednoho krajiště neb celé země podřízeni byli, odkázati do takových hranic pravomocnosti, aby jednota církevní, kteráž v papeži vrcholí a jeho nejvyšší církevní mocí se udržuje, nevzala ujmy a škody. Nejhorší v přepychu tom příklad dal Fotius, patriarcha Cařihradský, kterýž ač vetřelec, opíraje se o žezlo císařské papeži na roveň se stavil a při sonhlasu dvoru císařského biskupy i arcibiskupy svévolně na stolice sázel i svrhoval a nad to i biskupským kapitolám a klášterům libovolně daně ukládal. Sám metropolita a patriarcha Ravenský Jan, ač Ravenna náležela k státům papežským, osmělil se pod ochranou německého císaře Ludvíka osobovati si podobnou patriaršní moc a v toto zámezí zabíhali pod záštitou téhož císaře i německá církevní knížata, metropolité Trevírský a Kolínský. Četní velmožové světští i duchovní naléhali bez ustání

na císaře, aby bránil velikému vzrostu moci papežské a nedopustil, by knížata duchovní, Kolínský a Trevírský metropolita, kteří na sněmě proticírkevním v Metách proti papeži bouřili a štváli, podobnými tresty od stolice papežské stíháni byli, jakýmiž postižen před rokem patriarcha Ravenský.

Všechn tento přepych a odpor byl věhlasný papež jednak na podzimní synodě v Římě r. 864, jednak vyslaným nunciem apoštolským Arseniem l. 865 vítězně udolal a čeho zachování svrchovaně potřebné jednoty církevní vymáhalo, aspoň na západě šťastně provedl. I sami slovanští věrověstové naši byli mu vítanou hradbou, o níž zpupnost metropolitů v říši francké se rozbiti měla, nebo hodlal církvi slovanské takové zřízení dáti, aby stolicí římské mohutnou byla oporou proti přepychu a přechmatům hierarchie či církevní vlády v Německu.

Dověděv se bezpochyby listem knížete Rostislava, o veliké a blahodějně činnosti sv. Cyrilla a Methoda a o nespravedlivém osočování i podezřívání svatých těchto věrověstů se strany Frankův, pozval papež oba svaté bratry k sobě do Říma, kdež jich jednak pro lichotivé zprávy o jejich misionářské činnosti, jednak pro přinesení ostatků sv. Klimenta, mučenníka papeže, nejslavnější čekalo uvítání. I nelze pochybovati, že by apoštolé moravští i bez tohoto vyzvání cestu do Říma byli nastoupili, jednak aby účty skládali ze vši činnosti své stolicí svaté, kteráž je pod svou obzvláštní ochranu brala a země slovanské z vrchmoci Frankův i církevně vymaniti chtěla, jednak aby přinesením dotčených ostatkův svaté Stolicí, jížto se bezprostředně a neobmezeně podřizovali, učinili

vděk; nebo právě k tomuto poslednímu účelu byli svatí bratři ostatky ty v Chersoně vyzdvihli, chtěje je zanésti tam, kam vlastně a hlavně náležely — do Říma. A k tomu ke všemu mohli se i toho nadíti, že četní jejich učedníci, jimž biskupové frančtí svěcení na kněžství odpírali, toho zajisté v příznivém Římě nabudou.

Nastoupivše po půlpátaleté činnosti na sklonku roku 867 v průvodu četných žáků z Moravy cestu do tohoto světového města, ubírali se tam nejprve Uherskem, aby po nějaký čas prodlíti mohli v zemích slovanského knížete Kocela, kterýž zalíbení máje v jejich svatých snahách a v jejich působnosti, nejinak nežli země žíznivá potřebné rosy nemající, prahnul po jejich zavlažujícím živém slově, vládna na hradě svém (Blatengradu) nedaleko Blatenského jezera v tak nazvané Dolní Panonii čili v Dolní Moravě, poněvadž zde vedle starších obyvatelů slovinských usadili se za vlády moravských knížat: Přibiny, Kocela a Svatopluka také přechetní Moravané. Roku 865 byl Solnohradský biskup Adalvin posledníkráte na hradě jeho slavil vánoční svátky; nebo jakmile Kocel z úst svatých slovanských bratří byl zaslechl sladkou blahověst nauky Kristovy a poznal i slovanské bohoslužby, přilnul k nim celým srdcem a zahořel vroucí láskou k jejich obřadu slovanskému a za jeho příkladem krácel milerád i veškeren slovanský lid jeho, jsa v nejhlubší útrobě své dojat a unešen slovem Božím hlásaným ve slovanském jemu úplně srozumitelném jazyku, jakýmž doposud frančtí kazatelé slovo Boží jemu hlásati nedovedli.

Jsouť učenci, zvláště slovinští, mezi nimi vý-

tečný jazykozpytec Dr. Miklosich, kteří tvrdí, že staroslovanský jazyk, jímž sv. Cyrill a Method mluvili, není nic jiného nežli staroslovenština, jakouž přechetní Slovinci (Slovenci) v zemi Kocelově tehdaž obývajcí mluvili, čili že sv. Cyrill a Method přispůsobili slovanský jazyk svůj staroslovenskému (či staroslovinskému) nářečí a že právě tato tvářnost v písemném jazyku staroslovanském samovládnu a setala. Dotčený učenec slovinský (čili slovenský, jak Slovinci raději říkají) domnívá se, že teprve zde — v zemi Kocelově, kde mezi ohromnou většinou slovanského obyvatelstva roztroušeny byly tehdaž také četné osady německé — za příkladem Němcův, kteří třetí den v týhodni nazývali středním dnem (Mittwoche), vzniklo i slovanské jméno „srěda“ (středa) a to že bylo námětem svatým apoštolům našim, aby zde utvořili či udobili celé nové názvosloví, pro naznačení neděle, týhodne a všech jednotlivých dnů v týhodni, názvosloví nové (pravíme) a sice odchodné od latinského, řeckého i německého; nebo Němci přijavše o sto let dříve křest svatý nedovedli svléci se sebe roucho pohanského názvosloví jednotlivých dnů v témdni kromě jediné středy.

My však za pravdu nepochybnou máme, že svatí věrověstové naši chtějí na Velké či Vyšní*)

*) Za času Svatopluka, synovce Rostislava, obsahovala říše Moravská kromě dnešní Moravy, Opavska a Těšínska, Nitránsko, Panonii dolejší, Slovanstvo na Labi, Odře a Visle i nynější Čechy a tato říše slula též Velikou čili Vyšní Moravou, na rozdíl od Nižní čili Bulharské Moravy, kteráž obsahovala celé Potisí a jižní Podunaj až po Beskydy a pohoří Matru a tak susedila s Moravou Vyšní čili Velikou.

Moravě, kamž od Rostislava původně povoláni byli, veřejnému životu křesťanského rázu propůjčiti, také už zde názvosloví neděle, týhodne a jednotlivých v něm dnův udobili a že německý název středního dne (Mittwoch) už na Moravě jim v známost vešel, an panující velekníže Rostislav byl už v Německu pokřtěn a Morava sousední země Němcův v ustavičném s nimi styku byla a tudíž i německý název dne středního v týhodni nemohl na Moravě za času obou apoštolů našich býti neznámým. Název ten byl jim toliko vůdčí nitkou při tvoření názvosloví pro týden a jednotlivé v něm dny a — o! div divoucí! — názvosloví to od ss. Cyrilla a Meth. udobené ve veškerém široším a dalekosáhlém slovanském světě výhradně zavládlo a také do života neslovanských národů vniklo.

Podle staroslovanského názvosloví: „nedělja, pondělník, vtorník (úterek), srěda, četrtek, pětěk, sabota“ — říkají Slovinci: nedělja, pondělek, vtorek (úterek), srěda, četrtek, pětěk, sobóta;*)

**) Největším však podivem projímá nás zjev, že u samých Slovinců (Slovinců) zavládlo místo staroněmeckého staroslovanské názvosloví jednotlivých dnů v témdni, českému názvosloví nejpodobnější, ačkoli u Slovinců nejvíce němečtí kněží šířili křesťanství, od nichžto tudíž Slovinci i množství německých výrazů (na př. g n a d a božja = milost Boží, fajmošter (Pfarrmeister = farár, prediga = kázání atd.) k označení křesťanských pojmů přijali. Čímž medle způsobeno, že Slovinci (Slovinci) nepřijali také od Němců názvy dnů v týhodni, názvy to veskrze (až na středu) od pohanských bohův odvozené, z nichžto se Němci sami nikdy vymaniti nedovedli? Rozluštění této záhady shledáváme v tom, že v Panonii dolejší, kde vedle přčetných Slovinců přebývali i přčetní Moravané, zaslechli a přijali Slovenci bez-

Čechoslované: Neděle, pondělí, úterek, (uterý, vterý den) středa, čtvrtek, pátek, sobota. Chorváti a Srbové podobně mluví říkajíce: „nedělja, poneděljak (ponedělník), utornik, srěda, četvrtek, petak, subota.“ V nové bulharštině říká se: nedelj, ponedelnik, vtornik, srěd, četvrtek, petek, subot. Ruský: nedělja i voskresenie (vzkříšení), ponedělnik, vtornik, sereda, četvertok (četverg), pjatnica, subota. Polský: niedziela, poniedziałek, wtorek, środa, czwartek, piątek, sobota. Lužický: nedžela, pōndžela, vutora, sreda, štvórk, pjatk, sobota.

I Litvíní národ Slovanům příbuzný, přijali také nám příbuzné názvosloví říkajíce: neděle aneb neděl-děna (nedělní den), panedělis (pondělek), utarnikas (úterek,) serreda, četvergas, pětničia, subata (sabata). Tolikéž Lotyšové připodobnili názvosloví své slovanskému říkajíce: svētdēna (svatý den, neděle), pirmdēna (první den v témdni), otrdēna (úterek), trešdēna (třetí den), cetvrdēna, pēktedēna, šestdēna (sobota). Nedělja jest Lotyšům tolik co týden. — I Maďaři osvojili si jména dnů: středy, čtvrťka, pátku a soboty, toliko úterku říkají kedd, což vlastně odvozeno jsouc od „kettö“ znamená tolik co vterý čili druhý den (úterek).

Slovce „týden“ střídá se ve mnohých jazycích slovanských se slovem „neděle“ jako v češtině,

prostředně od samých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda slovanské od nich utvářené názvosloví jak pro ponětí jednoho celého týhodne, tak pro ponětí každého jednotlivého dne v témdni. A jen v tomto smyslu a touto měrou přizvukujeme i my výroku velikého učence Slovenského, p. dra. Miklosiče.

kde místo dvou, tří, čtyř týdnů říká se: dvě, tři, čtyry neděle. Ve staroslovanštině klade se také místo „týden“ nedělja a sedmica, ve slovenštině, tjeden, nedělja, v bulharštině, „nedelj, sedmic“ v chorvatštině: nedělja, tjedan, sedmica, v srbštině nedjelja, v ruštině „nedělja, v polštině: tydzien i niedziela; v lužické srbštině: tydžeň, tyžen, v litvínštině neděle, v lotyštině: nedelja. Od Lotyšův vzali týž výraz „n ā d a l“ (neděle = týden) i Estonci a všichni neslovanští národové až do Uralu, pohoří Evropu od Asie dělícího.

Hle! takový světový význam má veliké dílo svatých apoštolův slovanských v dějinách kultury čili vzdělanosti lidské. Veliké dílo to zahrnuje zevnějším objemem svým celé veliké pásmo národův od Moravy, Čech a Lužice začínajíc až do Uralu, a od Uralu opět do Kavkazu a od Kavkazu až na Amursko, kamž vévodící žezlo největšího státu slovanského — Ruska — zasahá.

Na takový světový úkol nestačila zajisté poměrně krátká doba, po kterou apoštolům slovanským možno bylo prodlíti v dolní Moravě u Kocela. Byť i pobývání jejich zde na pět měsíců se bylo protáhlo, o čemž však dlužno pochybovati, přece při tak krátké době nebylo lze pomýšleti na nějaké spisovné práce, zejména ne na osnování nějakého spisovného jazyka slovanského; vždyť už v Cařihradě počali bohoslužebné knihy překládati, což však bez předchozí osnovy spisovného jazyka slovanského pomyslití nelze. V krajinách Kocelových však bylo jim popřestati na pouhém ústním hlásání slova Božího v přečetných slovanských obcích, ježto všechny lačnely chleba

slova Božího v jazyku slovanském, a obmeziti literární (písemnou) činnost svou pouhým navozováním knížete Kocela a schopných žáků ke čtení a psání slovanského písma.

V tomto směru (literárním) lze už to stkvělým nazvati výsledkem apoštolské práce jejich, že kromě Kocela přiučilo se též písmu slovanskému 50 učeníků z dolních Moravanův, kteří napotom slovanské věrověsty do Říma doprovázeli.

Byloť ovšem největší přání knížete Kocela, aby svatí bratři v duchovní prospěch jeho lidu ještě po dlouhý čas v dolní Moravě prodlili; nabízel jim za jejich blahodárnou činnost veliké dary, zlato, stříbro a jiné drahocenné věci; ale svatí mužové žádného daru nepřijavše vyžádali si na knížeti toliko vykonání dobrého křesťanského skutku, totiž propuštění devíti set zajatých cizozemcův na svobodu. Po této ač nedlouhé avšak důsažné a dalekosáhlé činnosti v dolní Moravě rozžehnali se svatí bratři s knížetem spanilomyslným i s lidem jeho a spíchali sprovázení jsouce s nově získanými 50 učeníky z dolní Moravy do Říma.

Soudíme-li podle kaplí Svato-Klementsých, kteréž jak už často pověděno, přítomnost svatých apoštolů slovanských na tom kterém místě připomínají, jest nám za pravdu míti, že z dolní Panonie dali se svatí bratři přímější cestou do Říma, totiž Krajinskem, Furlanskem, Benátskem a odtud dále v Italii osadami, kde doposud stávají chrámy neb kostelíky svatému Klimentu zasvěcené. Dle vypravování Sborníku Velehradského (I. str. 212) „ctí se v Krajinsku podnes velmi jméno sv. Klimenta; i nacházíme tam celou řadu osad, kdež

jsou kostely zasvěcené světcí tomuto a to již od starodávna jako: V Mojstraně v dekanátu Radmandorfském, ve farnosti Ržeznické, v Tupalici v dekanátu Krajnském, ve farnosti Höfleinské, v Bukovici v dekanátu Lábském, v Suchdole ve farnosti Komendské, ve Sv. Klimentě, filialní osadě fary Seltsachtské a konečně v osadě Kallřečené u Horního Gurku. Ve všech těchto osadách přebývali a přebývají podnes slovanští bratři naši Slovinci, příbuznou nám řečí mluvící, k nimž zajisté svatý Cyrill a Method berouce se do Říma mluvili slova spásy a jimž na oltáři rychle vystaveném a posvěceném uloženi naň relikvií sv. Klimenta vykonali služby Boží v jazyku staroslovanském, jakýmž tehdáž Slovinci prý mluvili. Proto napotom od zbožných Slovinců vybudovány na těchto památných místech kaple neb kostelíky sv. Klimenta a ctěna tím i památka svatých apoštolů našich jakožto apoštolův i samých Slovinců, k nimž titěž svatí bratři promlouvali slova spásy v Kristu už v Panonii dolní a nyní i na těchto právě jmenovaných místech. Ve městě slovinském Štují v jižním Štyrsku stojí kostelíček v byzantském slohu vystavený, ku kterému se též poutají tradice cyrillo-metodějské, zaznamenané ve psané knize archivu farského.

Z Krajnska brali se prvoučitelé naši Furlanskem do Benátek a na této cestě zastavili kroky své v osadě Povoletto, v arcidiecési Videmské (Udine), kde dříve též valně obývali Slované, z nichž jen skrovné zbytky do dneška se zachovaly. V osadě Povolettě stojí i nyní ještě kostel Klimentův hlásaje, že i zde stanuly druhdy nohy

svatých apoštolů našich, že i zde ze rtův jejich vylévala se duchovní sladkost nauky Páně a že i zde vykonány nad svatoklimentskými ostatky bohoslužby v jazyku slovanském.

Dorazivše do Benátek, kde též na Ostrově se nalézá kostel sv. Klimenta, potkali se s tuhým odporem latinských biskupů, kněží a řeholníků domnívajících se, že toliko ve třech jazycích písma svatá čtena býti a služby Boží slaviti se mají, totiž v hebrejském, řeckém a latinském. I pravili dle legendy panonské od sv. Klimenta sepsané (str. 31 a 32) k sv. Cyrillu : „Člověče, pověz nám, kterak směl jsi Slovanům vzdělati zvláštní písmo a v řeč jejich přeložiti bohoslužebné knihy, čehož dříve nikdo neučinil, ani apoštol, ani římský papež, ani sv. bohoslovec Řehoř, ani sv. Jeroným ani sv. Augustin. My pak toliko tři jazyky známe, kterými sluší v knihách (bohoslužebných) slaviti Boha, hebrejský, řecký a latinský.“ Sv. Cyrill poukázav na výsady mnohých církví na východě, které též svého jazyka národního při službách Božích užívají, vyvrátil snadno důminky protivníků svých řka : „Nejde-li déšť od Boha zároveň na všechny lidi? Nebo slunce nesvítí-li na vše národy? Nedýcháme-li vzduchu stejně všickni? Kterak tedy smíte odpírati ostatním národům, co třem výhradně povolujete, an Bůh přece všechny stejně miluje? Nesloužilo by vám to věru ke cti, kdybyste chtěli, aby ostatní všechny jazyky i plemena byly slepé a hluché. Anebo se domýšlíte, že by Bůh buď nemohl anebo nechtěl ostatním národům dáti, co propůjčil třem? Pak činíte Boha buď malomocným aneb závistivým,

cožby rouháním bylo. Ostatně my (dva bratři) mnohé národy známe, kteří v písmě se znají a Bohu slávu vzdávají, svým jazykem každý. Zejména pak jsou tito: Arméni, Peršané, Abazgové, Iberové, Gothové, Arabové, Egyptané (Koptové), Syrové a jiní mnozí. Proč by se nemělo Slovanům přát, co tito národové mají? Nechcete-li z toho porozuměti, aspoň z písmá sv. poznejte soudce. Voláť David řka: Zpívejte Hospodinu píseň novou, zpívejte Hospodinu všecka země. I opět: Plesejte Hospodinu všecka země, prozpěvujte a veselte se a žalmy zpívejte. A jiné: Všecka země klaněj se Tobě a prozpěvuj Tobě, žalmy zpívejte jménu Tvému. A opět: Chvalte Hospodina všickni národové. A: všeliký duch chval Hospodina. V evangeliu praví Pán před svým umučením ve své velekněžské modlitbě: Neprosím pak toliko za ně, ale i za ty, kteří skrze slovo jejich uvěří ve mne: aby všickni jedno byli, jako Ty Otče ve mně a já v Tobě. Před nanebevstoupením pak dává Pán na srozuměnou, že apoštoly své posílá nejen ke třem, nýbrž ke všem národům řka: Dána jest mi všeliká moc na nebi i na zemi. Protož jdouce učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce, i Syna i Ducha svatého: učíce je zachovávatí všecko, což jsem koli přikázal vám: a aj já s vámi jsem po všecky dny (a tedy i tyto) až do skonání světa. A podle sv. Marka řekl apoštolům: Jdouce po všem světě kažte evangelium všem u stvoření.“ Posléze dokládá se sv. Cyrill mnohých a četných výroků sv. Pavla a končil slovy jeho: „Jazyky (rozličnými) mluvití nezabráňujte. Všecko pak slušně a podle

řádu se děj. I opět praví (sv. Pavel): A k a ž d ý j a z y k aby vyznával, že Pán Ježíš Kristus jest v slávě Boha Otce. Amen.“ — Těmto a podobným jiným přesvědčivým slovům nemohouce odolati protivníci odmlčeli se. Svatí bratři pak rozžehnavše se s Benátkami popíleli si dále do Říma berouce se městem P á d o v e m, osadou G r a n z e d i C a m i n e m, C e n t r á l e m (v diecési Padovanské), V a l d a g n e m (v diecési Vincentinské), A l c a g n e m (v diecési Veronské), osadou sv. K l i m e n t a v R i m i n i, kde všady doposud se vyskytají kostely sv. K l i m e n t a. I ostrůvek u Jakyna (Ankony) blíže Říma nazývá se ostrůvkem „S a n t o C l e m e n t e.“

7. Svatí bratři v Římě.

Slovo „Řím“ chová pro upřímného katolíka zvláštní do sebe kouzlo síly magneticky přitažné. Po Jerusalemě, Betlémě a Nazaretě není na široším světě oboru místa neb města, ku kterému by katolík s takovou pozíral úctou, s takovou prahnul touhou a s tak dětinnou se vinul přítulností a láskou, jako k Ř í m u. A to vším právem. Nebo zde — v hlavním to městě a středisku bývalé světovládné říše Římanův — založen svatým Petrem, prvním viditelným náměstkem Kristovým, střed veškeré cívkve Boží; zde hlásali oba knížata apoštolská, sv. Petr a Pavel, blahou věšť o příchodu toužebně žádaného Vykupitele a zapečetili hlásání evangelia i svou krví, dobyvše tím

palmy vítězné nad pohanskou zde nejvíce soustředěnou zuřivostí; zde doposud odpočívají svaté ostatky knížete apoštolův sv. Petra v hrobce, poníž jakožto po cíli posvátné pouti prahne touhou nevýslovnou tisíc a tisíc křesťanských srdcí, aby ve vroucných modlitbách veškeré tužby a přání svá před Bohem vylily; zde každá píď země zavlažena a posvěcena jest krví nějakého mučeníka; nebo během tří prvních křesťanských století vycedilo zde na sta tisíce hrdin a rekův křesťanských krev svou pro Krista a církve jeho. Zde doposud truní na stoliči sv. Petra jeho řádný nástupce stojící v čele církve, kteráž jest matkou a hlavním ústředím všech církví, v níž pod zvláštní ochranou Ducha svatého zaznívá veždy přesná, neúhonná i úplná pravda Kristova a ryzí zákon svatých, křesťanských mravů. Zde na vysoké hlídce stojí Kristem ustanovený strážce jednoty církevní, který jako diamantový kruh obemyká veškero tělo církve Boží a posvátnou páskou jedné víry, jedné svátosti, jednoho mravního zákona veškero pravověrné křesťanstvo spojuje v jeden velkolepý celek, aby bylo dle slov Páně věrným obrazem jednoho ovčince s jedním viditelným nejvyšším pastýřem. Zde vlastně ve svých řádných nástupcích ustavičně žije a řídí lodičku církve sv. Petr, jemuž Kristus zvláště dal klíče království nebeského, jež učinil nepodvratnou skálou veškeré církve své, kteréž brány pekelné nikdy nepřemohou a za něhož (za sv. Petra) Pán před svým umučením zvláště se modlil, aby víra jeho nikdy nevzala porušení neb úbytku a nad nímž tedy zvláštní vládne ochrana Boží, tak že katolíci za všech časův a v každé chvíli z tohoto

bezpečného a plného pramene ryzí zlato pravdy křesťanské čerpati může.

Pročež i svatí věrověstové naši Cyrill a Method, jsouce věrnými syny mateřské církve Boží, od jakživa vroucnou prahnuli touhou, políbiti půdu krví knížat apoštolův a tisíců křesťanských bobatýrských mučeníků posvěcenou a osvědčiti řádnému nástupci sv. Petra svou neobmezenou úctu a skálopevnou věrnost. Bohužel dověděli se už na cestě, že velikého, rázného a věhlasného papeže Mikuláše není více mezi živými, an už dne 13. listopadu l. 867 se na věčnost odebral; avšak dověděli se též radostné zvěsti, že nemenší nástupce jeho Hadrian II. pralme po jejich příchodu a stroj jim slavné uvítání. Dověděli se toho bez pochyby svými vlastními učeníky, kteréž poslali napřed do Říma, aby sv. Otcí zvěstovali svůj příchod a spolu oznámili, že přinášejí s sebou ostatky sv. Klimenta, papeže a mučeníka.

Jaké proudy citův rozvlnily se v ušlechtilých srdcích jejich, když poprvé spatřili posvátný cíl své daleké pouti, když poprvé bylo jim možno zříti sv. Řím: toho sebe výmluvnější jazyk nevypraví, toho sebe obratnější péro spisovatelské nedolíčí.

A skutečně nový papež, slovatný Hadrian II. chovaje k nim úplnou důvěru a dovědév se o jejich velkolepé blahočinnosti apoštolské, přijal je s takovou ctí a slávou, jakáz se žádnému knížeti, ba ani králi neproказuje. Věda, že nesou s sebou drahocenné ostatky sv. Klimenta, vyšel jim sám se slavným průvodem kněžstva i měšťanstva římského vstříc a uvítal je při záři tisíců hořících svéc,

kteréž veškero kněžstvo i měšťanstvo v rukou neslo. I plesalo zajisté srdce jejich při slavném zvuku a hlaholení zvonů, při záření nesčíslných světél a radostném zpěvu náramných zástupův a radost ta nesmírně zveličena, když jak legenda panonská vypravuje (str. 35) se dověděli, že při nesení ostatků těch i divy se udály; nebo mrtvici raněný člověk nenadále tu úplně ozdravěl a jiní mnozí neduhů svých sprostěnými se býti cítili, osvědčující sami uzdravení své hlasitým jásosem a prozpěvující za to Bohu chvály. Načež svaté ostatky uloženy s velikou slávou na hlavním oltáři prastarého kostela sv. Klimenta, kterýž zde už od dávného věku stál jsa zbudován na počest výtečného žáka apoštolského, jenž totiž se samými apoštoly jakožto jich pomocník obcoval a jemuž sv. Pavel v listu k Filipanum (4, 3) nejstkvělejší dává svědectví svatého života, an praví, že „jméno pomocníka jeho Klimenta jest v knize života věčného.“

A nyní dály se přípravy ku povýšení a posvěcení svatých bratří na důstojnost biskupskou, jak si toho knížata slovanská: Rostislav, Kocel a Svatopluk přáli, chtěje samostatnou a od francké říše zúplna neodvislou, jediné a bezprostředně římskému papeži podřízenou míti církev slovanskou. K tomuto účelu nezbytně podle zákonů církevních předcházelo prozkoumání přinešených od svatých bratří překladův evangelií, homilií (výkladův), hodin a liturgie čili bohoslužebného obřadu jakož i vyšetření a všestranně dokonalý důkaz jejich pravověrnosti. Není pochyby, že jako v Benátkách tak i v Římě ve shromáždění biskupův slo-

vanská liturgie jako něco zcela nového potkala se s velikým odporem biskupův a že i tu bylo svatým bratřím obhajovati liturgii slovanskou jednak poukazováním na liturgii armenskou, koptickou a jiné vedle liturgie řecké, latinské a syrské, jednak na rychlejší prospěch a vzrůst křesťanství mezi přčetnými slovanskými kmeny a jednak na přání slovanských knížat, aby způsobem tímto zabezpečena byla církevní samostatnost plemen slovanských a nezávislost jejich na říši Frankův. I mohli také na srozuměnou dáti, že tato neodvislost Slovanův bude proti zpupnosti a přepychu Frankův spolu oporou svaté stolici, jížto slovanská plemena v církevních věcech bezprostředně synovsky se podrobují.

Zachovalo se doposud na Moravě mezi lidem podání, že když i papež Hadrian II. při velikém odporu biskupů vlaských byl na vahách, má-li svatým bratrum slavné povolení bohoslužby slovanské propůjčiti, že v noci měl podivné vidění, v němž unešen jsa v kruhy andělských kůrův a ve sbory světcův a světic Božích, zaslechl prozpěvy v mluvě jemu zcela nové a posavád neslýchané. Když pak na to dovoleno svatým bratrům v několika chrámech římských po sobě jako na zkoušku zpívati liturgii (bohoslužebný obřad) slovanskou, poznal papež, jenž sám také těmto bohoslužbám obcoval, že jsou to tytéž zvuky, kteréž i ve kruzích andělských a ve sborech světcův prozpěvujících byl slyšel u vidění podivném, i neváhal více slovanské liturgii uděliti nejvyšší potvrzení a posvěcení své, což hlavně osvědčil a dotvrdil tím, že sám knihy posvátné, přeložené od svatých bratří na slovan-

ský jazyk, položil na oltář v chrámě Rodičky Boží, který sluje „u jesliček“ (str. 35 život sv. Cyrilla) aneb dle životopisu sv. Methoda (v panonské legendě str. 44) na oltáři sv. apoštola Petra. V legendě bulharské (str. 78 Font. rer. bohém. I.) praví se o této věci: „Stkvíci se tehdy na apoštolské stolici Hadrian — vzav přetlumočené knihy položil je na oltář Boží, jako nějakou oběť Bohu je zasvěcuje a na jevo dáváje, že takovému obětování plodu rtův raduje se Bůh a ovoce takové za zápach vonný přijímá. Oba bratry svaté pak blahoslavlil papež, nazýval je otci, dětmi (syny) žádoucími, vlastní rozkoší, věncem víry, diademem čili korunou slávy a krásy církve.“

Velmi slíčně vyjadřuje tuto moravskou pověst náš moravský básník p. prof. Vlad. Šťastný, an takto píše:

Povýšení jazyka slovanského.

Pověst nár. od Vlad. Šťastného.

Svatý otec, církve hlava
volá k sobě na poradu
o vážné a svaté věci
biskupů a kněží řadu:

„Znáte bratři v Kristu milí
Solunských dvě věrověstů,
jenžto k Řimu vykonali
z Moravy až dálné cestu.

Přinesli nám poklad vzácný,
Klementovy svaté kosti,
před soudem pak nalezeni
vin a bludů všakých prosti.

Uznali jsme milerádi,
apoštolské jejich snahy,

a že Slávům podávají
víry pravé poklad drahý.

Jenom jedna žádost jejich
starostí nám mysl kruší,
poradte, zda vyhověti
čili opřít se tu sluší

Slyšte, svatou liturgii —
pohrdnuvše dávným zvykem
v Moravanů slávské zemi
slávským pějí pajazykem.

Žádají pak, bychom sami
způsob ten jim potvrdili.
Nuže, kterak odvětiť? —
Poradte nám bratři milí! —

Porstává tu biskup vážný,
přísně ruku pozdvihuje:
„Nepovoluj Otče Svatý.
takto rozkol jen se snuje.

Jedna církev, jedna skála,
jeden jazyk nechat hřímá
celým světem slávu Boží:
světovládň jazyk Říma.“ —

Vstává druhý v nitře zlaté,
dlouhá brada v prsa splývá:
„Nemyslím, že smysl taký
slovo Páně v sobě skrývá

Vždyť i Řeků ladnou mluvou
Apoštolé Pánu pěli.
a půl světu jazykem tím
spáasy bránu otevřeli

Však jen co jest nejkrasšího
k Boží službě budiž vzato,
jako z kovů vybíráme
pro chrám stříbro jen a zlato.

Proto zavrhní jen Otče
barbarů řeč nevzdělanou,
na církve řeč nepovyšňj
co by církvi bylo hanou.‘ —

A tak soudí rada všechna. —
„Staň se!“ papež vážně praví.
Vždyť i Boha nebes sbory
nad vše krásnou řečí slaví.

Ano bratři; slyšte jenom
jaký sen to dnešní noci,
když jsem o těch věcech dumal
dán mi Boží velemocí.

Bylo mi jak nad oblaka
byl bych vzlétl letem smělym,
až jsem v nebes jasném dvoře
stanul s citem rozechvělým.

Na trůnu tam snih a slunce —
Spasitele tvář jsem zíral
kolem zástup svatých jeho
v nepřehledný kruh se svíral.

Andělův tu sbor se nese
vzdušným křídlem před trůn Páně
modliteb aj bohumilých
otvírají zlaté bání.

A slyš nebe širým dvorem
línou zpěvy vážné, umné,
jako zvonů slavný hlahol,
jako lesů hlasy šumné.

Mluvou nikdy neslýchanou
čarovný ten proud se vlnil
a prostory nebes světlé
blahou ráje písní plnil.

Procitnul jsem; — duše plna
převelebných ještě zpěvů —

nelze, nelze srozuměti
podivnému noci zjevu.

Avšak tuším, že mi ve snách
vtěle Boží oznámena:
nehodna žeť služby svaté
barbarův řeč necvičená.

Jednou ještě dovolil jsem
Konstantinu, Methoději.
nade hrobem Klementovým
slovansky ať pozapějí.

My pak s vámi, bratři draží
službu jejich poslechneme,
dříve než tu cizí mluvu
zapovíme, zavrhneme.“ —

Nade hrobem Klementovým
ke službě se Method stroji,
s Konstantinem žáků sbory
kolem lepým věncem stojí.

Rozloženy svaté knihy,
pěje Method, žáci pějí, —
co to slyší Svatý Otec,
jaké se to divy dějí?

Chrámů Páně širou klenbou
linou zpěvy vážné, umné,
jako zvonů slavný hláhol,
jako lesů hlasy šumné.

Mluvou nikdy neslýchanou
čarovný ten proud se vlní,
a prostory chrámu jasné
blahou ráje písni plní.

Procítá jak ze sna papež —
dozvučela služba hlasná,
k oltáři sám přistupuje
a tu slova mluví jasná:

„Jménem Otce všemocného,
jménem Syna Spasitele,
jménem Ducha přesvatého
jazyků všech světitele

Žehnám tyto knihy svaté,
slovanskou jež mluvou psány,
hlaholem svým čarozvučným
prorážejí nebes brány.

Nebo vězte bratři moji:
zpěvy těchto Moravanů
toť ty zvuky, jež jsem slyšel
zněli dvorem nebešfanů.

Hodna řeč ta, aby zněla
u velebě své a kráse
také v církvi k Boží slávě
k slovanského lidu spáse! — “

Vzdává dík brát' apoštolská,
slávké mluvy za oslavu;
s darem vzácným navrátil se
biskup Method na Moravu.

Po vykonání tohoto obřadu, přikázal papež jednomu ze svatých bratří, aby v přítomnosti jeho, několika biskupův a kněží římských vykonal liturgii slovanskou. Tu rozléhaly se po svatyni této poprvé zvuky slovanské a věrní učenci přisluhovali při svatých výkonech svému svatému prvoučiteli, zvelebující zpěvem posvátné obřady.

Běželo nyní o to, aby se splnilo vroucné přání slovanských knížat, totiž aby oba svatí bratři posvěcení byli na biskupy a jejich žáci, kteří s nimi do Říma zavítali, aby posvěcení byli na kněží a jáhny. Byli to zejména nejslavnější ze žákův sv. Cyrilla a Methoda: Gorazd rodilý Moravan a Bulhaři: Kliment, Naum, Angelar a Sava.

Ačkoli sv. Otec neobmezenou choval důvěru ke svatým bratřím a nic nepochyboval o jejich pravověrnosti a synovské přítulnosti ke svaté stolici: přece jim prominouti nemohl, co pravidla církevní při svěcení na biskupství přikazují: veřejné totiž a slavné vyznání víry i přísežné slibování věrnosti náměstkovi Kristovu. Jelikož v této době na východě nauka o vycházení Ducha sv. z Otce i Syna potkávala se s četnými odpůrci, jmenovitě s Fotiem, patriarchou Cařihradským, nezbývalo než aby svatí bratři slavně dosvědčili, že ačkoli oni právě jako hlavní mateřská církev v Římě do věrovyznání ještě nevložili slůvka „i ze Syna“, přece právě tak jako tato církev o vycházení Ducha sv. smýšlejí a věří, že Duch svatý nejen z Otce, nýbrž i ze Syna vychází a nauku Fotiovu o Duchu sv., že za bludnou pokládají. Teprve když svatí bratři toto slavné učinili osvědčení, byli s přísluhou obou vlaských biskupův Formosa a Gaudericha v měsíci lednu l. 869 bezpochyby od samého papeže na biskupy posvěceni a sice na biskupy okruhů misijnářských, kteříž i právo mají, působilé učeníky své na kněze světití. Nebo právě na tom záleželo nejvíce knížatům slovanským, aby měli biskupy, kteří by žákům svým kněžského posvěcení udělití mohli. Tak to také vypravuje legenda italská, jejížto zprávu o této věci za jediné rozumnou, okolnostem a požadavkům časovým úplně přiměřenou považujeme. K rozkazu papeže Hadriana II. světili pak biskupové Formosus a Gauderik nadřečené žáky svatých bratří našich na kněze a jáhny.

Když pak záky ty světili v chrámě sv. Petra, zpívána při tom liturgie či mše svatá jazykem slovanským, jak se dí v panonské legendě „o životě sv. Cyrilla“ (str. 35). I následného dne konaly se služby Boží slovanským jazykem ve chrámě sv. Petronilly a třetího dne v kostele sv. Ondřeje. Ale i v chrámě velikého učitele pohanů sv. Pavla apoštola slavili bratři jazykem slovanským služby Boží. Když pak nastala noční doba, sešli se opět bratři se svými svatými učiteli ve svatyni sv. Petra nade hrobem téhož apoštola zpívat hodinky a k ránu slavili slovanskou mši, aby nejvroucnější učinili Bohu díky za nesmírnou, slovanským národům prokázanou milost. Při bohoslužbách těch, jak dále dí legenda panonská (str. 35), obcovali a byli svatým bratřím na pomoc mužové té doby velmi slavní, sv. Arsenius, jeden ze sedmi biskupův římských, kteří byli členové stálé rady papežské, a Anastasius, bibliothekář římský, jeden z nejučenějších kněží té doby.

Pobýly sobě pak svatí prvoučitelé naši déle v Římě, bezpochyby proto, že v radě papežské na požaz vzata otázka, jaké diecése přikázati svatým na biskupy posvěceným bratřím a radno-li postaviti je pod arcibiskupa nějakého z říše Frankův? V prodlení tohoto času nepřestávali Římané vzácnější choditi k apoštolům slovanským, vyptávajíce se jich o všelikých věcech, zvláště o bohoslužbě slovanské, i přijímali od nich výklad dvojnásobný.

Než tu nenadále jako blesk z čista jasna zastihla učeníky svatých bratří pohroma hrozná. Sv. Cyrill počal churavěti a s úžasem pozorováno, že sil životných jemu značně ubývá. Vstoupiv v

klášter v Římě oblekl se ve svaté roucho řeholní a přidav ku světlu dřívější slávy apoštolské nové světlo svatého řeholního života, přijal místo posavadního názvu „Konstantin“ jméno „Cyrill“.*) Když v klášteře už mnoho dní trpěl chorobou, měl osm dní před svým v Bohu zesnutím dle legendy panonské (str. 36 a str. 56 Pochvaly) Boží zjevení i ozářeny jsou božskou slávou zřítelnice oči jeho, aby poznal den pokoje svého a odchodu k Bohu. I začal zpívat takto: „Veselil jsem se z toho, když mi jest povědino: „Do domu Hospodinova (na věčnost) půjdeme.“ Obléknuv se v slavnostní svoje roucha, pobyl tak vesele celý den i řka: „Odtud nejsem sluha ani císaře ani kohokoli na zemi nýbrž toliko Boha zástupův i byl jsem a jsem (jeho) na věky.“ Tím odřekl se, vida v tom vůli Boží, vši další činnosti na světě a odevzdal se zúplna do vůle Svrchovaného na výsostech. Když pak čtyřicátý den po proměně jména jeho přiblížila se hodina, aby pokoje došel a odebral se na věčnost, pozdvihl k Bohu rukou svých a učinil

*) Někteří učenci jako na př. doktor Beda Dudík, moravský dějepisec, domnívají se, že sv. Cyrill jména toho nepřijal teprv v klášteře, nýbrž že mu jméno to dáno od samého papeže, kterýž jej na biskupa posvětil, nebo jako papež Sergius I r. 696 dal Vilibrordovi, biskupu Frisův, název Klementa a Řehoř II. l. 723 Vinfridovi, apoštolu Němcův, jméno Bonifácius, tak prý to učinili slavný papež Hadrian II. při svěcení Konstantina filosofa na biskupa, proměniv dosavadní jméno jeho v Cyrill, aby jej vyznamenal a poctil jménem veledůvtipného otce církevního, sv. Cyrilla patriarchy Alexandrijského, důmyslného a rázného obhájce důstojnosti Rodičky Boží.

modlitbu se slzami, takto mluvě: Hospodine, Bože můj, který jsi všechny andělské sbory a netělesné mocnosti stvořil, i nebe rozepjal a zemi založil, a vše co jest, z nebytí k bytí, přivedl, jenž jsi vždycky všude vyslyšel ty, kteří konají vůli Tvoji, bojí se Tebe i zachovávají přikázání Tvoje, vyslyš moji modlitbu, a věrné svoje stádo zachraň, k němuž jsi byl ustanovil mě nezpůsobilého i nehodného služebníka svého. Zbav všechny od všeliké bezbožné a pohanské zloby i od všelikého mnoho-mluvného i rouhavého kacířství a rozmnož velice svoji církev, a všechny v jednomyslnosti shromáždíš a stvoř vzácné lidi, jednostejně smýšlející a vdechni v jich srdce slova Svého učení, neboť Tvůj jest dar. Když jsi přijal nás nehodné k hlásání evangelia Krista svého, všechny (námi získané pravdě Boží) usilující o dobré skutky a konající věci Tobě milé, jež jsi mně byl dal jako svoje, tak i Tobě odevzdávám je. Opatruj je silnou Svou pravicí, pokrývej je krovem křídel Svojich, aby všichni chválili a slavili jméno Tvoje, Otce i Syna i Ducha svatého na věky Amen.“ A přijav nejvelebnější přičašť (svátost oltářní a i ostatní svátosti umírajících) líbal všechny žáky svatým celováním a řekl: „Požehnán budiž Hospodin, který nás nevydal v zachvácení zubům (neviditelných nepřátel našich): osidlo zetřeno a my vysvobozeni jsme.“

Pocelovav pak bratra Methoda a od něho jsa pocelován prosil a napomínal ho, aby pro lásku k domovu a k svaté hoře (Olympu) neopustil dobrých a milých Moravanů nýbrž aby v díle započatém setrval, i řekl: „Hle bratře, posavad jsme dva soupřeží byli, oba jednu brázdou táhnouce;

nyní já na liše padaje, končím věk svůj. Ty však setrvej v díle spasitelném a nedej se láskou k domovu zavéstí, abys je (dobré Moravany) opustil.“ A tak rozžehnav se se všemi zesnul klidně a blaženě v Pánu, doplniv 42. rok věku svého dne 14. února r. 869.

Než který jazyk vypoví bol, jenž projal srdce přítomných učeníků, když vroucně milovaný svatý učitel vypustil andělského ducha svého? Plakaliť ovšem jako dítky pláčí při úmrtí drahého otce a jeden z nich, sv. Kliment, později biskup Velický, který napsal jak panonskou legendu tak i „Pochvalu svatému Cyrillu“ zpomínaje tohoto bolného okamžiku volá (str. 56): „Blahoslaveny jsou tvoje rty, o přebлаžený otče Cyrille, jimiž na všechny země (slovanské) sladkost duchovní jest vylita. Blahoslavím mnohohlasný tvůj jazyk, jímž jsi zahřměl jako hrom, září božské Trojice počátku nemající se stkvěje, temnost hříchův odháněje Blahoslavím nejjasnější líce tvoje, ozářené Duchem svatým, jímž blahodárné světlo se zastkvělo, modlářský podvod však se vykořenil. Blahoslavím zlatostkvoucí tvoje oči, jimiž naše slepota nerozumná odňata jest a blahodárné světlo se (nám) zastkvělo. Blahoslavím andělské tvoje zřítelnice, ozářené božskou slávou, jimiž jsi prozřel před osmi dni převelebného zesnutí v den pokoje svého (poznal den úmrtí svého). Blahoslavím převelebné ruce tvoje, jimiž sešel na můj národ blahodárný déšť, napájející bohotekoucí rosou spálená suchotou hříchův srdce naše. Blahoslavím Bohem hýbané tvoje prsty, jimiž napsal jsi moudrost od mnoho-božství (pohanstva) skrytou, odkrývající bohovědná

tajemství. Blahoslavím zářící a stkvoucí se tvoji útrobu, z níž vytekla všem zemím (slovanským) voda života, s výše scházejíc tvými modlitbami. Blahoslavím zářící a stkvící se tvoje nohy, jimiž prošel jsi jako slunce celý svět (slovanský) osvěcuje učením od Boha vdechnutým.“

Posléze dokládá týž slavný žák obou apoštolů našich o sv. Cyrillu: „Zesnul pokojně v Pánu léta od stvoření všehomíra 6377 (869 po Kr.), měsíce února 14. dne, a připojil se životem i vírou ku svatým otcům, všech hodnosti a trudy sám dokonav, i stal se s anděly andělem, s apoštoly apoštolem, s proroky prorokem, se všemi svatými účastníkem slávy Boží. S nimi pomodli se za nás svatý učiteli, ctící přejasné tvoje zesnutí ke slávě nejsvětější Trojice, Otce i Syna i Ducha svatého, jemuž budiž sláva, čest i poklona nyní i povždy i na věky věkův. Amen.

Hle! jak hluboký dojem působilo v srdcích vděčných žáků blahoslavené zesnutí sv. Cyrilla, jež důstojnou a zúplna přiměřenou bylo ozvěnou jeho celého svatého života. Nesmazatelným písmem utkvěly v paměti jejich všecky přespanilé a přechisté rysy jeho vznešené povahy, všechny velebné velebniny jeho apoštolského působení, všechna slastná mana jeho slov, kteráž plynula z medotekoucích jeho úst, všecky jeho rekovné oběti — sebezapírání a neúporné horlivosti i poslední záře a paprysky jeho blaženého v Pánu zesnutí a dokonání.

Rychle jako bleskem roznesla se pověst po celém světovém městě Římě o zesnutí velikého apoštola Slovanův, sv. Cyrilla a nebylo Římana, jehož by zpráva ta nebyla žalostnou bolestí projala-

Veškeren Řím oblekl se v roucho smutku. Sám papež Hadrian staral se o to, aby veliký apoštol Slovanův i nejdůstojnějším pohřbem byl vyznamenán; neb jak dí panonská legenda (str. 37) „rozkázal pak Apoštolský (papež) všem Řekům, kteří v Římě byli, i všem Římanům, aby se svícemi shromáždili se a zpívali nad ním (nad mrtvolou sv. Cyrilla) a vystrojili průvod jemu, jakoby vystrojili samému papeži. Tak i učinili.“ Sešlo se ohromné množství kněžstva a lidu, a kněží držíc v rukou rozžené svíce zpívali pohřební žalmy a vonným kadidlem prokázali jemu pohřební poctu. Když pak tělo sv. Cyrilla mělo uloženo býti v hrobě, bránil tomu papež, poněvadž sv. Method, bratr v Pánu zesnulého byl papeže prosil řka: „Matka nás před odejítím na Moravu s mnohými slzami zapřísáhala, aby, kdož z nás obou dříve k soudu (Božímu) půjde (umře), přinesl mrtvolu bratra svého do kláštera, v němž druhdy žil a tam ji pohřbil. Chtěje býti poslušným synem milé zbožné matere své a vyplniti její mateřský příkaz prosím, aby mi dovoleno bylo, odvézti tělesné ostatky drahého bratra v domovinu a tam je pochovati v klášteře u bratří jemu milých.“ Svoliv k tomu dobromyslný papež rozkázal, aby vložili mrtvého do rakve a zatloukli ji hřeby železnými a tak chovali ji sedm dní, připravující ji na cestu.

Ale ne tak povolnými byli biskupové římsští i kněží a ostatní lid římský. kterýž vysokou se nesl úctou k muži nevšednímu, moudrostí a svatým životem nad jiné vynikajícímu. I řekli biskupové dotčení ku papeži: „Jelikož Bůh přivedl jej, který

po mnohých zemích chodil, i sem a zde duši jeho požádal a z tohoto místa do svých království jej vzíti ráčil, tedy velmi nedůstojným zdá se nám býti, aby takový a tak slovutný muž, jímž město a kostel náš tak drahocenného pokladu opět dosíci si zasloužily, z jakékoli nahodilé příčiny do jiných zemí byl přenesen: nýbrž spíše se líbí, aby zde byl pohřben, jelikož i velice jest záhodno, aby muž tak slavné pověsti, v tak přeslavném městě (Římě) na slavném místě byl pohřben.“ Tak mluvili ku papeži biskupové vlastí dle latinské vlaské legendy (str. 98 a 96 Font. rer. boh. I). Papež povoliv této prosbě odvětil: „Za svatosť jeho života a pro lásku jeho k naší stolici apoštolské, přestoupím obyčej římský a pocho-vám jej ve svém hrobě, v chrámě svatého apoš-tola Petra.“ To uslyšev sv. Method a poznav, že ku první prosbě jeho, týkající se odvezení mrtvoly v domovinu, nikdo nesvolí, prosil papeže snažně, aby nechtíce mrtvolu bratra drahého propustiti v domov, pohřbili jí aspoň v chrámě sv. Klimenta, jehož svaté ostatky byl sv. Cyrill všudy s sebou nosil, až je i sem do Říma donesl, kde uloženy jsou na místě náležitém, v kostele sv. Klimenta.

Papež uznav prosbu tu za slušnou a úplně oprávněnou, rozkázal (jak se dí v panon. legendě str. 38), aby tak se učinilo, a aby všickni bisku-pové (římští), mniši i všickni lidé (světští) se opět shromáždili a provodili mrtvého počestně. Když pak jej chtěli do hrobu položit, řekli biskupové: Otevíremež rakev a vizme zdali jest neporušen a zdali jest něco vzato od něho.“ I namáhavše se mnoho nemohli otevřítí rakve z Boží vůle. A tak

s rakví položili jej do hrobu, po pravé straně oltáře v kostele sv. Klimenta, kdež tenkrát stávaly se mnohé zázraky, jež viděvše Římané více oddali se jeho svěcení a pouti, a namalovavše obraz Cyrillův nad hrobem, svítili nad ním dnem i nocí, chválíce Boha, jenž tak oslavuje ty, kteří jej slaví.“

8. Sv. Method arcibiskupem Pannonie a Moravy.

Nenadálým úmrtím sv. Cyrilla dán církevním dějinám na Moravě a v Uhřích slovanských nový směr. Otázka, kterou diecési příkázati sv. Cyrillu a kterou jeho bratrovi, svatému Methodu, stala se prázdnou, zbytečnou. Vědělo se v Římě, že Rostislav i Kocel rádi by se sebe střešili jeho církevní vlády sousedních Frankův, kteří pod zástěrou šíření víry křesťanské šířili také světské panství své a národy slovanské násilně pod svou moc politickou podbíjeli. Tolikéž nebylo v Římě neznámo, jak bídne duchovníci Frankův obstarávali duševné potřeby Slovanův; nebo neznavše žádného jazyka slovanského aniž chuti majíce jemu se přiučiti, zakládali v krajinách slovanských osady německých přistěhovalců, kteréž byli s sebou z Německa přivedli, a od nichž se Slované nejprve německy naučiti měli, aby pak duchovním německým porozuměti mohli. Převrácen zde přirozený pořádek, dle něhož kněží jsou pro lid a nikoli lid pro kněze. Převrácen tím také Kristem samým ustanovený pořádek: „Kažte evangelium všem národům v jejich vlastním mateřském jazyku. Každý jazyk

chval Hospodina.“ Mimo to vědělo se v Římě, že když Karel Veliký Panonii t. j. západní část Uherska řekou Rábem na dvě části: hořejší a dolejší Panonii — rozdělenou a od Slovanův obydlenou mocí zbraně svému panství podrobil, církevní knížata německá netázavše se papeže Panonii zcela o své ujmě mezi sebou rozdělili a sice tak, aby Dolejší Panonie podřízena byla arcibiskupovi Solnohradskému, Hořejší pak biskupovi Pasovskému. Tento poslední osoboval si též církevní pravomoc na Moravu bez vědomí a zřejmého přisvědčení Říma.

Stávala však na jihu Panonie, vlastně v Panonii posavské, kterou řeka Sáva protéká, hned za časův apoštolských, slavná stolice biskupská sv. Andronika, příbuzníka svatého apoštola Pavla a dle starého podání jednoho ze 70 učeníkův Páně. Město ve kterém stolice ta stála, nazýváno latinsky Sirmium a slovansky Srěm. Město Sirmium bylo za doby Konstantina Velikého ve 4. století sídlem místodržitele císařského a hlavním městem veliké provincie římskořecké „Illyrikem“ zvané. Když za vlády císaře Theodosia Velikého l. 395 provincie ta rozdělena na Illyrikum východní a západní, učiněno jest Sirmium hlavou a sídlem vikáře illyrské diecése čili západního Illyrika. Na sklonku téhož čtvrtého století povýšeno tamější biskupství na arcibiskupství. Za doby Cyrillo-Methodějské počítáno ku Srěmu vše co leželo mimo hranice sousedních arcidiecézí Solnohradské a Voglejské.*) Arcidiecése Srěmská byla v prodlení

*) Viz dějiny Moravy od Dr. Bedy Dudíka kn. III. str. 119.

časů za příčinou ustavičných zmatkův a převratův politických velmi zanedbávána, na mž skoro úplně zapomínáno. Nyní však, když v Římě o to běželo založiti pevné středisko křesťanským misiím svatého Methoda mezi Slovany, vynořila se na povrch i zmínka na zašlou arcibiskupskou stoliici ve staroslavném Srěmu a rozhodnuto velikým papežem Hadrianem, aby obnovena byla tato stará stolice i diecése arcibiskupská a přikázána svatému Methodu za hlavní církevní sídlo pro veškeru Panonii i Moravu. Za zbytečné pokládal papež pustiti se v nějaké vyjednávání s arcibiskupem Solnohradským Adalvinem, kterýž si církevní pravomoc na tyto kraje bez vědomí a přivolení papežova osoboval a jehož předchůdcové s biskupy Pasovskými před 75 lety si kraje ty slovanské dle libosti byli rozdělili, neopověděvše to v Římě a ve prospěch křesťanství za příčinou neznalosti mluvy slovanské skoro nic neprovedše, kromě toho jediného politování hodného účinku, že Slované jejich jednáním nikoliv k milování nýbrž k nenávidění daru křesťanství podněcováni byli, protože s takovýmto zaváděním křesťanství mezi Slovany spojena byla i jejich poroba pode jho cizincův panovačných a nesnesitelně kořistlivých. Také se arcibiskup Solnohradský nemohl odvolávati na zákon církevní o prostání či promlčení, dle něhož stoletým mlčením se strany stolice apoštolské arcibiskupové solnohradští k těmto krajinám pravomoci církevní nabyli, jelikož nebylo ještě, jak jsme výše naznačili, celé století takového mlčení či prostání uplynulo. Kromě toho nepříznivý obrat u Bulharů, kteří se přidali k patriarchátu Cařihrad-

skému, jemuž tehdáž předkoval rozkolnický patriarcha Fotius, kázal v Římě potřebu veliké opatrnosti a blahověle k Slovanům, aby nešli za příkladem Bulharův, a tudíž jim veliké svobody a výhody povolovány ano i výsada slovanských bohoslužeb uštědřena. A to vše potvrzeno papežským listem, kterýž svědčil knížatům slovanským Rostislavovi a Kocelovi. Proto dí moravský dějepisec Dr. Beda Dudík ve svých dějinách moravských (str. 120 a n. kn. III.): „Bylyť pak tyto svobody do té míry neslýchané v církvi západní, že jen tak vážné okolnosti (jak právě vypsány), mohly jim vzniku dáti. Měťť zajisté národ moravskopanonský k Římu býti přitahován, případná chuť jeho, následovati Bulhary, v zárodku udušena, Bulhaři od slovanských soukmenovcův při Dunaji a Moravě na omyl svůj pamatování a konečně měla i cestu k obnovení svazku církevního mezi řeckými a římskými křesťany — jehož ukazovala se tehdáž dobrá naděje po svržení Fotia a opětném dosazení patriarchy Ignatia skrze řeckého císaře Basilia I. (od 24. dub. 867) — takto připravována býti. Udělilať zajisté stolice apoštolská novotnému arcibiskupu právo, sloužiti liturgii (bohoslužby), tehdy i mši svatou jazykem slovanským, toliko s tím obmezením, aby při oběti mše svaté epištoly i evangelia nejprve latinským, pak teprv slovanským jazykem čteny byly, aby naplnila se takto slova písem svatých: „všeliký jazyk chváliti bude Hospodina.“ Tímto listem apoštolským, daným ještě před skončením roku 869, počíná tedy činnost sv. Methoděje, arcibiskupa u panonských a moravských Slovanův.

Zníť pak list papežský, jenž svobody slovanské církve ztvrzuje a knížatům slovanským Rostislavovi a Kocelovi posvěcení a povýšení sv. Methoda na důstojnost arcibiskupskou oznamuje, takto: „Hadrian biskup a služebník Boží Rostislavovi a Kocelovi. Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle. Slyšeli jsme o vás duchovní věci, jichžto žádali jsme s toužením a modlitbou za vaše spasení, kterak pozdvihl Hospodin srdce vaše, hledati Jeho i ukázal vám, kterak netoliko věrou nýbrž i dobrými skutky sluší sloužiti Bohu. Víra zajisté beze skutkův mrtva jest, a klamou se kteří mní, že znají Boha a skutky svými se Ho odříkají. Neboť netoliko u této světitelské stolice prosili jste učitele nýbrž i u pravověrného cara Michala, i poslal Vám blahoslaveného filosofa Konstantina s bratrem (Methodem) dokavad bychom my nedospěli (Vám ku pomoci duchovní). Onino (svatí bratři) seznavše, že k stolici apoštolské příslušejí vaše strany, proti zákonu církevnímu neučinili nic, nýbrž k nám přišli, svatého Klimenta ostatky nesouce. My však trojnásobné nabyvše radosti, rozhodli jsme se po dobré rozvaze, poslati Methoda, vysvětlivše jej s učeníky, syna to našeho, na vaše strany (do vašich zemí), muže to dokonalého rozumem i pravověrného, by vás učil, jakož jste prosili, vykládaje písmo v jazyk váš po všem církevním zákonu úplně i se svatou mší čili se službou Boží a křtem, jakož jest mudrc Konstantin počal s Boží milostí a na přímluvu sv. Klimenta: taktoť jestliže jiný kdo moci bude, důstojně a pravověrně kázati, svato buď a blahoslaveno Bohem a námi

a veškerou katolickou i apoštolskou církví, abyste snadno přikázání Boží poznali. Ten jediný zachovávejte obyčej, abyste na mši prve čítali apoštola (epištoly) i evangelie římsky (latinsky) pak slovansky, by se naplnilo slovo Písem: „Chvalte Hospodina všickni národové“ a druhé: „Všickni mluviti budou jazyky rozličnými veliké věci Boží jakož dá jim Duch svatý zvěstovati.“ Jestližebyste kdo z příšlých k vám učitelův a posluchačův jejich uši své od pravdy odvracujících, počal drze jinak do bludu svoditi vás, haně knihy jazyka vašeho, vyobcován buď ale toliko v soud dán jsa Církvi, dokud by se nenaopravil. Tito zajisté jsou vlci a ne ovce, jež sluší po ovoci jejich znáti a chrániti se jich. Vy ale synové nejmilejší, slyšte učení Boží, a nezamítejte rozkazy Církve, abyste shledáni byli za věrné ctitele Boha Otce našeho nebeského se všemi svatými. Amen.“

V tomto listě nenazývá papež Hadrian II. svatého Methoda výslovně biskupem aneb arcibiskupem, že však to zde přimysliti dlužno, vysvětluje biledně z listů nástupce jeho Jana VIII. z r. 879 a 880, ve kterých sv. Method zřejmě se nazývá „arcibiskupem od Hadriana na arcibiskupa církve moravské a panonské posvěceným.*) Kromě toho jde z listu Hadriana II.

*) V listech dotčených praví papež Jan VIII. o sv. Methodu výslovně: „arcibiskup (Method) od našeho předchůdce Hadriana . . . posvěcený — arcibiskup sv. církve moravské — a církve panonské. — V panonské legendě „život sv. Methoda 8 kap. pak čteme: „Přijal jej (Methoda) Kocel s velikou ctí a opět po-

zračitě na jevo veliká láska tohoto papeže ke Slovanům, an kletbou vyhrožuje těm, kteří by knihy slovanské aneb bohoslužbu slovanskou haněli a v posměch uváděli. Také třeba zde sobě připomenouti, že sv. Method se nazývá nejen arcibiskupem Panonie (předdunajské částky Uher) nýbrž i Moravy, kde hlavním či stoličným sídlem knížete Rostislava byl Velehrad v sousedství starého, proti Uhrům od Přemysla Otakara II. (1254—1278) založeného, pevného města Uherského Hradiště. Jméno „Velehrad“ vyskytá se v legendě o sv. Lidmile a sv. Václavu (str. 314 Výb. staré liter. české I.), kde takto čteme: „Potom když bratr sv. Cyrilla, jménem Method, po jeho skončení místo něho Moravským biskupem byl učiněn, tehda České slovutné kníže, jménem Bořivoj a jeho bohabojná kněžna, svatá Ludmila, v tom městě, ježto Velehrad slove, tu ježto tehdy Moravského arcibiskupství stolec i sláva byla . . ., od blaženého arcibiskupa Methodia, oba svatý křest jsou přijali.“ Tolikéž český rytíř Dalimil, jenž okolo r. 1314 svou veršovanou kroniku psal, nazývá sv. Methoda výslovně arcibiskupem Velehradským řka: „Bořivoj prosí krsta (žádal křtu) ot (od) Svatopluka Moravského

slal jej k Apoštolskému (t. j. k papeži) a dvacet mužův ctihodných lidí, aby mu jej posvětil na biskupství v Panonii, na stolici sv. Andronika, apoštola, jednoho ze 70 učeníkův Páně, což se i stalo.“ Ssutiny starého Sirmia čili Srěmu spatřiti lze podnes blíže stábního sídla Mitrovice v slavonskosrěmské Hranici, od něho pak nazývá se celá krajina v koutě Sávy, Drávy a Dunaje doposud ještě „Srěmskou“ čili Syrmií.

a ot (od) Methoděje arcibiskupa velehradského.*

Podle všeho toho zdá se, že dokud sv. Cyrill na živě byl, pomýšleno v Římě na to, svatému Cyrillu vykázati diecési Velehradskou na Moravě a sv. Methodu velerozsáhlou diecési Srěmskou v dolní Panonii.*) Když pak sv. Cyrill v Římě záhy zemřel, přikázány obě diecése sv. Methodu a sice jako arcibiskupu, jak jej nazývá Jan VIII. v listech svých říká: „Arcibikup (Method) od našeho předchůdce Hadriana posvěcený arcibiskup církve moravské — a církve panonské.“

Po těchto událostech vrátil se sv. Method se svými učeníky na kněze a jáhny posvěcenými do zemí Kocelových v Panonii, chtěje ovšem později také na Moravě apoštolovati, která též jeho arcibiskupské právomoci přikázána. Od Kocela a slovanského lidu jeho uvítán jest sv. Method nejen s největší úctou nýbrž i s nejvroucnějším plesáním a s velikou slávou. Lid slovanský slyše slovo Boží ve svém přirozeném mateřském jazyku a vida konání slovanských služeb Božích

*) Vlastně měla arcidiecése panonská svatému Methodu přikázána jen jakýmsi skutečným pokračováním dřívějšího biskupství Srěmského býti, aniž třeba bylo, aby sv. Method v dalekém Srěmě blíže Bělehradu srbského sídlil. Mohl hlavní sídlo své zaraziti a skutečně je také zarazil v hlavním sídle Kocelově (na Blatengradu, kde tři byly kostely), ale proto přece považoval papež Jan VIII. panonské arcibiskupství Methodovo za pouhé pokračování dřevního biskupství, poněvadž Sirmium po přemožení Gothův stalo se na nějaký čas metropolí dolejší Panonie.

byl v srdci krásou tou unešen i velebil s povýšeným hlasem dobrotivého Boha, jenž tak milostvě na svůj lid sezříti ráčil. Nauka Kristova takto v pravdě po apoštolsku hlásaná hluboké zapouštěla kořeny v srdcích slovanského lidu, jenž napájen a posvěcen z pramenů života věčného — z křesťanských svátostí — duchovně se obrodil a ve svém životě přeutěšené ovoce spanilých mravův a skutkův křesťanské spravedlnosti vydávati počal. Plésaloť ovšem nad tím i srdce sv. Methoda i jeho věrných učeníkův a radost jejich zveličena velikou ochotností. s kterouž lid podle návodu sv. Methoda a podle vzorův, kteréž jim svatý arcibiskup dal, stavěti se jal křesťanské chrámy a kaply.

Ale do tohoto kalicha sladké radosti přimísil brzo starý vrah a nepřítel člověčenstva hojně pelyňku hořkosti. V obvodu širošířé arcidiecése panonsko-srěmské, svatému Methodu přikázané, byly také německé obce hned po dobytí těchto krajův od Frankův založené (na př. Lidolfskirchen, Isamgrimskirchen, Balmutskirchen a j.) kteréžto osady opatřeny byly latinskými chrámy a německým duchovenstvem, jež novému arcibiskupovi, sv. Methodu z vůle a z rozkazu sv. stolice římské podřízeno býti mělo. Svatý Method, jsa muž věhlasný (opatrný) a ke všem spravedlivý, nechal kněze ty a lid německý při latinských obřadech, jimž od jakživa zvyklí byli, žádaje toliko na duchovních těch, aby v krajině ohromnou většinou slovanské, také slovanštině se přiučili, jelikož nejen s lidem německým nýbrž tisíceronásobně i s lidem slovanským se stýkali a potřeba dorozuměti se s lidem tím toho nevyhnutelně žádala. Ale požadek tento,

ač sám v sobě zcela spravedlivý a slušný, přece narazil u dotčeného duchovenstva na veliký odpor. Náčelník kněžstva toho Richbald arcikněz raději z Panonie ano i ze samých poblížkých tehdejších skoro veskrze slovanských Korutan se odstěhoval do Solnohradu, než aby se (jak metropolita solnohradský se vyjádřil) této novotě díval aneb snad dokonce jí se poddal.

Tím začíná celý dlouhý řetěz trpkých svízelių a hořkých strastí, jež od pozimku roku 871 až do jara l. 874 bylo svatému Methodu snášeti. Ačkoli nikterak nesáhal na latinskou liturgii německých obcí anobřž jim nejvolnějšího jednání podle starých zvyklostí přál, přece zaznívaly od nyníčka veliké stíženosti v Solnohradě na sv. Methoda, jakoby Bůh ví jaké křivdy na lidu neslovanském páchal a jakoby vůbec tento prý cizinec (sv. Method) provozoval církevní pravomoc v krajích, kteréž od 75 let vlastně pod pravomoc německých biskupův náležejí. Metropolita Solnohradský Adalvin a bavorští biskupové, Ermenrich Pasovský a Hanno Frisinský sešli se na podzim r. 871 na synodě v Solnohradě, aby se v přítomnosti a pod ochranou krále německého Ludvíka radili o prostředcích, jakých se uchopiti třeba proti tomu „jistému Řeku a filosofu,“ kterýž prý se vedral v úděly působnosti a církevní moci jejich. Ač věděli, že sv. Method od samého papeže na arcibiskupa jest posvěcen a povýšen, přece jej zpupně jen „jistým Řekem a filosofem“ nazývali, popírajíce mu drze hodnosti biskupské a toliko názvem „filosof“ jej naznačovali, uznávajíce tím sami mimovolně jeho vysokou vzdělanost a osvícenost. Opírajíce se o

státní moc královskou, kteráž je při tomto pychu ochraňovala a podporovala, rozhodli se, nikterak si toho nevšímati, že v Římě na arcibiskupa pro Panonii a Moravu posvěcen a do těchto krajů od samého papeže poslán byl, a považovati ho za pouhého cizího kněze, kterýž do těchto diecésí beze všeho práva se vedral; i postavili na něho — buď ústně neb písemně otázku: Neví-li, že káže a učí v cizí diecési? Svatý Method dle panonské legendy (str. 47) odpověděl: „Kdybych věděl, že jest to Vaše země, byl bych mimo šel a jí se uhnul; ale země ta svatého Petra jest (svatému Petru náleží,) a jeho viditelnému nástupci v Římě bezprostředně podřízena jest a já v jeho jménu diecési tu spravuji.“ A v tomto tvrzení sv. Method úplně práv byl. Bylať to pevná vůle i hluboké přesvědčení obou papežův Hadriana II. i jeho nástupce Jana VIII., jenž dne 14. prosince 872 dosedl na stolicí sv. Petra, že veliký prospěch církve mezi Slovy toho žádá, aby nová diecése z vlastního popudu od sv. Otce pro Methoda zřízená v jeho moci a při celosti zachována byla. Už r. 863 vyjednával papežský legát biskup Jakynský Pavel s arcibiskupem Solnohradským Adalvinem a s jeho podbiskupími o těchto slovanských zemích a když biskupové němečtí dokládali, že už od 75 let nalezají se v nepopíraném držení této církevní provincie (tohoto církevního krajiště), vytknul jim legát papežský vším právem, že povinnosti své, pokřesťaniti kraj ten jen velmi nedostatečně plnili a násilně od nich dobytou Panonii v lůno křesťanství vlastně ani neuvedli, a proto že třeba, aby jím k tomu schopnější v tuto vznešenou úlohu se

uvázali. Co do lhůty 75 letého držení této církevní provincie odvětil jim legát papežský věrně dle písemné instrukce či návodu jemu od papeže daného, že v takovýchto věcech církevních bývá ovšem mezi křesťany jistá lhůta v obyčeji. Kde však podešlo už v činnosti missijní přetržení předlouhé za příčinou zuřivosti pohanův a nevěřících, kteří v země ty zatím se uvázali, tedy takové přetržení, nechť již sebe více let minulo, nemůže právům církve nikterak býti na ujmu, kteráž neznajíc zbraní světských, trpělivě očekává, kdy se Hospodinu zalíbí, nad ní se smilovati (a v kraje ty zase křesťanství uvésti). Vždyť pak sám Spasitel náš teprv po tolika tisících letech vysvobodil člověčenstvo od věčného zatracení.“ Tím dosti zřejmě církevním knížatům německým na srozuměnou dáno, že církev římská nikdy svého práva ku krajům nepozbývá, kde druhdy již křesťanství kvetlo, ale zuřivostí pohanského návalu zase zničeno bylo.

Německému králi Ludvíkovi, jenž nároky německých biskupův na tyto slovanské kraje vojenskou zbraní svou podporoval, psal papež: „Jest listinami i historií stvrzeno, že diecése panonská od starodávna přísluší k stolici římské (která tudíž právo má jí podle uznání svého zaříditi a biskupem opatřiti). Poněvadž ale za příčinou běhů válečných za dlouhý čas žádného biskupa z Říma tam neposláno, počali i vědomí (a osvícení lidé, jakýmiž jsou němečtí biskupové i panovníci jejich) o tom pochybovati. Z počtu let (byť sebe větších) nebež sobě však nikdo příčiny k odporu: nebo svatě církve římské, již (my — papež) dle vůle

Boží sloužíme, práva, požívaná na pudě ustavičnosti tvrdé skály, neztenčují se nižádnou délkou času, aniž vezmou škodu z nějakého dělení říší. A však i samo ctné právo římské (ku kterému se odvoláváte) dopouští přepsání vlastnictví teprve v době jednoho sta let.“ Tolik ale času ještě neprošlo, nebo biskupové němečtí sami praví, že od 75 let a nikoli od jednoho celého prošlého století v držení této církevní provincie čili tohoto církevního krajiště jsou. Tak odpověděno již od papeže Mikuláše německým biskupům a jejich králi r. 863, když svatí bratři Cyrill a Method po prvé do těchto krajů zavítali a svou blahochinnost zde započali. Tatáž odpověď dána biskupům bavorským a králi jejich Ludvíkovi i nyní, v letech 872 a 873) když stížné spisy proti sv. Methodu zadali stolici římské, ospravedlňující své vlastní kruté jednání, jehož se na sv. Methodu byli dopustili a obhajující svého domnělého práva k Panonii.

Pravíme, že krutého jednání na sv. Methodu se dopustili. Udály se totiž za tím na Moravě ohromné válečné převraty, jež v následujícím článku vylíčiti chceme a kteréž dostatečně objasní a vysvětlí, jak to možno bylo, aby protivníci sv. Methoda i toho pychu se odvážili, arcibiskupa slovanského od samé apoštolské stolice pro Slovaný ustanoveného násilně zajati, jej do Němec odvézti a tam jej půl třetího roku v tuhém žaláři držeti. Prozatím jen tolik podotýkáme, že Kocel jsa manem německé říše a nemaje té mohutné moci, aby ohromné veškeré síle říše německé odolal, sv. Methoda při nejlepší vůli proti násilí protivníků ochrániti nemohl,

a Svatopluk, který proti Rostislavovi r. 870 odboj vedl a jej nepřátelům zradil chtěje sám panství nad Moravou ujati, že se sv. Methoda v této tísni ujmouti nechtěl.

To dobře vědouce protivníci svatého arcibiskupa nakládali s ním tak surově a krutě, že to v pravdě sveřepým (brutálním) týráním nazývati možno. Když pak nebylo na světě nikoho jenž by se ukrutně trýzněného a v nějtuzší vazbě držaného byl uja', pozdvihla jediná svatá stolice rázného hlasu svého proti těmto ukrutnostem a vyhrožovala kletbou protivníkům Methodovým, dokudžby svatého arcibiskupa z vězení na svobodu nepustili. Jan VIII. jenž r. 872 byl dosedl ná stolicí sv. Petra, hned jak se o tomto krutém násilí l. 873 dověděl, poslal do Němec svého legáta apoštolského Pavla biskupa Jakynského s listem k dotčeným biskupům, kteří sv. Methoda uvěznili a přikázal legátovi samému, aby se vši přísností a rázností na to nastupoval, by sv. Method neprodleně do své arcibiskupské diecése propuštěn byl.

Proto v návodu písemném před 14. květnem l. 873 psaném, ježž Jan VIII. svému legátu dal. čteme tato slova*): „Kdyby Adalvin i Hermanrich chtěli pustiti se v soud s biskupem naším Methoděm, řekni jim: Bez církevního nálezu pokutovali jste biskupa od apoštolské stolice poslaného, žalářovavše a pohlavkovavše jej, od svatého úřadu odlučovavše a po tři roky ze sídla zapuzovavše toho, jenž mnohými podáními a listy apoštolské stolice se dovolával. Nechtěli jste sejíti se k soudu (sto ice apoštolské), jemuz vyhnouti zajisté vždy

*) Viz Sborník Velehradský I. str. 188 a n.

jste snažili se, a nyní bez stolice apoštolské soud vyhledávati se tváříte. Poslán jsem tudíž (já od sv. Otce), abych Vás na tak dlouho služeb Božích zbavil (Vám právo mši svatou a jiné bohoslužby konati zastavil), jak dlouho jste ctihodného muže (Methoda) donucovali, zdržovali se svaté služby; on pak užívejž tak dlouho sobě svěřeného biskupství úplně a bez závady, jak dlouho byl Vaší vinou, což známo, jeho zbaven. A tak na potom, budete-li míti na vzájem (každý své) právo konati služby Boží, přijdětež (do Říma), a před apoštolskou stolicí slyšena a souzena budiž strana obojí. Hlavně, anaf mezi arcibiskupy (Adalvinem a Methodem) pře vede se a neslušno jest, aby mezi oběma někdo jiný leč patriarcha (římský) soudcem stanoven byl. Vždyť i ve vyjednávání menších věcí svaté zákony církve poroučejí, odkazovati strany ku stolicí, u které větší jest právomocnost.“

Ermenrichovi čili Hemerikovi, biskupu Pasovskému, psal papež Jan VIII. před 1. zářím l. 873 takto: „Oplakávati Tvou nepravost věru jenom tok slzí jako Jeremiáše proroka dostačí. Kterého, ať nedíme biskupa, kterého nekněze, ba tyrana kterého zuřivost nepřekonala Tvá zbrklost, anebo zvířecí vzteklost (brutálnost) nepřevýšila tím, že jsi bratra a spolubiskupa našeho Methoda vězením týral, a pod širým nebem po delší dobu krutostí nejostřejší zimy a bouřky trýznil, od řízení církve jemu svěřené vzdaloval, postoupiv v zuřivosti své tak, že byl bys bičem šlehal zavlčeného od sbromáždění biskupů, kdyby ti nebylo bráněno od jiných. Toto-li medle jednání biskupa, jehožtě když důstojnost z mezí vybočí, přestupky

se zvětšují? O! biskupe proti biskupu tak vystoupivší a to proti posvěcenému rukou apoštolské stolice a s plnou mocí poslanému! Nechceme však nyní dostupovati na to, co jsi spáchal, abychom nebyli nuceni bezodkladně prohlásiti, což záslužno. Ale mocí Boha všemohoucího, blažených knížat apoštolských Petra a Pavla a naší nepatrnosti zbavujeme tebe prozatím obcování Kristovým tajemstvím a tvých spolukněží (zastavujeme tobě a tvým spolukněžím konati služby Boží), a nedostavíš-li se s přítomným Pavlem (legátem naším), ctihodným biskupem anebo se samým přesvatým bratrem naším Methodějem do Říma k výslechu, nebude scházetí spravedlivého odsouzení, kde nalezena byla taká a tak velká opovážlivost, aniž závažnost autority apoštolské stolice zmařena bude, kde nesmírnost tak příliš těžkých nepravostí se dosvědčí.“

Z tohoto listu jde patrně na jevo, že sv. Method byl samým papežem posvěcen na biskupství a pro slovanské kraje arcibiskupem s plnou mocí legáta apoštolské stolice ustanoven. Dále z toho, že Jan VIII. jej nazývá přesvatým bratrem naším, vysvítá nad bílý den jasně, že svatý život Methoděje v Římě za pravdu nepopíratelnou a nade vši pochybnost povznesenou považován.

Hannonu pak, biskupovi Frisinskému, píše týž papež Jan VIII. před 1. zářím r. 873 takto: „Drzost a opovážlivost tvá převyšuje oblaka ba i samá nebesa. Uchvátil jsi práva apoštolské stolice, osobils sobě po způsobu patriarchy soud nad arcibiskupem, ano co závažnější jest, choval jsi se k bratru svému. Methoději, arcibiskupu,

konajícimu posláni apoštolské stolice u národu, spíše tyransky, než kanonicky (církevně, podle církevního práva), neuznals jej hodným souhlasu kněží, kteříž u tebe byli, čeho jsi neučinil leč na úkor stolice apoštolské. Ba i když odvolával se na ustanovení svatých zákonů církevních, nechtěls nikterak ponechatí soud svaté Římské stolici, ale vynesl jsi jako nález nad ním se svými nohsledy a účastníky a zameziv mu konati služby Boží ve vězení jsi jej držel. Ano pravě se býti obzvláštním služebníkem sv. Petra, abys opatroval dědictví položené v Germanii (Německu), žalářoval a pronásledoval jsi onoho bratra a spolubiskupa, anobrž i našeho vyslance (legáta), o kteréhož nám větší péče přináležela, a tohoto žalařování a pronásledování netoliko jako věrný neoznámils, ba v Římě tázán byv o něm od našich, lživě jsi zapíral, že bys ho znal, a přece jsi všech od vašincův učiněných příkoří byl podněcovatelem, sám podpichovatelem i sám původcem. Z toho ze všeho, leda by záležitost tohoto ctihodného biskupa tak napravena byla, žeby mohl pro Boha sám zapomenouti křivd, do Říma účet klást bez prodlení přijdi. Jinak po měsíci září nebudeš míti dotud zhola žádného povolení k svaté příčasti (k svatému přijímání), dokud neposlouchaje projevovati budeš oproti nám svou tvrdošjnost.“

Ostatně nebuď nám s podivením, že tehdejší němečtí biskupové se tak surově a krutě ku sv. Methodu chovali. Slyšme, kterak sám německý dějepisec doktor Alois Huber, katolický kněz v^š svém dějepisném díle o zaštipení a rozšíření křesťanství v jižním Německu o tehdejších bisku-

kupech německých píše: „O arcibiskupovi Dětmaru I., o Zachariášovi v Saebenách a Uttonovi ve Frisinkách víme, že udatnými byli vojíny, což hrdinskou smrtí jejich dne 7. července 907 nade vši pochybnost na lukách Velseiských zřejmě dokázáno! ale nedaloby se zajisté rovněž tak snadno dotvrditi, že byli církevně vzdělanými apoštolskými biskupy. Příčina toho nejhlubší záležela v tom, že ne tak papežskými, jako německocísařskými byli biskupy, jimž král a císař německý právě tak byl všechno ve všem, jako na východě k rozkolu se klonícím řeckým biskupům císař Carhradský nezřídka býval i hlavou církve.“ Proto i spisovatel legendy „o životě sv. Methoda“ nazývá biskupy německé, kteří uvěznili sv. Methoda, královými (a ne papežskými), an praví: „Dověděv se o tom Apoštolský (t. j. papež), poslal kletbu na ně (na ty biskupy krále německého), aby nezpívali mše všichni králi biskupové, pokud jej (Methoda ve vazbě) drží.“ Sám Huber přiznává, že nároky metropolitův Solnohradských na dolní Panonii a biskupů Pasovských na Moravu a na Panonii nebyly ryze církevní povahy, nýbrž že oba církevní vrchníci diecesanská práva svá na Panonii a Moravu toliko ze světské ruky (z ruky krále a císaře německého) vzali a že jim tato domnělá práva nikdy od papežů potvrzena nebyla.“ Ostatně dokládá též učenec německý Huber (str. 403): „Zdá se, že obrácení Slovanův a Avarův v dolní Panonii i za správy arcibiskupa Adalvina jen velmi zdlouhavě pokračovalo, jinak by se horlivosti Methodově

nebylo tak veleobjemné působišť otevřelo.“

Z listův velikého papeže Jana VIII. vyble-skuje zářným světlem ráznost apoštolská, s kterouž hlava veškeré církve Boží se ujímala arcibiskupa slovanského proti zpupnosti církevních knížat ně-meckých a obhajovala samostatnost i nezávislost církve slovanské na církvi německé, čímž hájena též i nezávislost a samostatnost Slovanův politická, kteráž tehda ve střední Evropě bez církevní samostatnosti obstáti nemohla. Spolu vysvítá z veliké tísně a sevřenosti svatého Methoda, ze kteréž si sám nikterak pomoci nemohl, bíledně potřeba nejvyššího na světové hlídce postaveného strážce Sionského, kterýžby seznaje nespravedlivé týráně a pronásledování věrných sluhů Páně, ihned proti takovému příkorám mocného hlasu svého pozdvihoval a nevinně utiskovanému zase ku právu a svobodě rázně dopomáhal. Takovéto pevné opory a mohutné záštity rozkolníci bisku-pové na východě na svou vlastní škodu se sami pozbavili, jsouce naprosto vydáni choutkám měni-vých státních vlád, což ostatně týmže biskupům rozkolnickým i za našich časův jest nejednou trpce zakoušeti.

Ale i němectí katoličtí biskupové, kteří se těžce na sv. Methoději byli prohřešili, poznali brzo vyšší nadzemské účinky polovičné klatby od svaté stolice římské na ně pronešené; nebo podle sa-mých německých pramenů historických dva z nich zastihla vyšší ruka Páně, která ještě v roce 873 povolala úmrťim před svůj nejvyšší soud solno-hradského arcibiskupa Adalvina, nejmocnějšího

to odporce slovanského arcibiskupství Panonského a jeho Římem ustanoveného držitele sv. Methoda — a pak dne 2. ledna 874 Pasovského biskupa Ermenricha, kterýž na sv. Methoději nejlítější sveřeposti se byl dopustil. Podle staroslovanské legendy „život sv. Methoda“ (str. 48) zastihla kletba papežova ještě jiné dva biskupy krále německého, kteří sv. Methoda byli nespravedlivě odsoudili; nebo dle legendy té čtyři biskupové královi nezbyvše sv. Petra soudu záhy umřeli. Brzo na to a sice na jaře téhož roku 874 po rozmluvě papeže Jana VIII. s Ludvíkem německým králem propuštěn sv. Method ze zajetí svého a jeho arcibiskupská důstojnost i církevní pravomocnost v Panonii i na Moravě také od krále Ludvíka uznána. Proto psal v též čas papež Jan VIII. vévodovi německému Karlomanovi: „Poněvadž nám biskupství panonské navráceno a opět vydáno bylo, to nechť má bratr náš Methoděj, ježž stolice apoštolská tam byla poslala, zvůli či úplnou svobodu, vykonávati po starém obyčeji povinnosti biskupské beze vši překážky.“

Ještě jedné věci v této ohnivé peci přetrpkého zkoušení a strádání sv. Methoda jest třeba si povšimnouti: v listě k Ermenrichu, nejkrutějšímu protivníku našeho slovanského apoštola, dává sama hlava církve Jan VIII. nejstkvělejší svědectví, neúhonnému, vzornému a v lesku svatosti zářícímu životu sv. Methoda, an ho nazývá přesvatým řka k jeho protivníku Ermenrichovi: „Nedostavíš-li se s přítomným Pavlem (legátem naším) anebo se samým přesvatým bratrem naším Methodějem do Říma k výslechu, nebude schá-

zeti spravedlivého odsouzení (pro tebe).“ .Ty pak (jak dí sv. Pavel v listě k Římanům 8, 29.), kteréž předzvěděl (Bůh, že svatými budou), ty i k tomu předřídil, aby byli připodobněni k obrazu Syna jeho.“ A poněvadž i král všech svatých Kristus uvržen od nepřátel svých do žaláře a tam krutě utýrán, třeba bylo i svatému Methodu připodobniti se k obrazu Syna Božího v hořkých strastech a mukách nezaviněného a nespravedlivého žaláře, aby z temnosti a svízelův žalárních tím zářivěji vybleskla svatost života jeho.

9. Politické převraty na Moravě. Zahynutí věhlasného Rostislava a začátek panování Svatopluka na Moravě.

Nesmírný bol rozrývá nám srdce a raději bychom místo dali proudu slzí nežli toku slov, majíce nakresliti přesmutný a přeosudný obraz, kterak totiž jako mihnutím blesku veliké dílo Rostislavovo tak pracně a tolikerými válečnými útrapami vybudované se zřícuje a kterak nejjasnější hvězda, která kdy zazářila na obloze panovníků moravských — věhlasný a šlechtetný Rostislav — padá v přeosuhlou záhubu a zkázu a to vše hamižnou vinou samého pokrevence Rastislavova, synovce Svatopluka, podřízeného mu knížete Nitranského. Ješitný a pánovitý kníže tento pojal záměr, vyvětiti se z nadvlády Rostislavovy, chtěje sám pod ochranou a vrchmocí sousední říše francké osáhnouti vládu nad Slovany; i neostýchal se odbojný zámysl tento projeviti tím,

že r. 870 náhle se přivinul ku kralovici německému Karlomanovi, synu krále německého Ludvíka a jemu holdoval na označenou, že podniká raději vrchní vládu německého mocnáře nežby snášel vrchnictví knížete slovanského Rostislava. I dovršil pých tento proti Rostislavovi novým pychem, že se i kmotrem stal vnuku Karlomanovu, levobočku čili nemanželskému synu Arnulfovu a jemu své jméno — Svatopluk — na křtu dáti velel.

Rostislavovi rozbřesklo se nyní v mysli poznání, že Svatopluk zradu obmýšlí a že třeba zmocniti se jeho osoby a jej potrestati; i hodlal jej při hostině, k níž jej pozval, zajmouti a trestem zaslouženým postihnouti; ale chytrý Svatopluk dostav výstrahy, vyhnul se hostině předstíraje lov sokolí, jež prý už dávno v týž čas byl ustanovil. Rostislav jeho zradou rozlícený pustil se osobně za ním s tlupou ozbrojencův, ale byv od něho lstně podskočen, ocítil se sám v jeho zajetí. Svatopluk pak tou měrou se zapomenul sám nad sebou, že strýce a pána svého, miláčka národu českomoravského, hrdinu a vítěze obdivovaného zbraně zbaviv uvrhl v okovy potupné a vydal nejkrutějšímu jeho nepříteli Karlomanovi. Ten pak řetězy sklíceného a přísně ostrážaného poslal do Řezna (v Bavorsku), aby tam po návratu německého krále Ludvíka z Poryní souzen byl od svých úhlavních nepřátel, knížat německých. Tito jak snadno se dovtipiti, odsoudili Rostislava k smrti; Ludvík však chtěje tento krutý rozsudek poněkud zmírniti, kázal mu vyloupiti oči a strčiti jej do kláštera, což ihned provedeno, načež Rostislav z dějin úplně mizí, tak že ani o spůsobu jeho

smrti ničeho se nedočítáme. Zatím vtrhla vojska Karlomanova válečně do Moravy, aby tam nadvládu Německa utvrdila. Nepotkavše se Frankové skoro se žádným odporem zmocnili se rychle všech hradů v zemi na válku nepřipravené. Karloman pak ustanovil nad Moravou německé správce země, markrabí Engelšalka a Viléma, kteří už z dřívějších válek Moravu a zvyky obyvatelův dobře znali, aby v tomto novém přírostku říše německé udrželi pokoj a všeliký odpor Moravanův ihned důkladně zbraní svou porazili. Karloman zmocniv se pokladův Rostislavových, v pravdě královských, odvezl je s sebou do Korutan. Svatopluk sice ponechán knížetem Moravy ale toliko z milosti Němcův jako man jejich a pod přísnou jejich dohlídkou. Země pak sténala pod tíží poplatkův, jež jí německé říši bylo odváděti. Moc Svatoplukova byla pouhým stínem moci a on sám — panovník — vlastně jen malovaným hejtmanem. V této době právě byl sv. Method jat a od svých odpůrců do Němec k soudu odvezen. Svatopluk měl jen slova jalová ku politování sv. Methoda, arcibiskupa Pannonie i Moravy, ale postaviti se jeho nepřátelům na odpor a jej v ochranu vzíti ani vůle ani, jak se podobá, tehdyž moci neměl.

Ačkoli Svatopluk tomuto řázení německé vlády na Moravě se úplně nečinně díval a nic proti ní odbojného nepodnikl, přece ani tím nezachoval se Karlomanovi a německé říši vůbec. Dříve nežli se Svatopluk toho nadál, zastihla jej pomsta Boží za ohavnou zradu na Rostislavovi spáchanou. Správce němečtí neshledali ho tak povolným a poslušným rozkazů svých, jak se jim

pro německou nadvládu za potřebné býti vidělo i obžalovali ho u Karlomana z nevěry. Svatopluk povolán do Němec k soudu a jsa dobře sobě povědom, že dosavad nic odbojného proti Němcům nepodnikl, anobrž v opak toho řídkou jim oddanost až přespříliš osvědčoval, uposlechl povolání toho neprodleně a dostavil se k soudu. Ale jak kdo měří, tak se mu odměruje. I Svatopluk hned bez soudu jat a do žaláře uvržen právě jako strýc jeho Rostislav. Zde — v žaláři — popráno mu dosti pochvilí a příležitosti přemýšletí o tom, že ho zastihla kárající ruka Páně, kteráž nyní jemu právě touž měrou odměruje, kterouž on nedávno byl měřil ušlechtilému strýci svému. Vida neúchranného nezbytí nedomníval se leč, že ho týž žalostný osud očekává, jakýmž strýc jeho nezaslouženě a úžasně byl zahynul. I sezelelo se mu toho a kál se z provinění svého, Boha vyzýváje o milosrdenství a slitování.

Králi němekému Ludvíkovi však o to šlo, Svatopluka dlouho ponechati v zajetí, aby zatím Morava zvykala německému panství. Ale tehdejší Moravané stateční a chrabří a nezvyklí nositi cizinské jařmo poroby, kteréž nekonečné svízele za sebou potahovalo, uměli si pomoci a byli nenadálým ruchem svým příčinou, že Němci, aby je udobřili, Svatopluka pustili na svobodu. Domnívali se totiž, že Moravané proto se bouří, že kníže jejich Svatopluk držán od nich u vězení. Ale příčina toho byla na prosto jiná. Moravané totiž, kteří ještě nedávno na výsluní úplné samostatnosti se byli blažili, nemohouce těžké na ně složené jho poroby snést, pozdvihli se l. 871 pře-

valným počtem ve zbrani proti svým utiskovatelům, aby se opět domohli dřívější svobody jak pro svou národnost tak pro svou slovanskou církev, kteréžto obě v čtyrleté době blahočinnosti svatého Cyrilla a Methoda velikého zvelebení, rozkvětu a zmohutnění byly došly. Zpomínalif si na ty přebлаžené časy, když svatí bratři chodíce po vlasti moravské tak sladce v jazyku mateřském jim hlásali slovo Boží a od srdce k srdci mluvili, neobtěžující jich žádnými poplatky, žádnými daněmi, ježto nyní cizínští kněží z Řezna a Pasova, s nimiž se ani domluvit nemohli, svůj bývalý neblahý vliv a své jen hmotné sobecké prospěchy ku platnosti přivést usilovali. I vztýčili proti cizínzkému neoprávněnému panství prapor odboje a postavili v čelo slovanského kněze Slavomíra, pocházejícího z rodu knížecího. Pod jeho vůdcovstvím vrhli se Moravané na voje Engelšalkovy a Vilémovy a vydobyli nejednoho nad nimi vítězství, tak že správcové němečtí ocítili se rychle v postavení velmi nebezpečném a povážlivém. Vždyť současně i Čechové ze sousední země zdvihli zbraně proti sousedům německým a pleníce jejich země bránili jim se vši spojenou silou svou vrhnouti a obořiti se na Moravany.

Král Ludvík a rádcové jeho domnívajíce se (jak svrchu podotčeno), že Moravané zdvihli zbraně ve prospěch uvězněného od nich Svatopluka, počali se k uvězněnému knížeti mírněji chovati a když povolán k soudu z nevěry mu vyčítané stkvěle se očistil, propuštěn na svobodu a neoštíháno se k němu od Němcův úctami i stkvělými dary, aby jej udobřili a křivdy mu učiněné napra-

vili; ano i důvěrně s ním ujednáváno, jakby Slavomír a jeho přívrženci na Moravě pokoření býti měli, a jakby Svatopluk opět pod vrchností a ochranou Němcův jako poplatný kníže na Moravě vládu ujeti mohl; ano Karloman Svatoplukovi i veliké vojsko německého krále na Moravu proti Slavomírovi vésti poručil. O! ti bláhovci jinak nad míru chytří a lstiví! Myslili, že Svatopluk mstíti se má nad zemí, která chovala v lůně svém hroby jeho předkův, že mstíti [se má nad bratřími slovanskými, kteří prahli sluniti se v takové svobodě a samostatnosti, jakovéž se Němci sami vždycky těšili; že postavit se má v čelo bavorského vojska, kteréž v královské úpravě proti Slavomírovi do Moravy vytrhlo, aby zde panství násilnických Frankův obnovilo a utvrdilo! Svatopluk lestnější nad ně pokrýval s potměšilou chytrostí své tajné záměry pomsty, obmyšleje dvojnásobné neprozřetelnosti protivníkovy ve svůj prospěch dle nejvyšší možnosti využiti.

I vkročil v čele svých vlastních nepřátel jako vůdce jejich do vlasti moravské krví už velmi zbrocené a k boji přetuhému, k boji až na smrt přichystané. Moravané velmi opatrně si vedouce ustoupali všady před ním, tak že se bez překážky prosul s vojskem bavorským až pod Velehrad, kde jak se zdálo, Moravané jej bojem utkati chtěli. Zde položil se palem a kázal vojsku bavorskému rozbiti zde stany, sám pak vjel do hradu tváře se, jakoby všechny klavní vůdce Moravanův, zvláště Slavomíra na to namlouvati chtěl, aby podrobíce se opět vrchnímu panství Frankův s Karlomanem učinili mír. Zde však na ručest

dorozuměv se s Moravany a jejich vůdcem Slavomírem, uchopil se znovu kormidla vlády a s veškerou mocí i silou Moravanův udeřil na Bavorské voje nepřipravené a nic netušící i pobil je s takovým důrazem a dovahem, že skoro nikdo z nepřátel útekem života svého nespasil. Tak úžasné pohromy říše Francká už dávno nezakusila; za několik hodin radost Frankův z mnoholetých vítězství, jak oni sami v kronikách svých (Fuldských) se vyjadřují, pohřbena v hoři, nářku a bědování; nebo jen málo bylo rodin v Bavorích, Rakousích a Korutanech, kteréž neoplakávaly ztráty svých milých a drahých synů. Karloman domnívaje se, že mnoho Bavorův octlo se v zajetí Svatoplukově a že možná vykoupiti je vydáním Moravanů v Bavorsku jako rukojmí zajatých, rychle sebral takovéto Moravany a poslal je Svatoplukovi, aby mu za ně vydal zajaté Němce, ale neobdržel prý více než jediného a to polomrtvého, jménem Ratboda.

Znaltě pak Svatopluk dobře houževnatou povahu sousedních Němcův, kteří byť desetkrátě poraženi i po jedenácté obnovují útoky své na vítěze a pokáždé s větší silou, prudkostí a úskočností na něho napadají, činíce a opětujiíce to s tak podivnou železnou vytrvalostí, jakouž na málokterém jiném národu jest uznamenati. Protož věděl i Svatopluk že toto první vítězství jeho, kteréž Moravany rozplesané s ním úplně smířilo, jenom prvním jest členem velkého pásma válečných a krutých zápasův a že třeba ihned k novým bojům se zbrojiti a připravovati se vši horlivostí i opatrností. Nebyltě sice Svatopluk tak věhlasným

státníkem jako Rostislav; nebo státnická moudrost (věhlas) vymáhá aby panovník měl veliké a vznešené záměry a s velikým důvtipem je prováděti dovedl; aniž byl tak ušlechtilé povahy jako předchůdce jeho, jenž se vším důrazem chránil a podporoval blahočinnost svatých bratří Cyrilla a Methoděje; ale co do vojenské orličí bystrozrakosti, obezřetnosti a válečné úskočnosti zaujímá Svatopluk mezi knížaty slovanskými zajisté popřední místo. Byl v pravdě ženialem vůdcem vojenským, který ze všech přechetných tuhých bojův a mlenic, jež mu ustavičně podstupovati bylo, jako nezdolný, slavný vítěz vynikl a říši svou na tak vysoký stupeň velikosti, moci a slávy povznesl, jak toho žádný českoslovanský panovník před ním nedovedl.

Bystroumem svým poznal ihned, že proti dobře soustředěné veliké moci německé třeba vyhledávati věrných a dosti silných spojencův a takové shledával především v bojovných a války milovných Čechích, národních to bratřích našich, kteří přese všechny mohutné útoky výbojných a zemílačných Frankův dovedli uhájiti své národní samostatnosti a neodvislosti. Aby pak spojení obou — Moravanův a Čechův — bylo tím užší, vroucnější a přátelštější, pojal na podzim r. 871 českou kněžnu, bezpochyby sestru vévody českého Bořivoje, za manželku. Ale již zde pojevuje se obnovené na Slovany nevrazení a útočení bavorských Němců, jejichž vojsko Svatopluk před Velehradem byl úplně zničil; nebo biskupovi Vircburskému Arnovi a hraběti Rudolfovi uloženo tehdaž vládou německou, aby s ozbrojenou silnou

četou vojenskou střežli hranic bavorských proti nájezdům Čechův, o kterých to tušili, že vešli v úzké a branné spolčení s Moravany. Když pak svatební průvod se ocítil v úzké soutěsce mezi Čechami a Moravou, byl nenadále od dotčené bavorské čety přepaden a bojem utkán. Táhná v těsninách těch malým průčelím ozbrojencův i nemoha se dostatečně brániti, opustil pro snadnější průchod 644 osedlaných koní za sebou a ponechal jich stíhatelům v kořist, aby aspoň s nevěstou z nebezpečné tísně té vyvázl, což se mu také šťastně podařilo. Od toho času počíná užší a věrné spolčení Čechův s Moravany pro celou dobu vlády Svatoplukovy i podobá se pravdě, že Bořivoj zbraně své se zbraní Moravanův spojoval proti nepřátelům společným, — proto, že ve Svatopluku uznával mnohem mocnějšího nad sebe panovníka a že sám dobrovolně se pod jeho ochranu a vrchnictví stavil. Také Lužické Srby a jejich sousedy slovanské uměl Svatopluk pro své zájmy moravské a prospěchy slovanské vůbec nadchnouti a roznítiti, aby tím snáze a jistěji udolal nebezpečí od mohutné říše Franků mu hrozící.

Co Svatopluk se strany Německa byl předvídal, stalo se. V roce 872 sebral král Ludvík se všech krajin říše své vojska co největší a vpadl ve čtyřech odděleních stejnou dobou se severu, a západu a jihu v říši Svatoplukovu i v země jeho spojencův. Nejprvé vytrhli na severu Duryňkové a Sasíci od Ludvíka k tomu vyzvání do pole, usilující vedrati se do Čech, byli však od nich tak důkladně poraženi, že kteří zbaběle z bitvy utíkali a tím svůj život spasiti hleděli, na útěku

od samých žen českých kyjemi s koní srazení a dobiti byli a hle! mezi těmito bylo podle letopisů Fuldských (tedy od samých Němců psaných) i mnoho vznešených válečníkův. Ale jinak vedlo se jinému oddělení vojska německého, jemuž velel Liutbert, arcibiskup Mohučský a proti němuž stáli Čechové pod vůdcovstvím pěti lechův: Svatoslava, Vitislava, Heřmana, Spytimíra a Mojslava. Pod nimi doznali Čechové podle německých letopisů značné porážky jsouce od Němcův buď pobiti, buď do Vltavy vehnání aneb přinuceni, utéci na hrady své a v nich se uzavřítí, jichž pak Němci dobývati se neodvážili, nebo poplenivše a zpustošivše toliko část země české, vrátili se přece vlastně s nepořízenou do své domoviny.

Třetí oddíl vojska vedený samým Karlomanem, nejstarším synem Ludvíka krále, vpadl od západu a sice od Dunaje do Moravy, chtěje zde samého Svatopluka utkati bojem, bojem nejtěžším a nejkrutějším. Ale zde bylo mu zkusiti a doznati orličího bystrozraku a neobyčejného válečného důvtipu Svatoplukova; vnikl sice Karoloman s vojskem svým v Moravu, plenil ji a postupoval uvnitru země zdánlivě vítězně, ale bystrozraký Svatopluk uznamenav, že oddíl Bavorův, vedený biskupem Řezenským Imřichem na ochranu lodí při Dunaji ponechaný ač dosti četný přece síle jeho čeliti nemůže, vrhl se s celou touto silou na oddíl dotčený, pobil šest tisíc z nich mečem, jiné vehnal do Dunaje, kde utonuli a sám vůdce vojska Imřich, nechtěl-li se octnouti v zajetí, s malou hrstkou nepobitých v útěku spásy své hledati přinucen byl. Karloman pak poznáv, že tím sám uvázl ve

velikém nebezpečství, rychle povolal sobě z říše německé na pomoc voje Arna biskupa Vircburského a opata Fuldského, kteréžto voje dorazivše už po porážce Karlomanově jen poněkud chránili jeho zpětný pochod.

Tak skončil se rok 872 slavně pro Svatopluka v samých vítězstvích. Zmužilosť a bojovnosť vítězících Moravanův a Čechův tím náramně zjařena a roznícena k novým zápasům. Jako důmyslný velitel vojenský věděl Svatopluk, že nestačí jen vítězství dobývati nad nepřítelem a pouhou obranou proti němu se obmezovati, nýbrž že třeba k doražení poraženého nepřítele z pouhé obrany přejíti k útoku na něho a novými jeho porážkami přinutiti jej ku přijetí podmínek, kteréž všestranná neodvislosť a samostatnosť říše vítězící vymáhá a kteréž nejbezpečnějším jsou závažím proti zpupnosti bezmezně dobývavého nepřítele. A proto Svatopluk r. 873 obrátiv obranu v útok na zeslabeného protivníka a povzbudiv utlačované Slovary u Labe Srby a jejich blízké pobratímy, aby zbraní proti svým utiskovatelům rázně se chopili, vrazil současně do Němec, přešed s vojskem svým přes Dunaj v Rakousích, a svíral Karlomana v jeho vlastní zemi tou měrou, že tomuto nezbyvalo leč ihned otce svého krále Ludvíka v Metách, kde právě se zdržoval, o rychlou pomoc vojenskou prositi. Ludvík pospíšiv sobě do Řezna, vyslal odtud posly ku Svatoplukovi, aby jej upokojil a udobřil a spolu aby skrze posly své umluvil výminky míru a pokoje jak se Svatoplukem tak i s ostatními knížaty slovanskými. Výminky ty od Svatopluka postavené byly tako-

vého způsobu, že poukazovaly na novou velikou porážku nepřítele smlouvajícího; nebo Ludvík ve smlouvě, kterouž k dosažení žádoucího míru učinil na jaře r. 874 na hradě Forchheimském se Svatoplukem a s jeho spojenci Čechy, odhodlal se k velikým obětem, kterými vše úplně dosaženo, oč slavný Rostislav po celý život se byl snažil, všestranná totiž neodvislost říše Svatoplukovy jak politická (občanská) tak církevní; což bez předchozí veliké porážky Karlomanovy při známé hrdošti Frankův se pomyslití nedá. Aby pak Němci světovým panováním náramně zpovyníkaní z tohoto pokoření se nejítřili a nebouřili, vešel Svatopluk s Ludvíkem v jakýsi přátelský obranný spolek s povinnostmi a službami vespolečnými a posílal jemu občas na důkaz přátelství dobrovolně skvostné dary. I puštěn o tom hlas mezi německý lid, jakoby se Svatopluk byl německému králi pokořil a k bývalým poplatkům zavázal, což ovšem bylo pouhým klamem a lží.

Mezi výminkami míru a pokoje, kteréž vítězný Svatopluk králi německému jako požadek neodmídatelný a neodvratný postavil, byla, jak snadno se dovtípiti, ta, kteráž se na sv. Methoda a jeho arcibiskupský úřad na Moravě i v Panonii potahovala a na níž veškera církevní samostatnost říše Svatoplukovy závisela. K tomuto účelu bylo totiž nevyhnutelně potřebí, aby sv. Method ze svého zajetí v Německu byl propuštěn a za arcibiskupa Moravy a Panonie, nejenom od knížat církevních v Německu nýbrž také od samého německého krále Ludvíka uznán. K tomu se přiči-

nil ve jmenu papeže Jana VIII. nejprve legát jeho Pavel biskup Jakynský, pak ale sám Jan VIII. při rozmluvě, kterouž měl s králem Ludvíkem s jara l. 874 ve městě italském Veroně. Mimo to byl papežským prostředníkem při úmluvách na hradě Forchheimském vlášský kněz Jan z Benátek, kterýž ve jmenu papeže k tomu působil, aby země slovanské, Svatoplukovy totiž a Kocelovy, z obvodu diecési Solnohradské a Pasovské vyloučeny byly a samostatnou na Němcích nezávislou slovanskou církev tvořily a sice pod pannonským arcibiskupem Methodem bezprostředně papeži podřízeným, jak toho Jan VIII. už dříve byl žádal. Na této samostatnosti církve slovanské i na vzrostu politické moci Svatoplukově záleželo papeži Janovi VIII. také proto, že utvrzením všestranné nezávislosti říše Svatoplukovy chtěl bezmeznému zveličování říše východofrancké postavití protiváhu a to tím více, an německý král i v hořejší Italii nového přírůstku říše své vyhledával a odtud i samostatnost papežův ohrožoval. Stkvělá řada vítězství Svatoplukových, propuštění sv. Methoda z vazby a na Německu nezávislé jeho arcibiskupování na Moravě a v Panonii, vůbec všestranná — politická i církevní nezávislost říše Svatoplukovy byla sladkým ovocem dlouhých, tuhých ale spolu vítězných bojů Svatoplukových i spasným závažím zavěšeným na bezměrné roztahovací snahy říše Frankův. Lahodně zářící slunko volnosti, svobody a všestranného blaha počalo se usmívati na šťastné Moravany a radost jejich dovršena tím, že jim opět navrácen milovaný a na nejvýše ctěný arcibiskup Method.

10. Apoštolská činnost sv. Methoda na Moravě a v Čechách.

Při začátku ohromných na Moravě převratů bylo nám v duši úzko a děsno. Dech se nám krátil a tajil a srdce naše usedalo v hoři, nářku a pláči. Nyní však dívajíce se na šťastný obrat věcí dýcháme volně a možno nám opět s klidem a uspokojenou myslí dále stopovati blahou činností největšího po Bohu dobrodince Slovanův — svatého Methoda.

Ovocem a nutným výsledkem smluv Forchheimských bylo i to, že Svatopluk mohl bez nesnáze a bez nebezpečí nových zápletekův z Moravy vykázati německé kněze a je na zpět poslati v jejich domovinu. Předvídalť a jasně naznával, že tito duchovní pochodící z říše jemu na nejvyšší nepřátelské, věci slovanské — neodvislosti a samostatnosti říše jeho — nikdy přáteli nebudou, alebrž že veždy budou proti ní pikle kouti a útoky strojit. A tudíž není s podivením, že duchovníky ty jinak i málo prospěšné duchovnímu blahu Moravanův — vlasti jejich francké vrátil čili dle panonské legendy sv. Klimenta lidem svým moravským ze země zapudil a k návratu do Němec přinutil. Tím proklestil svatému Metoději cestu ku klidné a volné činnosti apoštolské a sice nejprve na Moravě, kamž se svatý arcibiskup po svém propuštění z vazby byl vrátil a kde nyní Svatopluk beze všeho odporu cizího duchovenstva všecky kostely a lid k nim náležitý výhradně jeho duchovní péči odporučiti mohl. Dobrosrdečný a

a zbožný lid moravský s jásotem nevýslovným uvítal svého vysoce ctěného arcipastýře a se všech stran hrnuli se k milovanému prvoučiteli svému rozplesaní staří žáci jeho, kněží a jáhnové, jejichžto počet nyní při daleko široko rozprostrané činnosti Methodově stále rostl, tak že při úmrtí jeho r. 1885 čítalo se a oplakávalo ztrátu milého otce (dle bulharské legendy) na dvě stě slovanských kněží, jáhnův a podjáhnův (str. 85 Font. rer. boh. I.) mezi hranicemi církve sv. Methoději přikázané.

Od té doby, co duchovenstvo francké Moravu opustilo a všechny kostely s duchovními slovanskými i s lidem k nim náležitým svěřeny sv. Methodu, mohl tento klidně a beze všeho vyrušování vykonávati svůj arcipastýřský úřad a od této doby dle panonské legendy počalo na Moravě křesťanství mocně růsti a po všech hradech (městech) množilo se kněžstvo, pohané uvěřovali v pravého Boha, odstupující bludův svých a tím více i moravská země šířiti se počala na všechny strany a nepřátele své porážela s prospěchem.“

I v zemi Kocelově, která též k arcidiecési sv. Methoda náležela, byla bohoslužba slovanská hluboko kořeny zapustila a stávalo tam množství kostelův, v nichž žáci jeho slovo Boží slovanským jazykem hlásali a bohoslužbu v témž jazyku vykonávali; ale vedle slovanských obcí stávaly tam také obce německé, kde v kostelích latinská se sloužila mše a lidu k nim náležitému se německy kázalo, v čemž Němcům a jich duchovenstvu ani od sv. Methoda ani od jeho žákův ani od samého panovníka Kocela nekladeno žádných překážek.

Nebyltě sv. Method žádným protivníkem liturgie čili bohoslužby latinské a latinských písebností; vždyť před svým úmrtím naznačil rodilého Moravana Gorazda za svého nástupce právě proto, že ze všech žáků jeho nejlépe latinsky uměl. Ale v roce, v němž sv. Methoděj na Moravu se vrátil, zastihlo vinici jeho v krajišti Kocelově jakož i žáky Methodovy tam na vinici Páně pracující mnoho velesmutných pohrom, z nichžto nejosuhlejší byla ta, že slovanský kníže Kocel, jenž svatým snahám Methodovým přál, se světem v témž roce 874 rozžehnal se a že v zemi tu po nejvíce slovanskou uvázał se německý už dříve nám dobře známý kníže Karloman, zarputilý nepřítel Slovanův, který sice úmluvou Forchheimskou přinucen byl, sv. Methoda jakožto Srémského arcibiskupa pro tuto část Panonie uznati, o kterémž se však za jisto míti mohlo, že svatému arcibiskupovi a jeho kněžím slovanským mnoho trní a bodláků všelijakých nesnázi a příkořenství na cesty apoštolské navalí a proto sv. Method započal svou obnovenou činnost na Moravě, aby zde nejen ústně — hlásáním slova Božího, nýbrž i písemně — překládáním písma svatého a jiných církevních kněh (což velikého a nepřetrženého klidu vymáhalo), království Boží mezi slovanskými kmeny rychleji rozšiřovati a na hlubokých kořenech utvrditi mohl. K tomu ke všemu potřebovala Morava teprv nedávno Kristu a církvi jeho získaná více osobní činnosti a přítomnosti Methodovy nežli Panonie, kde už od roku 798 křesťanství rozšiřováno a modloslužba naprosto odklizena byla.

Přes to vše nepřáno svatému arcibiskupovi ani na Moravě úplného poklidu a pikle i ranící špy mnohonásobných odtud vzešlých svízelův ač hlavně v panonském krajišti Karlomanově od latinskoněmeckých duchovníků nastrojené a vystřelené dostihly sv. Methoděje i na Moravě, jak brzy s dostatek nám vypravovati přijde. Prozatím stopujme kroky blahocinnosti svatého učitele a velepastýře na Moravě, kde největší díl času od r. 874 až do skonání Methodova r. 885 Moravanům byl uplynul v pokoji, tak že sv. Methodu možno bylo zde bez překážky a bez přetržky símé slova Božího rozsívati, i svatému písemnictví se v klidných pochvilích věnovati a velikolepou duchovní stavbu svou — blahodějné dílo obrácení Moravanův — šťastně a skvěle dobudovati. Chodíltě pokojně jako apoštol nebeského míru od osady do osady, hlásal neumorně spásonosnou nauku Páně, zřizoval po obcích správu duchovní a dosazoval na ni spůsobilé učeníky své. Podle hojných svých vědomostí o stavitelství, malířství a řezbářství v klášteře Olympském nabytých navozoval obce moravské ku stavění kostelův a jich vyzdobování, vystavěné kostely a kaple pak vysvěcoval a o jejich udržování a zachování v dobrém stavu nadacemi s pomocí Svatoplukovou pečoval. K zachování pak nadačních listin neopominul sv. Method při každé správě duchovní zaříditi archiv, v němžby listiny ty uloženy a zachráněny býti mohly. Tolikéž školy zajišťoval, aby mládež slovanská v nich nejen v nauce Kristově vyučována nýbrž i v písemnictví slovanském cvičena a k jiným potřebným vědomostem navozována byla. Není pochybnosti, že

sv. Method na svých apoštolských cestách, kteréž z hlavního sídla Svatoplukova — z Velehradu — podnikal, přišel i do Brna i do Olomouce, kteréž tehda už velmi značný význam do sebe měly, tak že dle zpráv německých dějepisců měly prý už za moravského knížete Mojmíra I. před r. 850 křesťanské chrámy. Bohužel! nelze nám z toho nic listinami dějepisnými doložiti aniž do podrobná jednotlivá místa naznačiti, kde ze svatých úst Methodových řinula slastiplná slova spásy, kde stanuly jeho kroky, aby dle jeho návodu kostely a školy vybudovány, zařízeny a od něho samého vysvěceny byly. Zloba nepřátel našeho národa a následující brozné bouře válečných vpádů Maďarských, v nichž veleříše moravská z kořene vyvrácena, od sv. Methoděje založené i posvěcené kostely rozbořeny i archivy jejich zničeny byly, jsou příčinou, že všechny písemné zprávy a listiny o dopodrobné činnosti sv. Methoda v pohlcujícím víru těchto časových pohrom utonuly. Nezbyvá nám tedy leč obmeziti se skrovnými zprávami, jichžto buď nějakou listinou aneb nějakou doposud zachovanou starožitností Svato-Methodějskou doložiti a dotvrditi možná. Velmi slíčně praví se v legendě vlašské o první biskupské činnosti sv. Methoda na Moravě (str. 104): „Stav se tedy (Method) biskupem Moravanův a světlem vlasti, stádce péči jeho svěřené s rozumnou laskavostí napomínal, učil a napravoval, vytrhuje škodlivé (koukol), spasitelné (símě) zasévaje, chrámy Boží k vrcholi nejvyšší pocty povznášeje, divy konaje, i přiměl každého, aby od hnusného náboženství pohanského odstoupil a křtem oblekl Krista.

Takovou horlivostí muž Boží řídil církev jemu poručenou. Tak jeho spasitelným učením nejsvětější jméno Kristovo zaznívalo v ústech všech. Tak všichni odpočívali v kráse míru, všichni kochali se radostně v poznání pravdy, všichni těšili se plesavě v posvátnosti křesťanského náboženství.“

Prvním přeradostným velečinem Methodovým, jenž spolu byl mesmírného dostřelu a dosahu, bylo pokřtění knížete českého Bořivoje na Velehradě l. 874 a brzy na to následující křest jeho manželky Ludmily v Čechách, čímž zvítězení křesťanské pravdy nad tmou pohanství v Čechách bylo rozhodnuto. Tento přešťastný děj potvrzuje Kosmas, první křesťanský dějepisec Čechův ve svých letopisech (F. r. b. II. 1. 18) řka: „Bořivoj první z knížat českých křtěn jest od ctihodného Methudia, biskupa na Moravě, za času Svatopluka, moravského krále.“ Bylotě křesťanství ustavičnými styky Čechův s Němci sousedními aspoň dle zevnějších zvykův a způsobů v zemi české dosti známo a starými dějepisnými listinami jest do-
svědčeno, že na sklonu r. 845 zavítalo čtrnácte lechův čili pánův českých s četnou družinou do Řezna prosících o sv. křest a že v oktávě zjevení Páně (846) byli skutečně křtem svatým v lůno křesťanské církve přijati. I nelze pochybovati, že i kníže Bořivoj měl již jakouž takouž znalost křesťanského řádu a jisto též, že němečtí kněží, kdykoli se jim k tomu příhodná naskytla příležitost, neopominuli jej ku přijetí svatého křtu namlouvati. Ale z takových úst a z takových

rukou, kteréž na křtěnce jinonárodní vkládali spolu jařmo politické, nevidělo se mu radno přijati dar byť sebe dražší a vznešenější. Na jiné míře však stály věci, když sv. Method se uvázal v tento úkol, Bořivoje, jenž s četnou družinou byl zavítal na Velehrad ke dvoru Svatoplukovu, namlouvati na ten rozhodný krok, aby se svou družinou přijetím křtu svatého podnikl jho Kristovo; nebo z tak svatých a naprosto nezištných rukou, jakými byly ruce Methodovy, bylo přijetí křtu skutečně „jhem sladkým a břemenem lehkým,“ jak Pán náš sám křesťanství nazývá. I nelze rozumně o tom pochybovati, že Bořivoj s četnou družinou zavítal na Velehrad nejen pro přátelskou návštěvu Svatopluka, jenž sestru jeho byl nedávno za manželku pojal a s ním v nejužším spolku válečném stál, nýbrž aby tam z úst Methodových také křesťanství náležitě poznal a po nabyté dostatečné znalosti jeho od sv. Methoda také pokřtěn byl. A možná-li zamítnouti pomysl, že i sestra Borivojova, nyní choť Svatoplukova, mocný vliv v obrácení bratra svého vyvírala? Pokřtěním Bořivojovým pak veliký a rozhodný krok učiněn k tomu, aby veškeren národ český na víru křesťanskou se obrátil a v lůno církve katolické vešel, an dle starého přísloví příklad panujícího knížete veškeren jemu podřízený národ za sebou potahuje; nebo „za příkladem svého krále jde obec i děti malé.“ A právě v tom tkví veliký dosah velikého údaje pokřtění Bořivojova svatým Methodem, jenž tím učiněn i apoštolem a zemským patronem Čechův.

Vznikly ovšem později báječné povídky o hlu-

bokém ponížení českého knížete Bořivoje na dvoře moravském, což prý jej pohnulo ku přijetí křtu, an prý jsa pohanem a tudíž nehodným s křesťany seděti za jedním stolem usazen byl od Svatopluka k nízké stolici, aneb dle latinské legendy „život sv. Ludmily“ (str. 192 F. r. b. II.) posazen před stolem na podlahu vedle obyčeje pohanského; nebo Svatopluk nebyl tak horoucí horlitel pro křesťanství, aby až do prachu podlahy ponížil knížete spřáteleného, kterýž křtu svatému z rukou apoštola slovanského ani neodporoval a kterého Svatopluk jakožto svého vznešeného hostě, švakra a spojence jistě nemínil ponížiti, nýbrž v opak toho všemi činy jen vyznamenati zamýšlel. Slíčná však jest výpověď, kteráž se v tétož legendě klade do úst sv. Methoda, jenž na otázku Bořivojovu jakou výhodu poskytne mi křesťanství, odpovídá: „Odřekneš-li se pohanství, pánem pánů svých se staneš a všichni nepřátelé tvoji poddáni budou panství tvému; a rod tvůj co den se bude množiti jako veletok, do něhož vody rozličných potůčků vtékají.“

Tolikéž nepravdivá jest i druhá povídka, že Čechové dověděvše se o pokřtění svého knížete se proti němu zbouřili a jej i ze země vyhnali a teprv později zase na trůn knížecí povolali. Vždyť mu po návratu do Čech možná bylo, zcela pokojně a beze vší překážky i vyrušování od lidu stavěti chrám sv. Klementa na vlastním knížecím hradu Levém Hradci, půl druhé míle pod Prahou nad Vltavou stojícím. Staroslavný hrad tento zašel sice v 12. století; ale chrám tam vystavený byl od samého pobožného lidu českého

po mnohé věky ochraňován a stojí až podnes na starém místě ač v obnovené již tvářnosti. I na Vyšehradě dal týž panovník vystavěti kapli sv. Klementa a nikdo se proti tomu nebouřil. Sám skladatel legendy o životě svaté Ludmily neví nic o tom, žeby se Čechové zaslechnuvše zprávu o pokřtění svého knížete byli bouřili a při návratu jeho proti němu se byli pozdvihli; a teprv když křesťanství už svatým Methodem samým a jeho slovanskými kněžími na př. Kaichem v zemi české valně bylo rozšířeno, klade spisovatel dotčené legendy jakési povstání nevalné částky zbylého pohanstva, kteréž přes ohromnou převahu křesťanstva přece má do sebe takovou moc, že Bořivoje z Čech do vyhnanství na Moravu zapudí a na čas vlády v Čechách pozbaví, což pravdě na nejvýš nepodobno, uvážíme-li co sám spisovatel legendy té o křtu Bořivoje a následujícím šíření křesťanské blahověsti vypravuje řka: „Druhého dne (po hostině u Svatopluka) ráno Method vojvodu českého (Bořivoje) se třiceti muži, kteří byli s ním přišli, základům víry přiučil a po vykonání obvyklého obřadu postu pokřtil; potom důkladně jej o víře (křesťanské) poučiv mnohými dary obdařeného domů propustil dada mu ctihodného kněze (slovanského) Kaicha (by mu vykonával služby Boží). Navrátivše se (vojvoda a družina jeho) domů na místo opevněné, jež slulo Hradec nad Vltavou, dosadili tam kněze (slovanského od sv. Methoda poslaného) Kaicha a založili tam chrám ku počtě sv. Klementa, kdež mnohé ujmy satanáši (pohanskému modlářství) spůsobili

a lid Kristu Pánu získali. Za krátký čas (potom) přišel (sám) Method do Čech a pokřtil svatou Ludmilu s mnohými, i šířila se víra křesťanská v zemi.“ Totéž vypravuje se s malou jen obměnou také „v životě sv. Ludmily a sv. Václava“ od Křišťana sepsaném. V moravské legendě pak (str. 107) se praví: Když byl Bořivoj (s družinou třicetičlennou) pokřtěn, pojal s sebou kněží (slovanských) a vrátil se do Čech, a dal pokřtiti manželku svou (Ludmilu) s množstvím národu českého.

A kdyby i této psané zprávy nestávalo, že sv. Method na Velehradě českého vojvodu Bořivoje s jeho třicetičlennou družinou pokřtil a za krátký čas potom sám do Čech přišel kněžnu Ludmilu křtem sv. v lůno církve přijal, i kdyby, pravíme, ani této písemné zprávy nestávalo, přece by už napřed se nedalo pomyslet, že sv. Method, jinak tak horlivý a neunavný apoštol Slovanův, nevstročil do Čech, kde se činnosti jeho nejprostrannější otevíralo pole, kde přebýval národ slovanský počtem i bujarou silou znamenitý a bohatými hřivnami duchovými nadaný, jehož kníže už svatý křest od něho byl přijal a kdež sv. Methodu o to běželo prospěchy křesťanství církvi slovanské trvale pojití. Tolikéž výslovně se praví, že sv. Method nejen sám do Čech přišel, nýbrž i Kaicha a jiné slovanské kněze do země té poslal, kteří lid český vyučovali a křtili a víru křesťanskou v zemi šířili. I nebylo zajisté pročby se byl český lid bouřil proti křtu svatým Methodem a jeho slovanskými žáky udělovanému, an křest ten nepřivozoval do Čech žádné poroby národní, jak se to stávalo křtem

vnucovaným od Frankův, kteří se přitom jen sháněli za zistnými a velmi nekalými zámysly. Zde mluvil slovanský bratr ku slovanským bratřím a mluvil k nim z bratrské, nezištné, úplna blahopřejné i obětovné lásky. A proto všeliké zprávy o zbouření Čechův proti knížeti Bořivoji za příčinou přijetí sv. křtu pokládáme za pouhé výmysly pozdější doby, za zbásněné povídačky na žádné pravdě nezaložené.

Že sv. Method a jeho učení také v Čechách veškeru píli a všechny síly své vynakládali na rozšíření a zmohutnění křesťanství, toho nejvýmluvnějšími svědky jsou doposud přčetné stkvělé památky v Čechách. V první řadě jsou to kostelíky sv. Klimenta, mučeníka papeže, jehož památka právě slovanskými apoštoly v nově vzkříšena byla a všady se rozmáhala a utvrzovala, kdekoli tito apoštolé na rychlo vystaveném oltáři nad ostatky tohoto světce naň položenými svatou liturgií slovanskou vykonávali. Proslulý pan dr. Hermenegild Jireček ve Sborníku Velehradském (I. str. 209—212) uvádí v Čechách takových cyrillo-methodějských památek t. j. kostelíků svatého Klimenta osmnácte a sice: 1. v Litomyšli na hradisku župního hradu Litomyšlského, po kterémžto kostelíku pozůstaly některé písemné paměti; 2. v Hradci nad Labem, starém památném hradě slovanském, druhdy Dobroslavský Chlumec řečeném; 3. v Dobřenicích, vesnické osadě mezi Hradcem a Poděbrady, na staré dráze; 4. v Sadsce, kteráž původně byla dvorem knížat českých, tak jako byl hradcem knížecím Levý Hradec a kde podle pověsti Provinovy býval i

kostelík sv. Klimenta; 5. na Vyšehradě, kdež pověst klade vznik kostela nebo kaple Klimentinské do první doby křesťanstva; 6. na Opyši, kde o zdejší kapli sv. Klimenta v listině Vyšehradské z r. 1088 se praví, že měla statky zádušní ve Vojkovicích na Vltavě; 7. a 8. v Podhradí Pražském, kde se připomínají dva kostely sv. Klimenta, jeden na Poříčí 1226 a druhý u mostu na počátku 14. století; 9. na Levém Hradci, starodávném sídle knížat českých, kde po dnešní den na hradišti stojí kostel sv. Klimenta; 10. v Boleslavi Staré, hradě založeném za Boleslava I., kde posud stojí kaple sv. Klimenta u kostela sv. Kosmy a Damiana; v okolí Pražském nacházejí se kromě toho po dědinách kaple klementske: 11. v Bubnech, osadě staré, jejížto paměť sahá do r. 1088.; kostelíček sv. Klimenta připomíná se tu r. 1234.; 12. v Odoleně Vodě čili v Odolce, v dekanátu Proseckém; 13. v Chlumčanech, blíže Citolib, podnes filialní kostelík Citolibský; 14. v Chržíně v dekanátu Bydýňském; 15. v Murách, osadě druhdy ku klášteru Doksanskému náleževší (roku 1226), na ostrově Ohři stávavší, po níž nezůstala než samotina, dle poštovského seznamu míst českých jmenuje se místo to nyní Sv. Klemens; 16. osamělý kostel sv. Klimenta na Hradišti, blíž Poříčí nad Sázavou, jenž se již r. 1350 jmenuje mezi farními v dekanátu Štěpánovském a kterýž od r. 1730 jest zcela obnoven. Dále jsou svatyně sv. Klimenta v zemi české: 17. v Mirovicích, kostel posaváde farský; 18. na Práchni hradě staročeském, oblíbeném místě Břetislava I.,

již r. 1044 zpomínaném, kdež při hoře Prácheňské dosud stojí prastarý kostelík sv. Klimenta.“

Co znamená toto množství kaplí a kostelíků sv. Klimenta v Čechách, ješto na Moravě nalezáme jen dvě aneb tři takové kaple, z nichžto jedna (u Osvětiman) leží v rozvalinách a druhá v kostel přestavená stojí v krajině poněmčené (v Hořejším Břečkově ve Znojemsku)? Kdo uváží, jak úsilovně oba svatí slovanští apoštolé, kamkoli přišli, šířili poctu svatého Klimenta, papeže a mučeníka, nemůže se ubrániti myšlénky, že prvoučitelé slovanští snad více působili v Čechách nežli na Moravě. A v tomto domyslu býváme tím více utvrzeni, čím jasnější máme o tom povědomí, že sv. Method přišel do Cech, aby pokřtil sv. Ludmilu a jiné Čechy, zavedl i tam slovanské písmo a slovanskou liturgii, že sv. Ludmila dala vnuka svého sv. Václava učiti knihám slovanským a že na jejím dvoře byl slovanský biskup (Notář), kterýž odzpívav svatou liturgii v chrámě Rodičky Boží požehnal při postřižinách sv. Václava podle řeckoslovanského obřadu a že tehdáž, když nejen na Moravě, nýbrž i v Čechách počala slovanská liturgie čili bohoslužba liturgii latinské ustupovati, přece v Čechách slovanská liturgie ještě slavně zaznívala ve slovanském klášteře svatého Prokopa na Sázavě, kde i slovanské písemnictví v obojím slovanském písmě — hlaholském i cyrillském — pěstováno a že liturgie slovanská v Čechách až do konce XI. století v platném trvání zůstala, ano že ještě v nejnovějším čase (15. list. 1855) nalezeny jsou od německého profesora dra. Höflera v Praze v archivu metropolitním hlaholské zlom-

ky řeckoslovanské bohoslužby z věku sv. Václava, ježto na Moravě staroslovanská liturgie a staroslovanské písemnosti v pohlcujícím víru brzy následujících bouří časových utonuly a ze slovanských písemností toliko maličičký cyrillskou azbukou psaný zlomek homilie či řeči sv. Jana Zlatoustého v martyrologii sv. Odonu ve staroslavném klášteře Rajhradském se podnes zachoval. Ale jeden zjev všecky právě uvedené události nadvažuje a dosvědčuje, s jakou energií či důrazností v Čechách od sv. Methoda a od jeho učedníkův hlásána v Čechách blahá věst' o vykoupení člověčenstva Kristem, že doposud zachovala se a zpívá se v Čechách píseň staroslovanská jen v první částce latinské liturgii připodobněná „Gospodi pomiluj ny“ (Hospodine smiluj se nad námi), kteráž z vědomí moravských Čechův už dávno vymízela.*) Nejsouli tyto podivné zjevy velevýznamné a jako prorocké, že v českém národě, jenž obývá Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko uherské, žezlo popřednictví připadne a přináležeti bude Čechům v království českém, kde nejjasněji září vědomí českoslovanské, kde nejpružnější a nejživější jest žilobití národního života českého, kde až podnes přese všechny ohromné vichřice časové zachovalo se nejvíce stkvělých staroslovanských památek z doby Cyrillo-Methodějské aneb z času té době velmi blízkého? A jestliže v Čechách nej-

*) Zdá se, že velebná píseň „Gospodine pomiluj ny“ ještě za církevní vlády Jana IX. biskupa Olomouckého (1364—1380), kterýž svátek sv. Cyrilla a Methoda na 9. den března ustanovil, v českomoravských kostelích se zpívala.

více stávalo kaplí a kostelíků Svato-Klementsých není-li tím také naznačeno, že Čechové v království českém mají sice třímati žezlo popřednictví ve veškerém národu českém, ale že mají žezlem tím vládnouti směrem Svatoklementským, kterýž pocházejí z Říma zase do Říma tede, jak to činili i svatí apoštolé všech slovanských kmenů sv. Cyrill a Method?

Proto bedlivého povšimnutí a pilného uvážení hodna jsou všem Čechům slova, jež pronesl dr. Höfler, nálezce zlomkův hlaholských, brzo po jejich nalezení, v královské české společnosti věd v Praze řka: „Náležejí-li (po úsudku největšího jazykozpytce slovanského dra. Pavla Šafaříka) Pražské hlaholské zlomky podle starobylé mluvy době slovanských apoštolův (Cyrilla a Methoděje), tedy dokazují co nejzřejměji svým obsahem křivdu, kterou němečtí obžalobci na nich páchali obviňující tyto velezasloužilé muže z domnělé necírkovnosti. I nauky v těchto hlaholských zlomcích obsažené potvrzují vítězně úplnou shodu nauky dotčených apoštolů s naukou západu, Říma a katolické církve. Čechy, kteréž s dvou stran přijaly zárodky vzdělávání náboženského, od západu i od východu, jsou též polohou svou i světovým postavením svým povolány prostředkovati mezi východem a západem; nebo právě tato dvojice (západu a východu) ukazuje se býti jádrem všech dějin jejich. Tím pak přijaly Čechy s obou stran (západu a východu) mnohem vyšší jednotu a tolikéž úlohu, působiti v tomto smírném prostředkovacím smyslu na příbuzné slovanské

kmeny. Vždyť i německému právu byly Čechy svou vnitřnou uzavřeností v dobách největších zmatků říše německé podporou; i německým stá-
tům svítily Čechy ve vývoji vnitřního uspořádání a ústrojí svým příkladem a co do vývoje soustavy teritorialni (zemské) byly vzorem, jehož německé státy mnohonásobným činem následovaly.“ Tak pronesl se německý učenec Čechům jinak nevalně příznivý. (Viz Glagol. Fragm. Prag. 1857. str. 12.)

11. Apoštolská činnost sv. Methoda ve Slezsku, v Polště, u Rusův Haličských a jiných, v Nitránsku a v dolejší Panonii.

Nejenom však na Moravu a Čechy, nýbrž i na Slezsko (opavské a těšínské), kteréž k říši Svatoplukově příslušelo, vztahovala se činnost sv. Methoda a jeho učeníkův; nebo dle starého podání, jež zaznamenal Friese v církevních dějinách Polska (ve Vratislavi 1786 I. 12) působil a spravoval slovanskou církev ve Slezsku žák sv. Methoda Oslav, kterýž i v Polště činným byl. Dále jest dokázáno, že před latinským obřadem a později vedle něho ještě dlouho panoval ve Slezsku jakož i v Krakovsku obřad slovanský a že ještě v polovici třináctého věku zachovávan ve Slezsku velký půst podle řeckoslovanského obyčeje a že svěcení vody v den svatých tří králů zde též podle způsobu východní církve vykonáváno.

Mimo to i ve Slezsku — aspoň na Opavsku zachovaly se až podnes zpomínky na tuto činnost

svatého prvoučitele slovanského Methoděje i jeho bratra sv. Cyrilla a sice v názvu jednotlivých studánek a potoků, kde českoslovanský lid slezský živým slovem jejich dojat a uvěřiv v Krista, byl od nich pokřtěn. Tak přinesl letos Opavský Týdenník v článku „k oslavě Cyrillo-Methodějské“ zprávu o dvou legendách v Slezsku, z nichžto jedna vypravuje o studánce „Cyrilce“ u Slatiny, kde sv. Cyrill Slezany české, kteří v evandélium Kristovo od něho hlásané uvěřili, křtil, a druhá vypravuje o potoce „Hošťatě u Suchých Lazec.“ Zníť pak legenda druhá takto: „Svatý Methoděj přišed do Lazec Suchých shromáždil zástup k němu se hrnoucí u potoka, jenž teče polem Vrchovinou a osadou Kravařovem. Při výkladu nauky Kristovy (při kázání) oslovoval shromážděné: „Hoště a hošťata!“ to jest: hosté velcí a hosté malí!“ Po skončeném vyučování pokřtěni jsou kdož uvěřili, z potoku vedle tekoucího. Lazečtí ač kázání sv. Methoděje dobře pochopovali, pozastavovali se přece nad některými jim neobvyklými slovy a především slovo „hošťata“ zdálo se jim tuze podivným. Proto pojmenovali na památku potok, z něhož pokřtěni byli, jménem „Hošťata čili Hošťata dle nynějšího vyslovení.

Ale i Poláci Slezanům moravskočeským poblízcí, zejména v tak zvaném bílém Charvatsku čili Krakovsku těšili se blahočinnosti sv. Methoda a jeho žákův, jak sami polští listové a dějepisné polské knihy vypravují, potvrzující tím výrok v okružnici sv. Otce Lva XIII. 30. září 1880 pronešený: „V této době svatý Method staral se i o rozšíření světla evangelia v Polsku.“ Tak na př.

na sklonu r. 1860 přinesl časopis polský „Czas“ v Krakově vycházející tuto důležitou zprávu*): „Jeden z proslulých našich historikův poráží ve veřejném listě zdání těch, kteří ujišťují, že křesťanství teprve pokřtěním vévody Měčislava I. l. 965 v Polsko uvedeno bylo. Uvádí on důvody historické, že křesťanství péčí sv. Methodia a Cyrilla dříve již mezi lidem slezským a polským bylo zaštipeno a končí pojednání těmito slovy: „Tak jest! Sto let před (knížetem) Míškem za časů Popělových (starší knížecí rodiny), hlášáno bylo a šířilo se křesťanství v Polště. A dva mužové ke dvoru Popělovu nepřipuštění, avšak pobožnostiví u Piasta (prvního předka mladšího panujícího rodu) našedší, byli Viznog a Oslav, učeníci Methodovi, hlasatelé evangelia. Křesťanství nepočítá svá léta od pokřesťanění Konstantina (císaře † 337), alebrž od narození sv. Jana Křtitele a Krista Pána. Ne od pokřtění Míška počítati tolikéž dlužno zaštipení křesťanství v Polště, alebrž podle skutečných podání od začátku apoštolování sv. Cyrilla a Methoda; — jest tomu tisíc let.“

Nejznamenitější letopisec polský Jan Długoš v 15. věku (1415—1480) praví ve své kronice polské: „Ještě za mého mládí konal slovanský kněz mši sv. v jazyku slovanském (v Krakově) ale zamítnutý jazyk slovanský ustoupil latinskému.“ Tedy ještě v 15. století slavila se mše sv. v Krakově (v ulici slovanské) v jazyku slovanském. — Tolikéž Ad. Naruševič (tom. II.) kriticky píšící dějepisec polský — († 1796) praví k r. 1046, že na

*) Viz Sborník Velehradský I. str. 115 a n.

předměstí Kleporách (Klepařském) v Krakově byla církev slovanská a že s řeckým obřadem přinesen do Polsky i slovanský sluh.

Proslulý spisovatel polský August Biełowski praví ve svých historických pramenech Polsky (I. sv. str. 88 a n.): „V Polsce vzdávána rovněž tak jako na Moravě čest svatému Methodu i sv. Cyrillu jako apoštolům našim a patronům. Známa jest v tomto směru modlitba v diecési polsko-hnězdněnské dne 9. března (před r. 1863) o svátku obou slov. apoštolů vykonávaná, kterouž druhdy Stanisław Sokolowski s povolením kardinala Radzivila ze starých breviářů spolu s jinými modlitbami tiskem (v Krakově 1596) uveřejnil a kteráž také v nové breviáře polské přešla. Zníť pak modlitba dotčená takto: „Všemohoucí, nejmilostivější Bože, kterýž jsi nás (polský národ) skrze blahoslavené biskupy a vyznavače, naše apoštoly a patrony, Cyrilla a Methoděje k víře křesťanské povolati ráčil, prosíme Tebe, dej nám bychom my, kteří se nyní z jejich slavnosti na zemi radujeme, také jejich věčné slávy dosíci zasloužili.“ A r. 1762 napsal Polák Stanisław Patelski tato pamětihodná slova: „Za knížete Měčislava byla Polska osvícena světlem pravé víry katolické (přijavší obřad latinský) ale pohanské temnosti byly už hlásáním evandělí od sv. Cyrilla a Methoděje zapuzeny“. Také polský spisovatel Maciejovský ve svých „Památkách“ (str. 149) praví, že obřad slovanský od sv. Cyrilla a Methoda uvedený záhy našel přístup i do Polsky.

I není tudíž s podivením, že v r. 1863, když

slavena tisící ročníce příchodu sv. Cyrilla a Methoda na Moravu, také Poláci velmi čilé účastenství v slavnosti té brali jak doma tak na Velehradě, kamž hojným počtem zavítali, aby se, jak napsal Polák Jos. Chociszewski, ve svatyni velehradské, matce všech kostelů slovanských, pomodlili a svatým apoštolům našim díky vzdali za nejdrahocennější dar víry křesťanské. I píšeť (r. 1878 Lech str. 206): „O! kdož vyličí dojem, jakýmž jsme projati byli, nacházejíce a modlíce se v té matce všech kostelů slovanských! Jest to svaté místo pro každého Slovana, ať jest to Čech, Polák, Chorvát čili Srb. Odtud vzešlo slunce božské nauky Kristovy, aby svými blahoplodnými paprsky i naši polskou zemiosvítilo.“

Prvním křesťanským chrámem v Krakově byl kostel svatého Kříže, jakž ve východní církvi oblíbeno bylo chrámy na počesť svatého Kříže zasvěcovati. Spis Lavrovského pod názvem „Cyrill a Method“ r. 1863 v Charkově vyšlý dosvědčuje, že v tomto chrámě z počátku slavena byla bohoslužba slovanská. V rukopisu Zachariáše Kopystyňského z r. 1620 pod názvem „Obrana víry východní v Polsce“ (kterýžto rukopis vytištěn jest v bibliotece Krasiňských ve Varšavě) čísti lze slova tato: „V diecési biskupa Krakovského najdeš doposud v některých kostelích obrazy řeckého způsobu a útvaru s nápisy v jazyku slovanském nad každým obrazem, což zajisté s dostatek dosvědčuje, že první paprsky světla křesťanského božského učení vnikly sem z diecése sv. Methoda. Tehdáž se také jazyk polský nelišil mnoho ani od

českého ani od ruského jazyka, jinak by Poláci u vévodstvích Zátoru a Osvětině nebyli jazyka českého ještě od r. 1481—1559 tedy po 78 let jako diplomatického jazyka užívali.

Také ku poblížkým R u s ů m v Haliči pronikla už za dob. sv. Methoděje z Moravy záře božské nauky Kristovy. Ruthenský čili katolickoruský učenec dr. Julian Peleš tvrdí ve druhém svazku svého velkého díla: Historie sjednocení ruthenské církve s Římem (str. 108 a 109), že žáky od apoštolů slovanských vyslanými na Rusi hlásáno slovo Boží, an praví: „Diecése Přemysl-Samborská, kteráž po veliké části Červené Rusi na prostore jednoho sta mil se rozprostírá, náleží k nejstarším ruthenským (katolickoruským) diecésím a jest věrojatno (pravděpodobno), že zde křesťanství dříve než v jiných krajích ruských a sice už za času sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda hlásáno bylo. Mámeť bezpečná historická data (údaje), z nichž vidno, že svatí apoštolé slovanští víru Páně zvěstující Moravanům, poslali své učeníky k témuž účelů do zemí slovanských na řece Visle a že už tehdáž křesťanství mnoho přívrženců v těchto zemích nabylo. Nebo v panonském životopisu sv. Methoda takto čteme: Mohutný kníže panoval na Vislici (městě na Visle, kteréž p. dr. Peleš za tehdáž ruské pokládá) a stíhal křesťany nejen jízlivými úsměšky, nýbrž i mnohonásobnými příkory. Tu vyslal k němu sv. Methoda poslanca vzkázav mu: „Synu můj, byloby tobě prospěšno přijati křest a sice dobrovolně v tvé vlastní zemi, abys nebyl jat a násilně na

cizí půdě pokřtěn a pak na mě zpomínal. A hle! tak se i stalo.“ Tento kníže Vislický byl dle všeobecné domněnky tentýž, jenž od moravského knížete Svatopluka podmaněn a ku přijetí sv. křtu donucen byl. Od tohoto času šířilo se křesťanství Methodovými učeníky hlásané v těchto krajích vždy dále a dále a protože Rutheni (katolíci sjednocení Rusové) tehdaž mnohem dále na západ sídlili než nyní, dá se s bezpečnou jistotou tvrditi, že už v době svatých apoštolů slovanských na víru křesťanskou obrázení byli a že tudíž křesťanství na Červené Rusi o sto let dříve než za sv. Vladimíra (knížete ruského) hluboko se vkořenilo. To za pravdu pokládali všickni starší ruthenští spisovatelé a veleučený Meletius Smotrycký tuším na základě starších pozdějšími převraty zničených listin tvrdí, že „Haličská Rus okolo r. 872 za času sv. Ignata patriarchy Cařihradského, Kyjevská pak Rus okolo r. 980 v době cařihradského patriarchy Mikoláše Chrisoberga sv. křest přijala, spojena jsouc u víře jedné s církví římskou.

Podotknouti třeba, že svatí apoštolé slovanští netoliko sami kázali, nýbrž i velkolepý ústav missionářů zřídili; nebo jinakby i fysicky (podle těla) jim nemožno bývalo, při tolika pracích věro-zvěstných v rozličných zemích i mnoho literárních (písemných) prací jako na př. překlad celé bible a všech knih bohoslužebných i j. — vykonati. Působiliť netoliko osobně, nýbrž i svými žáky, jimiž většinu Slovanův také skutečně na křesťanství obrátili. Bylať to nová, francké násilně poněmčovací a porobující soustavě na proti postavená

soustava, Slovary vyvolňující a přirozenou cestou — mateřským jazykem — je na výsluní křesťanské pravdy, humanity či lidskosti, blahosti a spásy pozvedající.

Při popisu ruthenské diecése Chelm-Belzské dí týž dr. Peleš (II. 73); „Není proč pochybovati, že v těchto krajích křesťanství už v době sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda se šířilo a že křesťané tamější po obrácení Ruska na víru křesťanskou biskupovi Vladimírskému na Volyni, později však biskupovi Uhrovskému přikázáni byli, až pak v polovici 13. století biskupství Chelmské pro ně zřízeno.“ Neméně zajímavě jest dovědět se, že v Belzi, městečku nepatrném k ruthenské diecési Přemyšlské v Haliči náležejícím zachovala se podle diecésního katalogu až podnes pověst, že tam druhdy stála kaple sv. Klimenta, což ovšem, jak už povědíno, bez velikého dějepisného významu není.

Dle řeckých pramenů vypravil se sv. Cyrill hned r. 858 do Ruska, by tam símě sv. evangelia rozsil a pobyl tam až do r. 861, tedy tři léta, meškaje nejvíce v Kyjevě. V týchž řeckých pramenech mluví se také o biskupu řeckém z Cařihradu k Rusům Kyjevským l. 869 poslaném, o němž spisovatelé ruští rádi tvrdívají, že to byl biskup od rozkolnického Fotia poslaný; ale dr. Peleš (I. 61) dokazuje, že biskup ten nebyl poslán od Fotia r. 867 dne 24. září sesazeného, nýbrž od pravověrného hned následného druhého dne opět dosazeného patriarchy Ignata, kterýž brzo na to posvětil i biskupa, jenž od něho poslán byv k Rusům Kyjevským, mnoho z nich

Kristu získal. Jinak vyprávějí ještě jiní, jak se dí ve věčně památné okružnici slavného nynějšího papeže Lva XIII. („Grande munus — velký dar“), že sv. Method na svých apoštolských cestách vnikl i do říše Rusův a založil tam biskupství Kyjevské. Zkrátka: metropole svatého Methoda měla na východě zahrnovati do sebe i nejčetnější kmen slovanský, totiž Rusy.

Tolik však jest nadevší pochybnost povýšeno, že dle zprávy sv. Klimenta v panonské legendě rozmlouvali svatý Cyrill a Method v Korsuně či Chersoně s tamějšími Rusy o křesťanském náboženství a že Rusové tito jich poslouchající velebili z toho Boha; dále že Rusové od našich svatých věrověstů vzali písmo slovanské, bohoslužebné obřadní knihy i překlad písem svatých, a ponejvíce i křesťanské názvosloví a že na základě staroslovanského jazyka Cyrillo-Methodějského, jež oni (Rusové) „staromoravským“ nazývají, utvořen jest i jejich spisovný jazyk a že tedy Rusové přčetnými páskami se sv. Cyrilem a Methodem ve spojení stojí. Na nás — katolicích slovanských — toliko jest, abychom za ně se modlili, by vyváznouce z okovů rozkolnických zabočili do směru Svatoklimentského, jímž nás svatí apoštolé a patronové naši vedli k Římu.

Poněvadž Svatopluk svou říši moravskou ustavičně šířil a na vše strany rozprostraňoval, tak že na jihu jemu bezprostředně sousedili Bulhaři a na severu Polabští Slované až po německé město Magdeburg jemu poplatni a jeho rozkazu poslušni byli, tedy nelze pochybovati, že veliká duchovní péče a neúmorná horlivost sv. Methoda

i k těmto kmenům slovanským zření mě a a že aspoň od něho vyslaní žáci jim pochodeň víry křesťanské rozžehli a spolu bohoslužebný obřad slovanský mezi nimi zaštipili. A podivno, že až podnes u Srbův Lužických v jedné osadě vykonává se bohoslužebný obřad církve východní jakožto poslední zbylá stopa činnosti Svato-Methodějské.

Bolestíme a jest nám toho srdcem žel, že nám nemožno podati podrobné zprávy o apoštolské činnosti sv. Methoda a jeho žáků na východě církve slovanské v Nitránsku a na jihu v dolejší Panonii u Blatenského jezera, kde druhdy oba svatí bratři od knížete Kocela velmi laskavě přijati a ve svých bohulibých snahách vším možným úsilím podporováni byli. Toliko víme, že r. 884 dostoupil Svatopluk vrcholu moci své; nebo v roce tomto stala se úmluva mezi ním a mezi císařem Karlem Tlustým blíže nynější vesnice sv. Ondřeje v Rakousích, kteroužto úmluvou dán od císaře Svatoplukovi v léno veliký díl dolejší Panonie až k řece Drávě. Díl tento ač církevně už od r. 869 příslušel k moravskému arcibiskupství, stal se nyní krajem říše moravské, čímž svatému Methodu a jeho žákům s dostatek volnosti poskytnuto, aby víru křesťanskou v srdcích tamějšího lidu slovanského na hlubokých kořenech utvrditi a bohumilé dílo duchovní stavby své dovršiti a jemu dovršením tímto jako korunu vstaviti mohli.

Nyní skutečně dosahovala říše Svatoplukova v dolejší Panonii až k samému Srému a mohla se vším právem nazývati „Velkou Moravou,“ jak vlastně jen dolní Panonii Svatoplukovu až ku

Srěmu rozprostraněnou nazval byzantský císař a dějepisec Konstantin, kterýž (ve spise svém o správě říše císař. hl. 40) i nad to tvrdí, že říše Svatoplukova nejen dosahovala na jihu až k městu Srěmu (k nynějšímu městu Mitrovici ve východní Slavonii), nýbrž že i Srěm sám k říši Svatoplukově náležel. V letopisech Fuldských od Němcův sepsaných praví se k roku 901, že nejjižnějším dílem Moravy byly Korutany.

Podobně působil sv. Method a jeho žáci v Nitránsku na nynějším Slovensku, kde byla ovšem ohromná většina obcí slovanských vedle několika osad od Němců tam v 9. století založených ale později naprosto zmizelých. Než budiž toho Bohu žel, že i zde jest nám obmeziti se tím, co se doposud v podání lidu slovanského o době Cyrillo-Methodějské v krajině tamější zachovalo a což poněkud i historickými prameny se dotvrditi dá. Nitránsko s hlavním hradem svým Nitrou čili Nitravou bylo v 9. století knížetství, kteréž prostíralo se za Malými Karpáty až k Dunaji čili až ku pomezí panonskému s jedné, k Tatrámi čili ku pomezí Vislanův s druhé, pak k řece Ipoli, (kteráž u Ostřihoma do Dunaje vpadá) čili až k tehdejšímu pomezí bulharskému s třetí strany. Už v 9. století byla Nitra (nyní biskupské město s 10.000 obyvateli v půvabném a úrodném kraji) sídlem knížat slovanských a stala se kolébkou křesťanství pro Slováky. Biskupský chrám v Nitře (ovšem několikrát přestavený) považuje se za nejstarší křesťanský chrám v celém Uhersku. Byl podle německých latinsky psaných kronik od slovanského knížete Pribiny, otce Kocelova,

vystaven a od arcibiskupa Solnohradského Adalrama mezi r. 830—836 ke cti patrona bavorského Emmerama posvěcen. K severu za městem vypíná se vrch Zobor se zříceninami někdejšího kláštera benediktinského od krále Štěpána založeného. Na tomto vrchu (Zobor) byl, jak někteří píší, Velkomoravský král Svatopluk aneb jeho druhý syn Svatoboj pohřben. Ve slovenských národních písních jmenuje se Nitra netoliko sídlem krále Svatopluka, nýbrž i svatým městem Methodovým. A vskutku nachází se posud ještě na blízkou Nitry kaple z doby Cyrillo-Methodějské. Za času apoštolování sv. Methoda arcibiskupa bylo Nitránsko nerozdílnou částkou veliké říše Moravské a pokládáno s Moravou jmenovitě za Svatopluka a jeho synův za jeden stát. Jako Čechové v Opavsku podnes sami se jmenují Moravany, tak i Slováci v Nitránsku zemi svou nazývali Moravou a sebe samy Moravany, což i nyní naši Slováci moravští činí. Slováci Nitránští zůstali ve spojení s Moravou až do let 905—907, když veliká říše moravská zanikla. Tenkrátě knížectví Nitránské připadlo dílem říši české, dílem polské, dílem i říši uherské, až konečně dostalo se celé pod korunu uherskou.

Dr. Dudík ve svých dějinách Moravy odpovídá na otázku, jaké byly hranice arcidiecése Methodovy, takto (str. 178 a n. III. 3): „Vycházejíce z nepochybné pravdy, že sv. Methoděj jmenován jest od apoštolské stolice arcibiskupem veškeré říše Svatoplukovy, ovšem i bez všelikého obmezení nebo určení hranic, iopí-

rajíce se o bezpečné faktum (údaj), že roku 880 jeden díl této říše vykázán jest k církevní správě podbiskupímu Vichingovi, vyslovili jsme domnění, že biskupství Nitránské Vichingovi svěřené, soudíc dle smýšlení Vichingova jakož i dle vlastnosti jeho co miláčka Arnulfova, jemuž byly někdejší panonské krajiny Příbinovy a Kocelovy připadly — vztahovalo se asi právě na tyto krajiny.*) Ode-

*) My tyto krajiny ohromnou většinou od Slovanův obývané a jen násilně od Frankův porobené za jádro panonské diecése Methodovy považujeme; sám p. dr. Dudík ve svých dějinách moravských (str. 122. III. 1) uznává, že „až do r. 880 nazývá papež Jan VIII. našeho Methoděje „arcibiskupem panonským“ nebo také arcibiskupem diecése panonské“ a na str. 150 praví, že svatému Methoději, vysvobozenému ze žaláře r. 874 vidělo se býti za potřebnější působiti na Moravě, kde ještě křesťanství nebylo na tak hlubokých kořenech utvrzeno. jako v krajině Kocelově, v dolní Moravě čili v Panonii, kdež Method ovšem též arcibiskupem byl. Nebo v listině z r. 879 v červnu psané nazývá též papež sv. Methoda hned na začátku „nejdůstojnějším arcibiskupem církve panonské.“ a v současném listě ku Svatoplukovi dává mu název „váš t. j. moravský arcibiskup od našeho předchůdce Hadriana posvěcený a k vám (i na Moravu) poslaný; v listě r. 881 svatému Methodu ku potěšení poslaném nazývá jej arcibiskupem pro rošiřování víry, v listě z r. 880 Svatoplukovi svědčícím jmenuje sv. Methoda „naším spolubratrem a nejdůstojnějším arcibiskupem svaté církve moravské. Současně jmenuje se v téměř listě Viching podbiskupím Methodovým v Nitře na Slovensku; ale nikde se nepraví, že by se Vichingovi k diecési jeho přikazovala také dolejší Morava a čili Panonie a že sv. Method zřízením biskupství v

čteme-li je od objemu arcidiecése, tedy obsahovala tato nejprv vlastní Moravu, jejíž tehdejší hranice k severovýchodu činila Visla (v Těšínku) jakož i Tatry uherské, kteréžto končiny dle narážky legendy panonské náš svatý apoštol (Method) osobně snad také navštívil; východní hranici činila řeka Váh (v Uhřích), jižní hranici výše ústí jejího veliký Dunaj, dále řeka Morava asi až

Nitře přestal býti také arcibiskupem Panonie. Uvážíme-li, jak velikou měrou Viching se kochal v přízni Svatoplukově a kterak v nepřítomnosti jeho zneužívaje knížecí důvěry se opovážiti směl z Moravy, kde biskupem nebyl, po smrti Methodově pomocí franckých žoldnéřů vyhnati nejvýtečnější žáky jeho do Uher, nebude snad odvážno pronésti domněnku a tvrzení, že Viching tuším na Slovensku v Uhřích v Nitře jen málokdy se zdržoval, že ponejvíce prodléval na moravském dvoře knížete Svatopluka, jemuž diplomatické listiny k rozličným panovníkům, zvláště ku knížatům německým skládal a jemuž i latinskou mši sv. bezpochyby sloužil, čili že byl Svatoplukovi kancléřem, jakýmž později — po smrti Svatoplukově — učiněn králi německému Arnulfovi, svému nejhlavnějšímu ochránci. Byl-li Viching v Nitře, jakožto ve svém stálém sídle, kde mu skutečně činným býti slušelo, kterak mohl z knížecího sídla Svatoplukova, z Velehradu, do něhož mu nic nebylo, vypuditi od sv. Methoda navrženého nástupce jeho Horazda a ostatní výtečné žáky Methodovy? A proč jen do úmrtí Svatoplukova zůstal v říši Velkomoravské a po úmrtí tom neopověděl toho v Římě aniž přivolení papežova k tomu si vyžádal opustil říši velkomoravskou a tudíž i své biskupské domnělé sídlo v Nitře a odebral se k Arnulfovi, aby mu byl kancléřem říše německé? Byltě ovšem od Arnulfa v odměnu za velmi platné Německu porkázané služby

k ústí potoka Sajavy (v dolním Rakousku), odtud pak k západu tak zvaný les Mailberský až dolů k Dunaji proti Tulnu čili Dolině, blíže Kremže v Doln. Rakousku, odtud pak vystupovala hranice zase k severovýchodu po řece Chubi na horu až k výšinám za nynější Světlo (Zwettel v západních Dolních Rakousích, kamž tehda hranice Moravy sahala), kde stýkaly se tehdáž hranice Čech (t. j. župy Vítorázké), Bavor a Moravy.“

„Kromě vlastní Moravy příslušely k arcidiecési (Methodově) též celé Čechy,

jmenován biskupem Pasovským, aby bral důchody ze statků tohoto biskupství; ale soudem německých biskupů svržen byv s důstojnosti biskupské, přece zůstal kancléřem říše německé. Prodléval-li Viching v Nitře, jako ve stálém sídle svém, proč se o jeho biskupské činnosti tamější ani u Němcův ani u Slovanův nezachovaly pražádné zprávy, ježto o jeho zbrodnicích či zločinech spáchaných na sv. Methodu a jeho žácích se všechno do podrobnosti ví. — Kterak mohl Viching, přebývaje v Nitře, stálém sídle svém, věděti a schvalovati všechny výstředně vilné skutky Svatoplukovy a kochati se za to v přízni Svatoplukově? Písemně takového schvalování chytrák ten jistojistě neučinil, aby přísnému mravokárci Methodu nepodal sám zbraň ku svému svržení. Učinil to však jakožto dvorský biskup Svatoplukův maje ku své přísluze i mnoho německých kněží, s jejichžto pomocí se všelikterých činů na poškození díla Methodova odvážiti mohl, jak později doličíme. Hned následující ličba jednání Vichingova u dvoru Svatoplukova, když už biskupem Nitranským byl, jest tohoto názoru našeho nejzřejmějším dokladem; nebo takové věci, které se na konci ličby té o Vichingovi podle bezpečných historických pramenů vykládají, mohl jen sám osobně jako přítomný dvořán na dvoře Svatoplukově prováděti.

a sice ve větším objemu než nyní, pokud totiž na jihovýchodě sem náležela celá horská kotlina Vítorázská (nyní v Dol. Rakousích), pak jižní svah Šumavy až k černému Řeznu, podél kteréhož běžela hranice diecési Pasovské a Řezenské, na západě krajina Onosedelská (Wunsiedelská) ve vrchovišti Ohře, na severovýchodě Kladsko. Odkazující i Čechy k arcidiecési Moravské spoléháme v tom na (kriticky) nevyvráceném ději o pokřtění českého knížete Bořivoje svatým Methodějem, jakož i na jsoucnosti slovanské liturgie a slovanského písma v Čechách. Kdyby Čechy, jak pořád ještě s jedné strany (německé) se dovozuje, byly bývaly slušely k diecési Řezenské, nikdy nebylaby tu taková novota průchod vzítí mohla, kněží pak Methodějovi nikdy nebyliby směli v průvodu knížete (Bořivoje), který co konvrš (nově obrácený křesťan) zajisté měl jich potřebu, vůbec se zdržovati, poněvadž nebyli v cizí diecési oprávnění. Že ale v skutku byli v Čechách, vyučující tam i na samém dvoře knížecím, slovanskému písmu a liturgii a šířice je v zemi, o tom svědčí zejména vychování svatého Václava, kterýž od kněze uveden jest s podobným prospěchem ve smysl kněh slovanských, jakož latinských a řeckých.“

„Čechy a Morava ve vytknutých právě hranicích skládaly jsou tedy vlastní diecési Methodějovu. Co odtud leželo na sever a severovýchod, jsouc panství Svatoplukovu poddáno nebo jemu toliko poplatno, patřilo k missionářskému obvodu Methodějovu, jenž, jako vůbec mezi národy pohanskými, byl neobmezený, nemajíc tñdíž určitých hranic.“

Poněvadž pak s vyjmutím arcibiskupství Hamburského, kteréž obsahovalo veškerou zemi Sasův, nebylo té doby v Slovanech polabských, odrských a poviselských nižádného biskupství, mohlať se ovšem diecése Methodějova na okresy později založených biskupství Krakovského i Vratislavského (ve Slezsku) podobně vztahovati, jako na obvody tak zvaných srbských biskupství t. j. Plísenského (Altenburského), Havelberského a Braniborského (kde všude za času sv. Methoda sídlili Slované), kteréž podobně co později biskupství Mezibořské, Žičské, Mišenské a Poznaňské arcibiskupství Děvínskému (Magdeburskému), roku 968 zřízenému, podčiněny jsou.“ — Tím vlastně řečeno, že všechny tyto kraje na severu a mimo ně všechny kraje na východě a jihu od Slovanův obývané náležely k veliké slovanské metropoli sv. Methoda, jižto od svaté stolice římské uloženo, ponenáhlu veškery kmeny slovanské obrátiti ku Kristu a přitáhnouti je ku středu veškerého křesťanstva, k apoštolské stolici v Římě, kteráž právě k tomuto účelu metropoli slovanskou neobyčejnou výsadou bohoslužby slovanské byla opatřila, aby tímto navnazujícím prostředkem přijetí božské nauky Kristovy u národů slovanských urychlila a jejich přilnutí ku středu veškerého křesťanstva, odkudž jim tato výsada mimořádná dána, tím vroucenější učinila.

12. Osočování sv. Methoda v Římě a vítězství jeho nad protivníky. Metropole slovanská a povolená jí slovanská bohoslužba či liturgie.

Pravili jsme už dříve, že Jan VIII. l. 873 trestem církevním stíhal biskupy německé, kteří sv. Methoda bez práva půltřetího roku u vězení drželi, že je totiž právě na tuto lhůtu s úřadu odsadil ba i kletbou jim vyhrožoval, nepropustí-li sv. Methoda z vězení a budou-li mu překážeti v konání velepastýřského úřadu v říši Svatoplukově. Kdo zná houževnatou povahu kmene německého, jenž se žádnou hrozbou nedává tak lehce zastrašiti a stůj co stůj svou věc, svou při na vrch dovésti usiluje, snadno se dovtipí, že i tito protivníci nelenili všecky páky v Římě na to nasaditi, aby jednak aspoň poněkud ospravedlnili se ze zločinův na sv. Methodu spáchaných, jednak aby stížnými spisy na něho u sv. stolice podanými uvedli jej v podezření, jakoby pod rouškou slovanské bohoslužby šířil nebezpečné bludy a obviňováním tím aby všelikou činnost jeho v krajích slovanských na vždy nemožnou učinili.

Tím se dá vysvětliti, proč brzy na to rázný ochránce a mohutná záštita sv. Methoda Jan VIII. podal jemu legátem svým, Pavlem biskupem Jakynským list, v němž se mu slavení mše sv. v jazyku slovanském zakazovalo a proč na opětne podobné stížnosti duchovenstva franckého v pannonské části Karlomanově tentýž zákaz od Jana VIII. r. 879 opětován a sv. Method do Říma k soudu

povolán byl. Sáhliť nepřátelé jeho k nejostřejší a nejvydatnější zbrani, ku polezírání jeho pravověrnosti, metajíce naň škvru, že pod rouškou liturgie slovanské rozšiřuje veliké bludy. Toto obviňování nabývalo tím více do sebe pravdě podobnosti, protože sv. Method byl na Moravu přišel z východu řeckého, kde v tentýž čas na těle církve řecké vyvrhl se vřed velmi nebezpečný, plazivý a rakovitý, vřed rozkolu Fotiova, který už už veškeru církev řeckou prohlodávati a ode středu veškeré církve Boží, od stolice sv. Petra odtrhovati počal.

Papežové stojíce jako popřední strážcové pravdy Kristovy na vznešené a světové hlídce svatého Sionu i vedeni jsouce jasným povědomím, že jim jako nejvyšším strážcům a kormidelníkům lodičky Petrovy především náleží úzkostlivě bdíti nad zachováním drahocenného pokladu ce-listvé a neporušené nauky spásy a ni nejmenší od ní úchytky netrpěti, také hned od počátku církve a po všechny věky pozdvihovali výstražného hlasu svého a rázně zakročovali, kdekoliv koukol převrácených nauk klíčiti se počal a ornici Páně zaneřádití hrozil. Jediný papež Honorius I. (625—638) při vzniku bludu, že v Kristu nebylo žádného lidského chtění (ačkoli se sám také synem člo věka nazývá), nepočínal si dosti ostražitě naproti vychytralému patriarchovi Cařihradskému Sergiovi ve dvou soukromých jemu poslaných listech, v nichž velmi neurčitě o věci sporné (jemu nedosti ještě známé) se vyjádřil, a byl napotom, když l. 680 na němu Cařihradském spor ve smyslu katolickém rozhodnut, i

mezi bludaře vřaděn, ne tak pro blud, jako více pro svou neostražitost, že totiž věc spornou hned rázně nevyšetřil a jiskry neudusil, dokud z ní veliký požár nevyšlehl. To bylo výstrahou všem následným papežům a tudíž i ostražitému Janovi VIII., aby nedal plížití se a bujetí koukoli jakéhokoli bludu, ale aby hned rázně zakročil, kdekoli a jakoukoli kuklou, byť i kuklou slovanského obřadu blud ten se pokrýval. Vědělť dobře, co Fotius na východě ztropil, kterak církve západní ze mnohých bludů, zvláště v nauce o Duchu sv. a o postu církevním obviňoval a kterak i papeži na roveň se postavil chtěje býti papežem veškerého křesťanského východu. Ký div, jestliže Jan VIII. doslýchaje naléhavých stížností od německobavorských biskupův a německého duchovenstva v panonském krajišti Karlomanově, že sv. Method pod pláštěm slovanské liturgie velmi nebezpečné bludy rozšiřuje, liturgii tu sv. Methodu zapovídal, ale při tom si věhlasně počínaje Pavlovi, legátovi svému, jak se obyčejně stávalo, nejobširnější návod (instrukci) a plnomocenství dal, jakby se totiž po vyšetření sporné věci ku sv. Methodu chovati měl.

Poněvadž však apoštol náš i po tomto zákazu liturgii slovanskou r. 874 bez přetržky dále vykonával, jest při známém výroku jeho: „tato země náleží sv. Petru“ a při ochotné poslušnosti, s kterouž milerád do Říma na každý odtud daný pokyn se odebíral, za nepochybnou pravdu míti, že legát papežský máje nejširší plnomocenství a přesvědčiv se o pravověrnosti Methodějově jemu ve jmenu papeže užívání liturgie slovanské zase povolil.

Nasvědčujíf tomu obzvláště dva listy téhož papeže, kteréž právě po dotčené záповědi liturgie slovanské r. 873 v dobu od r. 874—879 vpadají a v krátkých výtazích Erbenových (I. 16) se uvádějí. Jeden list, asi okolo 875 svědčí Karlomanovi, synu krále Ludvíka německého, jenž po smrti Kocelově se uvázal v držení jeho knížetství. Jemu Jan VIII. papež v listě tom praví: „Poněvadž nám panonské biskupství (totiž Srěmské) zase navráćeno a od nás (pro Methoda) obnoveno bylo, tedy měj bratr náš Method, jenž tam od stolice apoštolské za biskupa ustanoven jest, plnou volnosť, podle starého zvyku vše vykonávati, co biskupovi přísluší.“ Co pak se týče druhé listiny, která se v tentýž rok klade a Mutimírovi, knížeti Srbskému u poslána jest, jehož země druhdy ku staré Srěmské arcidieceši, nyní pro sv. Methoda obnovené, náležela, praví se: „Jan VIII. papež napomíná Mutimíra, vévodu Slavonie, aby opět k diecési panonské vrátiti se hleděl a podřídil se pastýřské péči biskupa tam ustanoveného Methoda.“

Jestliže takto Jan VIII. Karlomanovi káže, aby svatému Methodu v úřadování biskupském žádných nekladl překážek, nazýváje jej (Methoda) laskavě „bratrem svým“ a jestliže i Mutimíra, knížete Slavonie napomíná, aby se s lidem svým postavil pod velepastýřskou péči našeho věrověsta Methoda: tedy na bíledni jest, že tehďáž papež o pravověrnosti sv. apoštola našeho pranic nepochyboval a že tento s vědomím a souhlasem papežovým podle svého posavádního obyčeje slovansky nejen kázal, nýbrž i slo-

vanskou liturgii či bohoslužbu bez přetržení vykonával.

Právě toto dalejší a nepřetržité slavení liturgie slovanské bylo protivníkům Methodovým námětem a mocným podpalem k novému naň útoku a k házení naň jedovatých šípův osočování u sv. stolice. Sběhly se zatím od r. 873—879 události, kteréž tomuto osočování tvářnost pravdy propůjčovaly: byltě totiž řádný patriarcha Ignác v Cařihradě umřel a úskočný Fotius uměl se u císaře Basilia tak zalichotiti a v přízni jeho utvrditi, že si skrze něho i u papeže Jana VIII. jakéhosi podmínečného potvrzení zjednal. Bylt' papež tehdá mocí Saracenskou (muhamedánskou), jižto ročně i 25.000 hřiven stříbra platiti přinucen byl, náramně sevřen a hledaje pomoci v Cařihradě svolil i ku prosbě císařově o potvrzení Fotia na stolicí patriarchální, ovšem pod výminkou, aby tento zadost učinil za všechna bezpráví na stolicí římské spáchaná a všechny bludy na synodě cařihradské roku 867 pronešené odvolal, což schytralý Fotius s velmi úskočnou přetvárkou učinil. Cítě se však dosti zakotveným a kochaným v přízni císařově, shodil škrabošku a svolav synodu do Cařihradu l. 879 hleděl zrádně a jako na překot odčinití vše, co před desíti lety (869) na všeobecném sněmu Cařihradském proti němu usnešeno a za touto příčinou viděl se Jan VIII. nucena, jej opět dáti v klatbu. Mimo to známo, kterak touž dobou Řekové řádili mezi Bulhary, aby je zápolími lstných úkladův i násilím od stolice římské odtrhli a v chytře naláčenou síť svého rozkolu zahrnuli.

Tyto právě sběhlé události břitkým ostřím

svým proti svaté stolici namířené byly bavorským biskupům a duchovenstvu v panonském krajišti Karlomanově veleвітanou zbraní, aby moravského a spolu panonského arcibiskupa opět v Římě obžalovali, že hoví bludům Fotiovým a zastíraje bludy ty pokryvkou liturgie slovanské strojí na západě, co už Řekové mezi Bulhary a mezi řeckými souvěrci svými byli provedli — rozkol a odtrženství. Ký div, že ostrážitý Jan VIII., tehdáž v celém křesťanském světě za vladaře nejvěhlasnějšího jmíný, k opětovným žalobám osočovatelův a soupeřův Methodových přichyloval sluchu. Ký div, že poznovu psal našemu slavnému prvoučiteli, co o něm slyší, že totiž mezi lidem slovanským rozšiřuje bludy a sice jak kázáním tak pod rouškou slovanské liturgie a že mu tudíž užívání slovanského jazyka beztoho ještě nevybroušeného, surového či barbarského zapovídá. Jakožto opatrný vládce však nechtěje se nikterak přenáhliti, vyzývá sv. Methoda, aby se bez průťahu odebral do Říma a z těžkých naň pronešených nářků a obžalob se vyvedl. Tím odůvodňuje papež svůj dřívější zákaz užívati liturgie slovanské.

Svatý Method uznáváje Řím za hlavu a střed veškerého křesťanstva a sám toho na sobě nejednou zkusiv, že v Římě pravda a právo nejbezpečnější dochází zášřity, bez prodlení se odebral ku stolici sv. Petra a šel tam s tím většř ochotností a radostivostí, protože Svatopluk opět se s Němci smřřiv a přátelsky k nim se chovaje svatému Methodu proti zlovřli jeho sokův sousedních potřebné rázné ochrany neposkytoval a více k latinské nežli ku slovanské liturgii se klonil, jakž toho

i sám list papeže Jana VIII. ku Svatoplukovi z r. 880 zřejmě dosvědčuje, kterýžto list ač slavně na novo potvrzuje obřad slovanský, přece také dokládá: „Je-li tobě (Svatoplukovi) a tvým dvořenínům latinská mše sv. milejší, tedy poroučíme, aby se pro tebe slavná mše svatá latinsky sloužila.“

Že papež, an v témž roce a v témž listě svatého Methoda ustanovuje vyšším arcibiskupem či metropolitou dalekoširoké metropole slovanské, že současně jemu za latinského biskupa přidává Vichinga, rodáka německého, toho kázala potřeba pro německé obce v bývalé krajině Kocelově a Přivinově, kteréž doposud latinskou liturgií se řídili a jimž tato vzítí se nemohla. Ale ve prospěch slovanské metropole učinil papež to veledůležité zřízení, že Vichinga, jež na biskupství Nitránské posvětil, podřídil za podbiskupího svatému Methodu a jemu (Vichingovi) přísný dal příkaz, aby svého metropolity ve všem poslušen byl.

Že právě zrádný Viching jemu dán za podbiskupího, stalo se po výslovném přání Svatopluka, kterýž byl kmotrem synovi Arnulfa, vévody Korutanského, potomního krále a císaře německého, mocného ochránce Vichinga, jenž jsa jeho miláčkem a tajným zradou nástrojem, Svatoplukovi co nejsnažněji byl doporučen a skládaje mu bez pochyby latinské diplomatické listiny k mocnářům i slouže mu latinskou mší a schvaluje mu i rozpásanost v manželství skutečně v jeho přízni se kochal. Němec tento od krále Arnulfa po smrti Svatoplukově, totiž r. 894 na kancléře

říše německé, později i na biskupa Pasovského od Arnulfa povýšený ale od samých německých biskupů s arcibiskupstvím Solnohradským v čele jako nehodný této důstojnosti s úřadu biskupského léta 899 složený, hrá v dějinách blahočinnosti sv. Methoda nad míru hamiznou a ohavnou úlohu, vplítaje a vtlačuje slovanskému apoštolu ustavičně trnovou korunu na hlavu a vmetaje ho v ohnivou pec přetrpkých svízelův, v nížby tříben byl jako zlato v ohni, aby tím slavnější si vydobyl koruny spravedlnosti. Veškera činnost Vichingova jest nepřetržitým pásmem samých pletich a piklů proti metropoli velkomoravské na Velehradě.

Že papež Jan VIII. Vichinga nerad na Methodova podbiskupího vysvětil, vysvítá patrně z listu téhož papeže z r. 880 ku Svatoplukovi, kde mu praví: „Kněze Vichinga vysvětili jsme sice vedle tvé žádosti na biskupa Nitránského, chceme však tomu, aby svému metropolitovi byl dokonale poddán.“ Znaje pleticháře Vichinga, vyhrožuje týž papež v tomto listě klatbou a vypovězením vsechněm, kdožby různice aneb odštěpení strojili. Nebo dí: „Nařizujeme také, aby kněží, jahnové a duchovní všelikého svěcení, budtež Slované nebo z kteréhokoli národa, kteří bydlejí uvnitř hranic země tvé, tomuto našemu jmenovanému bratru, arcibiskupu vašemu, byli poddáni a jeho u všech věcech poslušni, takže nižádným způsobem nesluší jim něco bez jeho vědomí činiti. Kdyby však z purní a neposlušní lidé se odvážili, strojiti nepořádky a rozkol, nepolepšíce se po tom neb onom napomenutí: přikazujeme, aby z moci naší jakožto lidé,

rozsívající zlé sítě, vypuzení byli z chrámův a hranic vašich a to dle obsahu a míry, které jsme jemu byli vydali a kteréž vám svědčí (t. j. dle předpisů daných Methodovi k zachování pořádku).“ Z toho průvodno, že papeži více záleželo na samostatnosti a všestranné neodvislosti říše velkomoravské nežli samému Svatoplukovi, kterýž velmi neostražitě přijal odporučenice chytráka Arnulfa dobře vědoucího, že Viching bude u Svatopluka všemi silami a žilami podporovati snahy jeho nesoucí se k záhubě slovanské metropole i říše slovanské. Velmi případně praví Dr. Dudík ve svých dějinách moravských (I. 161): „Aby získáno bylo mocné kníže moravské (Svatopluk) prospěchu německému — vyvolen jest Viching za prostředníka (mezi Arnulfem a bavorskými Němci s králem Ludvíkem), jemuž dal se Svatopluk tím snáze opanovati, čím sobě více zakládal na nezávislosti Moravy od Bavorův, tedy od Franků vůbec, nechtěje však přitom přetrhnouti přátelství s Arnulfem (Němcem mnohem chytřejším, čímž vlastně z malé kalužiny zabředl v bahno). Bohdejž by byl Svatopluk raději snažil se, velikolepou v skutku ideji čili myšlenku papežů římských obsáhnouti a sobě oblíbiti, že totiž církevní a tím samým i politická samostatnost Moravy — nebo tato prýštila se nezbytně z oné — nižádným jiným způsobem nemůže býti utvrzena, leč tím, že dopuštěním obřadného jazyka slovanského postaví se mocná hráz mezi církví moravskou a německou.“ Jinak měl už prve týž papež Jan, jak dříve podotknuto, o velkomoravskou říši tu velikou a neocenitelnou zásluhu, že

působením jeho po dlouhém velmi krvavém válčení r. 874 zjednan ve Forchheimě mír mezi králem německým Ludvíkem a Svatoplukem, ve kterémž míru od Němcův uznána politická nezávislost říše velkomoravské na říši německé. Z toho zajisté s dostatek zřejmo, že papež Jan VIII. nic v tom svou snažností sjíti nedal, aby Moravě obojí samostatnost, politickou i církevní zabezpečil.

Co do obviňování sv. Methoda z bludu, bylo mu snadno na soudě Jana VIII. v Římě l. 880 se ospravedlniti, zejména co se týče přídavku v mešním „Credo“, kde se o Duchu sv. praví, že nejen z Otce, nýbrž „i ze Syna“ (Filioque) vychází. Tehdáž zpívali papežové sami při mši sv. Credo bez tohoto přídavku podle nezměněného věrovyznání nicejsko-cařihradského, ježto na západě za příkladem synody Tolédské r. 589 a vedle snešení krajinské synody Furlandské r. 791 a Frankobrodské r. 794. v souhlasu a schválení stolice apoštolské skoro v celé církvi západní přímětek „i ze Syna“ (Filioque) v Credo přijat a zpíván byl. Věřilť pevně sv. Method jako římský papež, že přídavek ten jest dle přesné věrouky úplna oprávněn a jsa filosoficky dokonale vzdělán, chápal jasně, že bez věření v jeden pochod Ducha sv. z Otce a zároveň ze Syna nestál by Duch sv. v žádném vnitřním poměru či vztahu ku Synu a nevědělo by se, proč Duch sv. v tajemství nejsv. Trojice nestojí na druhém místě (podle slov: jenž z Otce pochází) nýbrž na třetím (podle slov: ve jméno Otce i Syna i Ducha sv.) a nedalyby se přemnohé výroky Páně i apoštolův nikterak vyložiti (na př.: „on — Duch sv. — oslaví mě,

protože z mého vezme“ aneb výrok sv. Pavla : „Poněvadž jste synové Boží, poslal Bůh Duch a Syna svého v srdce vaše, volajícího: abba, Otče a t. d.).

Ale sv. Method také otevřeně a bez obalu před synodou římskou v přítomnosti papežově přiznal, že Credo bez přídavku „i ze Syna“ zpívá a zpívati dává, ana tak činí sama církev římská, hlava a matka všech církví, kteráž, ač jako on v přímětek tento věří a jej vyznává, přece doposud sama jej v Credo nepřijala, on že tedy se řídí příkladem jejím, an slůvka toho vynechává, netupě anobř schvaluje zvyk ten u církevních obcí na západě, které přídavek ten svému věrovyznání připojily. Takové osvědčení stačilo a Jan VIII. nerozpakoval se pronést i a napsati Svatoplukovi slova : „My shledali Methoda ve všelikém učení církevním býti pravověrným.“

Co pak do liturgie v jazyku slovanském jako prý barbarským bylo svatému Methodu snadno i tento kámen odvaliti, an poukázal, že už bratr jeho Cyrill položil základy k literatuře slovanské, ve kteréž on s učeníky svými horlivě pokračuje, dále že papež Hadrian II. přijav od Cyrilla knihy slovanské posvětil je a položil v kostele sv. Marie na oltář a že svatá stolice ve prospěch dobré věci schválila též liturgii arménskou, syrskou, koptickou atd. a že právě za příčinou slovanské liturgie pouští víra křesťanská mezi Slovany utěšilá a hluboké kořeny, rychle se šíříc beze všeho odporu a v srdcích se pevně zakotvujíc. Protož užívání jazyka slovanského bylo l. 880 Janem VIII. slavně poznovu potvr-

zeno a Svatoplukovi napsáno: „Neodporuje to ani zdravé víře ani nauce (zdravé), buď mše svaté v tomtéž slovanském jazyku zpívati aneb svaté evandélium neb čtení svatá z nového a starého zákona správně přetlumočená a vyložená čísti anebo veškeré jiné povinné částky hodinek svatých zpívati: nebo Ten, kterýž stvořil tři hlavní jazyky, hebrejský totiž, řecký a latinský, stvořil i jiné jazyky ku chvále a oslavě své.“ Tomuto schválení připojena toliko dřívější výhrada, aby evandélium Páně nejprv latinsky a pak slovansky odzpěvováno bylo právě jak to činila i řecká církev před rozkolem v Cařihradě, zpívajíc evandélium nejprv latinsky a pak teprv řecky, což i latinská církev v Římě vzájemně odplácela tím, že též evandélium nejprv řecky a pak teprv latinsky zpívala. Pro církev slovanskou ponechán tedy způsob řecký v Cařihradě před rozkolem obvyklý. toliko s tím rozdílem, že místo řeckého evandélium zpíval se na druhém místě toliko překlad slovanský.

Tímto opětným schválením a potvrzením liturgie slovanské od nejvyšší stolice apoštolské dobyl sobě Jan VIII. koruny nesmrtelných zásluh o slovanské kmeny a dovil si stkvělý věnec zásluh těch současně ještě jiným projevem otcovské péče své o metropoli slovanskou: běžel o to, ustanoviti ještě vedle Vichinga druhého podbiskupího, kterýžby upřímně podporoval snahy sv. Methoda. Papež, aby nemohl býti nucen, vysvěcovali na biskupství osoby, arcibiskupovi nemilé, prohlásil se v listě ku Svatoplukovi zjevně řka:

„Také jest naše vůle, abys stejným řádem vedle opatření a souhlasu arcibiskupa ještě jednoho spůsobilého klerika nebo jahena v příhodné chvíli nám poslal, kterýž hoden jest přijati od stolice apoštolské svěcení biskupské, aby příště metropolita váš pod přísluhou těchto dvou od nás posvěcených biskupův i na jiných místech, kdež ukáže se potřeba zřízení nových stolic (biskupských), (muže spůsobilé) bez překážky dosaditi mohl dle apoštolských předpisů.“ Tímto činem hodlal papež předejiti v čas případné pletichy Vichingovy a odvarovati škodlivé následky povolnosti své ku Svatoplukovi strany Vichinga. Nezračí-li se i v tom upřímná snaha papežova, podporovati svaté úmysly Methodovy?

Že bystrozraký papež se nemýlil a jedovatého hada zloby v srdci Vichingově ukrytého dobře pozoroval, potvrdilo se hned po návratu sv. Methoda a Vichinga do říše Svatoplukovy. Nebo tento (Viching) sotva se stal biskupem, už se jal všemožně o to ukládati, jakby svému arcibiskupovi v činnosti překážel a dni života jemu co nejvíce ztrpčoval. Při tom spolu rozdmýchoval ustavičně v Německu jiskru nespokojenosti, aby vznítila se v hrozný plamen a požár, v němž by církev slovanská neúchranně vzala za své. I věděl dobře, že má v Němcích i na Moravě mocnou za sebou stranu, an Solnohradský arcibiskup a biskup Pasovský jej podporovali, Arnulf kde mohl podněcoval a Svatopluk se žádných nechápal prostředkův, aby úklady jeho zmařil, a přece (jak dobře praví dr. Dudík v Děj. Mor. I. 162 a 163) „záležela prospěšná činnost nového arcibiskupa

takořka jediné na dobré vůli, kterouž domácí kníže věci jeho vstříc bude přináseti.“

Klíč k vysvětlení tohoto jednání Svatoplukova podává nám legenda bulharská, v nížto se naráží na nepořádné poměry manželské u Svatopluka, v kteréžto věci Viching byl velmi povolným, všelikou rozpásanost jemu schvaluje, ježto přísný mravokárce Method jemu do duše hřímal prorocká slova: „Není ti to dovoleno!“ Protož dí legenda dotčená: „Tenkrátě i Svatopluka, knížete Moravy po Rostislavovi, člověka surového a dobra neznalého, obešli protivníci (Methodovi) klamem a zcela na svou víru přivedli. A kterak medle neměl on (Svatopluk), otrokem jsa rozkoší zženštilých a váleje se v bahně hnusných činů, raději myslí svou přilnouti k těm, kteří mu dokořán otevírali dvěře k vášním nežli k Methodovi, jenž na pranyř stavil duchamornou hořkost veškeré rozkoše? . . . Svatopluk od těchto, kteří mu ve všem po vůli byli, sveden byv, řečí Methodových pramálo si všímal, ano naopak jako k nepříteli k němu se choval; nebo k ošklivosti jest hříšníku nábožnost.“

V takovýchto okolnostech mohl se Viching nových jedovatých piklů proti sv. Methodu směle odvážiti. Pranic si nevšímaje nařízení papežova, aby ve všem byl poslušen svého arcibiskupa, odůvodňoval chování své tím, že se odvolával u Svatopluka na tajné soukromé papežovy rozkazy, anobrž i listem padělaným dotvrzoval, že Jan VIII. sám jej k odporu proti Methodovi přísahou zavázal. Byly to ovšem samé nestoudné lži a hanebné praktiky starého arcimistra v rejdech a

šmejdech, jehož lučiště veždy napjato bylo, aby vrazilo šíp do srdce protivného mu náčelníka slovanské církve. A proč se neměl Viching, kůjce a strůjce všech pletich na dvoře Svatoplukově, takových praktik opovážiti, ana doba mu sloužila a jeho praktikám nad míru přála? Nezbyvalo sv. arcibiskupu našemu, leč u papeže v Římě učiniti poptávku, zdaliž Svatopluk, jenž v církevních věcech si velmi nedbale vedl a o pravověrnosti Methodově pochybovati se zdál, neobdržel z Říma ještě jiné listy a zdali Vichingovi v příčině liturgie slovanské dány byly nějaké soukromé návody, jejichžto obsah jeho — Methoda — zůstal tajným? Na tuto poptávku, jakož i k jiným jeho stížnostem prohlédaje poslal Jan VIII. svatému Methodu odpověď dne 23. března 881., v níž se ho papež se vším důrazem proti zpuřnému podbiskupímu ujímá a spolu své potěšení z blahodějně činnosti Methodovy projevuje řka: „Spůsob tvé pastýřské bedlivosti, s kterouž o to pečuješ, získati duše věřících Bohu, Pánu našemu, schvalujeme cele a těšíme se tomu úplně v Pánu. Naopak bolestíme velmi nad tvou zprávou o tom, co se Tobě bylo přihodilo. Vždyť my jsme právě o této stránce (o tvé pravověrnosti) slavnému knížeti Svatoplukovi byli svědectví vydali v listu, kterýž že jemu byl doručen sám ztvrzuješ, a jiného listu k němu neposlali jsme, aniž onomu biskupu (Vichingovi) veřejně neb tajně kdy nařídili, aby jinak jednal, tím méně však požádali jsme přísahy od téhož biskupa, nepromluvivše s ním ani slůvka o této záležitosti.“

Dále pak těší papež sv. Methoda říka, aby všeliké rozpaky mimo sebe pustil a setrvaje při vštěpování věřícím pravé víry, nekormoutil se příliš nad tím, co byl přetrpěl, anobrž že ve smýslu křesťanském jest mu se z toho radovati, že nevinně pro pravdu trpí. I dokládá Jan VIII.: „Až pod ochranou Boží opět do Říma zavítáš, zasedneme k soudu nade všemi přestupky, jichž onen biskup (Viching) na úhonu úřadu tvého se byl dopustil a vyslechnuvše s pomocí Boží vás oba přivedeme tuto při k žádoucímu konci i neopomineme, zarputilou zpuřnost jeho (Vichingovu) náležitě pokárati.“

Ale přese všechna tato osvědčení svaté stolice římské nepřestal Viching svého podvratného díla, svých podkopův proti blahodějnému dílu sv. Methoda, jak toho dosvědčuje panonská legenda: „Život sv. Methoda“ (str. 49 a 50). Řídil se příslovím: Dokud železo žhavé, kuj. Kdo za stolem jídlo zmešká, Bohu ho není žel. Byliť i velmoži slovanští, které sv. Method za příčinou rozpásanosti ve sňatech manželských přinucen byl pokárati a kteří nelíbě to nesouce ku straně protivníků jeho se přidrželi. Proto dí se v legendě dotčené: „Jakýsi člověk velmi bohatý a rádce (knížecí) oženil se s příbuznou svojí, to jest se švakrovou, a (Method) mnoho domlouvav, učiv i napomínav, nemohl jich rozvésti. Neboť jiní (franctí kněží ku přísluze Vichingově náležející), za Boží sluhy se vydávající, tajně sváděli je, pochlebující jim za příčinou jmění, aby konečně odloučili je od církve (slovanské).“

Právě z takovýchto velmožů slovanských,

jimž přísný mravokárce Method byl nevhod, jakož i z několika dvořeníků Svatoplukových, kteří latinskému kněžstvu Vichingovu nakládali čili naddržovali, uměl Viching zříditi sobě stranu protimethodějskou, kteráž na základě toho, že svatý Method při mešním Credo přímětek: „a i ze Syna“ opomíjel, jeho pravověrnost u svaté stolice opět a opět v podezření uváděla a všemi pakami o vyvrácení církve slovanské se zasazovala. A poněvadž skutečně ke dvoru Svatoplukovu došel zapečetěný list papežský, domnívali se straníci ti, že už skutečně dovalili kámen svých stížností u sv. Stolice na takovou výši, s kteréby spadna na hlavu Methodovu jej rozdrtil a jeho celému dílu učinil rychlý konec. I pustili o tomto listě hlas a jásali říkouce: „Nám papež moc dal, toho však (Methoda) velí pryč vyhnati i učení jeho.“ Sebravše pak (jak dále se praví) všechny lidi moravské veleli (bezpochyby úředníkem Svatoplukovým) přechísti před nimi list, aby poslechli o vyhnání jeho (Methoda). Lidé, jakož jest obyčej lidský, všickni truchlili a rmoutili se, zbavení pastýře takového i učitele, kromě slabých, jimiž klam hýbal jako vítr listím. Pročetše však list Apoštolského (papeže), našli v opak toho napsáno: „Bratr náš, Method svatý, pravověren jest a dílo apoštolské koná, a v rukou jeho jsou od Boha i od apoštolské stolice všechny slovanské země, aby, koho proklné, byl proklet, koho však posvěti, ten aby svatým byl.“ — I zahanbeni jsouce protivníci Methodovi rozešli se jako mhlá se studem. A tak i tento pokus Vichinguv o zničení slovanské církve důraznou ochranou Jana VIII. splynul na prázdno.

Než bohužel brzy po tomto zmařeném pokusu sběhly se v Italii a v Římě přesmrtné a úžasné události: papež sevřen jest od Saracenův (Muhamedánův), Italie rozervána různicemi a v Římě samém pikle strojeny proti papeži, jejichž konečným smrtonosným ovocem bylo zavraždění hlavy církve Jana VIII. dne 15. pros. 882. Jediná útěcha zbyla svatému Methodu, že totiž Svatopluk novou rozpolohou politickou donucen byl zase jej, arcibiskupa slovanského, podporovati, kterýž odtud až do úmrtí svého dne 6. dubna klidně a bez překážky pro slávu Boží a pro blaho i spásu svěřenců svých působiti mohl.

13. Poslední činy sv. Methoda, jeho úmrtí a pohřbení na Velehradě dne 6. dubna 885.

Pravili jsme už svrchu (hl. 12.), že papež Jan VIII. dne 23. března 881. poslal svatému Methodu list, v němž mu svou důvěru osvědčoval a jej tím bezpečil, že neposlal ani Svatoplukovi ani Vichingovi listu Methodovi nepřátelského a jeho činnost podřívajícího a že takové tvrzení Vichingovo jest ničemnický klam a podvod. Tím snáto z obličeje Vichingova pokrytecké zastření a odhalena pravá ohyzdná tvářnost zrádce. Ukázalo se, že Viching sice rouno ovčí nosí, ale vlčí srdce má. Není proč bychom pochybovali, že sv. Method tento papežský list i Svatoplukovi i Vichingovi ukázal a poněvadž nestyda a drzostník ten listem papežským zahanben jsa od nyníčka

sobě opatrněji počínal, byl Svatopluk listem dotčeným na pikle a pletichy Vichingovy aspoň upozorněn a v důvěře k němu nemálo rozviklán. Nejdůrazněji ovšem musil v mysl jeho působiti list papežský, o němž právě mluveno a kterýmž klatba církevní padá a přikvácí na všechny protivníky „apoštola všech slovanských zemí.“

K tomu přidružily se také jiné svatému působení Methodovu příznivé okolnosti. Arnulf, hlavní to podpora a záštita Vichingova, byl se s císařem i Svatoplukem zneprátelil. Několikrát od vítězného Svatopluka důkladně poražen pozbyl dolejší Panonie, bývalého krajiště Kocelova, ježto byl ve jmenu Karlomanově po smrti Kocelově ponejvíce spravoval. Brzo na to následující úmluvou mezi císařem Karlem Tlustým a Svatoplukem v rakouské vsi — sv. Ondřeji — nabyl a připojil Svatopluk ku své říši Panonii dolejší u Blatenského jezera a stál nyní v čele úhlavních nepřátel Arnulfových. Tím zlomen nebezpečný vliv Vichingův na Svatopluka aspoň až do úmrtí sv. Methoda, takže v tento čas zlopověstný onen piklostrůjce neodvážil se podniknouti proti světců našemu žádného úkladného a jemu odporného činu. Takto sv. Method zbaven jsa všeho zjevného nepřátelství a pronásledování mohl aspoň poslední tři léta svého žití obrátiti na dovršení svého apoštolského díla a jemu jako korunu v čelo vstaviti dokončením překladu písma svatého a dohotovením jiných posvátných knih.

Podotkli jsme už dříve, že sv. Cyrill a Method jsou pro nás Slovary jako mohutným ohniskem, z něhož nám první zářící paprsky osvěty kře-

stánské a první svaté zápaly k milování spanilých křesťanských ctností vzešly a sice nejen jejich živým hlásaným slovem, nýbrž i písemnými památkami, jimiž položili první základní kameny k nádherné budově slovanské literatury čili písemnictví slovanského. Svatý Cyrill už asi na konci l. 861 a na začátku l. 862 ustrojív abecedu slovanskou v Cařihradě přeložil ihned na slovanský jazyk čtení sv. evangelia a bezpochyby přetlumočil i ty nejpotřebnější částky knih bohoslužebných. Půl páta roku na Moravě prodlévající svatí prvoučitelé naši přeložili mimo čtení z evangelií a epištol také žaltář, paremejník čili čtení ze starého zákona, časoslov t. j. breviář připojený k žaltáři, služebník čili liturgiář (bohoslužebnou knihu), trebník čili ritual (obřadnou knihu) s liturgiářem v jedno sloučený, oktoich t. j. knihu zpěvů církevních. V této práci byli svatí apoštolé naši od svých nejpřednějších žákův: Klimenta, Nauma, Angelara, Savy, Gorazda velmi činně podporováni. Po smrti svého bratra přeložil sv. arcibiskup Method s pomocí výtečných žákův svých ještě ostatní dvě třetiny celé biblí kromě knih Makabejských a podnikl pak i provedl za šest měsíců důkladnou prohlídku celého překladu biblického, aby omyly, ježto snad dvěma rychlopisci jeho podešly, byly náležitě opraveny a překlady ty aby byly přesné a původnímu textu zúplna věrné. Všim právem dí o této pečlivosti sv. Methoda moravský dějepisec p. dr. Dudík (str. 174 kn. II. hl. 3): „Že Methoděj spůsobil pod vlastní dohlídkou čistý přepis kněh svatých, přikazovala mu opatrnost jeho. Vědělť bezpečně,

jak velice rádi kněží němečtí čenichají kacírství v liturgii slovanské; již v této příčině, neméně ale i proto, aby schválený již v Římě překlad a učení církevní vůbec čisté i bez poškrvny pronevěry zachoval, věren zůstáváje přísaze, kterouž byl v Římě učinil: pečoval Methoděj úsilně o vyhotovení správného přepisu překladu svého. Tuto práci (ač měla-li církev jeho se zachovati) náleželo jemu samému ku konci přivést; byloť se to nezbytnou stalo podmínkou důvěřování toho, že násilí nějaké, kteréž také po smrti Methodějově se sběhlo, práci jeho nezmaří.

Kromě toho přetlumočil sv. Method „osmero polemických řečí bratra svého (proti Muhamedánům a židům v Kozarsku) na slovanský jazyk jakož i „otecké knihy“ čili krátké zprávy o životu a obcování nejpřednějších a nejproslulejších poustevníků. Přeložil také prvotní a nejstarší sbírku církevních zákonův od Scholastika († 578) původně složenou. Skončiv pak všechny písemné práce ty vzdal náležitou chválu a slávu Bohu za takovou milost a úspěch.

Ze všech těchto drahocenných písemných prací prvoučitelů našich nezachovalo se sice žádného současně učiněného opisu původních oněch prvopisů, tím méně však prvopisy samé zachovány; ale přese všechny bouře časové zachráněny jsou opisy dosti značných částek drahocenných prvopisů, a sice na rozličných místech mezi slovanskými kmeny. Jsoutě zejména opisy v Rusku jako na př. tak zvané „evangelium Ostromírovo,“ nejstarší a nejvzácnější to rukopis s výslovným letopočtem v Petrohradě,

psaný v letech 1056—1057, pak „rukopis Mstislavský“ v Moskvě, psaný 1125—1132, dále opisy „Skutkův apoštolských“ (Apoštola) a všech bohoslužebných spisův i vůbec opisy velikých částí knih starého i nového zákona.

Na Moravě, na nejhlavnějším to působišti svatých bratří, první zárodek literatury slovanské zúplna zmařen jednak zlobou Vichingovou, jenž po smrti Methodově žáky jeho pomocí franckovojsenskou v nepřítomnosti Svatoplukově z Moravy vyhnal, pak nenadálými vichřicemi vražedných vpádů Maďarův na Moravě a v Panonii úžasně řádících a vše hubících.

V poslední léta pokojné apoštolské činnosti Methodovy připadá též jeho návštěva v Cařihradě, o níž se šíří panonská legenda „život sv. Methoda“ (str. 50). Puštěn sice o něm (o sv. Methodu) hlas a rozvoláváno mezi lidem od protivníků Methodových, že „císař řecký se naň hněvá a že Method, dopadne-li ho císař, zlým toho zažive. Pověšť ta vznikla nepochybně za tou příčinou, že císař řecký, Basilius, rodem Slovan, dal se chytráckým a ošemetným Fotiem přelstíti a po smrti řádného patriarchy Ignata domáhal se u svaté stolice schválení a potvrzení Fotia za jeho nástupce a že císař se toho pod jistými výminkami také skutečně domohl, kterýmžto výminkám však Fotius později nedostál. A za touto příčinou také sv. Method, znaje pokrytství, zpupnost i rozkolnickou ošemetnost Fotiovu, jednání císařovo neschvaloval a právě pro toto neschvalování císař se na sv. Methoda hně-

val, ano bylo mu toho, jak hlas vůbec o tom šel, tak hněvno, že prý dopadne-li ho kde, sáhne mu na hrdlo.

Ale Bůh milostivý, jenž řídí srdce králův jako toky vod, kamkoli chce, a jenž svého věrného sluhu takového pohanění uchrániti chtěl, naladil srdce císařovo lahodou mírnějšího a vlídnějšího smýšlení, jemuž císař výraz dal v listu svatému Methodu poslaném řka: „Otče ctihodný, vroucně si přeji viděti tebe. Velikou nám tím učiníš lásku, vydáš-li se k nám, abychom tě uzřeli, dokud stává tvého života, a požehnání od tebe přijali.“ Zaznívala totiž po veškerém východě sláva velikého Methoda, jenž velikolepé a přesažitě blahodárné dílo — obrácení přčetných kmenů slovanských na víru Kristovu — s takovým podivuhodným úspěchem provedl, že v celé říši řecké nebylo nad něho muže většího a stkvělejší slávou korunovaného.

Sv. Method odebral se skutečně ~~do~~ své řecké vlasti, a jakožto veliký muž šel tam také jen za velikým cílem, za velikým záměrem; i byl v Cařihradě od císaře a jeho rodiny s velikou radostí a okázalostí, ano i od samého chytráckého patriarchy s velikou úctou přijat. Běželo mu hlavně o to, císaře a oba jeho syny Konstantina a Leona i ostatní dvůr císařský nakloniti ku smíru s Římem těžce uraženým za příčinou hamižného jednání Fotiova, jímž páska jednoty mezi západní a východní církví zlovolně na čas byla přetržena. Zkusiltě toho tolikráte sám na sobě sv. Method, že uprostřed velikého vlnobití pronásledování nepřátelského — postaven jsa na pevné a nepodvratné skále apoštolského sou-

hlasu svaté stolice římské, zejména pod pomocnou záštitou dvou velikých papežův, Hadriana II. a Jana VIII. jemu možná bylo, tak veliké, dalekosáhlé a věčně památné dílo — obrácení Slovanů ku Kristu — provést a že se při jeho opírání o sv. stolicí jakožto o pevnou skálu a silnou věž úplně na něm samém zpravdila slova žalmisty Páně řkoucího (60): „Od končin země k tobě jsem volal, když se kormoutilo srdce mé, na skále vyvýšil jsi mne. Provedl jsi mě, nebo jsi učiněn útočiště mé: věže pevná před nepřitelem. Obývati budu v stánku tvém na věky: ochráněn budu v zastření křídel tvých. Nebo Ty Bože můj vyslyšel jsi modlitbu mou: dal jsi dědictví těm, kteří se bojí jména tvého.“ A zajisté jen na pevné a bezpečné skále sv. Petra stoje — znikl jsem, mohl i sv. Method s nadšením doložit, znikl jsem všelikého vlnobití vzteklosti Frankův, jenom stolice římská byla mi pevnou útočištnou věží před četnými zapřísáhlými nepřáteli, jediné v zastření křídel mocné ochrany apoštolské stolice mně umožněno, bezpečně prováděti mezi Slovany veliké dílo Boží. I není spásy ani pro národy ani pro jejich panovníky leč toliko v nejužším a nejvroucnějším spojení se středem veškeré církve Boží, se stolicí apoštolskou, s matkou všech církví.

Císař s rodinou svou vyslechl sice s patrnou zálibou tyto bohonadšené výlevy Methodovy, i chválil jeho přesnou nauku církevní, schvaloval tolikéž všechny jeho moudré rady a návrhy anobřž vyznamenal muže Božího velikými poctami.

hojnými jej obsypal dary, ale dal mu také dosti zřejmě na srozuměnou, že na ten čas nehodlá se ještě těmito radami žičiti a jim neodkladný průchod dáti. Proto sv. Method znamenaje jednak tuto nerozhodnosť a odkládavosť, jednak pokrytství a pletichy Fotiovy, neměl v Cařihradě žádné upřímné radosti, žádného trvalého stání a propuštěn byv od císaře s velikými počtami i postaven pod ochranný průvod císařský na zpáteční cestě, pospíchal nazpět ku svým milovaným Slovanům, kteří už s nevýslovnou touhou jej očekávali na hranicích arcidiecése jeho, kam až císařský ochranný průvod jej byl doprovodil.

Ač na oko tato návštěva Methodova se žádným úspěchem se nepotkala v Cařihradě, přece ve skutku bez závažných a blahodějných účinkův tam nezůstala. Císař po vypršení nedlouhé doby rozpomenuv se na slova Methodova počal se opět kloniti k Římu a smíru se svatou stolicí všelikým činem vyhledávati, i císařovic Leo, jemuž dáván název filosofa, přičiňoval vši svoji snažnosť ku provedení šlechetného záměru otcova. Uznamenav to Fotius i jeho věrný soudruh opat Santabaren umínili sobě, stůj co stůj, zbožný a bohulibý záměr ten zmařiti. I pokusili se o to, símě nesvornosti v lůně císařské rodiny rozsíti, namlouvajíce císaři, že syn Leo drahému životu císařovu úklady strojí. Ale tento pokus lsti hadí minul se s úspěchem anobrž celá šeredná tvářnosť spiklencův těch odhalena. A když brzy na to r. 886, tedy rok po úmrtí sv. Methoda, císařovic Leo na trůn řecký dosedl, měřeno piklostrůjci Fotiovi touž měrou, kterouž měřil on druhdy spanilomyslné císařovně Theodorě a jejím dcerám, kteréž s jeho schválením

násilně strčeny do klášterského vězení, kdež jim bylo doplakati se smrti. Také Fotius jako vele-zrádce k rozkazu císařovu svržen se stolice patriarchální a uvržen do vězení klášterského, kde po šesti letech domučiv se i vnitřními výčitkami svědomí zemřel; na stolec patriarchální v Cařihradě povýšen ode Lva biskup Štěpán, jenž ihned se stolicí římskou ve spojení vešel, v němž i bez přetržení setrval, což skoro po dvě stě let činili všickni nástupcové jeho až do Michaele Cerularia r. 1053, jímž teprv kvas rozkolnictví počal i do pospolitého řeckého lidu vnikati, ježto rozkol Fotiův toliko duchovenstvo řecké na mnoze nakvašoval. Právě dotčené dvoustoleté spojení duchovenstva i lidu řeckého s Římem před Cerulariem bylo prvním blahodějným výsledkem návštěvy sv. Methoda ve stoličném městě veškeré říše řecké. A tento utěšený výsledek předvídaje prorockým duchem svým sv. Method, žehnal v poslední řeči své v chrámě Velehradském nejen veleknížeti Svatoplukovi, veškerému duchovenstvu a všemu pravověrnému lidu svému, nýbrž žehnal i císaři řeckému, v němž řeč jeho v Cařihradě byla hluboký spůsobila dojem a kterýž se jemu všemi službami ochranné a štědré lásky byl propůjčoval, a o němž s jistotou předvídal, že símě slova jeho o svrchovaně potřebném smíru s Římem v srdci císařově hluboce utkvělé bez žádoucí úrody nezůstane.

Druhý účín této návštěvy v Cařihradě záležel v tom, že sv. Method, jenž dva žáky své, jednoho kněze a jednoho jáhena, byl s sebou vzal do hlavního města říše řecké, tyto žáky k žádosti

císařově a ve prospěch přčetných zde obývajících Slovanů v Cařihradě zůstavil, aby Slovanům těm hlásali slovo Boží v jejich mateřském jazyku a jim též ostatní bohoslužby v jazyku slovanském podle vzoru svého prvoučitele vykonávali. A tak i tímto činem — zařízením slovanských bohoslužeb — nezůstala návštěva sv. Methoda v Cařihradě bez prospěchu duchovního. Kořistili z ní hojně Slované Cařihradští a čerpali z tohoto posvátného zdroje náplň nebeských blahodaráů.

V dobu návratu sv. Methoda z Cařihradu do Panonie připadá snad také, co legenda panonská vypravuje o návštěvě, kterouž sv. Method učinil jakémusi pohlavarovi maďarskému, jež legenda nazývá „králem Uhrův“. Jinak jest známo, že Leo, už jmenovaný císař řecký, teprv l. 888 povolal Maďary proti Bulharům a že Maďari porazivše Bulhary usadili se v Sedmihradsku a odtud tepruv dále na západ se derouce překročili poprvé Dunaj. Možná však, že už jakýsi předvoj Maďarův, utíkajících na západ před hroznými Pečeněhy r. 883, až do Uher k Dunaji zaběhl a tam kočovný život vedl anebo, což věrojatnější, že předvoj ten někde na Dunaji ve Valašsku byl stany své rozbil a tam že sv. Method bera se Valašskem z Cařihradu nazpět, pohlavara Uhrův k jeho výslovné žádosti navštívil. Takto snad se vyložiti dá, co dotčená legenda vykládá o návštěvě svatým Methodem učiněné pohlavarovi maďarskému, jež ona nazývá „králem Uhrův“ řkouc (str. 51): „Když přišel (sv. Method) do zemí Dunajských, král Uher^{ský} (pohlavar Uhrův) pronesl přání a vzkázal sv. Methodu, že by jej rád viděl. I ačkoli někteří z je ac

průvodu proti tomu mluvili, obávající se, že by při známé divokosti Maďarův tehdáž ještě velmi surových milovaný jejich arcibiskup návštěvu tu zlým zažití mohl: přece nedal se sv. Method, důvěřuje silně v ochranu Boží ku prospěchu dobré věci, od návštěvy té odvrátiti a zašel k němu. „On (král) pak, jak toho důstojnost vладыky t. j. biskupa*) vymáhá, přijal jej (Methoda) uctivě i slavně, s veselím, a besedovav s ním, jakož důstojno bylo obou takových mužů rozmluvy míti, propustil sv. Methoda, oblíbiv si jej a zlíbav ho, s dary velikými a řekl mu: „Pomni mě, ctihodný otče, ve svatých modlitbách svojich povždy.“ A podivno! když později po vyvrácení říše velkomoravské a po opanování Uherska národem maďarským, slovanští kněží v Čechách stíhání byli, utíkávali se pokaždé do Uher, kde veždy ochrany docházivali, jakoby tato ochrana byla se vyřinula z požehnání a modliteb Methodových, do nichž se byl pohlavar Maďarů pokorně poručil.

A tak ochraňoval Bůh samého sv. Methoda na všech cestách jeho i na této poslední cestě do Cařihradu i odsud nazpět do Moravy ku hlavnímu sídlu jeho na Velehradě i naplnilo se na něm apoštolské slovo, že Bůh jej chránil „v nebezpečnostvích na moři, v nebezpečnostvích na řekách, v nebezpečnostvích mezi falešnými bratřími, v práci

*) Na východě nazývá se biskup „vládkou“, ježto na západě říkalo se mu „biskup kněz“ t. j. biskup kníže, jemuž jako církevnímu knížeti přináleželo ve sněmu stavovském prostředkovati mezi knížetem panovníkem a mezi sněmujícími stavy zemskými.

a v bídě, v bděních mnohých, v hladu a žízni“, i v ostatních zármutcích, jichž sv. apoštol Pavel o sobě připomíná.

Sv. Method došel hranic své Srémské diecése byl od lidu i duchovenstva s nejvyšší úctou a s já-
sotem nesmírným uvítán a neopominul nikde na
cestě v Panonii, kudy se do Moravy bral, obce
křesťanské apoštolskou promluvou potěšiti, ducho-
venstvo jemu podřízené ve svaté kázni a v horli-
vosti neúmorné utvrzovati, nově vybudované chrámy
posvětiti a věřícím svého apoštolského požehnání
udíleti. Jako na celé cestě v Panonii, tak byl i
na Moravě příchod jeho oslaven všemi výrazy nej-
větší úcty a vroucné radosti. Při jeho příchodu přišli
mu vstříc všickni pohlaváři země s přčetným
ostatním lidem, a dle moravské legendy „divnému
jásotu a radosti se oddavše i díky Bohu vzdáva-
jíce pravili: „Navštívil jsi Pane zemi naši, rozve-
selil jsi ji, navrácuje nám pastýře našich duší.“
Muž Boží však sv. Method mohl sám v pravdě
říci, že jen tělem byl opustil duchovní stádce své,
ne však láskou.

Poněvadž bohoslužba křesťanská bez chrámův
se obejít nemůže, napomínal a podněcoval vzne-
šený arcipastýř všady lid ku Kristu nově obrácený,
aby stavěl chrámy a kaple a sice podle návodu,
ježž jim sám dával, při čemž spůsobilejší učenici
jeho byli lidu řídicími vůdci. Jelikož sv. Method
mnoho let byl řeholníkem v klášteře Olympském
a pak i opatem kláštera Polychronského blízko
Cařihradu (na asijském břehu Marmorského moře),
kde mnichové všecky svaté umy pěstovali, totiž
stavitelství chrámové i klášterské, posvátnou

malbu i řezbářství k vyzdobení svatyň křesťanských,*) a posvátný církevní zpěv: tedy nelze nikterak pochybovati, že sv. Method do všech těchto um se výborně znal, vycvičiv se v nich ve dvou klášterech, a že i svým učeníkům potřebný návod ke všemu tomu dáti mohl a skutečně dal. Tímto způsobem položil sv. Method nejen v písemnictví křesťanském, nýbrž i v rozličných umách první potřebné základy u nově obrácených Slovanův a stal se i v tomto směru učitelem a osvětitelem i velikým dobrodincem národů slovanských.

Podle jedné listiny, jejížto pravost se však nyní ode mnohých učenců popírá, vysvětil sv. Method u přítomnosti Svatoplukově a nesčíslné ho množství lidu l. 884 v Brně chrám sv. Petra a Pavla, kterýž nyní jest mateřským a stoličným chrámem veškeré diecése Brněnské, byv ovšem v prodlení času několikráte přestaven. Bohužel, že doposud možno nebylo prastarého kodexu (staré psané knihy) a odtud učiněného prvopisu dotčené listiny se dopátrati. Jinakby povinná ku sv. Methodu vděčnost byla vymáhala, aby ve svatvečer jubilea tisícileté památky úmrtí jeho slavila se tisíci ročnice památky

*) K umám křesťanským náleželo tehdáž také krášlení rouch liturgických čili bohoslužebných pěkným a vzorným vyšíváním, z kteréhož umění vyvinuly a podnes onde i onde zachovaly se ruční práce ženské t. j. rozličné tkaniny, vyšívky, vyrábění krajkův, zdobení příbytkův malbami at.d, kteréžto práce jsou doposud předmětem obdivu vkusu, dovednosti a pile slovanské ženy a vůbec oddílem slovanské ornamentiky

vysvěcení dotčeného hlavního chrámu Methodem svatým, kterýžto kostel povýšen r. 1777 na chrám biskupský nové slávy a přednosti nabyl, stav se hlavou, matkou a panující korunou všech ostatních (ráč)mu v diecési Brněnské.

Počítáme-li apoštolskou činnost sv. Methoda mezi západními Slovy od jeho příchodu na Moravu l. 863 až do roku 885, tedy strávil náš věrověst ve svatém apoštolském díle svém na slávu Boží a spásu západních slovanských kmenův 22 let a stál asi v 60. roce věku svého, když po tolika apoštolských trudech a námahách, po tolika svízelných a strastech, po tolika těžkých nátiscích i krutých mukách žalárních, při tolika zármutcích uprostřed falešných bratří počínal cítiti, že síly jeho pružnosti a jarosti posavadní pozbavené hybějí a vůčihledě zemdlívají a že mu již nebude na dlouze pobytu na pozemsku. I žáci jeho s nesmírným bolem pozorovali, že vroucně milovaný učitel počíná churavěti a že jim snad brzy bude rozžehnati se s milovaným otcem a mistrem. A skutečně byl se už přiblížil čas, v němž Pán ustanovil, povolati k sobě věrného sluhu, aby dosáhl odpočinku ode strastí i mzdu vzal za mnohá namahání a za veliký již úplně dovitý věnec nesčíslných obětí a nesmrtelných zásluh, aby mu ode Pána podána byla skvoucí koruna spravedlnosti, kterouž ozdobení svatí a světice Boží jako slunce na věky září před Hospodinem.

I přistoupili k němu učeníci jeho řkouce (podle pan. legendy str. 51 a 52): „Koho uznáváš, otče i učiteli ctihodný mezi učeníky svými, aby v tvém učení (a tvém úřadě vznešeném) tvým

nástupcem byl? Ukázal jim jednoho z důvěrných učeníků svojích, nazvaného „Gorazd“ řka: „Ten jest vaší země svobodný muž, dobře znalý v latinských knihách, pravověrný, to vůle Boží, to vůle budiž i láska vaše, jakož i má jest —; on budiž nástupcem mým!“ Ustanovení tohoto muže, rodilého Moravana, pocházejícího z rodu vysoce váženého, výborného znalce i latinského jazyka, jímž možná bylo obcovati s Římem a s latinským duchovenstvem, i řeckého, jímž klíč podán ku přebohaté literatuře řecké, ustanovení takového muže za nástupce bylo plnou měrou moudré, věhlasné a vhodné, nebo umožnilo, aby mužem vysoce vzdělaným, pro neúhonnost mravův a ušlechtilost srdce vysoce váženým zachována byla svornost a jednota především v duchovenstvu, jež bylo nejen (ohromnou ovšem většinou) slovanské, nýbrž poněkud i řecké a latinské, kteréžto poslední i ke dvoru Svatoplukovu opět povoláno byvši značný vliv jak v knížetě tak v jeho dvořenínstu vyvíjelo. Gorazd (Horazd), jenž ve všem se řídil vzorem mistra a učitele svého, byl nad jiné spůsobilým sprostředkovati jednotu církevní a svornost mezi těmito různými živly duchovenskými zachovati, a jak se zdá, byl už podbiskupím Methodovým a sice vedle Vichinga druhým podbiskupím něco později než Viching v Římě samém vysvěceným a sice k tomu účelu vysvěceným, aby sv. Method podle pravidla církevního jako arcibiskup a metropolita ještě aspoň dva podbiskupí měl, s jejichžto přísluhou by ještě jiné podbiskupí pro krajiny, kde by toho potřeba kázala, vysvěcovati mohl.

Když pak ve dnech života sv. Methoda přišla květná neděle r. 885, kteráž v roce tom připadla na den 4. dubna, vstoupil sv. Method ač churav a zemdlen přece do chrámu stoličního, aby ještě jednou vykonal oběť nejsvětější a po krátké promluvě rozžehnal se s lidem četně zde shromážděným, s knížetem Svatoplukem i s duchovenstvem. Snadno domyslití se, co pečlivý pastýř k milnému duchovnímu stádcí i kněžstvu mluvil, kterak s otcovskou starostlivostí snažně napomínal všech, aby drahý jim svěřený poklad víry Kristovy úplně a přesně zachovali a spásu svou jen v Kristu možnou pravými skutky křesťanskými si zabezpečiti usilovali. A kdo popíše nevýslovnou žalost i hlasitý pláč, když udíleje jim poslední požehnání pronesl o svém blízkém odchodu z tohoto světa tato otcovská i prorocká slova; „Střežte mě děti až do třetího dne“ t. j. až do šestého dubna, dne úmrtí mého. Žalosti a nářku z těchto slov v celém shromáždění povstalého nedovede zajisté ani nejvýtečnějšího místra péro s dostatek popsati.

Vedle obyčeje, který veždy v církvi zachovávan, trvalo duchovenstvo i lid truchlící po tyto dni na vroucných modlitbách dle přání milného arcipastýře svého, kterýž posílněn rosou nebeské milosti ve svátostech přijatou, když svítal třetí den, zvolal: „V ruce tvé, Pane, poručím ducha svého!“ a na rukou kněží přistojících usnul v Pánu právě v den, ježž byl sám předpověděl, totiž 6. dubna 885.

„Učenící jeho (jak dí legenda pan. str. 52) poradivše se, i náležitou úctu tělesným ostatkům svatého metropolity vzdavše, obětovali služby cír-

kevní (mši) sv. latinsky, řecky i slovansky, i položili jej v kathedrálním (stoličním chrámě) aneb jak se v jiné legendě (bulhar. str. 70) praví, ve velikém chrámě moravském po levé straně ve zdi za oltářem svaté Bohorodičky (na Velehradě). — Lidé pak (nesčíslný zástup), shromáždivše se, provodili jej se svícemi plačíce za dobrým učitelem i pastýřem, mužské pohlaví i ženské, malí i velcí, bohatí i chudí, svobodní i nevolníci, vdovy i sirotkové, cizinci i tuzemci, neduživí i zdraví, všickni, jelikož všechněm všechno učiněn jest, aby všecky k spasení přivedl.“

„Ty pak (svatý Methode! tak končí legenda pan.) svatá a ctihodná hlavo, modlitbami svými s výše pozírej na nás toužící po tobě, zbavuj ode všeho nebezpečení učeníky svoje, i učení rozšiřuje i kacířství vyháněje, abychom, jak důstojno našeho povolání, živše zde, stanuli s tebou, tvoje stádce, po pravé straně Krista Boha našeho, věčný život přijmouce od něho, Neboť jemu jest sláva i čest na věky věkův.“

14. Vyvrácení a pád veliké říše moravské. Nejdražší námzbylé dědictví sv. Cyrilla a Methoda.

Po úmrtí sv. Methoda obrátila se opět korouhvička váním nového politického větru ku prospěchům Vichingovým a k největšímu poškození ba skoro k zničení slovanského zřízení církve. Vliv Vichingův u dvora Svatoplukova vzal vrch. Nebo Arnulf, jenž ještě r. 884 panství Svatoplukova

v dolní Panonii smlouvou Svato-Ondřejskou jemu přiřknuté uznati nechtěl, dal nyní r. 885 k této politické změně své výslovné přivolení a vešel v přátelské svazky se Svatoplukem a toto přátelství čím dále tím více se utužovalo, když Arnulf vojenskou pomocí Svatoplukovou císařské voje Karla Tlustého poraziv a jej s trůnu sesadiv sám se za krále německého prohlásiti dal, načež prý (dle německých kronik) v odměnu za platné jemu prokázané služby Svatoplukovi postoupil Čechy v područí a poplatnost.

Svatopluk byl ovšem veliký ponovník, rozprostraňoval mečem ustavičně svou říši na vše strany, děsil a porážel vítězně nepřátely své napřád, ale pojat jsa bludem, že stačí moc politickou, moc státní opírali toliko o meč a ne také spolu o základ nábožensko-mravní, by říše mečem dobytá také stálého trvání do sebe měla, nepodporoval sv. Methoda ve svatých snahách jeho, jak toho zasluhovaly. Nepoznávalť, v čemž vlastně vrch moudrosti státnické záleží, že totiž jen na základě neodvislé a samostatné církve pevně a bezpečně stojí i samostatnost a neodvislost státu jeho a že fysická (hmotná) síla státu mnohem trvalejší silou, silou duchovní — náboženskomravní — podporována býti musí. Jinak bylby svaté záměry a námahy Methodovy pečlivěji a důrazněji podporoval a nebylby nijak trpěl, aby zpurný Viching vybočoval z mezí, církevními zákony jemu vyměřených a zvůli i zlobě své naplno uzdu pouštěl. Protož dí velmi případně náš moravský dějepisec Dr. Beda Dudík (str. 172 a 173 kn. III. hl. 3): „Kdyby Svatopluk byl stačil povznést se k té my-

šlence, že Morava (jakž toho také stolice apoštol-
ská hned z doby Hadriana II. se domáhala),
jedině tím prostředkem dojde bezpečné budoucnosti
a rozhodného vlivu, budouli panovníci její
důsledně pečovati o povznešení národní, samo-
rostlými, tedy slovanskými živly kulturními pro-
niknuté vlády; bezpečně bylby ze vši síly podpíral
arcibiskupa Methoděje, udržuje přísně vzpurného
Vichinga v mezích, kanony (zákony) církevními
vyměřených. Tak ale zůstal dalek toho vzneše-
ného kruhu myšlenek a jakkoli skrze úmluvy Sv.
Ondřejské ocitnul se na vrcholi moci své, užil
přece tak málo vlivu svého, že to, co Methoděj
ještě vykonal do smrti své, ani s nejskrovnější
část neprošlo zásluhou jeho. Mocí zbraně domní-
val získati sobě slávu a říši své trvání, — jakoby
síla fysická (hmotná) ustavičnější byla nežli síla
duchovní; říše Svatoplukovy dávno již není, Me-
thodějovo požehnání však v ovoci svém zůstává
napořád.“

Právě v té době, v nížto Svatopluk opět s
Arnulfem se spřátelil, vzala vrch zloba Vichingova,
an se beztrestně odvážil zločinu v legendě bul-
harské (str. 90) vyličeného, že totiž v nepřítom-
nosti panovníka Svatopluka jal se krutě stíhati
žáky sv. Methoda, že nejčelnější z nich: Gorazda,
Klimenta, Angelara, Sávu, Nauma a Vavřince dal
železnými okovy spoutati a do vězení uvržené týrati
hladem i mrskáním krutým a posléze že je kázal
i vyvésti z „města“ (t. j. z hlavního sídelního
hradu panovníkova, z Velehradu) franckými
vojáky a je za hranice Moravy do krajů podunaj-
ských (v Uhřích) vyhnati, odkudž se pak do Bulhar

utekli. Všechny krutosti tyto provedl Viching k tomu účelu, aby nejen liturgii slovanskou úplně odklidil, nýbrž aby sám po úmrtí sv. Methoda stal se arcibiskupem moravským, což se mu však přese všechnu přízeň Svatoplukovu i přese všechny mamy a klamy, jimiž na papeži Štěpánovi V. (VI.) vylstil list zákům sv. Methoděje na nejvýše nepříznivý, přece nepodařilo. Bolným citům nad ukrutností Vichingovou dává případný a velmi tklivý výraz náš moravský pěvec, slovutný prof. Vlad. Šťastný, an pod záhlavím „Nad hrobem sv. Methoda“ takto píše:

Nad hrobem sv. Methoda.

(K 6. dubnu.)

Nade hrobem Methodovým
sedmero lamp zlatých hoří,
sedm mužů na modlitbě
před hrobem se nice koří.

Nade hrobem Methodovým
zlaté lampy jasně planou,
ale z kalných očí mužů
horké slzy na hrob kanou.

Methodovi jsou to žáci,
Moravského lidu kněží
Na odchodu z vlasti drahé
nad otcovým hrobem leží.

Vstává Gorazd, vroucně líbá
kámen tvrdý na rozchodnou:
„S Bohem Otče, loučíme se
s hrobem Tvým a zemí rodnou.

Z vlasti, po níž rozsévala
ruka Tvoje Boží sémě,

vyhání nás do ciziny
Vichingovo zrádné plémě.

Oponštíme stádce Tvoje,
ustoupáme vlku zlému.
ó nechť aspoň hrob Tvůj svatý
strážcem zbude lidu Tvému !“

Vstává Naum: „S Bohem Otče!
A byť osud závistivý
I ten hrob chtěl rozmetati,
zůstaň s lidem duch tvůj živý!“

Angelar dí: „A byť zhasly
lampy zlaté na Tvém hrobě,
světlo víry Tebou žnaté
nezhasínej v žádné době!“

Vavřín volá: „Kříž ten svatý,
Tebou v zem tu zaštipený,
nechať chrání dědiství Tvé,
jazyk písmem posvěcený.“

Sáva lká: „Hoj, černá bouře
nade Tvým se stádcem vznesla,
braň, by sláva Velehradu
v děsné rumy nepoklesla!“

Konstantin dí: „Otče drahý
nedej lidu osířeti,
by bez chleba duševního
nezhynuli Tvoje děti.“

Kliment kněz pak ruce spíná
„Otče, blahou paměť Tvoji
doneseme krajům dálným;
onať je kdys v lásce spoji.

A Tvé jméno rozsejeme
po slovanském po okolu,

aby z něho věkům příštím
vzešlo plémě apoštolů.

Apoštolů, vlasti synů,
jenž by plni lásky sváté
na vzkříšeném Velehradě
rozžaly zas lampy zlaté!“ —

Do vyhnanství rozešli se
Methodovi tovaryši,
rozmetala krutá bouře
Svatoplukův hrad i říši.

Po tisíci nyní letech
Velehrad se z rumů zdvihá.
kdož nad hrobem Methodovým
lampy zlaté porozžihá?!

VI. Šťastný.

R. 890 počala se jasná obloha vespolečného přátelství mezi Arnulfem a Svatoplukem opět kaboniti; nebo Arnulf utvrdiv se s dostatek na trunu německém zhrdnul a tou měrou pýchal, že na Svatoplukovi žádal, aby koře se jeho svrchovanosti jemu jako podřízený man a poplatník holdoval. Když toho Svatopluk, tehdáž nejvítěznější panovník v Evropě, rozhodně odepřel, rozhořel se z toho mezi oběma mocnáři vražedný a dlouho trvající boj, v němž sice až do úmrtí Svatoplukova l. 894 stála výhra úhrnkem po straně panovníka moravského, ale říše jeho přece dlouhým bojem tím víc a více zemdlívala, obzvláště když se po smrti Svatoplukově Arnulfovi podařilo, mezi syny Svatoplukovými zasíti símě nesvornosti a odboje proti staršímu bratru Mojžírovi a když nad to nade vše i Maďary ku společnému útoku

na říši Svatoplukovu přivolal. Statečný nejstarší syn a nástupce Svatoplukův, šlechtetný a velemoudrý Mojmir II. zdolal vítězně i tyto útoky četných a krutých nepřátel a vymohl na papeži Janovi IX. opětné obnovení slovanské metropole sv. Methoda a slovanské bohoslužby, nebo k žádosti jeho poslal týž papež legáty své na Moravu, aby z bývalých žáků sv. Methoda vysvětili nejspůsobilejší, jednoho na arcibiskupa a dva na biskupy, což i skutečně provedeno a čímž metropole sv. Methoda papežem zase obnovena.

Než tu z dopuštění Svrchovaného na výsostech, v jehož rukou jsou osudové všech říší, přihnala se v letech 905 a 906 ona přeosudná a nejlítější bouře, kteráž mohutnou a slavnou říši Svatoplukovu do kořen vyvrátila a samého knížete šlechtetného Mojmíra II. s jeho věrnými bojovníky v esutinách velkomoravské říše pohřbila. Sousední německá moc, nemohouc vedle sebe snést soupeře slovanského jí rovného, politicky i církevně neodvislého, přivolala si na pomoc poznovu divoký národ Maďarův i podařilo se jí, vyštvaťi do společného boje proti svrchovanosti říše velkomoravské tolikéž poblízké řevnivé slovanské kmeny, a tento ohromný nával odevšad na Moravu dorážejících nepřátel přikvačil na ni nejinak nežli bouřné vlnobití mořské, v němž rytířskému knížeti Mojmirovi II. a věrným jeho bojovníkům při všech divech osobní udatnosti, které konali, bylo neúchranně ve vlnách zahynouti. Bleskorychle jako nějaká ohnivá na obloze jen na krátce zářící koule (meteor) zapadla sláva velkoříše moravské, v níž pod ochranou a s pomocí svaté stolice římské

ské tvořilo se mocné společné jádro vlády ústřední pro slovanské kmeny, jakovýmž mocným ústředím už dávno opatřeny byly německé kmeny majíce tím rozhodnou převahu a jsouce právě touto dobře soustředěnou mocí svou pány světa. Proto si také Německo z kořisti na Slovanech moravských dobyté vzalo největší aneb jak se říká lví podíl, jinou část říše moravské uchvátili Maďari, třetí část připadla Čechám a čtvrtá Polákům.

Tímto pádem velkomoravské říše zasazena též smrtelná rána slovanské metropoli sv. Methoda s liturgií slovanskou mezi západními Slovany; nebo velká dobře v sobě soustředěná říše slovanská byla nezbytně potřebným fysickým (hmotným) podkladem metropole slovanské a jelikož i kmenové slovanští pomáhali sami tento fysický podklad metropole slovanské vyvrátiti, pomáhali tím i nepřátelům dotčené metropole mařiti vznešené a vrchovatě blahodárné úmysly svaté stolice římské, která vedle metropole německé v Mohuči — chtěla v protiváhu postaviti metropoli slovanskou na Velehradě, jejíž velikému dosahu politickému bohužel lépe porozuměli sousední Němci nežli Slované; nebo když papež Jan opět k žádosti Mojmíra II. obnovil metropoli slovanskou, strhla se z toho v Německu, kteréž dosahu tohoto zřízení ihned porozumělo, bouře všeobecného rozlícení proti papeži i proti Slovanům velkomoravské říše i voláno hrozivě a vztekle: „Vol nevol budou nám (Slované) podrobeni!“

Papežové sami nikdy výslovně (formálně) metropole sv. Methoda s její slovanskou liturgií

nezrušili. Ale už synové knížete českého Bořivoje I. od sv. Methoda pokřtěného, totiž Spytihněv a Vratislav, netušíce dobře říši Svatoplukově pro nesvornost jeho synův a chtějíce zachrániti, coby se v hrozícím blízkém vlnobití lité války zachrániti dalo, odebrali se se všemi předními vévodami do Řezna k německému králi Arnulfovi, aby se postavili pod jeho ochranu proti Mojžírovi s mladším bratrem Svatoplukem o vládu se proucímu. Dávajícím se v ochranu Arnulfovu vévodám českým bylo nezbytně také činiti slib, že vedle slovanské liturgie dají v Čechách průchod tolikéž liturgii latinské. Ano i sám Mojžír II. jsa po obnovení metropole sv. Methoda se všech stran od nepřátel jako v chobotě sevřen a čině mír s Němci sliboval jako dříve knížata česká bez opovědění toho v Římě a bez výslovného přivolení papežova, dáti v říši své místa liturgii latinské vedle slovanské. Když pak po pádu říše Moravské Maďaři si na plen zajížděli do Němec a opětovanými porážkami i Němce sobě poplatnými byli učinili, zůstávala v Čechách liturgie slovanská vedle latinské v platnosti a tuším nad ní i převahu měla, až Jindřich Ptáčník vydobýv prvního většího vítězství nad Maďary a z jejich poplatnosti se vymknuv, nenadále jako vichřice se přihnal ku Praze a kromě poplatnosti Čechám uložené i latinské liturgii širší průchod zjednal. Úplné pak vítězství latinské liturgie nad slovanskou a obmezení této poslední na jediný slovanský klášter sv. Prokopa na Sázavě jest činem a ovocem politiky německé, zvláště císařův Ottonův Slovanohromcův, kteří jsouce jako všemocnými pány světa i svatou

stolici podle chuti své obsazovali a z nichžto hned Otto I. (936—973) poraziv s pomocí českou Maďary a r. 972 v Kvedlinburku na slavném vjezdu přijav hold Poláků, Čechů, Dánů, Řeků, Bulharů, Maďarů, Vlachů i Mohamedanů, Čechům jen pod tou výminkou zvláštní biskupství povolil, aby bylo latinské. Načež dne 7. května 973 umřel.

Ale i po zřízení latinského biskupství v Praze pro Čechy, Moravu i Slovensko trvala slovanská liturgie v klášteře sv. Prokopa na Sázavě a snad i jinde ještě v Čechách až do konce 11. století a nikdo z papežův ani sám Řehoř VII. jí tam nezapověděl a nezrušil. Když však vévoda český Vratislav II. na témž papeži žádal, aby liturgie slovanská v celých Čechách opět zavedena byla, ona prý šlechta česká na sněmě českém přání to vyslovila, nazval ovšem papež takovou žádost nesmyslnou a pošetilou, jelikož latinská liturgie v Čechách a na Moravě už byla zevšeobecněla a nad to nade vše hned s počátku česká knížata Svyatopluk a Vratislav postavivše se se všemi vévodami českými pod ochranu říše německé, sami o své ujmě byli zmařili svaté úmysly, pro které svatá stolice říši velkomoravské metropoli s bohoslužbou slovanskou byla povolila.

K tomu uvážiti dlužno, že vévoda český Vratislav, když l. 1079 prosbu o slovanskou liturgii byl v Římě Řehoři VII. předložil, současně už spolčen byl s jeho úhlavním odpůrcem Jindřichem IV. králem německým, kterýž nikterak se nehodlal vzdáti domnělého práva svého (investiturního), odevzdáváním totiž prstene i berly biskupské

udělovati i biskupství. Ale přes to vše Řehoř VII. prosbu Vratislavovu naprosto nezamítl aniž záležitost tu úplna rozhodl; nebo na závěrku listu svého přislíbil, že pošle do Čech svého legáta, aby potřebu slovanské liturgie v Čechách dokonale vyšetřil. Toliko žádal papež, aby panovník český postaral se o bezpečný a ochranný průvod pro jeho legáta, čehož však kníže jsa nejmocnějším podpůrcem Jindřichovým nikdy neučinil, zmařiv tím ušlechtilý úmysl Řehořův, vymaniti i české nově zvolené biskupy z područí králův německých, k nimž doposud jim bylo docházeti pro investituru čili pro obdržení prstenu a berly biskupské, což vlastně nejvýraznějším bylo důkazem manské závislosti Čech na říši německé. A právě z tohoto velmi snižujícího manství chtěl papež Řehoř VII. Čechy vyvaditi.

Avšak i po úmrtí Řehoře VII. (1085) a Vratislavově (1092) nebyl to papež Urban II. nýbrž byl to sám kníže český Břetislav II. jenž mnichy slovanské l. 1096 pro vespolné mezi nimi nesvorosti a škorpení z kláštera sv. Prokopa na Sázavě vyhnal a latinské řeholníky z Břevnova tam uvedl, čímž slovanská liturgie a literatura i v tomto posledním útulku za své vzala. Léta 1347 povolil papež Klement VI. k žádosti Karla IV., otce vlasti, opět slovansko-katolický obřad v klášteře Emauzském, jemuž i odevzdáno evangelium od prvního opata Sázavského sv. Prokopa vlastnoručně psané, ale klášter tento nedostál vznešené úloze a krásné ideji o církevní jednotě Slovanů, v níž se byl Karel IV. zakochal a nikdy neměl v pěstování liturgie slovanské a písemnictví slovan-

ského té váhy a toho vlivu, jež mívá druhdy slovanský klášter sv. Prokopa na Sázavě. Jakožto klášter slovanský zanikl klášter Emauzský už na sklonku 16. století byť ještě i na potom mniši Benediktinští v Emausích až do časů císaře Josefa II. se slovanskými byli nazývali.

Ačkoli však bohoslužba slovanská sv. Cyrilem a Methodem původně zaštipená nejprve na Moravě pak ve Slezsku, v Polště i v Čechách v náramných politických převratech minulého tisíciletí zmizela, přece nám Bohudík! nejdražší dědictví sv. Cyrilla a Methoda neztenčeně a zcela neporušeně zachováno, — totiž přesně a úplně od nich hlásaná víra v Krista Ježíše i jejich upřímná a synovská přítulnost ku hlavě a mateři všech církví, k církvi římské. — O div divoucí! Dílo meče — velká říše Svatoplukova — v pohromách hned následujícího věku zanikla; ale dílo ducha, apoštolskou horlivostí Methodovou vykonané — velebná církev Kristova mezi Slovany — odolalo všem prudkým a lýtým bouřím minulého tisíciletí. Nebo po celé tisíciletí — drahé a svaté dědictví Methodovo národ náš až na malé zlomky, kteréž od skály Petrovy protestantstvím se odštípily, jako slunce zářivým světlem nebeské nauky Páně osvěcovalo, z posvátných nikdy nevysychajících zdrojů milosti Boží v sedmeru svátostí stále posvěcovalo, medotekoucí slastnou útěchou v nejhořčejších útrapách a strastech života potěšovalo a vůbec na vlasti naše celé veletoky blaha duchovního i tělesného vylívalo; i kojíme se tou sladkou nadějí a pevnou v Boha důvěrou, že také v nastávajícím novém

tisíciletí nepřestane toto nejdražší a nejsvětější dědictví Cyrillo-Methodějské národ náš, věrně-li ho ostřeže, ve všech nových bouřech časových mocně ochraňovati, při mrákotách plížících se bludů jemu mysl nebeským světlem pravdy jasně ozařovati a jej ve všech pohromách a kormutlivých svízelných života přeslaskou mannou své rajske útěchy oblažovati. I zakotveno jest hluboko v srdci našem doufání, že totéž přesváté dědictví i v příštím tisíciletí statisíce i miliony duší z našeho národa obsypávajíc náplní nebeských blahodarů, povede je bezpečně k žádoucí časné i věčné spáse v Kristu.

Jako pak vděčné děti neopomíjejí spěchatí ku hrobu svého vroucně milovaného otce a největšího dobrodince, aby výraz a průchod dali srdečným citům povinné vděčnosti a lásky, tak dlužno i nám v nastávajícím jubilejním roce 1885 spíchatí ku hrobu našeho prvního duchovního otce, prvního osvětitel a potěšitele našich slovanských předkův i patrona veškerého národu českého, ku hrobu sv. Methoda na Velehradě, jednak abychom se srdcem plesavě rozvlněným a radostí hárajícím povinné díky vzdali prvoučiteli svému za náplň nebeských neocenitelných darů nám křesťanstvím propůjčených a jednak abychom ve vroucných modlitbách vzývali jej snažně, by i na dále mocnou záštitou své nebeské přímluvy ochraňoval nás a pomáhal nám věrně ostříhati nejdražšího dědictví svého i nedal ani zahynouti nám ani budoucím. A tudíž volejme z nejhlubší útrob srdce svého na hrobě sv. Methoda:

Blazený otče náš, blahoslavíme zlatá medo-

tekoucí ústa tvá, z nichžto se na všechny slovanské země vylívala sladkost duchovní, sladkost přesné, svaté a blažné nauky Boží. Blahoslavíme tvé převelebné ruce, kteréž zdvíhajíce se k nebesům a žehnajíce naše země snesly na slovanské národy blahodárny déšť božských milostí. Blahoslavíme Bohem hýbané prsty tvoje, jimiž napsal jsi moudrost odkrývající bohovědná tajemství. Blahoslavíme všechny tvé přčetné kroky jediné k tomu směřující, abys po vlastech našich ponořených ve tmách pohanských rozžehl pochodeň pravdy Boží, abys rosou nebeské milosti zavlažil a napojil hříchem vyschlá a pustá srdce, abys v krajích našich zaštipil štěpnici překrásných a libovonných kvítků spanilých křesťanských cností. Blahoslavíme veškeru svatou činnost tvojí, kteráž veletoky blaha, časného i večného na nás vylila a nám nevyčerpatelným jest pramenem světla, cnosti, útěchy a spásy.

Ach, svatý Methode; prvoučiteli a první duchovní otče náš! starý nepřítel všeho človenstva mocněji než jindy a s pravou pekelnou úskočností dorývá na nás, aby nás oloupil o to nejdražší Dědictví tvoje, o přesvatou a jediné spasodátnou víru. Ty, jenž nyní jsi s anděly, s apoštoly, s proroky a se všemi svatými účastníkem slávy Boží, sezři na nás nástrahami tajných i zjevných nepřátel obklopené, přimlouvej se za nás v tomto slzavém údolí na mnoze strádající Slovany, pomozíš, svatý prvoučiteli a patrone náš, mocnou modlitbou svou ostříhati nám nejvelebnějšího dědictví tvého, přimluv se za nás, jižto obnovujeme a ctíme přejasnou památku tvého blaženého zesnutí ke slávě nejsvětější

**Trojice, Otce i Ducha sv., jemuž budiž sláva i česť
i nejhlubší poklona nyní i povždy i na věky věků!
Amen.**

Dr. Matěj Procházka.

III.

Ovoce víry křesťanské v Čechách a na Moravě.

Símě víry křesťanské, jež sv. bratří Solunští a věrní pomocníci jejich na Moravě rozsívali, ujal se a vzrůstalo utěšeně. Víra křesťanská počala pak záhy i v Čechách a jiných slovanských krajinách se rozšiřovati a hojné ovoce křesťanských ctností vydávati. Důkazem toho jest veliký počet oněch, jižto v pravdě křesťanský život vedli a všemožně o to usilovali, aby víra svatá ve vlasti naší nezanikla, nýbrž vždy více se zmáhala a hojný užitek přinášela. Někteří z nich byli pro svatosť života svého a pro zásluhy, jež sobě rozšiřováním a hájením víry získali, od církve slavně za svaté nebo za blahoslavené vyhlášeni; jsouť to: Sv. Ludmila, sv. Václav, sv. Vojtěch, sv. Prokop, sv. Jan Nepomucký, blahoslavená Anežka a blah. Jan Sarkander. Již ze stručných životopisů jejich, jež tuto podáváme, lze poznati, jak mocně víra křesťanská na předky naše působila, ale zároveň také, s jak mnohými nesnázemi zachování a rozšiřování její spojeno bylo.

Sv. Ludmila.

Světice tato pocházela z rodičů pohanských. Otec její, vojvoda Slavibor, vládl na hradě Pšovském v krajině Mělnické; manželka jeho jmenovala se Lidoslava. Oba rodičové vězeli ještě ve tmách pohanských; neznajíce Boha živého klaněli se modlám mrtvým, udělaným rukou lidskou. I dceruška jejich Ludmila musela se klaněti němým bůžkům a přinášeti jim oběti. Když byla věkem dospěla, pojal ji tehdejší kníže český Bořivoj za manželku. Bořivoj sám byl také ještě pohanem; ale r. 874. poznal na dvoře Moravského krále Svatopluka náboženství křesťanské a dal se i s družinou svojí od sv. Methoděje pokřestiti; na to přijala i Ludmila se syny svými Spytihněvem a Vratislavem křest svatý. Když pak Bořivoj s družinou svojí do Čech se vracel, poslal s ním sv. Method kněze obřadu slovanského, Pavla Kaicha, aby tam rozšiřoval víru křesťanskou. Ve krátkém čase přijala znamenitá část lidu českého víru tuto obzvláště působením sv. Ludmily. Kněžna tato, byvši před tím horlivou ctitelkyní bůžků pohanských, stala se napotom ještě horlivější ctitelkyní pravého Boha a hleděla všemožně, aby i poddaní její ku poznání pravé víry Kristovy přivedeni byli; přede vším pak pečovala o to, aby synové její ve víře křesťanské náležitě vzděláni byli a dle ní život svůj spravovali. Roku 894 umřel kníže Bořivoj, po němžto dosedl na trůn knížecí starší syn jeho Spytihněv. Ztráta věrného manžela naplnila srdce Ludmilino náramnou bolestí, v nížto jí toliko víra

křesťanská poskytovala potřebnou útěchu. Podrobila se vůli Boží a odřeknuvši se slávy a nádhery světské trávila vdovský stav svůj v tiché zbožnosti; rozjímalávala často moudré řízení Boží a sloužila Hospodinu dnem i nocí posty a modlitbami, tuhou kajícností a konáním všelikých dobrých křesťanských skutků. Poddaným svým byla dobrotivou matkou, starala se o duchovní i tělesné potřeby jejich a vzbuzovala je slovy a příklady svými ku stálosti u víře křesťanské.

Ale i na ní mělo se vyplniti, co byl archanděl Rafael řekl k Tobíášovi: „Že jsi byl příjemný Bohu, potřebí bylo, aby pokušení zkusilo tebe.“ (Tob, 15. 13). Roku 912 zemřel syn její Sptyihněv a po něm panoval národu českému mladší bratr jeho Vratislav; tento pojal za manželku kněžnu Lutickou Drahomíru, kterážto z rodičů pohanských pocházela, ale bez pochyby ještě před oddavkami ve víře křesťanské vyučena byvši křesť sv. přijala. Ačkoli však pokřtěna byla, spravovala se přece málo předpisy víry křesťanské; bylať nad míru oddána hrdosti, nelaskavosti a pánovitosti. Vida Vratislav převrácenost její odevzdal prvorozeného syna svého Václava matce své Ludmile, aby jej zbožně vychovávala. Ludmila splnila mileráda žádost syna svého a pečovala věrně o křesťanské vychování vnuka Václava; vykládávala mu sv. písmo, cvičila jej ve čtení knih slovan-ských, vysvětlovala mu obřady církevní, přidržovala jej ku konání povinností křesťanských a rozněcovala v něm smysl a lásku ku křesťanskému náboženství. A ježto Ludmila s poučováním svým spojovala vždy příklad ctnostného života, přijímal

Václav símě učení křesťanského ochotně do útlého srdce, v němžto utěšeně se ujímalo. Působením učení tohoto upevňoval se mezi Václavem a zbožnou pěstounkou jeho vždy více svazek lásky a upřímnosti, tak že Václav i v napotomném životě svém ve věcech důležitějších vždy s pěstounkou svojí radu brával.

Ludmila pozorovala již dávno, že Drahomíra k ní lásky nemá, že s ní upřímně nesmýšlí a jí všeliké příkoří činí; ale snášela to tiše a hleděla ji přívětivým a šetrným chováním svým udobřiti, což se jí však nepodařilo. Nenávisť, jakouž Drahomíra ku tchýni své chovala, objevilo se zřejmě po smrti knížete Vratislava. Starší syn jeho Václav povolán a uznán byl za kníže země české; poněvadž byl ještě nezletilý, zmocnila se matka jeho Drahomíra vlády zemské a Václav zůstal prozatím ještě u milované báby své. Když Drahomíra viděla, jaké lásky a vážnosti tchýně její u Václava a u všeho lidu požívá, když slyšela, že jí poddaní nazývají matkou svojí, zahořela k ní tím větší nenávisť; neboť se domnívala, že by sama větší lásky a důvěry u lidu došla, kdyby jí Ludmila v cestě nestála. Počala jí tedy strojit všeliké úklady. Ludmila jí ustupovala osvědčujíc při každé příležitosti, že po vládě nikterak netouží a že sobě toliko přeje, aby mohla Bohu svému bez překážky sloužiti; ale ani sebe větší ústupností a mírností svou nebyla s to, aby srdce vysokomyslné a pánovitě Drahomíry oblomila; nechť jí tedy přítomností svou dále popuzovati, opustila Vyšehrad a odebrala se na hrad Tetín, by tam v soukromí Bohu svému sloužiti mohla. Ale ani tím neukrotila zá-

víř a hněv nevěsty své Drahomíry, kterážto v náruživosti své konečně tak se zapomenula, že dala dvěma ze svých přívrženců pokynuti, aby nenáviděnou tchýni její ze světa zprovodili.

Ludmila tušila blízkou smrt svoji; za tou příčinou přijala dne 15. září 927 s velikou vroucností svátost pokání a nejsvětější svátost oltární, a odevzdavši se do vůle Boží připravovala se ke smrti. Téhož dne večer octnuli se na Tetíně dva padouchové Tuman a Kuman, jichžto byla Ludmila za mladých let jejich se ujala a o něž byla laskavě pečovala. I vrazili do ložnice, kdežto zbožná kněžna již odpočívala. Ludmila spatřivši je poznala ihned, za jakým úmyslem přišli; ale mluvila k nim s velikou laskavostí a mírností uvádějíc jim na mysl dobrodiní, jež jim byla za mladého věku jejich prokázala, a žádajíc, aby jí oznámili, zdali jim kdy v něčem ublížila. Ale zatvrzelí padouchové nedali se domluvami svěťice od hrozného úmyslu odvrátiti a vrhše se na ni zardousili ji jejím vlastním závojem.

Tělo svěťice pochováno pak v kapli Tetínské, kdežto napotom dalo se mnoho zázraků. Ježto tam lid se všech stran putoval, dala Drahomíra na místě, kdež Ludmila usmrcena byla, vystavěti chrám ku cti sv. Michala, chtějíc, aby lid zázraky, jež se tam dály, mocné přimluvě tohoto sv. archanděla připisoval.

Na Tetíně odpočívalo tělo sv. Ludmily několik let; když pak vnuk její Václav vlády země se ujal, byly neporušené ostatky sv. báby a pěstounky jeho u slavném průvodu na hrad pražský převezeny a tam ve chrámě sv. Jiří, jež byl vystavěti a od

řezenského biskupa Tutona ke cti sv. Jiří posvětití dal, s velikou slávou pochovány. Církev kat. ctí sv. Ludmilu jakožto mučennici Páně, a národ český hlasí se k ní vděčně jakožto k dědičce své vlasti. Výroční slavnost její koná se v církvi dne 16. září.

Sv. Václav.

Václav narodil se r. 908; otec jeho Vratislav odevzdal jej hned v mladém jeho věku matce své Ludmile k vychování, jak již podotknuto bylo. Světiice tato položila v duši vnuka svého základ ku pravé zbožnosti a ku křesťanské dokonalosti, jížto napotom proslul na stolci knížecím. Nabyv v domě zbožné báby své a později ve škole Budecké potřebného vzdělání ujal se r. 928, dvě léta po smrti otcově, vlády zemské, již byla za nezletilosti jeho matka Drahomíra spravovala. Téhož roku přitáhl německý král Jindřich s četným vojskem ku Praze, chtěje sobě zemi českou podmaniti; ale Václav zjednal moudrostí svou zemi potřebný mír, a spravoval ji pak s velikou obezřetností. Především pečoval o to, aby víra křesťanská v zemi české se rozšiřovala a utvrzovala. Poněvadž mnozí z obyvatelů země této přidržovali se ještě bludů pohanských, poučoval je Václav laskavě o zpozdilosti modloslužby a vzbuzoval je ku přijmutí víry křesťanské; ty pak, kteří již křesťany byli, rozněcoval slovy i příklady svými ku konání povinností křesťanského náboženství. Chtěje, aby víra křesťanská rychle se zmáhala a

zvelebovala, staral se o opatření křesťanských kněží a učitelů a dal stavěti potřebné chrámy a školy. I na hradě Pražském počal stavěti chrám ku počtě sv. mučenníka Víta; ve chrámu tom byla pak uložena košť s ramena tohoto sv. mučeníka, již byl obdržel od německého krále Jindřicha I. — V konání skutků milosrdných Václav nikdy neustával; ujímal se chudých, vdov a sirotků, vykupoval otroky, propouštěl je na svobodu a pečoval všemožně o časné i věčné blaho svých poddaných. I bezpečnosti a svobody lidu českého uměl statečně hájiti; důkazy udatnosti a hrdinné mysli dal při mnohých příležitostech. Nicméně vytýkali mu mnozí z pánů českých, kteří pohanství zřeknouti se nechtěli, že za příčinou modliteb a konání rozličných skutků křesťanské zbožnosti zanedbává konání povinností vladařských. Aby jim tedy k takovému obviňování nedával příčiny, konával skutky zbožnosti, kajicnosti a lásky křesťanské tajně, obyčejně času nočního. Jsa doprovázen věrným sluhou svým Podivenem chodíval v noci do chrámu, často bosýma nohama; chudým přinášival almužny a nebo za času zimního i potřebné dříví; připravoval hostie a víno ke mši svaté a nosíval je do kostelů. Ale nespokojenost mnohých pánů českých zmáhala se předce vždy více; byli by rádi Václava o vládu připravili a mladšího bratra jeho Boleslava vladařem země české učinili. Tou příčinou přimlouvali Boleslavovi, aby bratra Václava odstraniti dal a sám vlády zemské se ujal. Boleslav jsa velmi pánovitý naklonil se ku hříšným zámyslům jejich; i hledali příhodné příležitosti k zahubení knížete Václava.

Taková příležitost naskytla se jim brzy. Kníže Václav chodíval obyčejně do měst, v nichžto se právě konala slavnost posvěcení chrámu jejich a zúčastňoval se tam služeb Božích. Chrám ve staré Boleslavi, kdež bratr jeho sídlil, zasvěcen byl ku počtě sv. mučenníkův Kosmy a Damiana. Roku 935 přišel tedy dne 27. září, kdežto se koná památka světců těchto, i do Staré Boleslavi. Vykonav v tamějším chrámě pobožnost svou chtěl se ihned opět do Prahy navrátiti; ale Boleslav ho snažně žádal, aby u něho přenocoval a aby teprve následujícího dne na zpáteční cestu se vydal. Václav konečně svolil k žádosti jeho. Zatím se domluvili nepřátelé jeho a činili přípravy k zahubení knížete. Když Václav dne 28. září časně ráno na jitřní se ubíral, potkal bratra Boleslava a počal s ním přívětivě rozmlouvati; ale Boleslav seknul jej nenadále mečem do hlavy. Raněný Václav zvolal: „Bůh ti to odpust, bratře!“ Na to pospíchal do chrámu; ale u dveří chrámových probodnul ho jeden z přívrženců Boleslavových. Světec zvolal klesaje k zemi: „V ruce tvé, Hospodine, poroučím duši svou!“ — a zemřel. Boleslav poznal brzy na to, jak hrozného skutku se dopustil, a činil pak tuhé pokání. K rozkazu jeho bylo tělo sv. knížete čestně pochováno. Lid křesťanský dověděl se, co se bylo stalo, vyhlášoval ihned veřejně Václava za svatého mučenníka. Na hrobě světcově dalo pak se mnoho zázraků, jimiž Bůh sám oslavil věrného sluhu svého. Později dal kníže Boleslav tělo bratra svého s velikou úctou a slávou zavéztí do Prahy, kdež v kostele sv. Víta uloženo bylo.

Sv. Vojtěch.

V Libici nad Cidlinou měl v 10. století sídlo své mocný kníže Slavník. Roku 958 narodil se mu syn, jemužto na křtu sv. dáno jméno Vojtěch. Prvního vzdělání dostalo se Vojtěchovi od zbožné matky Střezislavy a od kněze Radly, jenž mu byl dán za pěstouna. Ve 14. roku stáří svého poslán byl Vojtěch do Magdeburku (Děvín), by na tamní, tehdaž velmi proslulé škole, dále se vzdělával. Tehdejší biskup Magdeburský ujal se ho otcovsky a dal mu při biřmování své jméno Adalbert, pod nímžto Vojtěch napotom proslaven byl; ale národové slovanští podrželi vždy křestní jméno jeho. Když byl Vojtěch dostatečně vzdělán, posvětil jej biskup Adalbert na kněžství. Po smrti biskupa tohoto navrátil se opět do Čech, kdež od tehdejšího biskupa Dětmara přijat byl mezi služebníky církevní. První tento biskup český brzy na to zemřel. Mladý kněz Vojtěch, jsa přítomen smrti jeho slyšel, kterak umírající naříkal, že za času biskupování svého nebyl s to, aby Čechy od všelikých pohanských pověr a neřestí odvrátil a v životě křesťanském upevnil. Hořký tento nářek biskupův utkvěl hluboce v mysli mladého kněze Vojtěcha. Roku 982 byl na místo Dětmara Vojtěch za biskupa Pražského zvolen a od arcibiskupa Mohučského Viligisa na biskupství posvěcen. Když novosvěcený biskup na zpáteční cestě z Mohuče do Prahy k městu se již přibližoval, sstoupil s koně a ubíral se uprostřed plesajícího lidu českého bosýma nohama do biskupského

chrámu Svato-Vítského. Za nějaký čas po svém dosednutí na stolicí biskupskou vydal se Vojtěch na úřední cesty po rozsáhlé diecési své. Na cestách těchto zavítal i na Slovensko, v nynějších Uhřích, v průvodu bývalého pěstouna svého Radly. Tu navštívil také město Ostřihom, sídlo to vévody Uherského. Tehdejší vévoda Gejza, jenž se byl již dříve dal pokřestiti, vyjel biskupovi vstříc a uvítav jej velmi slavně sliboval, že působení jeho bude všemožně podporovati. V Ostřihomě pokřestil sv. biskup syna vévody Gejzy. Tento syn vévodův, jemuž na křtu sv. dáno jméno Štěpán, stal se napotom prvním králem uherským a byl pro zbožný život svůj a pro četné zásluhy, jichžto sobě o rozšiřování víry křesťanské v Uhřích dobyl, vyhlášen za svatého.

Horlivým a neunavným působením svým obrátil Vojtěch ve krajinách těch veliký počet obyvatelů na víru křesťanskou, při čemž mu také průvodčí jeho Radla věrně pomáhal. S podobným úspěchem působil později také v zemi Polské, kdežto lid křesťanský ve víře všemožně utvrzoval. Navrátiv se ze svých cest apoštolských opět do Čech, konal tu křesťanský úřad svůj s obvyklou horlivostí. Ačkoli všemožně se snažil, aby svěřený sobě lid český slovy i příklady svými ve víře utvrzoval, viděl přece, že žádoucího úspěchu nedochází; ano bylo mu také často zakoušeti zjevného nevděku, obzvláště od některých pánů českých, kteřížto starodávných nezpůsobů pohan-ských nikterak vzdáti se nechtěli. Připomínaje sobě často nárek předchůdce svého a obávaje se, aby lid věřící v Čechách za biskupské správy jeho

neutrpl škody na duši, odebral se Vojtěch r. 989 do Říma a vzdav se s povolením sv. Otce úřadu biskupského, vstoupil tu v klášter u sv. Alexia do řeholy Benediktinské. V čas noviciátu svého dával tu skvělé důkazy neobyčejné pokory. K rozkazu opata nosíval do kuchyně potřebnou vodu, posluhoval řeholním bratrům při stole a konával rozličné jiné domácí práce s velikou ochotností a ku vzdělání všech řeholníků. Zatím bylo však vypraveno z Čech do Říma zvláštní poselství ku stolici papežské s prosbou, aby biskup český Vojtěch nazpět do diecése své poslán byl. Svatý Otec naklonil se ku snažné žádosti Čechů a rozkázal Vojtěchovi, aby se navrátil do biskupství svého, dokládaje, že Čechové slibují polepšení. K rozkazu sv. Otce vydal se tedy Vojtěch na zpáteční cestu do země české. Když se blížil ku Praze, vyšel mu kníže Boleslav II. v ústrety s valným počtem věřících, kteřížto z návratu biskupa jevíli náramnou radost slibující, že mu zachovají poslušnost. Ale nedostáli tomuto slibu svému a přidržovali se vždy ještě bludův a obyčejů pohan-ských. Když pak nad to po smrti Boleslava Pobožného povstaly v Čechách rozličné ruznice, opustil Vojtěch opět diecési svou a odebral se znovu do kláštera svého v Římě, ježto úřad biskupský stal se mu břemenem nesnesitelným.

Po nějakém čase arcibiskup Mohučský opět o to usiloval, aby Vojtěch znovu v Praze v úřad biskupský se uvázal. I císař Otto III. hleděl Vojtěcha k tomu nakloniti; ale když vůle jejich nikterak splniti nechtěl, bylo mu od sv. Otce uloženo za povinnost, aby úřad biskupský v Če-

chách opět převzal. Sv. Otec, ukládaje Vojtěchovi povinnost tuto, zároveň podotknul, že mu dává povolení, aby diecési svou opět opustil a někde mezi pohany víru křesťanskou hlásal, kdyby mu snad Čechové opět poslušnost vypověděli a biskupskému působení jeho překážky činili.

Ubíraje se do Čech dověděl se Vojtěch již na cestě, že návrat jeho mnohým nebude vhod; i umínil sobě, že do Čech ani nepůjde, a obrátil se ihned do krajin pohanských. Napřed pobyl nějaký čas ve Gdánsku, kdež obrátil značný počet pohanů na víru hřesťanskou; odtud se odebral k pohanským Prusům, by jim zvěstoval učení Kristovo; tu byl však po nějakém čase od rozvztekleného lidu jat, týrán a dne 23. dubna r. 997 proboden a rozsekán. Tehdejší kníže Polský, Boleslav Chrabrý, koupil rozsekané tělo Vojtěchovo od Prusů za vysokou cenu a dal je s největší úctou v sídelním městě svém Hnězdně pochovati. Vojtěch požíval již za živa pověsti světce; když pak se na hrobě jeho stalo mnoho zázraků, byl od církve slavně za sv. mučenníka vyhlášen. Památka jeho koná se dne 23. dubna, kterýžto den jest v Čechách svátkem zasvěceným.

Tělo sv. mučenníka tohoto chováno bylo v Hnězdně jakožto nejdražší poklad až do r. 1039, kdež je vévoda český Břetislav I. s velikou slavností do Prahy převéztí dal. Zároveň s ním vezeno také do Čech tělo sv. Gaudencia neboli Radima, rodného to bratra Vojtěchova, jenž byl zároveň se světcem v Římě do řeholy benediktinské vstoupil a napotom s ním víru křesťanskou pohanům v Prusku hlásal. Ku vzácným těmto

pozůstatkům připojena byla také těla sv. mučovníků Benedikta, Matouše, Isáka, Jana a Kristina. O mučennících těchto se vypravuje, že roku 996 za sv. Vojtěchem do Hnězdna přišli a tam s ním víru křesťanskou hlásali; po usmrcení sv. Vojtěcha odebrali pryč se na poušť, kdež velmi tuhý a svatý život vedli, až pak roku 1009 sami také dosáhli koruny mučnické.

Sv. Prokop.

Ve druhé polovici 10. století bydleli v Chotouně v Čechách zbožní a bohabojní manželé, jimžto ještě za živobytí sv. Vojtěcha narodil se syn, jemuž dáno na křtu sv. jméno Prokop. Zbožní rodičové vychovávali syna tohoto již od útlého dětství jeho s velikou pečlivostí v bázni Boží. Když byl Prokop poněkud vyrostl, odevzdali jej rodičové péči jistých kněží žádající snažně, by malého syna jejich ve všelikých potřebných věcech vyučovali. Pacholík prospíval znamenitě v učení a cvičil se v konání křesťanských ctností. Byv náležitě vzdělán zvolil Prokop stav kněžský a působil nějaký čas zdárně ve správě duchovní jakožto kněz světský; cíť však více náklonnost ke stavu řeholnímu vstoupil do řádu sv. Benedikta. S povolením vrchního svého odešel pak okolo r. 1009 na poušť nedaleko řeky Sázavy, kdežto v samotě Bohu sloužiti mínil. Vymítiv tu část lesa zbudoval sobě malý příbytek, u něhož pak vystavěl i kapličku ku cti rodičky Boží. Napřed se živil toliko planým ovocem a později také

zeleninami, jichžto si obděláváním země pracně dobýval; potřebnou vodu poskytovala mu blízká studánka. Na poušti této ztrávil světec několik let v pracích, v postech, v modlitbách a v rozjímání písma svatého, vzdálen všeliké společnosti lidské, znám jsa toliko Bohu. Ale Bůh chtěl, aby věrný sluha jeho Prokop nejen sám dokonalostí prospíval, nýbrž aby také jiné k životu křesťanskému vodil a je v něm upevňoval. Za oněch dob panoval v Čechách kníže Oldřich. Panovník tento byl velikým milovníkem honby; i vyjel jednoho dne na lov do lesa Sázavského. Když se mu tu namanul veliký jelen, pustil se za ním chtěje ho šípem zastřeliti. Jelen dav se na útěk chvátal ku skále, kdež přebýval poustevník Prokop. Kníže hnal se za jelenem a dospěl podobně ku skále této, kdež užíval poustevníka, jenž tu právě osekával dub. I dal se s ním do řeči. Poustevník mu vypravoval, že tu bydlí již po delší čas slouže Bohu o samotě, by někdy dosáhl odplaty věčné. Když pak zároveň podotknul, že jest knězem z řádu sv. Benedikta, prosil ho kníže, by vyslyšel zpověď jeho; žádost tuto splnil Prokop s velikou ochotností. Na to podal žíznivému knížeti vody, již byl napřed požehnal, a jež Oldřichovi lépe chutnala, nežli nejlahodnější víno. Odcházeje odsud sliboval kníže Prokopovi, že na poušti této dá vystavěti klášter a chrám pro řeholníky zákona sv. Benedikta. Brzy na to splnil tento slib svůj a daroval zároveň řeholníkům velikou část lesa, by sobě tam roli a louky vzdělati mohli.

Zpráva o sv. poustevníku Sázavském rozšířila

se rychle po Čechích; i scházeli se k němu zbožní lidé se všech stran prosíce ho, aby je učil, kterak by měli sloužiti Bohu, by také někdy došli odplaty v nebesích. Prokop vyučoval lid velmi ochotně a shromažďoval řeholní bratry do nového kláštera Sázavského, jehožto stavbu syn Oldřichův Břetislav I. r. 1039 šťastně ku konci přivedl. Pokorný sluha Páně Prokop zdráhal se sice, vzíti na sebe úřad opatský, ale byl k tomu konečně donucen a během tím stal setedy prvním opatem nově zřízeného kláštera Sázavského, v němžto služby Boží konány bývaly jazykem slovanským.

Zbožný a horlivý opat pečoval o zachování řeholní kázně a vzbuzoval bratry své slovem i příkladem ku konání řeholních ctností. V klášteře jeho pěstovala se také rozličná umění, a působení opatovu zvláště jest děkovati, že památka sv. apoštolů slovanských zachována byla. Ale i obecnímu lidu snažil se světec prospěti; bývalť všem věřícím dobrotivým otcem a pečlivým pastýřem; obzvláště pak usiloval, aby víra křesťanská v lidu českém hluboce se zakořenila a blažené ovoce vydávala; tam obzvláště směřovaly práce a modlitby jeho. Roku 1053 dne 25. března povolal Bůh k sobě věrného sluhu svého a oslavil jej mnohými zázraky. Léta Páně 1204 byl Prokop od papeže Innocentia III. za svatého vyhlášen. Hned po jeho úmrtí scházívalo se ku hrobu jeho mnoho poutníků z blízka i z daleka, z nichžto mnozí na přímlovu jeho docházeli vzácných milostí a zázračné pomoci ve všelikých potřebách. Roku 1421 byl také klášter Sázavský i s chrámem od Husitů

vydrancován a ohněm zničen. Tělo sv. Prokopa bylo teprve roku 1588 ve zříceninách Sázavského chrámu nalezeno, do Prahy odvezeno a tam v kostele „Všech Svatých“ uctivě pochováno.

Sv. Jan Nepomucký.

V nynějším biskupství Budějovickém v Čechách, v bývalém kraji klatovském, leží skrovné město Nepomuky, které dříve také Pomuky slulo. V městě tomto přebývali na počátku 14. století dva zbožní manželé, jejichžto sňatek manželský zůstal dlouho neplodný. Jsouce již poněkud sestárlí chodívali často do kláštera Cisterciackého, který od města Pomuk asi půl hodiny vzdálen a napotom od Husitů vyvrácen byl. Tam v kostele klášterním modlívali se s velikou vroucností, aby je Bůh nějakým potomkem obdariti ráčil. Bůh konečně vyslyšel vroucí prosby jejich; narodil se jim pachoříček, jemuž na křtu sv. dáno jméno Jan, bez pochyby to jméno předchůdce Páně Jana Křtitele. Při narození dítěte tohoto objevily se dle starobylé pověsti podivné plameny nad příbytkem rodičů jeho; mnozí svědkové zjevu toho tázali prý se již tehdaž, jako kdysi příbuzní Zachariašovi při narození syna jeho Jana: „Kým medle toto dítě bude?“ (Luk. 1. 66). A skutečně se také brzy objevilo, že ruka Páně byla s dítětem tím. Jan upadl již jako dítě do těžké nemoci; ale přimluvou Panny Marie, jižto rodičové jeho vroucně ctili, nabyl opět zdraví. Na to chodíval již v útlém věku svém téměř denně do kostela klášterního,

kdežto řeho'níkům s velikou ochotností a pobožností při mši sv. posluhoval. Od řeholníků těchto nabyt také prvního vzdělání svého. Kde pak později vzděláván a k vyšším studiím připravován byl, nelze s jistotou udati; někteří letopiscové tvrdí, že byl poslán do Žatce, města asi 12 hodin od Nepomuk vzdáleného. Nabyv pro vyšší studie dostatečného vzdělání odebral se do Prahy na vysoké školy, kteréžto roku 1348 založeny byly od krále a císaře Karla IV., ježto Čechové s chloubou nazývají „otcem vlasti“

Na vysokých školách Pražských prospíval Jan uměním i zbožností a umínil sobě, že vstoupí do stavu duchovního, by v něm čest a slávu Boží rozšiřovati a ku blahu bližních svých napomáhati mohl. Chtěje se státi hodným nástrojem v rukou Prozířetelnosti Boží, hleděl ku přijetí svěcení kněžstva náležitě se připravit. K tomu konci setrval celý měsíc před vysvěcením svým o samotě v postech, v modlitbách a rozjímáních. Stav se pak knězem působil na rozličných místech, na venkově i v hlavním městě ve správě duchovní s velikou horlivostí a se žádoucím prospěchem. Ježto vynikal i neobyčejnou výmluvností, ustanoven byl kazatelem při kostele Matky Boží před Týnem, kdež měl za předchůdce věhlasného kazatele Jana Miliče, jenž pocházel z Kroměříže. Neúhonný, svatý život a neobyčejná výmluvnost Jana Nepomuckého působily tak mocně na četné posluchače jeho, že mnozí z nich ku pokání, jiní opět ku větší horlivosti v plnění křesťanských povinností přivedeni byli.

Tehdejší arcibiskup Pražský, Jan I. Očko z

Vlašími, pozoruje horlivost a zdárné působení Janovo, naklonil se k němu zvláštní přízní a přičiňoval se o to, aby za kanovníka u sv. Víta zvolen a tam kazatelem ustanoven byl. Pokorný sluha Páně zdráhal se sice, úřad ten na se vzíti, ale konečně se přece podrobil. Ve chrámě sv. Víta kázával u přítomnosti dvora královského a nesčíslného množství jiných posluchačů, a v řečech svých kárával lid neohroženě z nepravostí, jimžto se tehdáž mnozí oddávali. I mladý král Václav IV. vážil sobě velice neohroženého kazatele a řídíval se napomínáním jeho. Jak velikou přízní k němu nakloněn byl, poznati i z toho, že mu podával uprázdňenou tehdáž stolicí biskupskou v Litomyšli a pak probošství na Vyšehradě, s nímžto hodnost nejvyššího kancléře v Čechách spojena byla. Ale Jan hodností těchto nikterak přijmouti nechtěl; konečně však vzal přece na se úřad almužníka královského, a zbožná královna zvolila jej za svého zpovědníka.

Ale brzy na to stala se s mladým králem veliká a smutná změna. Sveden nesvědomitými rádci a zlým příkladem nehodných miláček svých počal se Václav oddávati nestřídmosti a vilnému, prostopášnému životu, zvláště od té doby, co se byl přesídlil z hradu královského na staré město. Chováním svým dával veřejné pohoršení a působil obzvláště zbožné choti své náramnou bolest.

Nemohouc královna bolesti srdce svého dlouho v sobě tajiti, představovala choti svému s velikou šetrností a mírností nechvalné a pohoršlivé jednání jeho a prosila ho, aby život svůj změnil; někdy mu činila i trpké výčitky a připomínávala mu, že

se jí zavázal před oltářem Páně přísahou k zachování manželské věrnosti. Vidouc však, že to vše neprospívá, oddala se do vule Boží, hledajíc v hořkostech a zármutcích svých posily a útěchy v modlitbách a v častém přijímání svátostí. Václav, jemužto ctnostný a zbožný život její byl ustavičnou výčitkou, byl by rád na ní shledal nějakou vinu jížto by pak byl prostopášnost svou omluviti mohl. Šetřil jí tedy všemožně; ale nemohl na ní ani sebe menšího poklésku pozorovati. Konečně si umínil použití k vypátrání nějaké viny zvláštního prostředku. Vědělť, že často chodívá ke zpovědi; jsa velice nedůvěřiv vzal manželku svou v podezření, že mu snad manželskou nevěrnost jeho splácí podobnou nevěrností. Jednoho dne dal tedy k sobě povolati jejího zpovědníka Jana Nepomuckého a žádal na něm, aby mu vyzradil, z čeho se mu královna zpovídává. Jan se užasnul uslyšev žádost krále Václava; znalť velmi dobře prchlivost a ukrutnost jeho a věděl, že jest se mu obávati věcí nejhorších, nesplní-li žádosti jeho. Nicméně se nelekal, nýbrž představoval králi se všelikou mírností, že jest ochoten, ve všech dovolených věcech rozkazů jeho uposlechnouti, ale tajemství zpovědního že nikdy nevyzradí a vyzraditi nesmí. Král jinak nad míru prchlivý, přemohl se při této příležitosti a propustil Jana doufaje, že jej při jiné příležitosti ku splnění žádosti své nakloní. Po nějakém čase dal tedy Jana opět předvolati a žádal znovu, aby mu oznámil, z čeho se choť jeho zpovídává, a zvláště aby mu pověděl, ke komu královna chová v srdci svém nezřízenou náklonnost. Když Jan neodpovídal, sli-

boval mu král skvělou odměnu, vyhověli žádosti jeho. Když však ani tím Jana k vyzrazení tajemství zpovědního nakloniti nemohl, vyhrožoval mu svou nemilostí, přísnými tresty, ano i smrtí. Ale věrný sluha Páně nedal se ničím oblomiti, ačkoli předvídal, že král v náruživosti své zajisté vyplní, čím vyhrožoval. A tak se skutečně stalo. Když král ani sliby ani vyhrožováním Jana Nep. k vyzrazení tajemství zpovědního přiměti nemohl, rozkázal, aby byl odveden do žaláře. Tam se k večeru sám také dostavil a poručil katovi, aby Jana rozžatými pochodněmi a svícemi pálił. Mučenník Páně snášel všechny bolesti trpělivě vzývaje Boha, aby mu byl nápomocen. Když tedy král ani těmito mukami stálosti Janovy překonati nemohl, rozvzteklil se náramně a uchopiv se sám hořící pochodně pálił sluhu Božího v bok, a'nemaje ještě dosti na hrozných mukách, jakéz byl mučenník dosud snášel, strhl jej už polomrtvého se sloupu, na němž mučen byl, a šlapal po něm nohama; konečně pak rozkázal, aby byl, až se náležitě setmí, utopen. K deváté hodině přivázali nohy sv. mučenníka ku hlavě jeho, vstrčili mu do úst roub neboli špílek, by o pomoc volati a nebo k lidu mluviti nemohl, a přivléknuvše sluhu Božího na most shodili jej odtud do řeky Vltavy. Během tím stal se Jan Nepomucký mučeníkem pro obhájení tajemství zpovědního.

Dle vůle královny měl tento v temnosti noční spáchaný skutek zatajen býti. Ale Bůh chtěl věrného služebníka svého i před lidmi oslaviti. Dle starobylé pověsti objevila se na vlnách, kdež ploulo tělo sv. mučenníka, světla hvězdám se podobající.

Ráno bylo tělo světcovo od rybářů na břehu Vltavy nalezeno a pak ve chrámě sv. Víta s největší uctivostí pochováno. Hrob jeho přikryt byl mramorovým kamenem, na němžto vytesán kříž a latinský nápis: „Joannes de Pomuk“ (Jan z Pomuku).

Ukrutného krále Václava, jenž byl světce žalářoval a mučil, zastihnul trest Boží již zde na světě. Brzy po utopení Jana Nepomuckého spiknuli se proti němu pánové čeští za příčinou nátisků, jež činil církvi a poddaným svým, a zmocnivše se ho jednoho dne vsadili jej do vězení na hradě Pražském. Po nějakém čase byl sice odsud opět propuštěn, ale správa země odevzdána byla některým pánům Českým. Zároveň byl také od knížat Německých zbaven hodnosti krále Římského, ježto vešlo ve známost, jak ukrutně nakládá s poddanými a jak hrozným způsobem Jana Nepomuckého trýzniti a pak utopiti dal. Roku 1419 raněn byl Václav mrtvicí a zemřel po hrozných bolestech zůstaviv po sobě neblahou památku.

Ale Jan Nepomucký docházel zatím obecné úcty. Národ český počal jej hned po jeho úmrtí jako svatého mučenníka ctíti, a úcta tato zachovala se pak i v oněch trudných a nepokojných dobách, které brzy po smrti světcově v Čechách nastaly, a v nichž zemi této snášeti bylo od roku 1415 až do roku 1620 od Husitů a jiných blůdařů mnoho nátisků. Roku 1683 postavena byla na kamenném mostě Pražském ku cti sv. Jana Nepomuckého bronzová socha, kterážto se tam posud spatřuje. Nedaleko sochy této naznačeno jest na kamenném zábradlí mostu toho pěti hvěz-

dami místo, kdež sv. Jan dle starobylé pověsti do Vltavy vhozen byl.

Bůh sám oslavil také památku věrného sluhy svého; neboť na přímluvu Jana Nepomuckého dali se hned po jeho smrti, jakož i napotom mnozí zázrakové, z nichžto dojista za největší lze pokládati, že jazyk světcův zachován byl od velikého porušení. Zázrakem tímto chtěl snad Bůh zpovědní mlčenlivost Janovu oslaviti.

Ačkoli však Jan Nepomucký hned po svém úmrtí za svatého pokládán a jakožto mučenník obecně ctěn byl, a ačkoli přímluvou jeho mnohé zázraky se dály, nemohlo se přece k vyhlášení jeho za světce dlouhý čas přikročiti, a to za příčinou husitských válek a ustavičných nepokojů, jakéž zemi Českou po tak drahý čas stíhaly. Teprve roku 1721 byl po přísném vyšetřování od církve za blahoslaveného a roku 1729 za svatého vyhlášen; při tom byla výroční památka jeho ustanovena na den 16. května.

Od té doby zmáhala se úcta světcova ještě ve vyšší míře. Roku 1736 byly ostatky jeho položeny do nové, z nejčiššího stříbra zhotovené rakve, jižto drží dva velikánští rovněž ze stříbra vzdělaní andělé. Na vřku rakve té umístěna jest socha světcova, též stříbrná, a po obou stranách rakve té jsou oltáře. Neporušený jazyk velikého světce chová se ve skvostné schránce v kapli sv. dědice Českého Václava na oltáři svatých ostatků.

Ale úcta sv. Jana Nepomuckého není rozšířena toliko v Čechách a v sousedních krajinách, nýbrž i ve vzdálených končinách i mimo Evropu. Sochy a obrazy Jana Nepomuckého spatřují se obzvláště na

mostech a veřejných cestách. Naši zbožní předkové ctili Jana Nep. zvláště jakožto patrona neboli ochránce cti a dobrého jména a utíkávali se k němu také v čas nebezpečenství vodních. A v podobných potřebách utíkají se ku světcí tomuto i za našich dnů ctitelé jeho a mnozí docházejí také přímluvou jeho pomoci a ochrany.

Roku 1882 pustošily časté povodně zemi Tyrolskou obzvláště v údolí Pustodolském. Když v měsíci září jedna tamějších osad u velikém nebezpečení byla, ježto vlny vždy výše a výše vystupovaly, postavila obyvatelkyně jednoho domu sošku sv. Jana Nep. na okno obydlí svého a vzývala světce s velikou důvěrou o přímluvu v tom nebezpečení. A hle! stavení její zůstalo i s obyvateli zachráněno, kdežto jiné budovy osady té buďto úplně zničeny byly nebo alespoň větší neb menší škodu vzaly.

Ježto ve strastných dobách povodní těch snad i mnozí jiní obyvatelé vzýváním sv. Jana Nep. pomoci a ochrany došli, usnesl se sněm Tyrolský dne 30. listopadu zmíněného roku, aby napotom každoročně v neděli po slavnosti sv. Jana Nep. ve všech farních chrámech k uctění světce tohoto konaly se pobožnosti, jakéž od biskupů krajinských ustanoveny budou, by přímluvou jeho země Tyrolská od podobných nebezpečení napotom zachráněna byla.

Jak velikou úctu a důvěru mnozí věřící k sv. Janu Nep. chovají, viděti každoročně o slavnosti světce tohoto, zvláště v Praze, kdežto každého rok schází se veliký počet poutníků, často i z kranjin velmi vzdálených, aby světcí u hrobu jeho

úctu vzdali a jej za přímluvu v potřebách svých vzývali.

Osmělujeme se tvrditi, že ze všech svatých našeho národa žádný takové slávy po celém světě mu nezjednal, jako sv. Jan Nepomucký, ježž věrní katolíci netoliko po celé Evropě, nýbrž i v Americe a v jiných dílech světa rovněž tak oslavují jako u nás v zemích koruny České.

Blahoslavená Anežka Česká.

Roku 1198 pojal český král Přemysl Otakar I. za manželku uherskou královnu Konstancii, kterážto mu porodila čtyři dítky. Mezi těmito byla i bl. Anežka, kteráž se narodila r. 1208. Již v útlém věku svém byla Anežka zasnoubena synu vévody Slezského Jindřicha I. a manželky jeho Hedviky, kteráž napotom za svatou vyhlášena byla. Vévoda Jindřich založil tehdáž k žádosti zbožné choti své v Třebnici, nedaleko Vratislavi, klášter pro panny řádu Cisterciackého. — Do kláštera tohoto, ježžto zbožná vévodkyně Hedvika sama spravovala, poslána i Anežka, by tam došla potřebného vzdělání. Když však zasnoubenec její záhy zemřel, navrátila se k žádosti rodičů nazpět do Čech a tam odevzdána k dalšímu vzdělávání pannám řádu premonstrátského v Doksanech. Anežka byla horlivou ctitelkyní Panny Marie a zavázala se již tehdáž slibem ustavičné čistoty. Roku 1224, tedy ve stáří 16 let, vrátila se k rozkazu otce svého ke dvoru královskému, ač by byla raději v samotě klášterní službě Boží se zasvětila. Ale i u dvoru

královského, uprostřed nádhery a slávy světské, neopominula sloužití Bohu vedouc bohumilý a neobyčejně tuhý život. Když po smrti otcově r. 1230 bratr její Václav ve správu země české se uvázal, ucházeli se u něho o ruku Anežčinu Jindřich III., král Anglický, a Bedřich II., císař Německý. Král Václav sobě přál, aby Anežka, sestra jeho, stala se chotí Bedřichovou, a když toto přání jeho splniti se zdráhala, chtěl ji k tomu donutiti. Tu se Anežka obrátila písemně k tehdejšímu sv. Otci Řehoři IX. a prosila ho snažně, aby se jí laskavě ujal, by učiněnému slibu panenské čistoty mohla dostáti. Sv. Otec splnil milerád žádost její a přimluvil se za ni u krále, kterýž jí také od té doby ke stavu manželskému nenutil.

Roku 1235 vstoupila Anežka do řádu Klarisek, pro něžto byl tehdáž v Praze na břehu Vltavy nový klášter vzdělán. Odřeknuvši se věna královského chtěla žíti v úplné chudobě toliko z almužny, jak předpisuje zákon řeholní; i všeliké jiné stanovy řádu svého zachovávala s největší svědomitostí. Stavši se proti vůli své představenou kláštera toho pečovala všemožně o zachování a zvelebení řeholní kázně a o časný i duchovní prospěch podřízených dcer svých, kteréžto jí nikdy jinak nežli „starší sestrou“ nazývati nesměly.

Českou vlast svoji milovala Anežka vždy upřímně; nemohouc jí v tehdejších trudných dobách za vpádu Mongolů a za příčinou politických i náboženských bouří jinak prospěti, modlívala se sklášterními sestrami svými, aby Bůh sám vlasti jejich milostivě nápomocen býti ráčil. Teprve za posledních let žití svého spatřovala Anežka s náramnou

radostí, že zemi české opět nastávají časy příznivější; ale zároveň také pozorovala, že sama se blíží ku konci života. Za tou příčinou povolala k sobě klášterní sestry své, udělovala jim ještě spásitelného poučení a přijavši pak s velikou pobožností a vroucností svátosti umírajících zesnula pokojně v Pánu dne 2. března r. 1282 ve stáří 76 let, z nichžto byla čtyřicet a šest v klášteře v ustavičném zapírání sebe ztrávila. Tělo její pochováno bylo v kapli Matky Boží u přítomnosti četného zástupu truchlícího lidu. Kaple tato slula později kaplí blahoslavené Anežky. Když klášter klarisek, v němžto Anežka žila a zemřela, později zbořen a přestaven byl, ztratily se ostatky světice této a byly posud marně hledány. Čelist její chová prý se v Eskurialu (ve Španělich). V Čechách byla Anežka povždy od lidu jako světice ctěna; ale úcta tato došla apoštolského schválení teprve r. 1874, když sv. Otec Pius IX. Anežku Českou po důkladném vyšetření k náramné radosti národa Českého slavně za blahoslavenou vyhlásil. Památka její koná se každoročně dne 2. března.

Blahoslavený Jan Sarkander.

Slavný mučeník Boží Jan Sarkander narodil se ve slezském městě Skočově, v nynějším Těšínském kraji, r. 1576 a byl od rodičů svých, šlechtice Řehoře Sarkandra a manželky jeho Heleny, zbožně vychován. Po smrti otcově odebral se Jan r. 1589 s matkou ku příbuzným do Příbora na Moravě. Odtud byl r. 1592 poslán do Olomouce

na školy Jesuitské, kdež nabytí vzdělání vědeckého. Že Jan Sarkander při tom i ve zbožnosti prospíval, souditi z toho, že již r. 1596 vstoupil do bratrstva „Nanebevzetí Panny Marie“, které na školách těch zavedeno bylo. Pod ochranou Rodičky Boží, jejímžto věrným ctitelem byl, zachoval vždy srdce neporušené.

Roku 1600 odebral se Jan Sarkander na vysoké učení do Prahy, kdežto na školách filosofických hodnosti mistra došel. Ačkoli pozoroval, že stav duchovní byl od mnohých velmi nenáviděn a že požíval malé vážnosti, umínil sobě přece po náležitém uvážení a po delším vzývání Ducha sv., že vstoupí do nenáviděného stavu toho. I odešel do Štýrského Hradce do škol theologických, kteréž tam kněží tovaryšstva Ježíšova s velikou slávou řídili. Dokonav tam s chvalným prospěchem studia svá byl posvěcen na kněžství, načež se odebral za rozkazem biskupa Olomouckého, k jehožto diecési přináležel, do Opavy ve Slezsku. Když tam byl nějaký čas ve správě duchovní s velikou horlivostí pracoval, ustanovil jej kardinal Dietrichstein, tehdejší biskup Olomoucký, kaplanem v Charvatech nedaleko Olomouce, kdežto sobě skromností a horlivostí svojí jakož i neúhonným životem v krátké době získal všeobecnou lásku a důvěru věřících. Odtud byl po nějakém čase poslán na pomoc ve správě duchovní do Uničova, kdež se napotom i farářem stal. Ale v úřadě tom nemohl dlouho působiti. Za příčinou sporu mezi císařskými bratry Rudolfem a Matiašem vznikly totiž i na Moravě bouře a nepokoje. Když pak Matiaš od stavů Moravských za pána a markraběte uznán

byl, počali stavové protestantští mluvití o jakési nové straně katolické, která prý vládu Matiašovu ve prospěch bratra jeho Rudolfa podvrátiti usiluje; ke straně této počítali také Jana Sarkandra, kterýžto za tou příčinou v Kroměříži uvězněn a hladem mořen byl. Z vězení tohoto psal farníkům svým v Uničově, že nyní o duchovní potřeby jejich pečovati nemůže, a radil jim, by se ucházeli o jiného faráře. Když pak později sám markrabě Matiaš nevinu jeho uznal, byl z vězení propuštěn a stal se farářem ve Zdounkách. Ve farní osadě této, která tehdy velmi rozsáhlá byla, působil Jan asi tři leta s velikou horlivostí, načež pak byl k náramnému zármutku farníků Zdouneckých poslán za faráře do Boskovic. Tu byla správa duchovní pro veliký počet tak zvaných „bratří Moravských“ spojena se mnohými nesnázemi; ale Jan nedal se tím odstrašiti a přivedl horlivým působením svým veliký počet měšťanů nazpět do lůna církve katolické; právě tím popudil však proti sobě ještě více zaryté bludaře, kteří blahému působení jeho všemožně na odpor se stavěli a jej krutě pronásledovati počali. Roku 1616 přesadil jej kardinal Dietrichstein z Boskovic do Holešova, kdežto duchovní správa byla ještě mnohem obtížnější a nebezpečnější. Když farář Jan Sarkander i tu pravdy víry katolické horlivě a neohroženě hlásal a zastával, popudil opět proti sobě tamější četné stoupence bludů, ačkoli sobě při hájení církve katolické vždy moudře a s velikou mírností počínal. Roku 1617 chtěl kardinal Dietrichstein horlivému a neohroženému hlasateli a zastavateli učení katolického propůjčiti hodnosti kollegiatního

děkana v Kroměříži, s nížto i značné důchody spojeny byly; ale pokorný sluha Páně nedal se ku přijetí hodnosti té nikterak pohnouti.

Když roku 1619 stavové Moravští s odbojnými stavy Českými se byli sjednotili, počalo na Moravě protestanstvo nad katolictvem zjevně vítěziti. I kardinal Dietrichstein a nejvyšší zemský hejtman Popel z Lobkovic byli působením bludařů uvězněni, a také Jan Sarkander, který věci katolické horlivě se ujímal, byl u velikém nebezpečství. Za tou příčinou prosili ho katolíci, aby život svůj zachovati hleděl; i ustanovil se konečně na tom, že se vydá na pouť do Častochova. V polském městě tomto chová se na tak zvané „Jasně Hoře“ v kostele paulánském zázračný obraz Matky Boží, k jehožto uctění zbožní poutníci z blízkých i dalekých krajín se scházejí. Tu trval Jan v rozjímáních, v tuhých postech a v mrtvení těla a modlíval se vroucně za svěřence své a za celou rakouskou říši. Pobyv asi měsíc v Častochově zatonoužil po farnicích svých; vydal se tedy na zpáteční cestu. Když se však ne cestě této dověděl, že katolíci Holešovští od nekatolických buřičů vyhnáni byli, mínil se fary Holešovské vzdáti; ale patron její Popel z Lobkovic, který zatím opět na svobodu propuštěn byl, chtěl poddaným svým horlivého faráře jejich zachovati; přimlouval tedy Janovi, aby se navrátil do Holešova, což se také stalo.

Ale brzy nato vrazily do Moravy pluky Polanů a Kozáků, jež tam byl vypravil Polský král Sigmund, by novému císaři Ferdinandovi, příbuznému jeho, proti odbojčům pomáhaly. Pluky tyto hu-

bily kraje moravské a řádily strašně zvláště v okolí Bystřice na panství Václava Bitovského, kterýžto byl úhlavním protivníkem císařovým a nepřítelem Jana Sarkandra. Od Bystřice obrátilo se vojsko polské k Holešovu. Když se přibližovalo k městu, vyšel mu farář Sarkander v ústřety s velebnou Svátostí u slavném průvodu katolíků, kteří se byli zatím opět do Holešova navrátili. Nábožní Polané a Kozáci spatřivše průvod s velebnou Svátostí sestoupili s koňů svých a padše na kolena klaněli se Bohu ve Svátosti přítomnému. Když pak jim byl zbožný farář udělil požehnání, uháněli odsud dále krajiny Holešovské ušetřivše. Ačkoli stavové protestantští i s Bitovským dobře věděli, že tento vpád vojska Polského do Moravy mezi císařem Ferdinandem a králem Sigmundem již dříve umluven byl, vinili přece Popela z Lobkovic a Jana Sarkandra, že vojsko Polské jejich působením do Moravy vpadlo. Pod touto záminkou prohlašovali Jana Sarkandra za zrádce vlasti a vyzývali katolíky Holešovské, aby jim faráře svého vydali. Nechtěje, by katolíci Holešovští pro něho snad stíhání byli, odešel Jan Sarkander dne 6. února 1620 potajmu na zámek Tovačovský; vida však, že ani zde bezpečen není, a zastesknuv sobě po drahém stádcí, chtěl opět do Holešova se navrátiti. Zatím se skrýval ještě po nějaký čas ve blízkém lese; ale tu byl od krvežíznivých nepřátel svých nalezen, svázán, do Olomouce odvezen a tam do temného žaláře uvržen. Sem dostavili se pak dne 13. února 1620 k vyšetřování uvězněného zvolení mužové, vesměs nekatolíci, kteří Jana nanejvýš nenáviděli. Při vyšetřování tomto hájil

se Jan se všelikou mírností; ačkoli však nepravdu obžaloby dokazoval, byl přece uvržen do temného žaláře. Druhého dne vyslychal ho znovu nejvyšší soudce zemský, úhlavní nepřítel jeho, Václav Bitovský. Chovaje se k němu velmi urputně tázal se ho s velikou zuřivostí po příčině, za kterou se byl delší čas zdržoval v Polsku. Jan osvědčoval u veliké mírnosti, že konal do Častochova pouť, k nížto se byl již dávno slibem zavázal. Ale Bitovský nedbaje osvědčování obžalovaného rozkázal katovi, aby jej mučil. Jan padnuv na kolena modlil se za nespravedlivé soudce své a prosil Boha, by mu byl v bolestech nápomocen. Byv od kata na skřipci roztáhnut nepřestával se modliti volaje ustavičně v přehrozných mukách svých: „Ježíš, Maria, Anna!“

Nespravedliví a nemilosrdní soudcové žádali po něm, aby jim oznámil, z čeho se mu Lobkovic zpovídal; neboť věděli, že býval zpovědníkem jeho. Ale Jan na to neodpovídal a modlil se po celý čas krutého mučení za své pronásledovatele. Ježto ani k vině se přiznati, ani tajemství zpovědního vyzraditi nechtěl, byl opět odveden do žaláře. Dne 17. února dalo se opětne vyšetřování, při kterémžto Jan zase na skřipci mučen a hořícími pochodněmi pálen byl; strašné mučení toto bylo mu snášeti po celé dvě hodiny. Dne 18. února předveden byl znovu před shromážděné soudce, kteří se ho opět tázali, co byl v Polsku činil. Když stále nevinu svou dosvědčoval doléhali na něj znova, aby jim vyzradil, z čeho se mu byl Lobkovic zpovídal. Jan ujišťoval se vší určitostí, že tajemství zpovědního nikdy nevyzradí; byl tedy

z ase na skřípec dán a po celé tři hodiny nelidsky mučen, při čemž ustavičně toliko vzdychal: „Ježíš, Maria!“

Byv se skřípce sňat klesl k zemi, načež jej na polo mrtvého odnesli do žaláře. Jsa trápen náramnou žízni žádal, aby mu podali vody; ale žádosti jeho nebylo vyhověno; tu se vyprýštila u hlavy jeho voda, kteroužto ztrýzněný trpitel poněkud se občerstvil.

Brzy na to chtěli ukrutní soudcové Sarkandra ještě jednou ohněm mučiti; ale na přímlovu Jana Scintilly, jediného to katolíka mezi nimi, a pak i na přímlovu samého kata ustoupili konečně od svého úmyslu a rozešli se v náramném rozlícení, že s mučenníkem nic poříditi nemohli. Ztrýzněný Jan ztrávil pak ještě 4 neděle v temném žaláři v nesmírných bolestech, jež mu nemilosrdný protestantský žalárník nelidskostí svou ještě rozmnožiti hleděl.

Dne 17. března pozoroval mučenník Páně, že se blíží hodinka smrti jeho; i dal se zaopatřiti svátostmi a odevzdal uprostřed vroucí modlitby téhož ještě dne duši svou Hospodinu. Dne 24. března odnesli katolíci tajně tělo jeho do kaple sv. Vavřince, kdež s velikou úctou pochováno bylo. Bůh oslavil věrného sluhu svého mnohými zázraky, kdežto nespravedlivé soudce jeho brzy na to zastihla patrná pomsta Boží.

Úcta slavného mučenníka Sarkandra rozšiřovala se vždy více zvláště na Moravě; k žádosti četných i velmi vznešených ctitelů svých byl Jan Sarkander po náležitém prozkoumání života jeho a mnohých zázraků, ježto přímlovou jeho se staly,

od Pia IX. dne 6. května 1860 za blahoslaveného prohlášen k náramné radosti obzvláště lidu Moravského a Slezského, kterýžto památku tohoto prohlášení s velikou slavností konal.

Nad místem, kdež blahoslavený Sarkander uvězněn a trýzněn byl, stojí nyní kapla opatřená nízkou věží; asi po patnácti schodech sestupuje se do bývalého žaláře, v němžto později oltář vzdělán byl.

Nejvzácnější památkou kaple této jest skřípec s trámci, na nichžto blahoslavený Jan mučen byl, jakož i kolo, jímžto lámány údy jeho. Pramen, jenž se vyprýštil u hlavy jeho v žaláři, vydává posud občerstvující vodu.

* * *

K těmto svatým a blahoslaveným připočísti lze i sv. Hedviku, sv. Stanislava mučenníka, Jacinta, Kazimíra, Stanislava Kostku, Josafata. bl. Ivana, Vintýře, Čáslava, Bronislavu a přemnohé jiné podle všeobecného domnění za svaté pokládáné osoby, jejichžto příkladným životem a horlivým přičiněním šířila a zvelebovala se víra křesťanská netoliko v Čechách a na Moravě, nýbrž také ve Slezsku a v Polsku, kamžto se byla z Čech dostala. Tak hojné bylo tedy ovoce, jež vydala vinice štípená bratřími Solunskými.

Jak. Procházka.

Cyrillka na Hané.

Povídka z časů Rastislavových

od Václava Beneše-Třebízského.

I.

Hlava vladyky Živhosta se od některých dnů chýlila níž a níže ke hrudi. Byla již arcíť šedesátiletá a skrání jejích dotkly se peruti časů zlých dosti ostře nejednou. Bystré, sokolí oči vladykovy viděly potom vždycky dlouho všecko kolem sebe, jakoby v poloprůhledných mlhách, — i za nejjasnějších letních dnů, kdy na čistě modré obloze nelze sebe nepatrnější skvrny postříci.

Časem se však mlhy ztratily naprosto a Živhost říkával, že zraku jeho neujdou ani rybky, jež se hemží na dně Hanině. A postava jeho byla pak pokaždé ještě přímější, hlas zvučnější, krok pádnější a což důvtip jeho?

Důvtip vladyky Živhosta v rozlehlém dvorci na žirných, zlatem nejbohatší úrody oplývajících nivách, jimiž se vine Hanička stydlavé jako panenka, když k létům nevěstiným dospívá! — Přicházeli do zdejšího dvorce z široka daleka a přejazemotnější svěřovali v rozum vladykův mno-

hem bezstarostněji než cudařům. A nebylo příkladu, aby kdo soudem jeho pohrdl! I otcové se syny si sem zacházeli a rovnávali se pode zdejšími krovky . .

Vladyka Živhost byl tak zcela sosobněncem časů, jichž patriarchální ráz začal znenáhla mizeti a jimž svítily do hrobu pochodně pochopů z krajin, nad nimiž slunce zapadá, nejpříšernější září . .

Podobal se staleté slovanské lípě, jež stála někdy v posvátném háji, v jejíž koruně plno hnízd s opeřenci, k nimž lid pohlížíval vždycky s tajemnou úctou i hrůzou zároveň, do jejíchž tmavých stínů uchylovali se z rána i podvečer otcové rodin, bili se v prsa a ku spásám věkožízným prosby nejvroucnější vysílali

Sražena s ní sice mnohá haluz, i kůra na kmeni tu i tam ohlodána, někde v drvu i trhlina, jakoby až k samé duši šla, ale staletá slovanská lípa stojí přece jen svěží, zelena, libou vůní vůkol dýchající a nezdolatelná

Že se hlava vladyky Živhosta od některých dnů chýlila níž a níže ke hrudi, byl příčinou jeho vlastní syn . Žádalť od starého otčíka svůj podíl z veškerého zboží důrazněji a důrazněji . . .

Když přednesl Živhostovi svou prosbu poprvé, ještě tak dosti slušně a s výrazem pokorným, ustoupil otčík o krok zpět, utkvěl na synu jak mohl nejpronikavějším zrakem, rty sevřel křečovitě a nemohl pro okamžik ani odpovědět .

Byla tenkrátě třeskutá zima. Lidem mrzl dech takořka před ústy A hynuli v posvátných hájích mrazem i černí havrani. Vlci se odvažovali až do samých vesniček. A přivalilo se jich do

dědinky vždycky celé hejno. Nemohli jich ani odehnati

Ale kdyby za oné kruté zimy se bylo nebe pojednou zakabonilo, kdyby se byl nade střechou zdejšího dvorce zasnivil blesk a všechno stavení rachotem hromu otřásl se až v základech, vladýka Živhost by byl zůstal klidnější, než touhle synovou žádostí. Spíše by se byl nadál ve svém dvorci Morany živoucí, jak se vznáší s hlavou zahalenou černou plachetkou níž a níže a vyhlédá si dutýma očima, koho by měla svým dechem nejdříve ovanouti.

„A kdo tě k tomu navedl, synu můj? — Někdo tě musel navést! — Z tvé hlavy to nevychází! — Odpověz!“

Vladýka Živhost zahovořil temným, nedobro-zvěstným hlasem.

„Nemám-liž dostatečného rozumu sám?“

Mladý muž se již poněkud osmělil.

První klín do synovské úcty a přítulnosti dětinné zaražen první onou větou

„Synu můj! — Kdo tě k tomu navedl?“

Starý otec nemohl za této druhé otázky nějak ani dýchat.

„Mám již, otče, léta a za takového věku netřeba komusi návodčího Rozum můj již vyvinut s dostatek!“

Mladý muž si podepřel pravou ruku i v bok.

„Běda běda dítěti, jehož rozum vyvinut proti rodičům!“

„Nechci, abys se, otče, rozezlíval Přišel jsem v dobrotě!“

„Syn . . . k otci přišel v dobrotě
Jaká to řeč!“

„Čeho žádám, patří mi právem!“

„Nebudu se o to s tebou hádati Jen mi
odpověz, kdo tě k tomu navedl?“

„Tak všude zvykem v krajinách západních . . .
O zvycích, jaké u nás obyčejem, tam ani ne-
slyšeli.“

„Ale také ne o neporušenosti rodinného života,
jakýž do této chvíle, díky věčným spásám .“

„Díky jedinému Bohu, otče!“

Mladý muž se jizlivě za těchto slov pousmál.

Ano díky jedi.ému Bohu u nás
domovem A proto se musíš spokojiti s řádem,
jejž přinesli dědkové naši z krajin Polských do
těchto zemí, pokud ve mně duše bude A kdy-
bys na něm chtěl cosi měniti, až duše z těla
mého odletí, vrátí se, věř, že se vrátí a že ti nedá
nocí dnem pokoje .“

Vladyka Živhost ' se potom od syna odvrátil,
a když chtěl mladý muž v nevčasném hovoru přes
moc pokračovati, odešel stařík ze světnice, vytratil
se i ze dvorce a zaměřil k blizounké výšině, kde
dosud šuměl tmavězelený háj, kde dosud pode sta-
letým kmenem studánka s křišťalovou vodou,
vroubená dubovými kladkami, na nichž se usadilo
mechových vrstev, že drva úplně zakryly

„Zůstaňte s námi . neopouštějte nás .
vy staří, dobří naši bohové Střežte rodné
krby naše opatrujte mír pod našimi stře-
chami neodvracujte od nás tváří svých
Když zdvihá hlavu vlastní dítě i proti mně, jak
potom jinde? Jak potom, kde cizotě ote-

vřeny nejen štěrbiný v okenicích, ale i dveře a vrata dokořán? Taková léta kdož jich může spočítati Ineme k vám s věrou, která jest pevnější než všecko na světě tak drahá léta! Byli jste s námi, když se nám vedlo dobře nezůstavujte nás sirotky, když se nám začíná vésti zle když se cizí úsilno v dědinu vtírá . Vy staří, dobří naši bohové!“

Vladyka Živhost se po třikráte uklonil v tu stranu, kde slunce vychází, a potom na omšené kameny, jichž bylo kolem studánky několik, usedl

Kdo jen byl původcem dnešních synových slov! Takových od něho nikdy dosud neslyšel a že by mohl někdy uslyšeti, ani ve snách se nenadál. Vladyka Živhost si zapřel hlavu v dlaně. Vzpomínal, zdali kdy někdo po celé Moravě dělil mezi své syny a dcery zboží rodinné, vzpomínal dlouho — dlouho, proletěl duchem ode žďárských hor až za Beskydy, i nitranské knížectví zatanulo mu na mysli a nevěděl — věru nevěděl. A žili vespolek dědů vnukové jako bratři nejvlastnější; bývaly sice mezi nimi sváry, ale skoro vždycky dovedlo urovnati ruznice láskyplné, srdečné slovo starešino. Leckdy ledajaká nesnáz se pojevila, ale zmizela pokaždé mlhou, do níž slunce vrazí nejteplejšími paprsky. I pamatovali si pravnuci předka, jehož popel na pohřebišti už let třetí sto, a lnuli k sobě všickni, kdož byli jednoho rodu, až neuvěřitelno

A pojednou přichází syn vladyky Živhosta se žádostí, která do prastarého řádu má první průlom učiniti Staroslovanská záduha nejpevnější

baštou proti všemu cizáctví. Je ovšem sousedům z míry nepohodlna; z řetězu, v němž členové jednotlivých rodů sepjati nezviklatelnými články, nemožno urvati ani jediného. A proto třeba užiti nejnekalejších prostředků . .

„Synu můj synu můj! Proto-liž jsem tě vychoval? Proto-liž staral jsem se o tebe? Abys uvalil na šediny mé hanu, že krev má první se u nás nezdařila? Vraťte mi ho . . o vraťte mi dítě mé, bozi věční, bozi věkožizní! . . Může-li člověk býti šťasten, pokud dlí na zemi, byl jsem do této chvíle já . . . Proč šediny mé mají se zatmėti chmurami dnů nedobrých? Proč se má stará hlava má skláněti tíhou navštívení zlého! Zašumte vy stromy svaté, odpovězte mi vy ptáci pravdověstní: proč proč?“

Tmavě zelený haj však mlčel jako za nejhlubšího bezvětrí a z posvátných ptáků, jichž tu bylo přece na každém kmeni, se neozval ani jediný.

A stařík toužil aspoň po nejlehčím šelestu svěžích větvíček či po sebe tlumenějším popěvečku ptačím

II.

„Půjde to stěží. Otec jako skála. Nechce ani slyšeti . .“

„Tak ti pane nebudu moci pomoci — věru že ne . .“

Mladý muž, jemuž tato slova platila, svěsil hlavu a zamyslíl se . .

Zdaleka zanášel do klenutých chodeb hrdého

hradu vystavěného po způsobu německém hlaholný zpěv dívčí.

Mladému muži rudly tváře každým okamžikem víc a více do tmava.

„A což bys si nemohl vydobyti práva svého ani u knížete? Jen se tě táži. Nechci k tomu raditi. — Jen pouhá otázka, obyčejné upozornění!“

Hrabě Vernher, jenž takto hovořil, mluvil z míry lhostejným hlasem. A přece mu tolik záleželo na tom, aby Živhostovu synu záměry se podařily úplně . . . Hrabě Vernher měl na svém hradě dalekon příbuznou; byla družkou dcery jeho Gertrudy od malička

Mojmír Živhostovic se jí dvořil už dobrý rok, ale podtají . . . A kdykoli se mladý muž na hradě objevil, vždycky ho přivítali s „neličenou“ vlídností. Kdyby mu byli mohli úsměvem, jenž se jim kmitl kolem rtů, cestou vykouzliti samé růže byli by tak učinili okamžitě. Zboží vládky Živhosta již za nějaký ten úsměv, jenž ostatně byl zadarmo a o němž těžko říci, zdali vycházel z duše oddané, stálo . . . Aspoň by se tak na žírné zdejší půdě mohli nejjistěji usaditi, zavolati sem krajany a domorodný lid poněkud promíchati . . . Hrabě Vernher sloužil svému pánu, králi Ludvíku Německému až příliš věrně. I zapomínal, že se někdy bezmezná oddanost prabídně odměňuje . . .

„Ty bys pane myslel? . . .“

„Arciť že! Ať rozhodne kníže sám .
Přál-li bys si, nebudu k vůli tvému štěstí litovati vhodného slova . . .“

„Nevím, opravdu nevím, bude-li co platno vy-
nesení Rastislavovo!“

Živhostic měl pořád tak hlavu svěšenou ke
hrudi.

Tmavá červeň rozlila se mu již až do bílého
čela.

„Divné, prapodivné ty vaše řády . . . Synové,
jimž hnedle budou hlavy kvéstí mlékem, musejí
poslouchati staré otce jako děti a poslušnost ke
knížeti na nitce visí! . . . Prapodivné řády!
jednou jim bude muset konec učiněn . . Čím dříve,
tím lépe Tak se nevyzuješ z pacholeství od-
jakživa!“

Hlaholný zpěv, zarážející do hradu z kvetou-
cího sadu, co chvíli vábivější a vábivější . . .

„Jen mi porad a pokynu tvého chci uposlech-
nouti vděčně . . . vděčně . . .“

„Ještě však jedna překážka . .

Hrabě Vernher mluvil pořád tak nejhlhostej-
nějším zvukem,

„Abys vyznal veřejně, žeš křesťanem . .“

Němec zahovořil tato slova dutým, hrobovým
hlasem . . .

„Až vynese Rastislav své rozhodnutí . .“

„Dříve . . Ty tak musíš učiniti co nevidět . .
co nevidět . . Aj tu přichází důstojný kněz sám . .
Uslyšíš to z jeho rtů a snáže mu uvěříš . .“

Do komnaty, v níž hrabě Vernher rozmlouval
se Živhostovým synem Mojmírem, vešel plíživým
krokem vysoký muž bledých, vyschlých tváří s
bradou řídkou prorostlou a s očima, jež se pod po-
pelavým řasovým na vše strany chytře rozhlí-
žely

„Pokoj i požehnání Boží domu tomuto!“

„I tobě ctihodný muži .“

Hrabě Vernher se zlehka uklonil a ukázal nenadálému návštěvníku ku židlici

Vysoký muž bledých, vyschlých tváří přikryvl krátce přistřiženou hlavou a usadil se do lenošky potažené medvědinou .

Mojmíru Živhostici bylo pojednou, jakoby mu hrdlo kleštěmi tajemná ruka sevřela . . . Napadlo ho, zdali tenhle muž může kam přinést pokoj i požehnání Boží, protože mu fičel s jazyka vítr jehel ostřejší a malé, prohnědlé oči zarávaly se každému až do dna duše nejbodavějšími pohledy.

„Nemýlím-li se, syn vladyky Živhosta a nových řádů věrný stoupenec!“

„Tak jest, důstojný otče . Můžeme na něho nejbezpečněji spoléhati!“

Mojmíru Živhostici zdálo se, že dubová podlaha pod nohama uniká.

„Hledal jsem již dávno příležitosti, abych mohl s tebou zase jednou promluvit tváří ve tvář, synu můj .“

Mladému muži tvořila se kolem očí kola

Byl arcibř křesťanem, o záměně víry jeho vědělo jich však málo, jen několik nejdůvěrnějších přátel Když odříkával: věřím, z dobré poloviny jednotlivým článkům nerozuměl a když se ho tázal sluha Boha jediného po nejdůležitějších větách, v nichž učení kříže zahrnuto, četl cosi zdlouha nejistým hlasem z jakési listiny Dle všeho obsahu listiny nerozuměl Kmotrem mu byl sám hrabě Vernher Tenkrát uzřel tohoto

muže poprvé; od těch dob se s ním nesetkal, až zase dnes

„Ty musíš jíti, říci svému otci do očí, žeš modlami pohrdl, ty se musíš odříci všech styků se svým přibuzenstvem, ty musíš . . býti . . samostatným .“

Vysoký muž bledých tváří se naklonil na židlici poněkud v před.

„Řeknu ti bez vytáček proč! — Váš rod široko daleko z nejváženějších Tvůj příklad bude mít hojně následovníků Ty mi rozumíš!“

Zvenčí slyšeti omamující zpěv pořád určitěji a určitěji. Tak se zdá, jakoby tahle pěvkyně byla od kohosi vybidnuta, aby právě této chvíle rozvinula mohutnou sílu svého hlasu. Na tvářích Mojmirových červeň také temnější a temnější . . . A kdyby byli ke koženému krznu jeho přiložili hlavu, jistě by byli zaslechli, kterak mu srdce buší prudčeji a prudčeji

„A otec můj?“

Mladý muž tuto otázku ze sebe takorůzko vyhrkl.

„Co tvého, musí ti dáti!“

Mojmír se ostrostí, jakouž tento výrok pronesen, až zachvěl.

„Není-liž i v samém evangeliu, kterak přišel k otci jednomu syn mladší a řekl mu: dej mi podíl můj . . . I v samém evangeliu, na které jsi přísahal, jež jsi vyznával a jehož stoupencem musíš býti veřejně! — Budeš-li?“

Mojmír se dosud dívá tak neodvratně k dubové podlaze.

„Nenuť ho, ctihodný otče . . . Ať se rozhodne dobrovolně . . . Je-li mu ruka mé neteře nezbytnou, pak učiní po tvé radě beze všech dalších slov . . . Může-li však býti živ bez Gertrudy, nebyla by platna sebe upřímnější rada . . . Nepřemlouvej ho . . . Má rozum sám . . .“

Mladý muž odešel tenkrát ze hradu hraběte Vernhera s duší, jež se podobala vodám, když jsou nejrozzvířenější a když bělavé kruhy pěn jedny druhé polykávají . . . Když odcházel, ani nepromluvil . . . Červen se tváří zmizela mu naprosto a oči jeho svítily nejpodivnějším leskem

„Musíme své záležitosti vzít do opravdy. Dosud jakobychom si se vším jen byli hráli A nepřátelé naši rostou až k nebi . . . až k nebi . . . Slyšíš-li Vernhere? A víš-li, proč dnes k tobě přicházím? Ani netušíš! Jak bys mohl být i jen tušiti . . . Obracejí vlastní naši zbraň proti nám . . . A takový sok vždycky nejnebezpečnější

„Pozoruji, ctihodný otče, žeš rozčilen A tebe chladná mysl opouští málokdy . . . Toho Moravečka přivedlo naprosto z míry . . .“

„Rozčilen? Rozezlen! Rozhněván Nejvyšší měrou podrážděn!“

Vysoký muž bledých, vyschlých tváří hovořil hlasem ledovějším a ledovějším. Zdvihl se i ze židlice

„Rastislav se nás chce zbaviti naprosto . . .“

„Koho že?“

Hrabě Vernher se utvářil nejuštěpačněji.

„Nás řádně ustanovených kněží. nás jediných služebníků Boha pravého v těchto zemích . . .“

Řekni, důstojný otče, : nás kněží německých, nás služebníků jeho milosti krále Ludvíka!“

„Byť i, hrabě Ale toho nedopustíme!“

„A jak zamýšlí svůj záměr provést!“

Sám čas, náš nepřítel nejhorší, mu našeptal těch plánů . . .“

Jakých, otče? — Mluv již přece zřejměji. Jsem věru sám nedočkav . . .“

„Odhodlal se vyslati poselstvo na císařský dvůr do Konstantinopole Chce věrozvěsty, jež by učili víře kříže jazykem zdejším, domorodným . . .“

„Ať si pošle s Pánembohem!“

Hrabě Vernher pohodil pohrdavě hlavou.

„Tobě že to lhostejno?“

„Skorem, důstojný otče!“

„Bloude! Odpusť mi tohoto výrazu! . . .“

K sběsilosti by mne přivedl Kdo pak tu drží ještě německý jazyk, německý mrav, německý zvyk a mohu směle říci: i německé panství, než my kněži, než my příslušníci pasovského biskupství, než my hlasatelé Boha Trojjediného! Nebyti nás, už by dávno po vaší památce ve zdejších končinách stopy nezbylo ;“

Vysoký muž bledých, vyschlých tváří v obličeji všecek sesínal.

I obě ruce v pěsti zaťal zdálo se, jakoby se rozléhalo komnatou příšerné zubů skřípání.

„Německého panství ve zdejších krajích oporou nejpevnější my my nikdo jiný . . . A až tu budeme neužitečnými my, uvidíš . . . Nechtěj se toho ani dožít!“

Hrabě Vernher již svého výroku začal litovati.

Tenhle neočekávaný host by mu mohl ublížiti na dvoře králově z míry. Mohl by ho podezřívati i z tajného spojenství s Rastislavem.

Však jsme vždycky ochotni a bohďa že i na příště budeme, abychom vašemu slovu dodali váhy ocelí všickni, kteří jsme v těchto zemích jako na stráži roztroušeni!“

„Tak tě rád slyším, Vernhere! Jinak bych se byl obával, že na tebe přichází změkčilost, jež si tak ráda vybírá oběti za míru, aby je do boje učinila neschopnými!“

„Zbytečná obava, ctihodný otče! Na mé oceli dosud ani jediná skvrna rezává!“

Hrabě Vernher mluvil na štěstí pouze o své oceli; o své cti by tak byl nemohl pověděti.

„Výsledku poselstva do Konstantinopole nemožno si ani dobře domysleti. Přijdou-li Slované, získají si co nevidět všecken lid a naše chrámy zapustnou. Naše řeč bude zníti jen ke kamenům.“

Německý kněz zapomínal, že když ve svých chrámech kázali, zněla jejich řeč pořád jen ke kamenům; do srdcí a duší nevnikla nikdy nikde..

„Čeho jsme se tu pracně dodělali, zmizí zavnutím větru!“

Tak zle nebude, dokud ocel u našich boků.. A nebylo by na škodu o všem podati zprávu do Řezna. Musíme býti hotovi!“

„Posel již odejel!“

Hrabě Vernher si z hluboka oddechl. Po tomto poslu se tedy král o dnešním jeho výroku nedoví. Zatím bude moci svou oddanost osvědčiti nejokázaleji...

III.

Ve dvoře vladyky Živhosta smutněji než o pohřbu

Všecka čeleď zamlklá, hlavy k zemi nachýleny, oči zamženy, tváře probledlé, krok plíživý, a krátký i ten dech pode hrudí. Ani slepička nikde nezakrákorá, ani kohoutek nezakokrhá a holubi na vysokých stojanech, jakoby se k nim zlodějským krokem kradl mor. Ozve li se kde pes, jen táhle zavyje, ve stájích se kravičky jetele ani nedotýkají a koňům se zdá, jakoby oves byl řesovi v nedalekém háji nasbírané.

Vladyka Živhost sestárl o dobrou desítku.

Na čele a tvářích objevilo se mu pojednou vrásek, že by jich sebe bystřejší zrak nedovedl spočítati.

Vladykova žena potichu plakala, hlasitě nesměla, mladší synové a dcery sledovali každý otcův krok s nejúzkostlivějším pohledem a co chvíli doběhlo kteréś dítě dobré do nedalekého háje, aby staré bohy za otce prosilo. Ale tmavě zelený háj pořád tak mlčel jako za nejhlubšího bezvětrí a z posvátných ptáků se neozýval ani jediný

Když se ondyno vrátil mladý Živhostic z Vernherova hradu, ani ho nemohli poznati. Jakoby ho nemoc zlá potkala a prvější podobu jeho s obličejem do posledního rysu setřela. A když ho zaslechli mluvit, teprve se utvrdila jejich pochybnost, zdali tenhle mladý muž Mojmir opravdu.

„Jsem křesťanem, otče“

Živhostovi se touhle synovou řečí ani vlásek v obrví nepohnul.

Sestry a bratři div že nezavrávali.

„Můj podíl mi budeš muset nyní vydati i proti své vůli“

Matka zalomila nade hlavou rukama; ale nepromluvila ani slova. Nemohla.

Živhostovy rty sevřeny křečovitě.

„Slyšel jsi — otče můj?“

Vladyka Živhost hnul nyní pravicí, sňal se stěny dlouhý oštěp, ustoupil o dva kroky zpět, napřáhl ruku proti synovi a zavolal hlasem hřmějícím: „Ať se mi okamžitě klidíš z mého pokroví . . . Ať se mi zde po všechen život můj ani neukazuješ . . . Ať ti krkavci oči vyklubají Ať ti krahulík srdce rozzobá! Ať se ti kolem těla jedovatí hadové ovinou!“

„Nechceš-li po dobrém učiniti mi po vůli, po zlém budeš museti!“

Mojmír Živhostic vyrazil potom ze světnice do dvora prudkým skokem a oštěp, jímž za ním otec mrštil, zaryl se do protější stěny na dva střevice hluboko

A proto v Živhostově dvorci smutněji než za pohřbu

„Můj syn má krev křesťanem
Hu! . Hu!“

Vladyka Živhost si vytrhl hrst šedých vlasů a rozhodil je světnicí

„Mého syna mi zkazili Němci už vím kdo . . . Němci Hu!“

Vladyka Živhost se udeřil oběma pěstmi do šedesátileté hlavy, jak mohl nejprudčeji.

„Ta jejich víra drtí poslušnost dětí k rodičům, rozpoutává svazky pokrevenské a štví krev proti krvi . . Jaká to víra! . Hu!“

Vladyka Živhost sevřel obě ruce nade hlavou a oči mu vystoupily ze spoda šedivého obrví, jakoby mu kdosi hrdlo stáhl železem.

A potom mělo býti v rozlehlém dvoře na břehu řeky Hané veselo!

Jakoby s oblak balvany skal dolů padaly!

„Prokletá víra , hu hu prokleti její hlasatelé . zatraceni její rozšiřovatelé Hu . hu . hu!“

A choulili se strachem všickni, kdo těchto slov zaslechli, kam a jak jen mohli . .

Šedivé vlasy vladyky Živhosta poletovaly dvorcem ve větru . . .

Psi vyli příšerněji a příšerněji . .

Koně ržáli děsněji a děsněji, kravičky bučely uděšeněji a uděšeněji, holubi odlétali do polí a slepice se uschovávaly, jak mohly nejrychleji do kurníků . .

„Živhostův syn toho Živhosta, který každému uměl poraditi, každého dovedl potěšiti, jemůž se podařilo nejhorší rozvaděnce usmířiti, jenž byl nejvytrvalejším ctitelem starých bohů a jenž lásku k nim do srdcí, kde jen mohl, vštěpoval slovem i skutkem, jehož duše se starým řádem srostlá na věky Toho Živhosta syn!“

Šedivé vlasy kmetovy poletovaly dvorcem jako peří sokolí, když starého ptáka zastihla střela smrtivá a když položiv ku zemi dopadá .

Uplynul týden a z Velehradu zavítali do dvorce poslové, aby si Živhost neobtěžoval zajíti

ke knížeti Už prý se dlouho, příliš dlouho neviděli . . .

Vladyka Živhost ani neodpověděl.

Koně si však přichystal, vyhoupl se do sedla mlčky a zaměřil tou stranou, odkud poslové přijeli.

Dvořané ode dvora Rastislavova se dali za ním na cestu mlčky. Báli se nejen o jeho rozum, ale i o jeho život.

Žena jeho s dětmi klečela tu chvíli v háji pod obrovským kmenem, nachýlena jsouc nade studánkou s vodou křišťalovou, na jazyku majíc prosby nejvroucnější: „Zůstaňte s námi . . neopouštějte nás vy staří, dobří naši bohové! Střezte rodné naše krby opatrujte pod našimi střechami mír . . neodvracujte od nás tváří svých . . Byli jste s námi, když se nám dobře vedlo, nezůstavujte nás sirotky, když se nám vede zle, tak tuze zle . .“

IV.

Kníže Rastislav vladyku Živhosta políbil na obě tváře a přivítal ho, jak uměl nejvládněji.

„Kdy jsme se už neviděli? Od poslední německé vojny Nemýlím-li se!“

„Tak tak, jasný kníže

„Příliš se oddáváš citům svým . . . V těch letech třeba více chladnosti!“

Rastislavova pravice spočívala na rameni Živhostově.

„A příčina cesty mé na tvůj dvůr?“

Vladyka byl již netrpěliv. Konejšivá knížecí řeč se mu nepříliš líbila

„Budeme spolu mluvití upřímně Chceš, brachu?“

„Myslím si také tak!“

„Přál jsem si s tebou mluvití k vůli tvému synu, .“

Vladyka Živhost upřel na vojvodu zrak nejostřejším pohledem.

„Bude dobře, srovnáte-li se . . . Viděl bych právě pode tvou střechou nejraději smír! . . A ne nadarmo! . . U věcech víry se různíme já křesťan . . . Ty přivrženec starých bohů . . . budou ukazovati na tvou neústupnost, zatvrzelost . . . Dej si říci . Srovnej se s ním!“

„A jak bych se měl, vojvodo, srovnati?“

„Odstup mu část polí svých . . . kde chceš a jak chceš . Statky tvé v celé tamější krajině nejrozsáhlejší . . Dášli mu čtvrtý díl, ani toho nepoznáš . . Zádruha se beztoho nebude moci udržeti . . S léty všecko vezme proměnu .

„Vojvodo . . . jsem ti zavázán poslušenstvím . . jsem ti povinen věrností . řekni, abych si utal tuhle ruku sám, učiním tak, poruč, abych vypravil do pole všecku čeleď svou, ani okamžik se nebudu zdráhati ale otcovská práva jsou má — má nejvlastnější práva a těch se nevzdám nikdy nikdy . . .“

„Ani kdybych tě prosil starý příteli?“

„Ani kdybys nevím, co činil . .“

„Což jsi se tak umínil . .“

„Víš-li, že můj syn i křesťanem . . . Chtějí mne tak donutiti Odkud vane vítr, určitě ne-

vím . A byl bych nerad, kdybych se musel do-
vtípi, že z tvého dvoru, že přímo od tebe
Mne, starého Živhosta, chtít takto donutiti

„Nenutím tě, jen se přimlouvám . .“

„A k čemu toho můj syn . . můj bývalý syn . .
chce?“

„Řeknu ti pravdu . chce se ženiti .“

„Pěkný syn Vojvoda o tom ví a otec
ničeho!“

„Ostýchal se tě Prostředkují mezi ním a
tebou jen jako přítel tvého rodu, nikoli jako voj-
voda .“

„A kde jeho nevěsta?“

„Ani toho ti nezatajím!“

„Příbuzná hraběte Vernhera ,

„Němka .“

Toto slovo prorazilo ústy vladykovými hrobo-
vým zvukem . .

„Ano . . Němka . .

„I ty vojvodo?“

„I já! Musíme je hledět připoutati vše-
možně .“

„Oni nás, my jich nikoliv

„Mýlíš se . . . A tu třeba přinést oběti —
mnohé oběti . . . třeba i poklad srdce svého . . .
Dobro vlasti musí nám býti nade všecko .“

„Jak krásně mluvíš vojvodo . .“

„A ještě krásnější by bylo, kdybychom tak
všickni jednali . .“

„Musím ti říci, že byla škoda každého kroku,
jejž učinili pro mne tvoji poslové . .“

„Hraběte Vernhera musíme k sobě připoutati
nejtěsněji . .“

„A myslíš-li: mým synem, mým zbožím?
Myslíš-li, abych já první začal dělití statky své?
Kdy jsme silnější, vojvodo, když čeledě k čeledi,
rod k rodu jako hradba aneb když jsme rozdělení
i v čeledi i v rodech svých? Myslíš-li, aby
právě mou hlavu jednou proklínali? Pak se
mýlíš ty . . Ty Pak nevím, věru nevím, proč
jsi mne ke svému dvoru zavola . .“

„Mírni se, Živhoste, nedávej hněvu svému
průchodu My jim do jisté doby vlídnou tvář
ukazovati musíme . . . Nic platno . . . I kdyby se
nám to přičilo . . Chytrostí toho vyžaduje i opa-
trnost . . . Až bude čas, pak jim pravou tvář uká-
žeme v nejjasnějším světle . . . Víš-li, co jsem uči-
nil? Snad kroku mého ani dobře neoceniš, snad
se proti němu i ohradíš . Vyslal jsem k císaři
Míchalů posly, aby nám vybral učitele takové,
kteří by lidu zdejšímu křesťanskou víru hlásali
jazykem srozumitelným . . . Doufám pevně, že
prosby mé panovník pražský neoslyší . . . Uvidíš,
jak se vzpění německý vztek, až se ocitnou na
Moravě . . . Uvidíš, jak se potom naše země vy-
čistí . . . Učiň mi vůli Živhoste . . . Hrabě Vernher
z nejpřednějších důvěrníků královských . . . Ne-
vzpírej se . .“

Marné každé tvé slovo vojvodo . . ,

Rastislavův obličej se pojednou zachmuřil.

Vladyka Živhost se ani nepohnul. Jen se
zdálo, že postava jeho ještě vzrostla a oči že mu
ze spoda řasové opět tak nezvykle vystoupily.

„A když ti poručím?“

Vojvoda ze svého křesla nyní povstal.

„Neposlechnu . .“

„Uvidím!“

„Přesvědčíš se . . . Vladyka Živhost se dovede hájiti . . .“

Za několik okamžiků odjížděl z Velehradu na šedavém koni starý muž s hlavou vztýčenou a pravou rukou podepřenou v bok, jakoby byl nevím jak dobře pořídit. Až se dvořané ani vynadiviti nemohli, kde se pojednou tenhle ráz ve vladykovi vzal. Když sem před nějakou chvílí s posly dorazil, byl všecek zdrcen, oči jeho upřeny do země a na čele seděl muštmavý, nedobrozvěstný mrak . . . Takhle jezdíval do boje či na soky, jen že míval skvostnou řízu, lemovanou drahocennou kožešinou, kolem boků zlatý pás, na pasu zavěšenou šavlici z dobré ocele, na hlavě čapku s velikým sokolím pérem, pokrývku na koni také z látky vzácné a otěže vykládané drahými kameny. Dnes však roucho jeho obyčejné, každodenní, říza nějak otřelá, čapka na hlavě sluncem vytáhlá, kožešina na svrchním šatě jakoby pelichala a otěže na koni z jednoduchého, prostického řemení . . . Ale ta postava! Ta pravice podepřená v bok! Ten pronikavý pohled! I koník sívák si hrdě vyšlapoval a zaržál veseleji. Už beztoho si nemohl tak z plných plic odlehčiti . . .“

Vojvoda se díval za ním, dokud nezajel.

Nevole, jež se mu obličejem prve rozestřela, pojednou se rozplývala . . .

„Neměls se do jeho záležitostí tolik míchatí . . . Však by se Živhost dovedl se synem srovnati, byť i po starém rozumu . . . Ale mlčeti jsem mu nemohl . . . nesměl . . . Postavil se proti mně . . . Vypověděl mi poslušenství . . .“

„A za to rač, pane, odbojníka potrestati . . .
přísně potrestati . . .“

Hrabě Vernher vešel k vojvodovi bez ohlá-
šení .

„Odpuště, že jsem se osmělil doplniti slova
tvé milosti . . . Zaslechl jsem jich předobře a vím,
komu platila . . .“

Rastislav se poněkud zarazil . Nebylo mu
vhod, že někdo byl svědkem jeho slov. Podíval
se také na německého hraběte ostřejším pohledem . .

„Ještě jednou: odpuště, jasný vojvodo, že jsem
byl snad příliš prostořeký . . Okamžitě seznáš
však příčinu Smím-liž mluvit?“

Hrabě Vernher se uklonil a sečkával pokynu
Rastislavova. Potom začal hlasem tlumeným, ja-
koby se bál, aby někdo jiný nezaslechl dnešní
řeči jeho ve vojvodské komnatě na Velehradě.

„Chceš-li proti králi udržeti svou samostatnost,
musíš býti silen ve vlastním domově Ve tvém
knížectví nesmí býti nikoho, jenž by měl jiný ná-
hled než ty — nikoho, ani kdyby to byl tvůj
bratr tvůj otec Radím ti tak i z prospě-
chu osobního.. rač již odpustiti tomuto sobectví...
Král Ludvík není přítelem ani mně rodu na-
šemu rod Karolingů nikdy nepřával A právě
za těchto dnů došly mne ode dvora velmi pode-
zřelé noviny, podle nichž by mne Ludvík nejra-
ději učinil prý svým komorníkem .“

Hrabě Vernher se dal nyní do hlasitého
smíchu

„Aby mne měl na očích nocí dnem . Ne-
věří mi . A vš, kdo mne i tebe očerňuje? . . .
Ten Viching . . . O znám já, dobře znám hadí duši

jeho . . Umějí to výborně! . . Na rtech med a v srdcích jed . . všickni . . všickni . . Nemůže býti na tvém dvoře nebezpečnějších vyzvědačů nade kněze bavorské . . Zbaviti se jich musíš . . Ale jen znenáhla . .“

Hrabě Vernher přimhouřil oči a poslední slova pronesl téměř jen šeptem.

„Doufám, že se jich zbavím lehounce . .“

Přetěžce, jasný pane . . Když se někomu ovine kolem ruky had, těžko se vypléstí z jeho závitků . . Nezastavuj se nad tímto porovnáním . . Jako tobě i mně jsou nepřátely . . . Uvidíš, že nepřátelství mezi tebou a králem vzplane co nevidět . . Proto dbej, abys nebyl překvapen a buď silen hlavně ve svém domově . . Tomu starci tvrdolebému ukaž svou sílu nejdříve . . Než bude pozdě pane, než se královská vojska objeví na hranicích . .“

A když se německý hrabě ocitl mimo obvod Velehradský, promnul si radostně ruce, usmíval se nejspokojeněji a oči jeho zářily radostí přímo ďábelskou

Z těch hadů, kteří se vojvodovi Rastislavovi nepozorovaně kolem ruky ovíjeli a jedovatými žíhadly mířili zrovna k srdci jeho, byl jedním také on a sice nejpotměšilejším . . [Měl se jen Rastislav podívatí na hraběte Vernhera zpytavějším pohledem a byl by musel uzříti křivolakou čáru lesknou, jež pokaždé nejjistějším svědectvím, že had z míry jedovatý.

Zdaž kdy slyšeti, aby Šváb proti Švábu v cizí zemi štal a jestli přece, vždy z toho oba zisku čekali a také dosáhli .

Na hradě Vernherově očekával již příchodu německého hraběte se zimničnou netrpělivostí vysoký muž vyschlých, bledých tváří, — kněz Viching.

V.

Mojmír Živhostic se jeho návratu také nemohl dočkat.

Za poslední doby neustále nějak se zasnoubeninami oddaloval. Až mu konečně jednou i řekl: „Abys byl své nevěsty hoden, musíš vykonati více, mnohem více!“

„Což není toho již dosti, že jsem v sobě utlumil všecko, co mne poutalo k nejbližším pokrevencům mým? . . . Musel jsem probojovati v duši své hrozný, děsný boj .“

Hrabě Vernher zakýval pouze hlavou záporně.

„Nuže . . čeho tedy ještě žádáš ode mne?“

„Jen strpení! — Však uslyšíš!. Zatím se hleď vyzbrojiti odhodlaností, jako bys se chystal na devítihlavou saň!“

A Mojmír Živhostic měl strpení opravdu . .

Panna Gertruda přivábila ho k sobě kouzlem, jemuž nelze odolati. Nevím čeho by se byl podjal pro její ruku.

A sotva že se hrabě vrátil ve svůj hrad, opětovl mladý muž žádost svou důtklivěji a neodbytněji.

„Jsi hotov ke všemu?“

Mojmír k této otázce nějak neodpovídal.

„Rozmysli si to, než odvětiš! — Mohu počkati! — Nespěchám!“

Mladý muž si stíral s čela bohaté krůpěje horkého potu.

„Kybych ti uložil úkol, na který ani ve snách nepřipadneš, musíš jej vykonati. — Jsi odhodlán?“

„Jaký úkol, smím-li věděti?“

„Dříve odpověz, zdalis odhodlán! — Tak nejlépe osvědčíš svou ochotu!“

„Jsem . .“

Mojmírovi se toto slůvko prodralo rty za těžkého, přehlubokého výdechu.

„Dobře .“

Hrabě Vernher nyní mladému muži pokynul, aby se posadil

Mojmír tak učinil okamžitě. Beztoho se již nohy pod ním chvěly, že se jedva na nich udržel.

„Pojedeš s poselstvím na dvůr Svatoplukův Řekneš knížeti, že tvůj otec s Rastislavem nespokojen, jako otec že smýšlí valná většina staršin moravských. Německý král že hotov podporovati Nitranského knížete každou chvíli. Toto psaní mu doručíš a počkáš si na odpověď, ať již jakákoli Až se vrátíš z Nitry, zajedeš se Svatoplukovou odpovědí na Velehrad a list dodáš Rastislavovi! — Rozuměls Mojmiře?“

A k čemu toho všeho?“

„Ptal jsem se tě jen, zdalis rozuměl! — K otázce nějaké nemáš práva žádného.. Chceš-li však, promluvím s tebou zřejměji.. Kdo hlavní překážkou, že ruky své neteře do dneška ti od-pírám, jest otec tvůj... Ten musí býti učiněn

neškodným . Takovýmto způsobem nejsnáze dojdeš svého cíle . . Jinak nevím!“

„Abych otce svého obžaloval ze zrady?
Abych piklu těch prostředkovatelem byl já? . . .
Abych ho očernil ze spojenství s králem Ludvíkem?“

„Tak . .“

„Pošli mne raději nevím kam . .

„Není potřeba . . Tato úloha tě ani krůpěje krve státi nebude . .“

„A proč jsis vyhlédl poslem právě mne?“

„Protože ti Svatopluk uvěří! — Jinému by víry nedal!“

Mojmír se chvěl po celém těle i v ozdobné, dubové židlici.

„Ostatně jsem nebyl se svou řečí u konce! Potom půjdeš, posvátný háj za vaším dvorcem pomocí mé čeledi skácíš, studánku zaházíš, vrhneš se do dvora, modly na ohništi rozkotáš, krb všecken rozházíš a teprve potom si můžeš přijeti na slavnost zasnoubení!“

Zvenčí zaletěly do komnaty hlaholy několika loveckých rohů, hrabě Vernher se vzchopil, pospíšil k oknu, vyhlédl do náhradí a tvář jeho přímo zazářila. Několik rytířů, starých známých, ohlašovalo ryčným vytrubováním nenadálou svou návštěvu.

Hrabě Vernher spěchal jim vstříc . .

Na schodech setkal se s Vichingem . .

„Je všecek náš . Zapsal by se peklu k nejčernějším službám —“

Bledým, vyschlým obličejem vysokého muže se rozestřel také výraz nejplnější spokojenosti.

Mladého Živhostice si potom ve hradě takřka nikdo ani nevšiml. I vzal ještě téhož dne odpuštění, Přislíbené nevěsty ani nespatriil. Z Vernherova hradu měl jeti přímo na Svatoplukův dvůr.

Ale ani si téměř nevšiml, že koník zabočil jinou stranou a že jím cesta míjí, jen co noha nohu mine...

A když ozářily večerní červánky všecken kraj nejrůžovějším závojem, pojevily se před zrakoma jeho střechy otcovského dvorce, poněkud v pravo zazelenal se posvátný háj a uprostřed žírných polí trpytila se voda říčky Hané, jakoby se měnila všemi duhovými barvami, a jako by v ní plynulo na tkaničkách plno drahokamů ceny nejvzácnější...

Mladému muži se tímhle pohledem stajil v prsou až dech...

Zde ten staletý háj měl spustošiti, studánku s vodou křišťálovou zaházeti, vraziti pod tyhle krovy a obrazy dědků srážeti s ohniště... Moj-mírovi projel již jen myšlénkou na skutek podobný všemi kostmi mráz. Ve hradě německého hraběte byl příliš těžký vzduch, hlava nemohla tak volně uvažovati, prsa jeho byla stísněna a ten hlas Vernherův tak omamující, že přiváděl bezděky o všecku rozvahu... Jak zcela jinak zde!... Pohledem na otecký dům, pod jehož střechou se snad tu chvíli modlí matička za syna modlitbami nejvřelejšími, už nejeden navrácen v náruč svých rodičů!... A před tímhle obrazem uniká dál a dál jiný zjev, slíčná tvář jeho nevěsty a mizí do nedozírna; mladý muž oddychává volněji a volněji,

i ten koník stříhá veseleji ušima a jest mu nějak do skoku. Tak rád by se rozletěl k tomuhle dvorci blíže a zajel si vraty ke žlabu, kde míval tak dobré, pravé zlaté časy. Mojmir však svírá otěže nejpevnější pravicí . . . Jest nerozhodnut

Nedalekým ouvozem kráčí několik mužů

Nevysoké porostliny, ale za to tím hustější zakrývají jezdce zrakům jejich úplně.

Mužové hovoří hlasitě. Řeč jejich prudčí každou chvíli. Mojmir poznává otce určitě a slyší každé slovo jeho nejzřetelněji . .

„Ani bych mu nepřál, aby se vrátil pod můj krov. Ani bych sám nechtěl, aby se ke mně hlásil, aby mne přišel prosit za odpuštění . . . Než bych mu mohl odpustiti, musel bych ho dříve potrestati. A pro okamžik ani nevím, jakého trestu bych proti němu použil . . . Musel by to býti trest, o jakémž na Moravě dosud neslyšeli . . Pro výstrahu! . . Pro věčnou výstrahu! — Je n ať si své dílo dokoná . . Ať nezůstává v půli cestě . . . Ať vědí na Moravě, jak dalece se může dítě nezdárné zapomenouti . . Ale potom i Živhosta poznají, kde ho ještě neznali! — Jak jsem pověděl, musel bych teprve trest na syna proradce vymysleti . . . Pro okamžik ani nevím . . . nevím . .“

Mojmir už dalších slov neposlouchal, koník také svěsil hlavu, schlípl uši a obrátil se v jinou stranu bezděky . . . A jeho pán opět nevěděl, že se již setmělo, že jest již daleko od otcovského dvorce, že jsou již hnedle na hranicích moravské země . .

Úloh, jež byl mladému Živhostovi německý hrabě uložil, Mojmir se však nepodjal . .

Zničiti studánku s vodou křišťalovou, kolem níž si jakožto dítě s bratry a sestrami tak rád hrával, zpusťšiti háj, k němuž nepřestal pohlížeti s úctou, ani když na hradě hraběte Vernhera pokřtili, rozdrťiti starodávné bůžky, jichž léta přetěžko spočítati, starého otce . . . obžalovati ze zrady a proč? Proč?,

Mojmír Živhostic se z těchhle myšlének chytil za hlavu oběma rukama, bodl koníka do slabin, jak mohl nejprudčeji a když začalo ráno svítati, těžko pověděti, co se kmitalo pahrbkovitým krajem dál a dále k Dunaji . . . Lidé, kteří uzřeli neobyčejný onen zjev, nemohli rozeznati, zdali to jezdec s koněm či jakýs báječný, pohádkový tvor

VI.

Týden míjel za týdnem, měsíc s měsícem se již nejeden vystřídal a o Mojmiru Živhostici nikde neslyšeti ničeho.

Hrabě Vernher se nemohl dočkati, kdy se na jeho hradě objeví, a leckdy zuby zaskřípal, že se mu jeho záměry tak protahují

Kněz Viching byl také nejvyšší měrou netrpěliv . .

Měliť tak příhodný nástroj pro své účely uchystaný a pojednou se jim ztratil, jako když se úhoř z ruky prudkým zatrhnutím ocitne zase ve vodách . . .

I Rostislav se po mladém Živhostici poptával; nikde však o něm ani vidu ani slechu, zrovna

jakoby se byl [tenkrát i s koněm ponořil do dunajských vln.

Samému županu bylo od nějakého času ještě divněji ve hlavě a na staré hrudi ještě tížeji . .

Statek svůj nyní arcíř nemusel dělit, vojvoda také neměl proti němu nejmenší příčiny, aby ho k poslušnosti donutil, ale ta pole všechna jakoby se byla rázem změnila. Pšenice jedva že tak vzešla a přece když ji rozsávali, byla jako zlato ryzí. Žito prohnědalo, jakoby usychalo a ječmínek namnoze ani nevyšel. I lučiny jakoby se nechtěly a nechtěly hnouti. Už tu čas sobotek a otava jako travička, když ji může sotva rukou utrhnouti, a ztratily se z nich i květinčky, jimiž byly pósety jako nejpestřejším kobercem . . .

Vladyka Živhost scházel, — scházel vůči-
hledě . . . Měnil se mu i hlas a krok kolisavější a kolisavější . . .

Po synu se však neptal nikdy ani jediným slovem . . .

A zapomínal častěji a častěji zacházeti si v posvátný háj a bít se po starodávném způsobu do prsou, před dědky z rána a u večer hlavy neskláněl a čeledi si takřka nevšímal . . Přišel-li kdo do hradu k němu na radu, pozdvihl hlavu, po-
usmál se, ale s nesmírně trpkým příděchem a prohodil hlasem nejhlostejnějším: „Na radu . . na radu . . . Neumím si poraditi sám . . . Ta tam všechna má paměť . . ten tam všechnen důvtip můj . . Nemohu . . nemohu . . pomoci . . ani sobě . . ani tobě!“

Vladyka Živhost jen ztěžka tato slova pronášival a více jich od něho sotva kdo uslyšel . .

„Ze jsou zde na Moravě lidé, kteří pouhým slovem vracejí mír a pokoj pode střechy, i kdyby jich tak nikdy bylo nebylo?“

„Jsou . . Neslyšel jsi o nich?“

Vladyka Živhost zakýval hlavou záporně a odvrátil ze od mluvčího úplně . .

Byl to jeho dobrý druh. Neviděli se již sice mnoho let, ale poznali se rázem. Věrný přítel zaslouchl, že u Živhosta si zasedlo na všechny střechy neštěstí a proto ho přišel potěšit . . .

„Ty žes o nich neslyšel?“

Dobrý druh nechtěl Živhostově výpovědi ani uvěřiti.

„Příteli! Nemožno!“

„Nemluvil jsem s nikým o ničem už dlouho . . dlouho!“

Vladyka Živhost hovořil pořád tak z míry lhostejným hlasem

„Vkročili na zdejší půdu nedávno . . . Ty že ani nevíš, jak je na Velehradě přivítali? . . . Ty že nevíš, jak Němci zuby skřípají, jak pěsti zatínají, jak na naše hlavy síru a oheň svolávají?“

„Nevím ničeho . .

Vladykova žena seděla opodál pod ohništěm a ani slovem se do hovoru nemíchala . . .

Bylo jí ještě hůře — mnohem hůře nežli Živhostovi .

Rozum její byl zastřen příšernými sítěmi .
Už podle výrazu v zažloutlém, vráskovitém obličejí možno to pozorovati.

Vladyka by se byl nejraději vyhnul všemu hovoru a byl by byl nejradši, kdyby tenhle přítel dlel již hodinu od jeho dvorce . . .

„Přišli až z Cařihradu Jdou o nich řeči,
že slovem všecko zmohou . . . Živhoste . tvé
hlavy škoda . . .“

„Nech mou hlavu . nech . . . v pokoji . . ,“

„Dej si říci . . .“

„Už jsem příliš stár

„Pojď je přece poslechnout . . zkus toho
nestojí tě to nic leč trochu cesty . .“

„Já . . poslechnout? . . Nepůjdu

Poslední slovo pronesl Živhost podrážděněji.

„Prosim tě Živhoste Pohleď na svou
ženu . . .“

Přítel přitlumil hlas.

„Neuslyší tě . . nevšimne si tě . . chceš-li, mluv
bez ostychu, jakoby jí tu nebylo .“

„Podívej se na ni . . . Co ubohá vytrpěla . .“

„Už nic netrpí . .“

„Ale ty bys jí mohl dřívější zdraví vrátiti
Nezatrvej se tak . .“

Večerem vracela se do dvora čeleď se syny a dcerami vladykovými . . Ale nikdo ani slova nepromluvil, nikomu se do řeči nechtělo, každý zaměřil ve svůj útulek a všickni si sedli, ani jídla, chleba se sýrem, se nedotknuvše . . . Ve vladykově dvorci každou hodinou hostu dusněji a dusněji .

Živhost utkvěl očima na ženě dlouhým, neodvratným pohledem . Už dávno si jí takhle nevšiml a výrazu ve tváři její se zhrozil. Až mu na zbrázděném čele krůpěje potu vystoupily . .

Dobrá žena jeho seděla pořád pod ohništěm nehnutě, ruce majíc složené v klín a oči neustále k jedinému bodu upřené Obličej ubohé kost a kůže a vlasy jakoby popelem posypány

„Měj slitování aspoň s ní . když jsi se již proti sobě tak zatvrdil Pojď a pohleď tímhle oknem do dvora.“

Přítel musel Živhosta k oknu takřka dovésti .

„Podívej se: to jsou tvé děti Nikdo by jakživ neřekl, že jsou to děti vladky Živhosta, že jsou to synové a dcery muže někdy široko daleko rozumeň i statkem proslulého . .“

Děti vladky Živhosta se také stínům podobaly . . Kdy už neslyšely od otce vlídného slova Kdy již nezřely úsměvu kolem promodrávajících rtů matčiných' .

„Cesta jejich ostatně co nevidět povede zdejší krajem otevři jim srdce své otevři jim duši svou Poslechni Živhoste a střecha dvorce tvého zardí se co nevidět červánky nejbláživější spokojenosti!“

Vladka Živhost jen hlavou nyní přikyvl a zdálo se, že se okem jeho zakmitl zásvit . podobný třpytu hvězdice, s níž do stíněných řader a do hlav zachmuřených sletává nejsilivější naděje . ,

Věrný vladkův druh si oddechnul spokojeněji.

Jen aby kroky jeho nebyly nadarmo.

A nebyly.

VII.

Do krajů državy Rastislavovy zavítali opravdu lidé, kteří, kam noha jejich vstoupila, všude za-

nechávali stopy požehnání nebes, kam slovo jejich zaletlo, všude po něm rostly nejpůvabnější květy, kam oko jejich pohlédlo, všude už tím pohledem tišily se nejvířivější bouře v prsou rozvášněnců, a což na čí hlavě spočinula ruka jejich se slibem, věštícím blaho a zdar!

Byli to ti, pro něž poslal vojvoda Rastislav na cařihradský dvůr a jichž příchodu se i Vernher i Viching tolik lekali, ač prvnější stavěl na odiv ne pouze lhostejnost, ale skorem až nedočkavost

Prahy k německým kostelům zarůstaly trávnikem a kde se objevili dva mužové, jeden mladší, druhý starší, jeden v ruce s křížem a druhý s ozdobnou jakousi skřínkou na hrudi, sbíhal se lid se všech stran, pozdravuje jich jak uměl nejsrdečněji . . .

Bylo sice znáti, že tihle mužové nejsou rodem Moravci, ale mluvili tak čistou řečí slovanskou, že se zdálo, jakoby jim na jazyku stříbro zvonilo nejlahodivějšími zvuky

A všude měli na rtech slovo vlídné pro každého, ať přišel, kdo přišel, a zarmoucen neodcházel od nich nikdo. Ani nemožno pověděti, jak rychle míjel útěchou jejich s tváří trud a jak kva-pem slzy v pročervenalých očích vysychaly!

Jména těch mužů: „Konstantin a Metoděj.“

Ve společnosti jejich, co překročili moravské hranice, jinoch jakýsi, čítající nemnoho přes dvacet, nerozlučitelně. Lpí na nich celou duší svou. Hlava jeho oholena a tělem splývá mu až na paty šedá říza. Brada zarostlá lehýnkým vousem Setkali se s ním na dunajském břehu. Před ně-

kolika okamžiky kůň, po němž byl asi dojel v tyhle končiny, dodýchal. Mladík se díval s vytřeštěným zrakem a vlasy sježenými v zelenavé, láškující vlny dunajské, jakoby chtěl každou chvílkou okusiti, jak studené a konejšivé jejich objetí . . .

Postačilo jen několik vlídných slov a mladý muž — zachován . . .

Od té chvíle s Konstantinem a Methodějem krok za krokem . . .

Když vítal vojvoda Rastislav svaté bratry s nesčíslnými zástupy před Velehradskými branami, všimly si muohé a mnohé oči mladistvého průvodčího obou věrozvěstců, ale nepoznaly ho. Byl všecek i zevnějškem proměněn . . .

„K rodnému dvorci máme již nedaleko. Už viděti vršiny, na nichž staletý háj, už prošeďávají střechy, zelení nějak rozsmutnělo . . . Jak vám budou blahořečiti ústa má!“

Mladému muži, jenž tato slova k oběma světcům zahovořil, pojednou jakoby kámen za kamenem na hrud' dopadal. Až se mu kola před očima dělala a o hlavu se pokoušela závrať. Slyšel sice, že v tomhle dvorci neštěstí své spáry zarylo, jak „ožno jen nehlouběji, mnohého se domýšlel, ale pravého obrazu o životě duší bydlících pod blizounkými krovky přece jen neměl . . .

Když se octli na nádvoří, nevyšel jim vstříc nikdo.

Jen pes, jenž se protahoval na zápraží, za skučel a odvrátil se . . .

Několik mužů a žen sedělo mlčky podél stájí

s hlavami zapřenými o ruce; příchozích si ani nevšímající

A zarazil se i Konstantin s Metodějem .

Zástup lidí, jižto je sem byli doprovázeli, zůstal přede dvorcem a v rozevřených vratech . . Nikomu se dále nechtělo

Z vnitra vyšel náhle muž, jehož tu průvodčí obou bratří nikdy před tím dříve neviděl a uklonil se před příchozími až skorem ku zemi.

„Vítejte nám a příchod váš v tato místa budiž na věky požehnán!“

Neznámý muž, vladyky Živhosta přítel z mladých let, neodvážil se ani hlavy pozdvihnouti.

„Samo nebe vás posílá . Přicházíte ve chvíli nejrozhodnější . . . Jen dál — dále pomazaní Hospodinovi . . .“

Konstantin s Metodějem vkročili do svět-nice.

Mladistvý jejich průvodčí s tajeným dechem za nimi .

V prostorné jizbici seděl za stolem starý muž s očima zapřenýma ku zemi a naproti pod obětištěm jeho žena s rukama složenýma v klín . . . Ve tvářích muže i ženy nepohnul se ani jediný sval . . .

„Pokoj a požehnání ve jménu Boha Trojjedného!“

Tenhle Metodějův hlas zahlaholil nejvládnějšími zvuky

Mladý muž stál jedva na nohou a pro slzy, jichž se mu do očí navalily celé proudy, ani neviděl

Konstantin došel až ku starci . . .

„Byl jsi nešťasten stařečku milý, ale již nebudeš . . . I tobě, staruško dobrá, tvář se rozjasní

Hlas Konstantinův tak měkce, tak z míry dojemně

„Je tu někdo?“

„Jest stařečku!“

„A kdo? . . . Už u nás nikdo dlouho nebyl . . . Opustili mou starou hlavu i věkožízni . . .“

„Nelituj toho . . . Ujal se tě mocnější Pán . . .“

„A kdo?“

„Ten, jenž před osmi sty lety trpěl i za tebe . . .“

„Za mne že někdo trpěl před osmi sty lety? . . . Za mne?“

Vladyka Živhost nyní za stolem povstal.

„I za ty, kteří budou živi po nás let tisíce tisíců, jak dlouho jen svět potrvá . . .“

„On že trpěl i za mne . . . za mne

I smřel pro tebe podstoupil . . . těžkou, přebolestnou smřel!“

„Rád, — věru rád bych znal takovou lásku . . . rád, věru rád bych znal takového muže . . .“

V prostorné jizbici lidu víc a více přibývá . . . I čeleď zdejší tu viděti

„On učinil ještě více . . . mnohem více těm, kteří ho ku smrti utýrali, kteří mu bok probodli kopím . . . odpustil, slyšíš ty vladyko? — Odpustil, a nejen odpustil, on se za ně i pomodlil . . . Rozumíš ty vladyko? . . . On odpustil nejzarputilejším nepřátelům, i vrahům svým . . .“

Methoděj, jenž přejal slovo bratru svému, promluvil nyní nejmocnějším hlasem a na obličej vladykově utkvěl nejpronikavějším pohledem . .

„A já ne jen já nikoli já proklel syna svého já ho nechtěl do nejdelší smrti viděti A proto na mne přišlo zlo, že jsem si ho lépe nevychoval . .“

Vladyka Živhost zabědoval nejúpěnlivěji a zalomil rukama nade hlavou.

I žena jeho pod ohništěm se pohnula

Mladý muž, obou věrozvěstců průvodčí, opíral se o stěnu, tváře si zakrýváje rukama . . .

„Proto mi roste na polích kamení . . . proto mne opustilo všechno . . . všecínko . .“

„Chtěl bys, otče, svému synu, kdybys ho opět uviděl, odpustiti?“

„Kdybych ho uviděl? Já ho už nikdy nevidím . Duše jeho v kukavici . Srdce jeho dravčími zobány po lesích rozneseno . .“

Methoděj vzal mladistvého učně za ruku, přivedl ho ku starci a Konstantin zahovořil zase tak měkounce a z míry dojemně:

„Poznáváš ho?“

Vladyka si položil obě ruce před oči, aby viděl bystřeji

„To není on není jeho srdce dravčími zobány po lesích rozneseno a duše jeho v kukavici poletuje . .“

Vladyka Živhost se potom mlčky odvrátil

Týmž okamžikem rozlehl se jizbici výkřik, jež nemožno vyliciti, stará žena octla se u mladého muže od ohniště jediným skokem, sevřela ho v náruč, jak mohla nejtěsněji volajíc z nej-

hlubších útrob své duše: „Synu můj . synu můj! Už se tě nespustím Kdo ti k starým rodičům cestu ukázal Kdo Kdo?.. Pověz.. pověz!.. Já mu nohy zulíbám.. Synu můj... To byla noc, děsná dlouhá noc... Ani si pomyslit nemůžeš... Tatíku — slyšíš — vidíš-li?... Syn náš... syn se vrátil .. nejstarší... Mojmír... Neodpuzuj ho..., nevyháněj... Je všecek jiný jako za mlada býval . jako za dětských let...“

„Tatíčku .. odpusť mi .. ublížil jsem ti velmi...“

Mladý muž se vrhl před otce na kolena, objal jeho nohy a tiskl ke svým tvářím .

Vladyka nemohl pohnutím promluvit... .

Jen se mlčky ku synovi nachýlil a v čelo jej políbil.

Starému jeho příteli řinuly se slzy oběma lícemi proudem.

A ženě vladykově se mlhy, jimiž měla skoro již od roku rozum zastřený, rozplývaly, jako když jarní slunce do šedých chmur nejjasněji zasvítí... Bylo to znáti i z lesku očí jejích a z každického rysu ve svadlém obličejí, jemuž také jakoby se bývalá svěžest vracela . . Zraky zemančiny spočívaly chvílemi na obou věrozvěstcích a opět na synu, jakoby se jí byl znova narodil A nebyla tolikéž s to, aby jediného slova vypravila ze sebe . .

„Komu jsem díkem zavázán, že mi syn někdy můj miláček . navrácen, komu že?“

Vladyka Živhost se za každým tímhle slovem zajíkl...

„Těmto dvěma svatým mužům .“

„Neříkej „svatým“ — jsme lidé křehcí všickni dotud, pokud v těle duše dlí .“ přerušil vlídně, ale rozhodně vladykova přítele Konstantin . .

„Neříkal jsem ti to? Hleď, jak brzy se stala skutkem slova má . .

„A co vám za to vy předrahé duše dám?“

„Čím se vám odplatíme?“

Tyto dvě otázky pronesla žena s mužem jakoby jedním hrdlem

„Jen řekněte! Jen promluvte!“

„Všecko vám sneseme . . všecko, co máme . . . Vždyť jste vrátili naše životy, jež byly již stuhlé jako prudkým mrazem prosincovým, opět životu . .

Konstantin s Metodějem rozhlédli se prostornou jizbicí . .

„Chcete-li se odvděčiti tomu, jehož jsme hlasatelé a služebníci nejnehodnější?“

Metoděj utkvěl na vladykovi i ženě jeho opět tak pronikavým pohledem ,

„A jak? Jen nám řekni: jak?“

Živhost mluvil již hlasem pevnějším.

„Vyznejte ho Dejte se pokřtiti . . . Jiného na vás nežádá! — Ta voda čistá, kteráž svaží jménem Boha Trojjediného vaše skráně, bude mu obětí nejvzácnější a nejmilejším díkem . . .“

Metoděj se Živhosta ani zraku nespouštěl.

„Sám jsi řekl, že tě tvoji bozi opustili . . A přece ti bylo pomoci jejich nejvýše potřeba . . A v těch chvílích spočinulo na tobě oko Boha Trojjediného, jemuž se tebe sželelo, a proto kroky naše vedeny sem — pod tuto střechu tvou . . Věkožizní ti nepomohli, ale přispěl k útěše i pokoji

místo nich Bůh náš, Bůh syna tvého, jenž pro tebe již mrtev byl a zase ožil, Bůh, který daří věrné své pokojem, jakéhož nikdy nemůže dáti svět . Uvěříš-li, vladyko, v tohoto Boha?“

Konstantinův hlas zněl zase tak z míry dojemně . Nebylo možno mu odolati

„Uvěřím . .“

Hlava vladyky Živhosta sklonila se níže na prsa.

„Vyznáš-li toho Boha Trojjediného?“

„Vyznám .“

„Dáš-li se ve jménu jeho pokřtiti?“

„Dám .“

„Mějž za to život věčný nejen ty, ale všickni, kteří nachýlí skráně své, aby svaženy byly vodou nejspolehlivější očisty . Mějtež ne pouze život věčný, ale i mír a hojnost všeho požehnání po život svůj!“

„Amen!“

Zástupům, kteří byli oba bratry cestou ku zdejšímu dvoru provázeli, proletělo toto slovo přese rty nejvelebnějším souladem

Vladykova žena nemohla a nemohla utlumiti pláč, jenž se jí vší silou dral hrdlem ven... Byly to slzy neskonalé radosti

A nevzešel nad řekou Hanou ani druhý ještě měsíc, když kolem studánky s vodou křišťalovou v posvátném háji na vyvýšenině nedaleko Živhostova dvorce, klečel vladyka se ženou i čeledí veškerou, všickni za Konstantinem říkajíce hlasitě slovo za slovem: „Věřím v Boha Otce všemohoucího . . . Ke křtu se dostavil z Velehradu sám vojvoda Rastislav a Živhostovi stiskl pravici

k někdejšímu, srdečnému přátelství podotýkáje: „Tato voda všecko spláchne.. i naši nevůli!..“ Živhostův nejstarší syn byl také přítomen; ale onen šedý šat ke dnešku odložil a oděl se skvostnou řízou i opásal ozdobnou šavlicí . Beztoho bude jednou všecko zboží děditi nedělené a se zbožím neděleným v pokrevenství svém i stařešinství , Jen že si nepřivede do dvora družku života Němku Gertrudu, ale vyhledá si nevěstičku z domorodné krve a bude s ní žíti, jako tu bývali živi od starodávna, jediné že místo obrazů skřítků i dědků na krbu vztýčen bude kříž, takový, jaký již dneškem zasadí do omšelé půdy nade studánkou . . . Ostatně by se byl s Gertrudou na Moravské půdě již ani neshledal. Hrabě Vernher byl náhle povolán na královský dvůr do Němec a sprostěn všech svých hodností. Důvěrný jeho druh Viching očernil jej u Ludvíka z dvojatého srdce, jakoby se jedním okem smál na Rastislava a druhým okem na vlastního panovníka přes hranice jen pošilhával . Tak vždycky přátelství dvou hadích duší a dvou ještěřčích srdcí končívá . ,

A jakoby kouzlem dotknuty, zase rodily nivy po břehách Haničky daleko široko rozlehlé zlato ryzí, až oči přecházely a líce se bezděky usmívala z nejbohatší úrody. I byl pode střechami Živhostova dvorce opravdu mír a hojnost požehnání po život veškeren. A péče zvláštní věnována studánce, ve staletém háji, kterého nepodřali; dřevěné vroubení opatřeno ještě kamenným, aby věky mnohé přetrvalo. I vodíval po dlouhá léta stařešina Mojmir Živhotic dva pacholíčky s děvůškou ke studánce, již nazval „Cyrillkou“ a vypravovával jim,

kterak sem zavítali před časy dva svatí muži, dva bratři ze samého nebe posláni a rodičům nejen syna, ale i štěstí bývalé vrátili

„Cyrillka“ na Hané byla známa i vodou léčivou proslulá na míle daleko. Přicházeli sem hlavně kdo zrakem trpívali, a křišťálová voda nejspolehlivěji pomáhala. A nevím, co by byli udělali ruce, jež by vodu zlomyslně byla zkalila. I vypravovali, kterak nejednou oči touhle vodou natřené i slepoty byly zbaveny — nejvýznačnější památka onoho dne, kdy zraky Živhostovy, ženy jeho i čeledi veškeré prohlédly zde nejjasněji a kdy se štěstí s božím požehnáním nade zdejším dvorcem usadilo s obličejem zářícím nejtrvanlivěji.

V.

Posloupnost' nejdůst. pp. biskupův a arcibiskupův na Moravě od roku 1063.

Církev katolická ve středověku pronikala svými řády veškeren život státní i občanský. Církevní věrouce sloužily všechny vědy, církevní bohoslužba podporovala všechna umění: stavitelství, sochařství, malba, hudba anoť i básnictví zvelebovaly Pána nebes a službu jeho na zemi. O pravdivosti tohoto výroku lze se nám přesvědčiti, sledujeme-li život církevní, kterak se v jednotlivých zemích vyvíjel, kterak mohutněním církevního života také umění a věda mohutněla a na vysoký stupeň dokonalosti se povznášela. Týž zjev spatřujeme také na Moravě, kde zvláště ve starší době všechny paprsky umy a vědy se sbíhaly v církvi jako v nějakém ohništi, odkud opět zářivým leskem na všechny strany se rozbíhaly. Církevní život však soustřeďuje se v jednotlivých zemích a diecésích v osobě biskupa a lze tudíž snadně všechny zjevy kulturní kterékoli země a diecese připojiti k dějinám biskupství země a diecese té.

To také jest náš úmysl. Míníme totiž v následujících řádcích laskavým čtenářům podati posloupnost biskupův Olomouckých a při jednotlivých biskupích zároveň krátce uvést, co důležitého v kázni církevní a kulturní historii se stalo; pravíme, že jen krátce věci těch dotýkati budeme, jelikož slavnostní tato kniha nám více místa dopřáti nemůže. Povinnost na nás vložená, býti stručnými, ukládá nám také způsob, jak psáti máme: nechati totiž stranou všech ozdob slohových a vypravovati nejdůležitější zjevy a děje větami krátkými. —

Po pádu říše Velkomoravské byla Morava s Čechami podřízena ve věcech církevních věrojatně biskupství Řezenskému. R. 973 založeno biskupství Pražské, k němuž Morava připojena. Za biskupa Severa (1030—1067) založen klášter benediktinský v Rajhradě (1048), první vůbec klášter na Moravě, který jsa vystaven na blízku hlavního místa úkrají Brněnského měl býti zároveň pevnou oporou křesťanství, jemuž časté jízdy a vpády maďarské a vzdálenost biskupského sídla jistě na ujmu byly. R. 1063 založeno samostatné biskupství moravské v Olomouci. O prvních šesti biskupích máme pramálo důležitějších zpráv. Jména jejich jsou: Jan (1063 † 25. listopadu 1085), za něhož kníže Olomoucký (ta) založil klášter benediktinský Hradiště u Olomouce, který pro úkrají Olomoucké touž důležitost měl jako Rajhradský klášter pro Brněnsko; Vecel (1088 † 1091); Ondřej (1091 † 22. května 1096); Jindřich I. (1096 † 1099); Petr I. (1099 † 7. července 1104); Jan II. (1104 † 27. února 1126). Za něho založen

klášter benediktinský v Třebíči knížetem Oldřichem brněnským a Litoltem Znojenským r. 1109. Kostel toho kláštera, jehož původní stavba jen s málo proměnami až na naši dobu se zachovala, jest skvělou a vzácnou památkou romanského slohu, již podobnou zřídka kde nacházíme. Klášter trebičský během času zřídil tak zvané nápravy, t. j. statky pozemkové, které mužům propůjčoval, kteří se zavázali klášter a zboží jeho hájiti. Jmenováni jsou nápravníci a byli pod zvláštním právem opatům podřízeni. Právo to od opatův ustanovené potvrdil okolo roku 1260 král Přemysl Otakar II.

Jindřich II. řeč. Zdik. (1126 † 25. června 1150).

Narozen okolo r. 1080, syn prvního českého kronykáře Kosmy, na cizozemských učilištích vzdělán, muž mravů vznešených, vědomostí hlubokých, pravý následník sv. Metoděje. Zahořev touhou po svaté zemi vydal se tam na pouť r. 1123. Brzo po návratě svým zvolen dne 22. března 1126 biskupem Olomouckým, na biskupství posvěcen ve Vormsu dne 3. října téhož roku. V první době měl sídlo své jako předchůdcové jeho při starožitném kostele sv. Petra, který snad ještě z časů Cyrillometodějských pocházel. Jelikož však kostel ten pro množství lidu již nepostačoval, začali knížata Olomučtí Ota II. a Václav stavěti nový chrám sv. Václavovi zasvěcený na hradě Olomouckém a biskup Zdik podporoval vší silou stavbu. Ta když r. 1130 hotova byla, přenesl r. 1131 k

novému kostelu sídlo biskupské od kostela sv. Petra, obnovil kapitolu tak, že ustanovil dvanáct kanovníků, z nich osm při novém chrámě Svato-Václavském a čtyři při kostele sv. Petra své sídlo měli. Původní listina, ve které se přeložení sídla biskupského vypisuje, podnes se zachovala. Jest tedy z nejdávnějších památek písemnictví moravského a památka také jako nejstarší pramen místopisu moravského, jelikož více než 200 osadních jmen obsahuje. Také z ní se dovídáme, že biskupství Olomucké tehdáž rozděleno bylo na tři arcijahenství: Olomucké, Břeclavské a Přerovské. Též o probošství kapitolním činí se r. 1131 zmínka. V desátém roce svého biskupování podniknul biskup Zdik druhou pouť do svaté země r. 1137. Slaviv den Božího narození v Praze vydal se začátkem r. 1137 v průvodě opata kláštera Sázavského, Silvestra, a mnoha jiných zbožných poutníků Uhrami a Cařihradem do zaslíbené země, kamž teprve po velkonoci přibyli. Průvodčí Zdikovi vrátili se v letě do vlasti; on zůstal ve svaté zemi až do velikonoci r. 1138 a navštěvoval všeska místa posvátná. Mohutně jej dojalo, an viděl kněze řádu premonstrátského v sněhobílých rízách konati služby Boží nad hrobem Páně v Jerusalemě; zalíbil si v tom řádě tak, že roucho premonstrátské přijal, tuhé řehole se podrobil a po návratě svém do vlasti řád ten rozšiřoval. Poutí tou stalo se jméno jeho slovutným po celé celé Evropě, v níž tenkrát veliké nadšení pro zemi svatou háralo. Franský spisovatel Robert, jenž dílem svým „Popisání sv. země“ tuto nadšenost podněcoval, věnoval knihu svou biskupovi Zdikovi řka: „Ty jsi

pokorně jako pravý katolík putoval do svatého Města z dalekých končin své vlasti české; ty sobě uskrovnuješ, ale jsi štědrý k duchovenstvu Bohu sloužícímu. Proto tebe prosím neustaň v předsevzetí svém, ale dokonej, co jsi započal; vstup na horu Libanon, abys okusil z květu Nazarenského a vdýchal vůni svatého Siona.“ Ale třetí pouť zbožný náš biskup do země svaté nepodjal.

Vrátiv se do vlasti založil první klášter premonstrátský v zemích českých a sice v Praze na místě řečeném Strahov a dal klášteru jméno Sion, jakož také později klášter Litomyšelský nazval Horou Olivetskou a klášter Želivský obdržel od něho jméno Silve. — Roku 1139 konal pouť do Říma ku prahům apoštolským (ad limina apostolorum); předcházela jej do věčného města slavná pověst a když papežský dvůr výtečného muže osobně poznal, naklonil se mu vážností takovou, že později s ním o nejdůležitější záležitosti radu bral. Brzo po návratě svém z Říma vydal se biskup Zdik po příkladu sv. Vojtěcha do Prus a Litvy kázat tam pohanům slova Božího; ale vrátil se bez úspěchu (1141). Doma zatím nastaly rozbroje veliké zrušením zákona o posloupnosti panovnící, k níž posud nejstarší Přemyslovec právo měl. Rozbroje ty vedly k válce vniterné; též biskup Zdik měl z toho nesnáze, poněvadž hájil přání vévody Soběslava († 1140), aby již nikoli nejstarší všech Přemyslovců nýbrž nejstarší syn panujícího vévody na stolci českém následoval. Rozbroje ty klademe zde stranou. R. 1144 stal se papežem Lucius II., přítel sv. Bernarda, horlivého vybízitele ku tažení křížáckému do svaté země. Lucius znal

biskupa Zdika od první jeho cesty do Říma. Nyní jsa papežem chtěl výtečného ducha Zdikova užiti na podporu velikých záměrů svých, které za popovznesením církve se nesly. Záměry ty záležely: z křižáckého tažení do svaté země; z výpravy do baltických zemí k šíření víry křesťanské; z pokusu, spojití církev řeckou s církví římskou. Na vyzvání papežovo odebral se biskup Zdik po druhé do Říma z jara r. 1145; nenalezl již papeže Lucia mezi živými; († 15. února 1145); postavil se tedy na služby nástupci jeho Eugeniovi III. Zajisté se zavázal trojí záměr zemřelého papeže podporovati. Neboť k pobídce Zdikově připojil se kníže český Vladislav II. k výpravě do svaté země (1147), Zdik sám s třemi knížaty moravskými táhl do Pomoří obrátit pohanských Slovanů na víru Kristovu; ale ani druhá tato výprava jeho neměla úspěchu, jelikož Sasíci, kteří hlavní voj tam poslali, více na kořist než na šíření učení Kristova pomýšleli a tudíž i ohané lásky ku křesťanství nabyti nemohli. Když s nepořízenou biskup do vlasti se vrátil, nastala mu úloha, německého krále Kunrata pohnouti, aby pomocí svou se naklonil smírnému vyjednávání, jímž spojení obou církví docíliti se mělo. Na tomto spojení papeži velice záleželo; psal sám biskupovi Zdikovi: „že by připojení církve řecké k církvi římské nade všecko bylo prospěšné.“ Ale snažení papežovo nepotkalo se s úspěchem; vždyť posud čeká křesťanský svět žádoucně na zcelení trhliny, která církev východní od západní odtrhla! Chtěje přání papežovo, by Kunrat III. též o spojení obou církví se snažil, podle sil svých naplniti, sešel se biskup Zdik s

ním v Rakousích r. 1148, an král z výpravy křižácké domů se vracel. Více v té záležitosti biskup již spůsobiti nemohl. V zimě r. 1148 začal churavěti; poněvadž v Římě opět očekáván byl, oznámil tam hned z jara r. 1149, že těžce onemocněl. Jak papež Eugen III. našeho biskupa si vážil, vidíme z listu, který Zdikovi v měsíci říjnu od papeže zaslán byl. Psal papež: „Se zármutkem jsme slyšeli, že sešlý jsa věkem již dlouhého věku sobě netušíš, kterého bychom tak rádi tobě přáli; nicméně doufáme Bohu, že s pomocí jeho přece ještě spatříme tvář tvou.“ S tímž listem poslal papež biskupovi vzácný tehda lék jen v jižních zemích připravovaný a latině *electuarium**) nazvaný, jímž zvláště úbytek sil se hojila. Ale dny biskupovy byly dovršeny; umřel bezpochyby sešlostí věkem dne 25. června 1150, jak kronykář praví, „pln dobrých skutků a almužen“ a pochován jest na Hoře Sionské t. j. na Strahově.

Jindřich Zdik náleží k nejznamenitějším biskupům Olomuckým. Vážili si ho a ctili jej nejvýtečnější vrstevníci jeho. Svátý Bernard, jejíž církev jménem učitele medotekoucího ctí, jmenoval biskupa Zdika svatým a učeným (*vir sanctus et doctus*), papež Eugen III. mužem zbožným a ctihodným, moudrým a rozšafným. Plnou o něm pověděl pravdu letopisec Želivský, že Zdik byl „květ mezi biskupy onoho času, muž Bohu milý a slovutný na dvoře papežském a

*) *Electuarium* se připravovalo ze vzácných bylin a lihů. Byly rozličné druhy toho léku: sladký, kyselavý a hořký; sladký byl od nemocí plicných, hořký od neduhů žaludkových.

císařském, sloup a světlo Čech i Moravy za oněch dob, jemuž Morava neměla pastýře rovného.“ Dbal nejen o vzornou správu diecése své, nýbrž také o zvelebení bohoslužby opatřiv kostelu sídelnímu drahocenná roucha mešní, zlatý racionál*) a darovav jemu kus sv. kříže, jež z první pouti Jerusalemské přinesl. Opatu Gotšalkovi kláštera Želivského daroval dvě desky ze slonové kosti, z nichž jedna uměleckou řezbou ozdobena byla. U jeptišek kláštera sv. Jiří na hradě pražském, které pro umělost a zručnost ve tkaní a vyšívání známy byly, objednal roucha kostelní pro papeže Eugenia III. Tak zvané textilní umění kvetlo tedy již za té doby v naší vlasti. Kostel Svatováclavský, jak svrchu dotčeno, v Olomouci dostavil, kostel sv. Martina v Blansku r. 1140 zbudoval. Z doby jeho pochází věrojatně také kaple sv. Kateřiny ve Znojmě (tak zvaný pohanský chrám — Heidentempel), kterou jeden z úředníků knížat Znojenských při knížecím hradě ve Znojmě vystavil. Krátce před smrtí Zdikovou vystěhovali se z kláštera Hradiště benediktini a uvedeni tam premonstráti.

Šest nástupců Zdikových byli řeholníci premonstráti a sice :

*) Racionale slula ve starém zákoně štola, kterou velekněz na ramenou nosil. V církvi katolické bylo racionále ozdobou, která podobně jako pallium od papežů nejzasloužilejším biskupům jako obzvláštní vyznamenání se propůjčovala. Bývala s vomerálem (humeralem) drahými obyčejně zlatými sponkami neb jehlicemi spojena, nosila se však na prsou nad ornátem a sice na přič. Racionále shotovovalo se ze zlata a ozdobovalo se drahokamy a perlami.

Jan III. (1151 † 19. února 1157)

dříve řeholník na Strahově;
pak

Jan IV. (1157 † 1. dubna 1172)

dříve premonstrát v Litomyšli. Za něho obdrželi biskupové Olomučtí od císaře Bedřicha I. privilej, aby s biskupem pražským vladaře českého korunovati mohli. Za něho uvedeni také rytíři sv. Jana do Moravy dostavše statky okolo Tišnova (1168). Měli později na Moravě tyto komendy a špitály: v Ivanovicích (1183), v Dolních Kounicích (1206), v Brně (1243), v Hrádku (1227). Řádem tím, který nemocné ošetřoval, dán lásce křesťanské mohutný podnět k vykonávání skutků milosrdných. Za biskupa Jana IV. vymýtil mnich Rajhradský Juřík lesy okolo Hranic a proměnil tamější krajinu v úrodné nivy, pole a luhy (1167).

Dětleb (1172 † 3. listop. 1181)

Přemyslovec, syn knížete Oty II., dříve premonstrát na Strahově. Do biskupování jeho padá jedenácté všeobecné koncilium (1179), na němž ustanoveno, aby při každé kapitole a při každém klášteře školy založeny a nadány byly.

Peregrin (1182 † 2 břevna 1184),

taktéž premonstrát ze Strahova. Za něho založen panenský klášter premonstrátský v Kounicích, který okolo r- 1528 zašel.

Kajim (1184 † 12. ledna 1194)

rozený Přemyslovec, dříve mnich v klášteře Strahovském. Za něho založen klášter premonstrátský v Louce u Znojma (1190).

Engelbert (1194 † 17. pros. (1199)

rozen v Brabantě, dříve mnich v klášteře Strahovském. Za něho byl kapitolním děkanem Balduin rodilý Říman, znamenitý znalec hudby, jenž kostelní zpěv denní a noční spořádal a potřebné k tomu chorální knihy na své útraty opatřil.

Bavor (1199 † 1. října 1201)

Zásobil kostel Olomucký nadhernými tapetami a skvostnými paramenty velmi uměle vyšívanými, též prádlem z byssu a jiných jemných látek plátenných.

Robert (1201—1240)

rodilý Angličan. Než na biskupství volen byl, byl převorem cisterciáckého kláštera v Nepomuku. Byl znamenitý bohoslovec. Sepsal: *Dicta Rudperti, episcopi Olomucensis*, nauku duchovním správcům o svátosti pokání, o hříchu a t. d. Práce ta byl tak znamenita, že se podle ní na veřejných školách o svátosti pokání po celý středověk přednášelo. Když r. 1203 kostel Olomucký i s poklady klenotnými shořel, vystavěl jej znova a horlivou snahou pečoval, aby shořelé klenoty no-

vými nahradil. Koupil na př. pro kostel kříž, jemůž za doby té co do skvostnosti látky a umělosti práce slohu byzantinského na Moravě a v Čechách rovného nebylo: kříž z onyxu shotovený byl zapevněn v podkladku z krystallu, obraz Spasitelův ze zlata; čtyři konce kříže byly velkými safíry ozdobeny; na zadní straně byl trn z trnové koruny Páně zadělaný drahokamy a prací emaillovou. Druhý kříž práce gotické perlami a drahokamy vykládaný daroval markrabí Vladislav kostelu Olomouckému. Všeobecný též pođiv vzbuzoval relikviář biskupem Robertem kostelu zbudovaný, v němž pozůstarky sv. Kristina schovány byly. Relikviář měl podobu skříně, byl stříbrnými pozlacenými pláty vyložen, v nichž výtečné obrazy nejjemnější prací vyryty byly. Gotické věžky po stranách zářily křížovými květy složenými z perel a drahokamů. Rovněž skvostné byly relikviáře sv. Korduly a sv. Mikuláše. Za devětatřicetiletého biskupování jeho povznesl se život církevní na Moravě znamenitě založením mnoho klášterů. Okolo r. 1205 povstal klášter premonstrátský v Zabrdo-
vicích, klášter cisterciácký na Velehradě (1205); klášter panenský původně sv. Klary pak svatého Augustina v Doubravníku okolo 1211, který asi roku 1440 zašel; panenský klášter sv. Augustina u sv. Jakuba v Olomouci (1213, zašel asi 1540); klášter panenský řádu cisterciáckého v Oslavanech r. 1225, v němž r. 1245 uměle provedený obraz, zlatý kalich vzácnými drahokamy vykládaný a dvě konvičky z krystallu byly, za kteréžto předměty král Václav II. Oslavanským jeptiškám ves Potěch dal, aby skvosty ty klášteru sestry své Anežky

darovati mohl. Dále byly za biskupa Roberta založeny kláštery: Dominikánský v Olomouci okolo r. 1227 a v Brně okolo 1230; klášter panenský řádu cisterciáckého v Tišnově, jehožto velebná basilika, gotický portál se sochami měkce v kameni pracovanými, bohatou ornamentikou ozdobený, velebná chodba křížová posud na diváka ohromující tytýž povznášející dojem činí. Dále založen byl za biskupa Roberta špital hospitalitův na křižácké ulici v Brně, pak klášter minoritů v Brně (okolo 1239), jeptišek dominikánských v Brně r. 1239, minoritů ve Znojmě 1239, dominikánů v Brně 1240 a cisterciáků ve Žďáře 1240, první osazení totiž, kdežto stavení klášterské teprve r. 1251 se založilo. Též uveden r. 1237 řád německých rytířů na Moravu a sice do Slavkova; později měl řád ten také komendy v Hostěradicích, v Deblíně (1294), v Krumlově (1280) a v Křenovicích (okolo 1300). —

Biskup Robert měl v posledních letech svého panování všelijaké nedorozumění s kapitolou; tato nedorozumění a vysoké stáří pohnuly jím, že biskupství se vzdal. Kapitola volila kanovníka Viléma jednohlasně za biskupa; ale arcibiskup Mohučský vnutil jako metropolita kapitole Hildesheimského kanovníka Kunrata z Friedebergu za biskupa, který se sice v biskupství uvázal, ale s kapitolou na samých sporech byl, tak že jej kapitola r. 1241 u papežské stolice žalovala. Do doby té padá zhoubný vpád Tatarův do Moravy; zpusťeno na sta vesnic a otevřených měst, anť i opevněná města na př. Unčov, Litovel, několik klášterů n. p. Hradišský, Rajhradský, Tišnovský, Doubravnický

lehlo popelem, až vítězství Jaroslava ze Šternberka pod Hostýnem „kde matka Boží divy tvoří“ divoké hordy k útěku ze země donutilo. Nicméně i za té trudné doby, kde krutý nepřítel zemi byl vyplenil a nesvornost nejvyššího správce církve moravské od kapitoly dělila, život církevní nové květy v Moravě nasazoval. Roku 1242 totiž uvedení templáři do Moravy a sice do Jamolic, odkudž okolo r. 1281 kommenda přeložena byla na blízký hrad Tempelstein, který Templáři na příkrém vrchu, pod nímž Jihlava teče, roku dotčeného vystavili. Druhá kommenda toho řádu založena r. 1243 v Čejkovicích. Mimo to založen okolo r. 1242 klášter sv. Kláry v Olomouci, okolo r. 1243 klášter dominikánů v Jihlavě a téhož roku klášter minoritů též v Jihlavě.

Spor kapitoly Olomucké se vnuceným jí biskupem Kunratem z Friedeburgu skončen tak, že od kanovníků volený biskup Vilém hodnosti biskupské se vzdal a dosazení Kunrátovo za neplatné od papežské stolice se uznalo, načež od papeže Innocentia IV. ustanoven jest biskupem Olomouckým kaplan jeho

Bruno (1245 † 18. února 1281).

Pocházel z rodu hrabat Schaumburských usazených v Holštýnsku a byl posud proboštem v Lubeku. Jeden z nejznamenitějších prelatů celého středověku. Propůjčoval od r. 1249 statky biskupské rytířským osobám v léno a založil takto zřízení manské biskupství Olomouckého. Manové byli biskupovi a jeho nástupcům jako vrchním pánům zavázáni přísahou věrnosti a povinni službou vo-

jenskou. Důležitost a prospěšnost tohoto zřízení pro biskupství ukázala se v následujících stoletích, když biskupové do válek domácích vtrženi byli a statků církevních hájiti museli. Sídlem správy manské stal se Kroměříž, od něho na město povýšený a zděmi opevněný. Město Brušperk, hrad Schaumburg u Kelče (jmenovaný podle rodinného hradu biskupa v Holštýnsku) a mnoho vesnic založil myténím lesů zvláště na severní a východní Moravě; nové osady zalidňoval nejvíce německými osadníky. O zvelebení církevního života horlivě pečoval. R. 1252 zřídil čtyři nové kanonikaty při biskupském chrámě, nadal štědře skolasterii, rozšířil školu při dómě opatřiv žáky a učitele dostatečnými důchody, svolal synod do Kroměříže (1253), podporoval vydatně špital v Olomouci. R. 1255 sprovázel krále Otakara II. při křižáckém tažení proti pohanským Prusům, kteří když převálčení byli, křesťanství ochotně přijali, jelikož k radě biskupa Bruny také křesťansky s nimi se nakládalo; nebyli tíženi daněmi, jak to Sasové dělávali, když pod rouškou šíření křesťanství podmaněné kmeny dávkami odírali. Proto také víra Kristova v Prusku tehda se ujala. Roku 1260 založil biskup Bruno kostel sv. Maurice v Kroměříži zřídiv při něm kollegiatní kapitolu, jejížto probošt dle nařízení biskupova z r. 1267 měl vždy býti kanovník Olomoucký, kdežto děkana kapitola volila sama. Kostelní roucha rozmnožil i biskup i kapitolní děkan Bartoloměj, který kaple sv. Jana Křtitele v předsíni biskupského kostela nádherně vystavené daroval skvostný missál, tři ornaty zlatohlavové, jemné prádlo z francouzského plátna,

řecké tapety, opony a t. d. (1262). Na biskupských statech ve Svitavách, Kelči a Mohelnici založil včelníky (brtě), aby kostel voskem hojně se opatřil, a svěřil dozor nad těmi včelníky i nad lesními brtěmi kustodovi kapitolnímu. — Také za něho počet klášterů se rozmnožil; založen totiž panenský klášter premonstrátský v Nové Říši (1248), cisterciácký klášter ve Vyzovicích (Smilheim, r. 1261), který na začátku 17. století zašel; klášter poustevníků sv. Augustina v Krasíkově, jenž okolo 1542 zaniknul; klášter sv. Kláry ve Znojmě okolo r. 1280 a o též době jeptišský klášter dominikánský u sv. Kateřiny v Olomouci.

Biskup Bruno jsa ke čtrnáctému všeobecnému koncilu církevnímu do Lyonu papežem povolán (1274) zaslal papeži Řehoři X. několik článků, o nichž si přál, aby otcové shromáždění o nich se radili. Články ty líčí také některé stránky církevního a občanského života v našich a zemích okolních. Poznáváme z nich, že kněží světšti, hlavně faráři, velice si stěžovali do mnichů, nejvíce do minoritů a dominikánů, že se jim zpovídaním věřících a kázáním vkládali do správy duchovní; že sestry „volného ducha“ čili tak zvané beginy již také na Moravě se ukazovaly; že židé půjčovali peníze na lichevné úroky a že kradené věci, i kostelní nářadí skupovali.

Dětřich (1281—1302)

z Jindřichova Hradce, tedy ze slovutného rodu Vitkovců čili pánu z Rožemberka. Zřízení manské biskupem Brunou založené rozšiřoval, statky bis-

kupské rozmnožoval. R. 1291 usnesla se kapitola každý rok pět zádušních slavností konati a sice za prvé: čtvrtého dne po sv. Bartoloměji za zemřelé zakladatele Olomuckého kostela a za všechny vévody a krále české jakož i za knížata moravská. Za 2.: ten pondělek po první neděli postní za všechny zemřelé biskupy Olomucké. Za 3. ten den po sv. Jeronýmě za všechny Olomucké preláty a kanovníky. Za 4. ten den po sv. Prisce za všechny zemřelé dobrodince Olomouckého kostela a za 5. třetí den po nejsvětější Trojici za všechny, kteří v biskupském kostele a hřbitově jeho pochováni jsou. Na každou tuto slavnost zádušní sešli se všickni kanovníci a vikáři v refektáři k obědu a společný tento oběd v refektáři jest zajisté památka, že také kanovníci Olomučtí jako kapitoly vůbec původně ku společnému jídlu se scházeli. V takové dny dostalo také 120 chudých pokrmy a cokoli v refektáři zbylo, nesmělo se z něho vynášeti nýbrž darováno chudým. — Za něho založen klášter dominikanský v Šumperce (1290), česká fara u sv. Petra v Brně povýšena na chrám kollegiatní, založen klášter dominikanský v Uh. Brodě (okolo 1300) a dům pro malomocné v Brně (1293). Lesy okolo Místku kázal mýtiti a mýtě osadami zalidniti; taktéž založil město Frenštát.

Jan V. (1302 † 4. října 1311).

Narřídil, aby archidiakon, skolastikus a kustos jen z kanovníků Olomouckých jmenován býti mohl. R. 1303 založen špital ve Žďáře. Dne 4. srpna 1306 zavražděn poslední Přemyslovec, mladistvý král

Václav III. v domě kapitolního děkana v Olomouci skrze Kunrata z Botensteina, němce z Duřinska. — Okolo r. 1300—1302 narodil se slovuťný kazatel a přísný mravokárce Milič z Kroměříže.

Petr II. (1311 † 20 června 1316)

dříve probošt Vyšehradský a kancléř království českého. Držel synodu v Kroměříži (1312), o jejížto snešeních místnější známosti nemáme.

Konrad (1316 † 8. srpna 1326).

(Pocházel z rodu prostého, avšak byl muž velikých darů ducha a za tou příčinou miláček krále Jana Lucemburského, který jej v listinách knížetem princeps noster) jmenoval. Od té doby zůstal biskupům Olomuckým titul knížecí. Rozmnožil statky biskupské, ale dbal také o kázeň církevní vydav na synodě konané v Kroměříži (1318) vážné předpisy, kterak klerus příkladně se chovati a svátost pokání a oltární pobožně a pokorně od laiků se přijímati má. Za něho založen panenský klášter dominikánský na křižácké ulici v Brně (1317) a připomíná se poprvé klášter kajicných sester sv. Madlény, které se řeholou sv. Augustina spravovaly, v Dalešicích r. 1321, ač pravdě podobno, že klášter několik roků dříve založen byl. Zaniknul okolo r. 1546. Dále založen r. 1322 panenský klášter řádu cisterciáckého tak zvaný Králové klášter na Starém Brně. Roku 1325 biskup Kunrat dovolil, aby kanovníci mající nedostatečné důchody i krom kapitoly bydleti a jiné ještě prebendy cír-

kevní míti mohli; nařídil, aby kustos potřebné ku mši svaté víno, kostelní prádlo, vosk a vázání kněh na biskupské útraty opatroval; skolasticus pak aby kantora choru, notáře kapitolního ze svých důchodů platil, školu při dómě v dobrém stavu zachovával a ku správnému rythmickému čtení a zpěvu na choře i při mši svaté dohlížel. Krátce před úmrtím svým daroval biskup kostelu skvostný ornat z červené španělské (saracenské) látky, v níž lvi vetkáni byli, pak zlatý kříž a zlatý kalich. V závětu pak zůstavil značnou sumu peněz na ozdobnější upravení stavby hlavních kostelu v Olomouci a Kroměříži a obmyslil také peněžitou podporou několik klášterů.

J i n d ř i c h III., řečený H y n e k (1326 † 27. pros. r. 1333).

Pocházel z české rodiny panův Berkův z Dubé. Byl k žádosti krále Jana kapitole od papeže Jana XXII. doporučen, která jej také biskupem zvolila. Hospodařil moudře. Za něho žil v Rajhradě probošt Jan, doktor písma, který důkladný komentář k dekretaliím sepsal; v Brně pak byl při kapitole kanovníkem Matěj, výtečný bohoslovec, jehožto pojednání posud v rukopise v Olomucké knihovně se chovají.

J a n VII. (1333 † 22. září 1351)

řečený Volek, pobožný syn krále Václava II., probošt Vyšehradský. Z jeho doby zachovaly se první statuta kostela Olomuckého z r. 1339, které se

týkají propujčení vikariatů a prebend. Ustanoveno, aby kanovníci podle času, co v kapitole jsou, prebendáře volili a statky prebend laikům se pronajímaly jen pod zřejmým svolením celé kapitoly. Doba, ve které Jan VII. na stolci Olomuckém seděl, způsobila biskupovi nejednu starost. Ostudné hašteření mezi faráři a mnichy žebravými v Čechách, kteří se farářům do duchovní správy vkládali, dostoupilo výše povážlivé, když mniši nechtíce od počínání svého upustiti, církevní kletbou stížení byli. Když faráři bullu papežskou, kterou kletba na mnichy se vynesla, v kostelích čísti chtěli, trhali mniši bullu z rukou farářů a lid dělil se na dvě strany, z nichž jedna mnichů druhá farářů se přidržovala (1334). Tento spor kněží mezi sebou dal pohoršení veliké a byl na příčině, že rozličné sektářství z Němec k nám uváděné se začalo bujněji ujímati. Když totiž ti, kteří nad jiné papeži poslušenstvím zavázáni býti mají, t. j. kněži, papežských rozkazů za nic sobě nevážili, ký div, že svědčové lid sobě snadně naklonili a sektářským učením jej kaziti mohli? Bratři a sestry volného ducha či begardi a begini šířili se po Čechách a po Moravě za doby té valně a roztrušovali učení podobné katarskému kacířství, kteréž křesťanství v prvních a hlavních základních pravdách (ku př. o Trojici nejsv. o vykoupení a t. d.) podrývalo. Aby tomu zlu se odpomohlo, ustanoven r. 1335 minorita Petr z Načeraďu od papeže Benedikta XII. za inkvisitora kacířství v městě a diecesi Olomucké a po něm Havel, kněz řádu dominikánského. Jak sektářství se vzráželo viděti z listu papeže Benedikta XII. k Oldřichovi z

Hradce, pánu na Telči (1340), ve kterém papež jemu propůjčuje též odpustky, jež mívali křižáci, když se úspěšně vynasnaží vyhubiti kacířství, kterým přichozí z Němec a odjinud (*Theutunici et advenae*) poddané jeho i jiných pánů od pravé víry odvrátili. Podlé toho, že, jak papež praví, náčelníci té sekty se jmenovali apoštoli (*cum magistris eorum, quos vocant apostolos*), lze souditi, že begardi tehdáž nakvašení byli bludem katarským. Tajnými schůzemi šířili podřývavé nejen proti církevní nýbrž také proti autoritě světské směřující učení a podebírali takto pevné základy, na nichž společnost spočívala. Na ten způsob připravovala se půda učení Husovu a podemílající činnost sektářů z první polovice 14. století nám vysvětluje, že učení Husovo tak rychle se ujímati mohlo. Povážlivé počínání sektářů ovšem starostlivě se dotknulo biskupa Jana, který nad to více r. 1344 také upadl v nemilost krále Janovu, za kterou příčinou, nevíme. Jen to jisto, že biskup Jan téhož roku many své a lid ozbrojený shromáždil v okolí hradu svého Modřického, tak že Brňané proti němu na stráži býti, či, jak se tehda říkalo, k němu péči míti museli. I s Brňany vešel biskup v nevoli; Brňané totiž dali popraviti jakéhosi Hroznatu, věrojatně mana biskupského, který cestující kupce brněnské přepadl a zbožíjim odebral. Pro tuto popravu a proto, že biskup v čas výročního trhu v Brně chtěl vybíratí clo, čemuž se Brňané však opírali, nastal biskupovi nemilý svár s městem Brnem. Měšťané žalovali biskupa u krále Karla IV. a arcibiskupa pražského (1348) biskup však vynesl nad Brnem interdikt, tak že v

Brně žádné služby církevní konati se nesměly. Teprve na konci toho roku biskup prostřednictvím arcibiskupa pražského s Brňany se smířil.

Ale i radostné věci sběhly se, co Jan VII. biskupoval. Především založení arcibiskupství pražského (1344), o kteréž již Břetislav I. a oba Otakarové marně se snažili, jelikož arcibiskupové Mohučti jako metropolitě tomu odpor kladli. Povýšením biskupství Pražského na arcibiskupství a hodnost metropolitní vymaněn národ český u věcech církevních ze správy německé. Nové metropoli pražské podřízeno biskupství Olomucké a nové biskupství Litomyšelské, jež zřízeno tím, že klášter premonstratský v Litomyšli povýšen na kathedrální chrám, že opat se stal biskupem a konventualové kanovníky. K nové diecesi Litomyšelské přiděleny také třicet a dvě fary moravské, celé totiž děkanství Šumberské a část děkanství Úsovského. Prvním arcibiskupem pražským stal se vznešený Arnošt z Pardubic, jeden z nejpamátnějších mužů středověkých. Visitoval diecesi Olomuckou (1346) a dal kapitole nové statuty.

O též době, když zřízena pro Čechy a Moravu samostatná metropole, zřízena také „otcem vlasti“ universita v Praze, aby Čechové a Moravané ve vyšších vědách doma se vzdělávati mohli a duchovní potrawy již v cizině vyhledávati nemusili. Velmi důležité bylo také založení kláštera benediktinského na Slovanech (Emaus) v Praze (1347), kamž Karel IV. mnichy slovanskokatolického kultu povolal, kteří mši svatou slovansky zpívali a glagolských písmen užívali. Klášter ten měl býti pakou ku spojení řecké a římské církve, o

které jak svrchu dotčeno, již biskup Zdik horlivě se snažil.*)

Za posledních let biskupování Jana VII. navštívena také Morava ukrutnou ranou morovou, která začavši v Asii r. 1342 kupci r. 1346 do Evropy se zavlekla a podejmenem černé smrti (poněvadž mrtvoly rychle zčernaly) svou zkázonosnou pouť po všech zemích evropských konala a tak hrozně řádila, že v Evropě za pět let (1346 až 1351) na 25 millionů lidí umřelo. Severní částky Moravy a království české méně trpěly, tím více však jižní krajiny, kde podle slov markrabí Jana města Brno a Znojmo jako vymřelá vypádala (*miserabiliter devastata et deserta desolata*). Lid považoval strašlivou tuto nemoc za trest Boží, který na díle kajicné na díle blouznivé osoby tím odvarovati usilovaly, že se shlukly v houfy někdy několika set osob čítající, které těla svá nemilosrdně bičovaly. Proto jmenování jsou mrškači. Avšak kajicná jejich horlivost záhy vzmohla se v povážlivou přemrštěnost, ve které mrškači se za lepší ostatních lidí považovali a nad zákony světské i církevní se vynášeli. Nejen že putováním obou pohlaví po hromadě a obnažením těla často až neslušným mravností se urážela, nýbrž mrškači, jak papež Klement VI. jim vytýkal, zabíhali na leckteré zámezí tvrdíce o sobě, že jsou nadáni zázraky činiti, že mají moc navzájem

*) Klášteru tomu daroval roku 1379 Přibislav, děkan Horšovský, několik sešitů (kvinternů) pergamenových, jichžto obsah byl psán v řeči staroslovanské. Bezpochyby byly to pozůstatky, které se ze starších dob v Čechách zachovaly.

hříchy sobě odpouštěti. Pohrdali církví a svátostmi a uváděli kněžstvo v nenávisť lidu. Proto je stíhala i světská i církevní moc; byli sice r. 1351 potlačeni; avšak mravní nákaza, kterou podkopáváním církevní autority způsobili, tak snadně se vykořeniti nedala a stala se spolu příčinou, že sektářství později se rychle ujímati mohlo.

Nejdůležitější však událost za biskupa Jana VII., která v statoprávní postavení biskupství Olomuckého veliký vliv měla, byla, že císař Karel IV. biskupství Olomoucké a jeho many prohlásil za léno koruny české (1348), tak že biskupství jako markrabství na koruně jako léno závislé bylo a biskupové jako manové králi českému bezprostředně podřízeni jsou. Tím vyňati jsou biskupové i co do temporalii čili co do statků svých z poddanosti markraběcí a z pravomocnosti soudu zemského a hleděli v příčině té k nejvyššímu sudímu lennímu krále českého. Zvláštní toto postavení biskupův Olomuckých způsobilo, že na konci 16. a na začátku 17. století časté spory se stavy moravským měli.

Za biskupa Jana VII. rozmnožil se počet kanonikátů Olomuckých o dva. R. totiž 1340 zřídil Adam z Konice a r. 1348 olomucký měšťan Kunrat Wockenstätter každý po jednom kanonikátě. Biskup založil r. 1340 panenský klášter řádu benediktinského v Pustoměři, jehožto abatýše později dostala právo vedle abatýše kláštera sv. Jiří v Praze královně české při korunovaci korunu na hlavu vložit; klášter zašel r. 1588. Téhož roku připomíná se také poprvé probošství benediktinské v Klášterci, které v bouřích husitských zaniklo.

Jan VIII. (1351—1354)

z rodu pánů z Vlašimě řečený Očko od toho, že levé jeho oko poněkud menší bylo než pravé. Než se biskupem stal, byl proboštem u „Všech Svatých“ na hradě pražském a kanovníkem Vratislavským. Byl u císaře Karla IV. velmi oblíben a důvěrný jeho rádce; proto byl také po smrti Arnošta z Pardubic (1364) na arcibiskupství pražské povýšen. Za něho propůjčeno r. 1352 od papežské stolice opatům Třebickým právo užívati pontifikálií (prstenu, mitry, sandalií a berly biskupské); založen klášter řádu sv. Augustina v Brně (1353), jemuž markrabí Jan ves Březovice s kaplou sv. Klimenta u Osvětiman, v níž dle nezaručené pověsti již za sv. Cyrilla a Metoděje služby Boží se konaly, daroval a biskup pak dovolil, aby tam probošství téhož řádu se zřídilo (1358). Taktéž založen r. 1355 klášter augustinianský v Krumlově, který okolo r. 1500 zaniknul. — Jako důkaz, kterak již tenkrát zde onde poslušnost k papežské stolici podviklána byla, uvádíme, že Zdeněk z Lipé, pán na moravském Krumlově, který r. 1355 císaře Karla IV. do Italie sprovázel, vlašského dynastu Františka z Ordelaffi, pána města Forlì a jeho území ozbrojenci svými podporoval, ač František kletbou církevní pro kacířství tížen byl. Papež Innocenc VI. žádal tedy r. 1356 císaře Karla IV., aby Zdenkovi z Lipé rozkázal, by tento ozbrojence své z Italie zpět povolal.

Jan IX. (1364—1380)

Narodil se z rodiny měšťanské ve Středě (Neumarkt) městě slezském. Vstoupil do kláštera premonstrátského v Litomyšli a stal se tam biskupem r. 1355. Byl muž vysoce učený, výtečný státník a obratný diplomat, pro kteréžto vlastnosti císař Karel IV. jej učinil říšským kancléřem. Sprovázeje takto císaře na jeho cestách byl často z diecese vzdálen, ale užíval příležitostí na těchto cestách sbírat knihy vzácné a předměty umělecké. Důkaz přízně své k výtečnému biskupovi a kancléři dal Karel IV., an jej a jeho nástupce biskupy Olomucké r. 1365 jmenoval hrabětem české královské kaply, vedle kterého titule jim propůjčeno právo, aby při slavných službách Božích v královské kaple biskupové Olomučtí evangelium králům českým k políbení podávali a pacem jim dávali, i kdyby více biskupů přítomno bylo, vyjma jediného arcibiskupa pražského, v jehožto přítomnosti právo dotčené biskupové Olomučtí vykonávati neměli, jelikož on je vykonával sám. Vyznamenání to propůjčil císař Karel biskupům Olomuckým a jak sám v listině pravil, netoliko pro výtečné zásluhy biskupa Jana, nýbrž také proto, aby nástupcové jeho na stolci Olomuckém poznali, „jakou vděčností zavázáni býti mají koruně české, od níž tolik důkazů blahovůle a štědrosti doznali.“

Jsa často a na delší dobu z diecese své vzdálen nemohl jí, aspoň do smrti císaře Karla IV., (29. listopadu 1378) tolik péče věnovati, jak při rozkvašené tehdejší době žádoucí bylo. Nepřítomnosti

jeho užívali světští pánové a rytíři, aby pod rozličnými záminkami v statky kapitoly Olomucké se uvazovali. Statků, na které se vetřeli, již vydati nechtěli, tak že církevní kletbou stíhání býti museli. V horší způsob ještě obrátil se tento zlořád, když oba bratři a markrabí Jodok a Prokop k tomu usilovali, aby třetí bratr jejich Jan Soběslav po smrti Jana IX. na biskupství Olomucké volen byl. Aby úmysl ten provedli, namáhali se r. 1378, aby kanovníci, až biskup Jan IX. mrtev bude, hlasy své Janu Soběslavovi dali. Kanovníci však vědouce že kníže Jan Soběslav pro svůj nevázaný život k řízení diecese se nehodí, odporovali přání markrabí Jodoka a Prokopa, čímž oba tak se rozhněvali, že pomocí rady Olomucké kanovníky z města a ze země vypověděli a nad to více rozkázali, aby žádný pod trestem smrti jich do domu svého nepřijímal a činží a dávek jim neodváděl. Když násilné toto jednání na papežskou stolicí vznešeno bylo, vynesl Albert biskup Litomyšelský, z rodu pánův ze Šternberka, k rozkazu papeže Urbana VI. nad radou Olomuckou a oběma markrabími i jejich pomocníky kletbu církevní a nad Moravou interdikt (12. ledna 1380), jenž trvati měl dotud, až by kanovníci zpět povoláni byli a škoda jim činěná se úplně nahradila. Staříčský biskup Jan IX. napomínal listem velice dojemným markrabí Jodoka, aby od tvrdého násilí upustil. „Po smrti vašeho otce markrabí Jana, pána na mě přelaskavého“ — psal biskup — „zdržoval jsem se, kdykoli jen čas mi dovoloval, na vašem dvoře, aby vaše mysl a krásné vlohy nebem vám dané od nedbalých rádčů porušeny nebyly a protož doufám, že od-

vrhnouce od sebe zlé rádce se navrátíte ku vrozené vám spanilomyslnosti a uvažujice spravedlností mou i kanovníků, bratří mých, pomocí Boží ustanete od počínání svého.“ Kletba církevní a list biskupův pohnuli markrabím Jodokem tak, že kanovníkům po 15 měsíců od kostela svého vzdáleným návrat se dovolil, škoda se jim nahradila a markrabí prostřednictvím arcibiskupa pražského u papežského legata kardinála Pilea, jenž tehda v Praze meškal, za rozvázání kletby a interdiktu žádal, což legat také milerád učinil (20 února 1380). Tak spor byl sice urovnán, ale příklad nevázanosti, který markrabí Jodok dal, byl zároveň začátek dalších sporův a plenů, jimiž biskupství a kapitola od doby té více než třicet let znepokojovány byly. Smutnějších těchto dob biskup Jan IX. již se nedočkal. Zemřel dne 24. prosince 1380 a pochován jest v kostele kláštera augustinianského v Litomyšli, který r. 1356 byl založil.

Biskup Jan IX. byl muž výtečných darů ducha, lahodný spisovatel, který několik důležitých spisů sepsal na př. život sv. Jeronýma, (jeden opis z r. 1420 jest v bibliotece Rajhradské, sv. Václava a několik právnických pojednání. Mimo to horlivě dopisoval v jazyku latinském, českém, německém, francouzském a vlašském. Též básnický nadán byl a skládal, jak o něm po jeho smrti arcibiskup pražský Jan z Jenzensteina (v lednu 1381) psal, podivuhodné sličné chvalozpěvy na pannu Marii. Výmluvnost jeho byla lahodná a neodolatelná, tak že týž arcibiskup pražský v témž listě litoval, že biskup Jan IX. výmluvnost svou někomu zůstaviti nemohl. Měl sbírku knih na onen čas

znamenítu, kterou augustinianům v Litomyšli zanechal. Klenoty a nářadí uměle pracované poručil v závětu svému komořímu a bylo těch věcí tolik, že markrabí Jodok, který je koupil, komořímu roční důchod desíti hřiven (téměř 200 zl. podle našich peněz), pokud by žil, za ně vykázal. O zvelebení bohoslužby důstojným nářadím a účtu relikvií svatých horlivě pečoval, pro kteréžto relikvie r. 1372 kostel Olomucký veliké nové monstrance zjednal, z nichž jedna z krystalu zhotovená a neobyčejné velikosti pro uměleckou práci velmi se chválila. Podle příkladu biskupa a kapitoly ozdobovali také jiní chrámy Páně nářadím a nádobím uměleckým, jmenovitě výtečný opat kláštera Hradiště Tervard, který kostel klášterní krásnými ze Říma přivezenými obrazy ve stříbrných rámcích okrášlil. Za biskupa Jana IX. žil v Brně kanovník Jan z Opolí, který evangeliář na pergaméně napsal a drobnými malbami tak výtečnými vyzdobil (1368), že kodex ten náleží k nejznamenitějším skvostům dvorské biblioteky ve Vídni, kde se nyní chová. Kanovník Olomucký Jakob, který též za biskupa Jana IX. žil, byl slavným profesorem lékařského učení na universitě pražské.

Též počet klášterů za biskupa Jana se rozmnožil. Okolo r. 1370 založen klášter minoritský v Unčově, (jehož se řád sám roku 1815 vzdal); r. 1371 založení kanovníci řádu sv. Augustina v Šternberce; téhož roku titěž kanovníci v Landškrouně, kteří r. 1434 do Olomouce se přestěhovali; okolo r. 1372 řád poustevnický sv. Augustina v Ivičku; r. 1375 klášter kartuziáků v Králově Poli

u Brna a r. 1379 v Litomyšli, odkudž se mniši r. 1388 do Dolan a odsud r. 1426 do Olomouce přesídlili.

Svědomitě dbal také biskup Jan IX. o dobrou kázeň u duchovenstva, při čemž kapitola jej náležitě podporovala, ona ustanovujíc sobě statuty čili stanovy o dobrý řád mezi kanovníky a vikáři se starala. Tak ustanovila na př. r. 1367 pravidla, kterak s jměním a polní úrodou zemřelých kanovníků nakládati má, když před Prokopem nebo po něm zemrou; dále o stálém sídlení kanovníků při kostele Olomouckém. R. 1370 ustanovila kapitola, aby každý pátek kanovníci se scházeli ke kapitolním sezením a poradám; r. 1371, aby kanovníci procesí o sv. Marku a v křížové dny přítomni byli; r. 1372, kterak optace vikářů díti se má. R. 1380 kapitola majíc smutnou zkušenost z doby svého vyhnanství ustanovila: kdyby kdykoli pro útoky na statky a osoby kapitolní činěné kapitola se usnesla, město Olomouc opustiti, mají býti všichni kanovníci povinni, z města se vzdáliti; kterýby kanovník tak učiniti nechtěl, aby byl považován za věrolomce a křivopřísežníka a kanovnické hodnosti byl zbaven.

Avšak mezi nižším kněžstvem v duchovní správě postaveným ukazovaly se tehda všelijaké nedostatky a křehkosti, které od laiků za dobrý příklad považovány býti nemohly. Následkem toho nastala také mezi laiky zde onde rozvázanost v kázni křesťanské, proti které znamenití kázatelé (jako Waldhauser a Milič z Kroměříže v Praze) mocně hřímali. Rozvázanost ta se krom jiných věcí také v nesvěcení svátků zjevovala. Aby tedy

tyto nenáležitosti se odstranily a podobné pro budoucnost se předešly, svolal biskup Jan IX. na ten týden po svaté Trojici r. 1380 (t. j. od 20. do 26 máje) synodu do Kroměříže, při které důležitá ustanovení se stala, z nichž uvádíme tato:

Předně napomínal kněze v duchovní správě postavené, aby žádný z nich v příčině pohlavní hříchu se nedopouštěl; kdoby však ve směru tom pohoršení dal a jsa napomenut se nepolepšil, aby úřadu kněžského byl zbaven. Dále biskup rozkázal, aby každý farář měl exemplář statut synodálních; u kterého by při visitaci nalezen nebyl, aby pokutou hřivnu propadl. Dále nařízeno svědomité svěcení svátků Krista Pána, Panny Marie, sv. Míchala, sv. Jana Křtitele, apoštolů, sv. Vavřince, Víta, Václava, Vojtěcha, Martina, Mikuláše, Prokopa, Máři Majdalény, Ludmily, Kateřiny, Markety, Řehoře, Ambrože, Augustina, Jeronýma a čtyř evangelistů: mimo tyto v církvi všeobecně svěcené svátky ustanovil pro diecesi Olomuckou za dny jsvátečné, ve kterých těžké práce konati zapovězeno est, den sv. Kristina a sv. Korduly, jichžto těla v Olomuckém kostele uloženy jsou. Za znamenitě slavný den pro diecesi svou ustanovil den devátý měsíce března nařídív, aby v týž den slavnost a památka svatých věrověstců Cyrilla a Metoděje velikými službami Božími v celé diecesi Olomucké se konala, Zapověděl také kněžím světským i řeholním účastenství míti ve hrách válečných a turnajích pod trestem exkommunikace a uložil krom trestů obecně ustanovených ještě pokutu jedné hřivny těm farářům a jiným duchov

ním správcům, kteří by řeholníka z řádu a kláštera svého uniklého za pomocníka ve správě duchovní přijali.

Z několika těchto ustanovení jest viděti, že kázeň v kněžstvu tehdá ne ve všem utěšena byla. Ale nastávaly církvi ještě horší doby nešťastným rozkolem (schisma), který vzniknul roku 1378, když po smrti papeže Řehoře XI. kardinálové zvolili Urbana VI. a část z nich pak, když nový papež do Avignonu odebrati se nechtěl, nýbrž v Římě své sídlo vyvolil, zvolila protipapeže Klementa VII., který v Avignoně sídlo své ustanovil. Dvojí touto hlavou nastalo ve světě katolickém veliké pohoršení a škodlivá roztržka; oba papežové brojili proti sobě nad míru vášnivě, klerus (duchovenstvo), knížata a města přidržovali se ti toho, oni onoho papeže, hanobení, lání a tupení protivných stran bylo obecné a za těchto smutných poměrů rozviklala se kázeň a poslušnost k apoštolské stolici. Následek byl, že mravní život se rozpoutal, že víra klesala u světských a duchovních, až konečně se rozneslo heslo: „oprava církve při hlavě a údech“. Tato snaha však, když ji prováděti chtěli vášniví horlitelé, převrhla se v přemrštěnost a místo rozumné opravy nastala v církvi revoluce, která neušetřivši ovšem ani občanských a státních zřízení předně v Čechách a na Moravě vlivem Husovým se zjevila. Z doby biskupa Jana IX. máme listinné svědectví, že velebná ještě z doby svatých našich apoštolů pocházející píseň „Hospodi pomiluj ny“ v kostelích českomoravských se zpívala. Svědectví to obsaženo jest v listině Alberta ze Šternberka, biskupa

Litomyšelského r. 1375, v které se praví, že odpustky obdržeti může také ten, kdožby v augustiniánském kostele v Landškrouně „před kázáním, mezi mší aneb když tělo Páně k nemocnému se nese, píseň: „Hospodin pomiluj ny zpíval.“

Petr*) III (1380—1386)

Muž učený, který v mládí svém na universitách v Bononii, Perugii a Římě studoval, byl za Innocencia VI. po tři leta v papežské kanceláři, stal se r. 1355 biskupem v Chuře a r. 1364 zároveň v Litomyšli, r. 1371 arcibiskupem v Magdeburku a r. 1380 zvolen biskupem Olomuckým. Přidržoval se nějaký čas protipapeže Klementa VII.; jsa však pro to od arcibiskupa pražského pokárán, vrátil se k poslušnosti Urbana VI. Také za něho trpěly statky biskupské a kapitolní útoky markrabí Prokopa a jeho přívrženců, jímž biskup jsa již věkem sešlý málo odolal. Za něho usnesla se kapitola r. 1382 na několika ustanoveních, které se týkají pořádku při volbě biskupově a řádu zřízenců kostelních atd. O volbě biskupa, děkana a probošta nařízeno, aby po smrti těchto hodnostářů volba nových již se tak dlouho neodkládala jako posud se dělo; za tou příčinou aby k volbě se povolali jen ti kanovníci, kteří v Olomucké diecesi bydlejí, nikoli ti, kteří kromě ní meškají. Zapovězeno vikářům a bonifantům**) na štědrý večer u kanovníků kole-

*) Měl příjímí „Jelito“ od toho, že se narodil v Třesnovci Dolním na statku, který po něm. se jmenoval „Wurstgrund.“

**) Bonifanti byli žáci při kostele Olomuckém, počtem dvanáct, kteří při zpěvě kostelním, jmenovitě při

dovati, poněvadž jídlem a nápojem, který se jim dával, méně spůsobilí k nočním službám Božím se stali. Za náhradu vykazala kapitola vikářům půl druhé a bonifantům půl hřivny.

Mikuláš z Riesenburgu (1388—1397)

Byl cizozemec, rozen v Breisgavě, dříve proboštem v Brně pak biskupem Kostnickým, po smrti biskupa Petra papežem Urbanem VI. na biskupství Olomucké poslán. Nemohl se však dříve než v prosinci r. 1388 v biskupství uvázati, jelikož král Václav a oba markrabí Jodok a Prokop opět se přičiňovali, aby kníže Jan Soběslav, tehdaž biskup Litomyšelský, biskupem Olomuckým se stal. Když kapitola se zdráhala Jana Soběslava voliti, poslal král Václav nejvyššího maršalka království českého Jindřicha z Lipé na Moravu, aby jménem krále českého jako vrchního pána manství biskupství Olomuckého co do jmění světského spravoval. Za té správy nashromážděno veliké množství dluhů, jelikož marnotratný Jan Soběslav veliké summy peněz z důchodů Olomuckého biskupství potřeboval a když důchody nestačily, dluhy dělal. Biskup Mikuláš a kapitola ohlásili papeži, že papežem jmenovaný biskup v biskupství uvázati se nemůže, načež Urban VI. chtěje zameziti další nesnáze a roztržky Jana Soběslava patriarchou v Akvileji jmenoval. Nicméně však biskupovi ani kapitole pokoj nenastal, nýbrž markrabí Prokop s houfy

zpívání žalmů pomáhali. Žádný bonifant neměl býti mladší desíti let a naplniv rok patnáctý byl z bonifantství propuštěn.

svými drancoval statky církevní a nutil tak biskupa, že ozbrojený lid několik roků vydržovati musil, čímž dluhy se neumenšovaly nýbrž jich přibývalo, tak že biskup ve své nouzi o peníze několik statků zastaviti musil. Biskup sice smluvil jednotu s několika slezskými knížaty a biskupem Vratislavským (1389), která však jemu mnoho neprospívala, aniž mu prospěl výdatně obecný zápis (lantfried), který, první toho druhu spis nás dochovaný, téhož roku na Moravě markrabím Jodokem prohlášen byl. Markrabí Prokop se svými žoldněři řádl proti církevním statkům dále a což horší bylo, nepřátelé církve zastírali se rouškou, že bojují za nápravu v církvi, která prý mnoho trpí labužným životem bohatších prebendářů a vyšších hodnostářů, jimžto prý hojné jejich důchody podnět k marnotratnému a tím i nevázanému životu dávají. Bohužel že výčitky takové na dobrém díle byly oprávněny. Zachoval se list arcibiskupa pražského Jana daný dne 23. prosince 1392, v němž na základě visitace v Olomucké diecesi předsevzaté všelijaké nenáležitosti a zlořády vytýká. Uvádíme jen některé z výtek arcibiskupových: Žádná duchovní osoba nemá na svých statcích trpěti žida k provádění lichvy, a kdeby takový žid byl, má se za tři měsíce vyhostiti. V Olomucké diecesi má se ustanoviti inkvisitor kacířství, jaký v pražské diecesi již od mnoha let byl. Žádný visitator far nemá při visitacích darů přijímati; kněží, kteří by neslušné ženské chovali a jich propustiti nechtěli, mají církevní kletbou se trestati. Žádná duchovní osoba nemá vína neb jiných nápojů vystavovati. Každý rok má biskup osobně

aneb skrze zřízení svého synoduo dbývati a t. d. Na konci žádá arcibiskup, aby také v Olomucké diecesi slavnost navštívení Panny Marie, již arcibiskup r. 1383 se svolením papežským v diecesi své uvedl, důstojným způsobem se konala.

Z několika výtek právě uvedených lze poznati, že také v diecesi Olomucké lečjaké nepřislušnosti se zahnízdily a jest litovati, že biskupové Jan IX. Petr III. a Mikuláš sami se nepřičinili, aby zlo vykořenili. Tak zůstala nepřátelům církve výmluva, že, když biskupové nedbají, jiní o nápravu zlořádů v církvi pečovati mají. Tou zásadou se také řídil Mikuláš farář Žďánický, řečený z Ostroha, který v sobě povolání cítil, moravskou církev napravit, ale horlivost svou brzo v neskrotitelnou nenávisť kněžstva proměnil, tak že mezi zdivočilou čeládkou markrabí Prokopa k nejurputnějším útočníkům na kněze a církevní statky náležel a lečjaké učení bludařské rozsíval. — Za biskupa Mikuláše zřízen klášter kanovníku augustinianských ve Fulneku (1389) a v Prostějově 1391) a z doby té zachoval se v Brněnské diecesi posud známý nejstarší zvon v klášteře u sv. Tomáše (1393).

J a n X. (1397—1403)

řečený Mráz, pocházel z české zemanské rodiny ze Skočce v Klatovsku, muž učený, dříve probošt kláštera Zděrazského a biskup v Luboši v Braniborsku. Byl povahy příliš dobré a měkké, než aby důrazně církve své byl mohl hájiti. Vynesena sice r. 1399 opět kletba na pleníky statků kapitole a biskupství, ale nepřátelé od nájezdů svých neustáli, tak že biskup Mráz zboží biskupská za-

staviti musil. Augustin Käsebrod, který v 15. století posloupnost biskupů Olomouckých sepsal, proto jej viní jako nesvědomitého mrhače statků církevních, ale křivdil jemu, jelikož biskupovi Mrázovi, chtěl-li ozbrojence na obranu biskupství chovati, je platiti a nemaje odjinud prostředků, peníze zastavou statků si opatřiti musil — Za jeho doby byl Olomoucký kanovník Stěpán z Měnína ředitelem právnického studia na universitě pražské a známý Stanislav ze Znojma zastával tak zvaný realismus proti nominalistům na též universitě, jenž v hlavním díle svém „universalia realia“ základní myšlenku realismu hájil praviv: „že všeobecné ideje nejsou pouhé výtvořiny myslícího ducha lidského, pouhá slova, jak tvrdili nominalisté, nýbrž že mají skutečnou svou bytost i bez ducha lidského, jenž netvoří je pouze je pojímá.*)“ Pokud Hus horlivě o nápravu mravní se staral, přál mu Stanislav, jenž jeho učitelem byl; jakmile ale se dogmat dotýkati začal, vyvracel jeho spisy a byl na konciliu Kostnickém mezi obžalobníky Husovými. Hlavní spisy Stanislavovy jsou: 1. Tractatus de septem peccatis mortalibus. 2. De non remanentia panis in sacramento. 3. Sermo contra Hussum. 4. Responsio ad replicationes Hussi 5.

*) Podle zásad sv. Tomáše Akvinského jest potřebí se držeti mírného realismu, který hájí věcnost či objektivní reality toho, co všeobecné pojmy naznačují, a kterýž učí, že pojmy ty naznačují podstatu věci k. p. všeobecný pojem „člověk“ naznačuje bytost smyslově — rozumovou, a tato podstata (smyslově-rozumová bytost) existuje reálně či objektivně (předmětně) tolikrát, kolik individuí či jednotlivců tuto podstatu do sebe má t. j. pod-

Tractatus contra Hussitas. 6. De peccatis et gratia. 7. Commentarius in Aristotelis physicorum.

Lacek (Ladislav) z Kravář (1403—1408)

Jemu jako rodilému Moravanovi z mocného a slavného rodu pánů z Kravář podařilo se, že hlavní odpůrcové biskupství Olomuckého Sokol z Lamberka, Vok starší i mladší z Holsteina a několik členů rodu Kunštatského s biskupem se smířili, a když pak markrabí Prokop r 1405 umřel, přestaly útoky nepřátelské na církevní statky. Ale hospodářství biskupské nemohl, jak si přál, povznést, ježto mu bylo spláceti dluhy od jeho před-

stata člověči (smyslově-rozumová bytost') existuje reálně ve všech jednotlivých lidech. Avšak co se týče všeobecnosti pojmů, jest tato všeobecnost jen něco ideálního a existuje jen v rozumu, i jest utvořena výkonem abstrakce t. j. odlušováním všech nahodilých a případných vlastností ode vnitřné jejich podstaty, když k. p. při jednotlivém člověku odezírám od jeho velikosti, stáří, povolání atd. a jen k tomu hledím, co se všemi lidmi společného má, totiž k jeho smyslově rozumové povaze, kteráž jest bytostí a podstatou jeho a jej vlastně člověkem činí. Církev katolická nepřijímá ani výstředního realismu ani výstředního nominalismu. pravíme: ani výstředního realismu, kterému všeobecné pojmy jsou reálné bytosti i mimo človka existující, takže jednotlivé bytosti jsou pouhé pomíjející tvary všeobecných pojmů reálně existujících (což vede k pantheismu), ani výstředního nominalismu, jemuž všeobecné pojmy jsou jen pouhá jména podobných neb sourodných věcí beze všeho věcného obsahu (což vede k čirému sensualismu materialismu, kterýž jen reálnost jednotlivých smyslných představ uznává.) Pozn. redakce.

chůdců činěné, ač se věrně o to přičiňoval, zastaviv na př. v naléhavé potřebě svou drahocennou infuli. Méně hospodářským byl nástupce jeho

Kunrat II. (1408—1412)

z rodu hrabat řečených Vechla z Westfalska, o kterém sbor Kostnický vzhledem k době, když na Moravě biskupoval, r. 1416 pravil, že byl nigromanticus, alchimista, simoniacus, negligens in officio et dilapidator omnium bonorum t. j. že pěstoval některé pověry, byl podkupným a nedbalým ve svém úřadě a statky biskupské rozptyloval. Když se r. 1412 stal administrátorem arcibiskupství pražského, následoval

Václav řečený Králík (1412—1416)

jako administrator biskupství Olomuckého, patriarch Antiochijský a probošt Vyšehradský, miláček krále Václava IV., jemůž téměř slepě oddán byl, za kteroužto příčinou lid jej také Králíkem nazval. Brzo po příchodě svém do diecese svolal (1412) synodu do Vyškova, která přísná nařízení dala o zachování kázně a víry neporušené, kněze světské i řeholní k pravému duchovnímu životu napomínala, na každou nevázanost jmenovitě v příčině celibatu náležité tresty ustanovila*) a t. d.

*) Kterak kněžstvo nezachovávající zákonů církevní kázně viře lidu tehda uškodilo, poznati lze ze spisu „epistola de corruptissimis ecclesiasticorum moribus“, který r. 1404 Jan Rode, převor kartuziáků v Králově Poli u Brna složil.

Dobrou vůli administrátor Václav tedy měl, aby víra a dobrý řád neporušeny se zachovaly; avšak mysle tehda již byly příliš rozkvašeny, spor o otázky náboženské kázáním a učením Husovým již příliš zobecněl, než aby pouhá vůle dobrá byla stačila k zažehnání bouře, která na církev a vlasti naše se valila. Administratorovi bylo netoliko bojovati proti nevázané kázni nižšího duchovenstva, nýbrž měl také spory s kanovníky některými jmenovitě s Vilémem Kostelangem.

Náboženské spory předcházely, jak známo, v Praze spor čtyř národností na universitě pražské, a jelikož Jan Hus se ujímal domácího živlu českého, aby se mu při hlasování po právu stalo, přenesena pak nenávisť zvláště se strany Němcův na všecko české. Když tedy Hus novoty náboženské začal, vzpírali se proti nim Němci netoliko z příčin věcných nýbrž také z vášně národní; Čechové to dobře cítili, ani v rozličných spisech doby té si stěžovali, že odpůrcové Husovi hanu a potupu na národ český a slovanský vůbec uvalují. Že vášeň národní v tehdejší běhy veliký vliv měla, poznati lze z toho, že táž města německá v Cechách a na Moravě, která vší silou husitismu odporovala, v 16. století k německému protestantismu boufně přistupovala. Že Čechové se strany své pak násilné nakládání s přívrženci Husovými, kdekoli se dělo, za nenávisť proti národnosti české považovali, jde z listu zasláního dne 8. července 1415 od university pražské zemskému hejtmanovi moravskému Lackovi z Kravař, v němž universita si stěžuje, že Olomučané jakéhosi Jana, člena též university, s jeho průvodčím

pro šíření učení Husova spálili. Práví se v listě tom, že tím upálením „hrozná potupa národu českému se stala,“ aby tedy hejtman jako „statečný obrance dobré pověsti národu českého“ Olomučany potrestal.

Nestačí nám místo, abychom se zde šířili, kterak učení Husovo také na Moravě nejen za živobyť Husa nýbrž a to tím rychleji po jeho smrti (6. července 1415) se vzmáhalo; ale na ukázkou co se tehda dělo, klademe zde výpisek ze stížného listu, který Olom. kapitola na konci roku 1416 sboru Kostnickému zaslala: „Předkládáme s těžkou hořkostí srdce Vašemu Otcovství, že kacířská zloba Vikleřstův a Husitů v markrabství moravském a v diecesi olomucké podporována a hájena jsouc od mnohých pánů, rytířů, zemanův a panoší i lidu obecného velmi se vzmáhá a rozširuje. Touto zlobou kacířskou utiskována jest víra katolická, svátosti církevní od Vikleřstův a Husitův uvádějí se v lehkost a posměch, klíče církve a kázeň církevní se haní, poslušnost k církvi římské, k stolici apoštolské, k biskupům a prelátům jest úplně zrušena a tím jest církev olomucká zároveň s kanovníky a kněžstvem mnohonásobně a ukrutně tížena. Mnozí páni laičtí mají kněze, od nichž svátost oltářní přijímají pod obojí způsobou na potupu svatého sboru Kostnického a církve římské; někteří před pozdvihováním lámou hostii na tři díly a lidu jen jeden díl pozdvihují; někteří křtí v rybnících, jiní v řekách i když naléhavé potřeby k tomu není čili když není třeba smrti novorozenátka se obávati; jiní jsouce vyobcováni a interdiktem tíženi slouží na polích,

ve sklepích, ve stodolách, ovšem nikoli na oltáři posvěceném; jiní neříkají hodin kanonických, nezpovídají, lidu obecnému kážíce, že není povinen zpovídati se; jiní za kleté kacíře Husa a Jeronýma jako za věřící umřelé slouží mše zádušní a to v kostelích veřejných u přítomnosti množství lidu; jiní konají slavnosti zpívající *gaudeamus* a jiné zpěvy o mučedlnících porovnávající kacíře ty k sv. Vavřinci . . . Faráři katoličtí z far se vyhánějí, jiní kněží jsou od Husitů bití, zamýkáni, pro penize trýznění a mučení, jiní do vody házeni, jiní vražděni, tak že řečení Viklefisté a Husité celé markrabství přivedou k bludům své kacířské zloby, leč by Vaše Otcovství rychle obmyslilo prostředky vhodné.“

Zameziti takovému zlu bylo potřebí statečnosti neobyčejné; té však administrator Václav Králík neměl. Když dne 12. září 1416 umřel, zanechal tudíž diecesi v stavu žalostném.

Za něho žil převor kláštera Rajhradského Lev, který sepsal: „*Summa virtutum et vitiorum*“ a „*Vitae patrum*“. Nejvíce však vynikal převor kartuziáckého kláštera v Dolanech, Štěpan, poslední potomek po meči zemanské rodiny jmenem Šram, kteří k biskupským manům hradu Mejlic u Vyškova nalezeli. Otec jeho byl Theodorich Šram, matka Hedvika rozená z Kosové Hory. Byl kanceléřem krále českého, vstoupil však do řádu Kartuziáckého v Praze, stal se prvním převorem kláštera kartuz. u Litomyšle, který r. 1388 do Dolan u Olomouce přeložen byl. Štěpan odporoval hned z počátku učení Husovu slovem i spisy na p. 1. *Medula tritici seu Antivikleffus* (1409). 2. Anti-

hussus seu literae ad Hussum (věnovaný Stanislavovi ze Znojma). 3. Liber epistolaris ad Hussitas. 4. Responsa ad tria puncta Hussi atd. Vrstevníci jej jmenovali „malleus hussitarum (kladivem na kacíře)“ R. 1419 odtrhnul Šimona z Tišnova od strany husitské listem obšírným jemu zasláným, v němž náhledy husitské porážel. — Tento Šimon narodil se v Tišnově, studoval v Praze, stal se tam profesorem bohosloví, r. 1411 rektorem; později z Prahy vypuzen stal se farářem v Tovačově na Moravě, kde učení Husovo horlivě kázal, tak že město to houževnatě k husitismu přilnulo. R. 1419 přiveden zpět k víře katolické odřekl se husitismu, proti kterému pak několik pojednání psal.

J a n XI. (1417—1430).

Po smrti Václava Kralíka záleželo kapitole na tom, diecesi Olomuckou mužem nejen učeností nýbrž také odhodlaností a neoblomností vynikajícím opatřiti. Za takového muže znala kapitola biskupa Litomyšlského Jana, rodilého Pražana, netoliko z horlivé jeho činnosti na koncilium Kostnickém nýbrž také z toho, že administratora Václava pohnul k smlouvě dne 25. června 1416 mezi biskupstvím Olomuckým a Litomyšlským, pak mezi oběma kapitolama uzavřené. Práví se v té smlouvě, že učení bludařské v království a markrabství se velice zmohlo, mnoho lidí duchovních i světských nakazilo; že mnozí sektáři bludy své již brání a krví hájí a kněžstvo hubí: proto prý obě biskupství a kapitoly pravověřící proti útiskům

sektářů brániti a spojeny býti mají, ažby sektářství úplně vyhubeno bylo. Znajíce z toho ráznou povahu Janovu postulovali jej kanovníci v Olomouci bydlící již devět dní po smrti Václavově (21 září 1416) a koncilium Kostnické jej za administratora potvrdilo, ažby papež budoucí jej za biskupa Olomouckého uznal. Ale s postulací tou část kanovníků, jmenovitě kteří krom Olomouce meškali, nebyli spokojeni a volili Alberta či Alše z rytířského rodu s Břeží, kanovníka Vyšehradského a miláčka krále Václava, za biskupa Olomouckého. Stal se tedy rozkol v biskupství moravském, kteréž takto dvě hlavy mělo. Odporné sobě strany kanovníků stíhaly se žalobami u koncilia i krále českého, který konečně brannou mocí Alše do biskupství uvéstí dal, kdežto koncilium manům biskupským bylo nařídilo, aby věrnost Janovi přísahali. Aleš byl muž slabý; neuměl odolati husitům, kteří se odvážili v přítomnosti Alšově v biskupském chrámě v čas adventní husitskou mší sloužiti. Aleš držel sice statky biskupské, ale více než on choval se jako biskup Olomoucký Jan Litomyšlský. Předvolal k sobě dne 5. února 1418 do Litomyšle kněze z Moravy, kteří učení Husovo nejvíce šířili: Zikmunda kaplana někdy Lacka z Kravař; Mikuláše a Pavla ze Strážnice; Jana, Tomáše a Blažeje z Pačlavic; Petra z Kvasic; Pavla z Veliké; Lva, Stacha a Lukáše z Veselí; Ondřeje z Rataj; Martina ze Znorov; Tomáše z Lipové; Jana z Tlumačova; Mikuláše z Napajedel; Václava ze Šarova; Pavla ze Strílek; Jakuba z Boršic a Martina z Hradčovic. Ovšem že neposlechli. Rozkol působil zhoubně; Jan stíhal klet-

bou i braní přívržence Alšovy, Aleš pak podporován jsa královským hejtmanem v Litovli, Příbíkem z Odlochovic, utiskoval podpůrce Janovy. Stalo se mnoho pohoršlivých věcí, až konečně neblahý spor urovnán tím, že oba biskupové biskupství svá s přivolením papežským vyměnili: Aleš přijal Litemyšlské, Jan Olomucké biskupství.

Proti bojovnému biskupovi Janovi, který sám se v čelo vojsk svých postavil, nastalo zuření veliké se strany Husitův. Hlavním sídlem jejich byl tábor u Nenakunic, v Ostroze a v opevněné Strážnici, měšťě pana Petra z Kravař, odkud odpadlý kněz Bedřich, řečený ze Strážnice, v zášti své proti římskému kněžstvu téměř šílený, houfy tábořské proti katolíkům vypravoval. Drancován klášter Velehradský, farář Polešovský Mikuláš mučen a pak upálen (1421), kdežto téhož roku v měšťě Znojmě několik husitů na hranici konec vzalo. Když císař Zikmund v markrabství moravské se uvázal, utichlo poněkud hnutí husitské; když však pro jiné záležitosti Moravy méně si všímal, vzpružilo se opět. R. 1423 zmocnili se husité zámku Kvasického, Kroměříže odkud však biskupem Janem brzo vyhnáni jsou; roku 1428 dobyli Přerova, který od té doby důležitým sídlem Husitův a později Bratří zůstal. Též v Mor. Krumlově měli Husité oporu, neméně v Tovačově, kde odpadlý farář Novo-Hvězdlický, mnich augustinianský od sv. Tomáše v Brně, tak jistý útulek nalezl (1427), že ani o kletbu církevní naň vynesenu nedbal. Hlavními vůdci Táborův byli na Moravě Jan Tovačovský z Cimburka a Vok ze Svince; později Smil z Moravan. Poslední dvě léta bisku-

pování Jana, který r. 1426 kardinalem se stal, vzrůstalo se husitství tím více, an podle vůle císaře Zikmunda r. 1428 také administraci biskupství Vacovského na sebe vzal a tudíž téměř celý rok krom Moravy meškal. Bránil víru katolickou nejen mečem — odtud příjmení jeho Jan Železný — nýbrž sepsal také dva theologické spisy: *Liber salutis* a *Exemplar salutis*. Zemřel v Ostríhomě dne 9. října 1430.

Konrad III. či Kuneš (1430—1434)

z moravského rodu rytířů ze Zvolu. Držel synodu v Brně (1431), v níž na kanonický život klerikův naléháno a byl při koncilium Bazilejském. Za něho žili v Rajhradě: probošt Marek, Václav z Chváletic, bohoslovečtí spisovatelé, a Jan z Holešova, odchovanec university pražské a pařížské, jeden z hlavních obžalovníků Husových. Psal *Sermones de laudibus beatae M. Virginis*; dále výklad ku písni *Gospodi pomiluj ny a Largum sero*, v němž o sedmeru zvláštních zvyků moravských o štědrém večeru konaných pojednává. — O době té byl smělým vůdcem Táborů na Moravě Smil z Moravan. — Za něho zahájen (r. 1431) církevní sbor v městě Basileji, který si vytknul za hlavní úkoly: 1. vymítání kacířství z lůna církve 2. opravu církve ve hlavě i v údech. 3. zjednání pokoje mezi národy křesťanskými. Sbor ten trval do r. 1439.

Pavel z Miličína (1434—1450)

též ze šlechtické rodiny moravské. Za něho sepsán inventář všech skvostů Olomuckého kostela

(r. 1435), v němž se uvádějí klenoty, ornáty, míšály, kříže a t. d. od nejstarších dob kostelu věnované. Ze seznamu toho jest poznati, jaká nenahraditelná ztráta se stala umění starožitnému, že tyto skvosty r. 1619 od odbojných stavů, roku 1642 od Švedů plundrovány byly a že zbytek r. 1810 na potřeby státní ve válkách francouzských odvésti se musel. — Za něho narovněn dlouholetý spor Čechův a Moravanů s církví katolickou tak zvanými kompaktaty (1436), na kterých vyslání z Čech a z Moravy se sborem Basilejským se byli snesli.

J a n XII. (1450—1454)

řečený Ház, rozený Brňan. Za něho kázal Jan Kapistran z řádu sv. Františka na Moravě; odtud počaly se zakládati v naší zemi kláštery Františkánů: v Brně 1461; v Jemnici 1455, který okolo r. 1680 zaniknul.*)

B o h ů s l a v z e Z v o l y (1454—1457)

synovec biskupa Kunrata III. Muž učený, znamenitý právník. Sepsal výklad k dekretaliím: *Tractatus scholastici super libros decretalium* (4 svazky) a *Vocabularium juris*. Biblioteku svou poručil

*) Od této doby počínajíc není potřebí, abychom obšírněji se rozepisovali, jelikož doba od r. 1440 až do roku 1620 náležitě objasněna jest úvody, které č. kanovník M. Procházka k životopisům sv. Jana Kapistrana a bl. J. Sarkandra přičinil. (Poznámka p. spisovatelova.)

Kartuziákům Olomouckým. — Za něho trpěly statky biskupské mnoho pleněním skrze Zdeňka Kostku z Postupic.

Protas (1457—1482)

ze staroslavného rodu moravských pánů z Boskovic, dříve probošt u sv. Petra v Brně. Žil a biskupoval v době velmi rozhárané i co do věcí politických i náboženských. Když Jiří Poděbradský králem českým volen byl, uznával jej za krále svého, pokud král v odpor s papežskou stolicí nevešel. Spor s papežskou stolicí měl také za následek, že král uherský markrabím moravským se stal a tudíž trhlina v koruně české se zjevila. V boji mezi Jiřím a Matyášem spustošena Morava nemilosrdně, zvláště trpěly statky biskupské, kapitolní a klášterské, jmenovitě spálen Králové klášter na Starém Brně a klášter Třebíčský vzal takovou pohromu, že z ní již se nezotavil. Kompaktaty roku 1435 umluvené nevedly k žádoucímu pokoji, tím méně, an papežové Pius (1458—1464) a Pavel II. (1464—1471) jich neuznávali. Vedle strany katolické a kališnické jevíly se sekty starší a rojily se nové, z nichž nej památnější jsou Bratři, jichžto společnost pod bratrem Řehořem r. 1464 na pevných základech se zřídila a brzo také na Moravě přívržence nalezla n. p. ve Fulneku, Hranicích, Krumlově, v Ivančicích, v Prostějově, v Přerově atd. Bratři sice byli r. 1480 králem Matyášem z Moravy vypověděni; avšak nejen že všichni se nevystěhovali, nýbrž vystěhovalí vraceli se po tajmu opět, tak že přes tuto výpověď v

zemi se šířili. Mravní nákaza, která z toho sektarění pošla, nezůstala bez účinků zhoubných, jež se také při duchovních osobách katolických ukazovaly. Ačkoli za dřívějších let leckterý mnich se byl stal odpadlíkem, panenské kláštery náказы sektářské posud se byly ubránily; ale z r. 1480 zachovala se zpráva, že abatyše kláštera sv. Kláry ve Znojmě, pocházející ze statoslavného rodu panského z Lichtenburgu, z kláštera uprchla a klenoty jeho s sebou vzala! — Za biskupa Protasia založena na Pražské universitě stolice klassické filologie (1464), klášter Františkánů ve Znojmě (1464), r. 1465 nová škola u sv. Maurice v Olomouci. Z doby té pochází také sakramentář v kostele Svatomikulášském ve Znojmě, dílo znamenité, ceny umělecké, a gothická monstrance ve Velké Byteši, též práce mistrně provedená.

Po smrti biskupa Protasia zapověděl král Matyáš olomucké kapitoli biskupa voliti, an se vyjádřil, že se svolením papežovým dosadí na stolicí biskupskou muže, který s to bude olomuckou církev z nynějšího žalostného stavu na lepší způsob povznesti. Ačkoli král takovým jednáním velikou nešetrnost k právům kapitolním ukázal, přece lze mu ji prominouti an skutečně výtečného muže za administratora olomuckého biskupství ustanovil, ježž papež také potvrdil. Byl to

Jan Vítěz (1484—1490)

rodilý Moravan z Prostějova, posud biskup ve Velkém Varaždíně, rádce krále Matyášův nejdůvěr-

nější, muž učený, spravedlivý, nábožný a dobro-
tívý, jenž o vykoupení statků biskupských ze zástav
a dluhů pečoval, chudé a kostely štědře podporoval.
Byl vážen mezi učenici a byl přednostou učené
společnosti dunajské (*sodalitas literaria danubiana*).
R. 1490 založil klášter františkánský v Uh. Hra-
dišti a sám vstoupil r. 1491 do toho řádu, chtěje
po pracovitém a namáhavém životě dny své v
tichosti skončiti. Ale nedosáhnul toho přání, an
král Vladislav tak dlouho mu přimlouval, až ad-
ministraci biskupství Bezpřemského a Srěmského
k sobě přijal a krále radou svou podporoval.
Zemřel teprve r. 1509 a pochován u Františkánů
v Uh. Hradišti. — R. 1484 dal Jan Vítěz *Brevia-
rium Olomucense* v Benátkách tisknouti. R. 1486
vyšla první na Moravě tištěná kniha v Brně :
Missale Olomucense. Krom svrchu dotčeného kla-
štera Františkánův v Uh. Hradišti založen panen-
ský klášter téhož řádu v Brně (1484, nyní klášter
Voršulinek).

Když Jan Vítěz r. 1490 administrace biskup-
ství Olomuckého se vzdal, volila kapitola kanov-
níka a slovutného humanistu Bohuslava Hassen-
steinského z Lobkovic; papež Innocenc VIII. však
volby neuznal a jmenoval kardinala Ardicina bis-
kupem v Olomouci, po jehožto smrti papež Ale-
xander VI. svého synovce Jana Borgiáše bisku-
pem Olomuckým ustanovil. Oba biskupové brali
sice důchody biskupské, ale diecese své nikdy ne-
viděli, kterou administratory svými spravovati dali.
Za takového bezvládí nelze se diviti, že katolicis-
mus čím dále tím více trpěl a sektářství tak se
vzmáhalo, že přívrženci sekt nemající vlastních

kostelů chrámů katolických k službám svým užívali, že řeholníci a světší kněží bez jurisdikce (bez pravomoci) na fary se vtírali a pohoršlivý život vedli (*publicas tabernas visitare, mulierculas suspectas in aedibus suis fovere non verentur*). Teprv mladému olomuckému kanovníkovi z hraběcí rodiny uherské podařilo se obratným vyjednáváním v Římě, že kapitole přirknuto právo volební. A tak volen a papežem uznán byl

Stanislav Turzo (1497—1540)

Držel měsíce máje synodu ve Vyškově, která přísná nařízení proti kněžím kanonická pravidla nezachovávajícím vydala; snešení synody té vydány r. 1499 v Brně tiskem. Za třiačtyřicetiletého biskupování jeho sběhly se velmi důležité události politické i náboženské, z nichž jen nejdůležitější krátce nám vytknouti lze. Snažení biskupovo o vyhubení sektářství bylo marné, jelikož nejmocnější rody šlechtické jmenovitě Bratřím přály jako páni z Tovačova, Pernšteina, Boskovic, Krajku, Lomnice a t. d. Papež poslal sice na Moravu za inkvisitora dominikana Jindřicha Institoris, který r. 1500 měl rozmluvu s knězem bratrským Vavřincem Krasonickým v dominikanském klášteře v Olomouci, ale z bludů jej vyvesti marně se snažil. Týž Jindřich vydal tiskem na obranu církve katolické proti Bratřím, čili jak se jim tehda říkalo proti Valdenským a Pikardům, r. 1501 v Olomouci: *Clipeus adversus Waldensium haeresim* a téhož roku opět: *Opus perutile sermonum in defensione sanctae romanae ecclesiae adversus Waldenses*

haereticos, a rok dříve totiž 1500, dal kanovník Olom. Augustin Käsebrod spis podobného obsahu: De secta Waldensium tamtéž tisknouti. Spisy ty mnoho nepomohly, když mnozí kněží katoličtí nepřikladný život vedli, kdežto při kněžích bratrských sám inkvizitor Jindřich spořádaný jich život chváliti musil, jmenovav n. p. Krasonického moribus satis conspicuum. Jednota bratrská stále se šířila a to tím více, když bohatší páni jí tiskárny zřizovali n. p. r. 1500 v Mladé Boleslavi, 1507 v Litomyšli, 1519 v Hranicích na Moravě, 1525 v Prostějově a t. d. R. 1505 Václav Meziřícký z Lomnice odevzdal všechny fary na rozsáhlých statcích svých kněžím bratrským a jiní páni příkladu jeho následovali. Tak nepůsobil na Moravě dekret krále Vladislava r. 1508 bratří z českých zemí vypuzující pranic, a Bratří nalézali čím dále tím více přízně, tak že roku 1533 připustila Johanka z Boskovic, abatyše králové kláštera na Starém Brně, aby Beneš Optat překlad český Nového zákona jí věnoval, anož nad to více na své útraty jej tisknouti dala. Jako horlivá hájitelka Jednoty z doby té známa také jest paní Marta z Boskovic.

Rozkazy, vyhubiti Jednotu, byli tedy bez účinku. Ale nad to více povstávaly sekty na Moravě dříve nebyvalé jako Flacciani, Sociniani, anož Bratří sami rozpadali se na několik sekt. K tomu ještě se začalo do Moravy také vtírati učení Luterovo, k němuž obyvatelé německých měst brzo se hlásili. První hlásal učení z Němec přišlé Pavel Sperat v Jiblavě (1520—1523), až konečně na veliké hrozby krále Ludvíka od Ji-

hlavských olom. biskupovi vydán jest; měl být upálen, ale na přimluvu mnoha šlechticů jen z českých zemí vypovězen byl. Téhož roku 1520 začal Jan Dubčanský z Habrovan zakládati novou sektu, která však teprve v neděli masopustní r. 1528 při schůzi všech přívrženců jeho v Routce u Letovic se zorganizovala. Jest to sekta Bratří Lileckých neb Habrovaných, jež v několika podstatných člancích od českých Bratří se dělila. Netrvala dlouho; zbytky její přidali se buď k Bratřím buď k Novokřtěncům. Novokřtěnci uvedeni jsou 1526 od Baltasara Hubmaiera do Moravy, který pod ochranou pánův Lichtenšteinských tiskárnu v Mikulově založil. Jsouce pronásledováni v Němcích přicházeli v malých tlupách na Moravu, o níž šla tehdy pověst, že tam každý podle víry své žíti může. Mimo blouznivost náboženskou, která za doby té jako nakažlivá nemoc lidí se chytala, získalo novokřtěncům mnoho přívrženců komunistické jejich zřízení. Měli své kuchyně (Haushaben) t. j. domy, v nichž zásoby potravné společně uloženy byly a v nichž členové k takové kuchyni náležiti ke společným obědům se scházeli. Přicházejíce z Němec a jsouce komunistickým zřízením od ostatního obyvatelstva odděleni zůstali po celý čas, co na Moravě se udrželi (1623), pouhými Němci, tak že jen velmi skrovný počet českého obyvatelstva k nim se přidal. K naléhání biskupa Stanislava rozkázal král Ferdinand I. již r. 1527, aby novokřtěnci z Moravy vyhnáni byli. Ačkoli r. 1528 Hubmaier na vídeňském předměstí Erbberg byl upálen, Tomáš Waldhauser v Brně a téhož roku několik jich také v Olomouci a ve Znojmě

popraveno bylo, přece počet jejich novými příchozími z Němec se množil a rádi na Moravě od statkářů přijímáni byli, jsouce pracovití, obratní řemeslníci, včelaři, mlynáři, kterým vrchnosti pusté osady odevzdávaly, aby opět tam polní hospodářství zavedli. Říkáno jim obyčejně taufáři. Najímali mlýny, pivovary, dvory, pěstovali vinice a chmelnice a jsouce svědomití plátcí vítáni byli každému statkáři, jenž hospodářství své zvelebiti a větší důchody ze svého statku míti chtěl. Původně bydleli na statku Lichtenšteinském v Mikulově, ale šířili se rychle po vesnicích k tomu statku náležitých a po okolních statcích z jedné strany až k Brnu a z druhé až k hranicím uherským. Hlavní jejich kuchyně byly: v Mikulově, v Novém Mlýně,*) v Podivíně, Břeclavě, v Staré Břeclavě, ve Slavkově, v Hustopeči, v Strachotíně, v Pouzdranech, v Pohořelicích, v Přibici, (kde r. 1578 představený všech kuchyní na Moravě Petr Walpot umřel), v Čajkovicích, Šakvicích, v Nosiřslavi, v Hodoníně, v Tvrdonici, Oleksovicích, Ivančicích, Rosicích, Krumlově, Tavikovicích, Němčicích, Židlochovicích, Třtěnici, Višňovém, Uhřicích. V těchto osadách usadili se od roku 1526—1545. Menší houfce, jen několik členů čítající, byli v Perné, Pulgarích, Nikolčicích, Polavě, Vistonicích, Selci (Voitelsbrunn), Tasovicích, Vrbovci, Jemnici, v Bzenci, v Pavlovicích (u Podivína), v Záječím, v Kopčicích, Rakšicích, Napajedlích, Bořeticích, Bilovicích (u Podivína), Hrubčicích (u Ivančic), Prušánkách, Bohuticích, Dambořicích, Žadovicích,

*) Tenkrát jen mlýn, ovšem velmi rozsáhlý, snad největší na Moravě, nyní osada na statku Lednickém.

Lanzhotě, Popicích, Vršavě (na Znojemsku), Viconovicích, Kounicích, Moskovicích, Kobylí, Vlasaticích, Dunajovicích, Jaronovicích, Mistříně, Budkově, Želovicích, Velké, Veselí a Strážnici. Nejzažší sborky jejich byly v Heršpicích a Bučovicích. Jak z toho výpočtu viděti nejvíce rozšíření byli na rozsáhlých statecích pánův z Lichtenšteina, z Lipé, z Žerotína a z Kounic od Mikulova až do Slavkova a odtud až ke Strážnici. Avšak nejen užitek, který statkáři z taufarů měli, byl na příčině, že se jich proti králi, biskupovi a sněmům ujímali, nýbrž také vlažnost, která následkem ustavičného brojení proti katolicismu a rojením se nových sekt, u věcech víry na Moravě povstala. Když r. 1539 pan Jaroš z Pernšteina názor svůj králi u věcech víry v ten smysl vyložil, že víra jest dar Boží, který člověkem dán býti nemůže a proto aby každý při víře své zůstaven byl, kterak mělo se poštěstiti biskupům olomouckým sektáře k římské církvi připojiti? Tak bujnělo sektářství na Moravě dále, tak že Kalenec o době té praví, že v zemi té jsou Kališníci, Bratří, Habrovanští, Luteráni, Sociniáni, Flacciáni, Mikulášenci, Novokřtěnci, Sobotáři atd. — Z panování biskupa Stanislava I. sluší ještě vytknouti: r. 1500 dal papež Julius nařízení, aby na olomoucké kanonikaty šlechtici i nešlechtici se dosazovali. Olom. kanovník Ondřej Ctibor byl slovutným professorem matematiky na universitě vídeňské (1490—1510) Okolo r. 1520 žil Olom. kanovník Jan ze Zvoly, básník a přítel Konrada Celta. R. 1523 (února 27.) narozen v Přerově Jan Blahoslav. R. 1527 tištěna první česká kniha na Moravě a sice v

Prostějově : Jana Dubčanského listové bratřím Bole-slavským poslaní. R. 1528 nařízeno císařským paten-tem. aby tiskaři a prodavači knih sektářských smrtí trestáni byli, kteréžto nařízení se ovšem neplnilo. R. 1530 zřídil Dubčanský tiskárnu v Lulči (in monte liliorum). Téhož roku založena tiskárna v Náměšti, kdež r. 1533 tištěna Optatova Česká Gramatika, Překlad Nového Zákona. Roku 1535 zjevil se první luteranský farář Jan Angelus ve Dvorcích. R. 1538 kázal odpadlý Kartuziák v Olo-mouci v smyslu Lutrovském.

Bernard Zoubek ze Zdětína

(1540 † 11. března 1541).

Jan XIII. řečený Doubrava (1541—1553)

z české šlechtické rodiny, na italských universitách vzdělán, znamenitý theolog a řečník. Přese všechnu jeho pečlivost šířilo se mezi německým obyvatel-stvem, nevyjímaje ani řeholnictva v německých městech, učení Lutrovo, jako v Brně, v Olomouci, a ve Znojmě. Surovosť mravů, kterou protestan-tismus v zápětí měl, nakazila také kláštery; jest tedy výtka nespravedlivá se strany protestantské, že kláštery tehda kázně nezachovávaly. Protestan-tismus rozvázal chtíče smyslné a bohužel také mnozí řeholníci a jeptišky svěsti se dali. Velmi pohoršlivý stav byl jmenovitě v klášteře Louckém u Znojma, o jehožto řeholnicích biskup r. 1543 psal, „že jsou všichni na větším díle do jámy ne-cudnosti a pohoršení upadli“ — Za něho vypo-vězení Bratří z Moravy, odstěhovali se do Pruska (1546), ale vraceli se po tajně brzo. — Biskup

Dubravius vydal několik spisů tiskem, jmenovitě *Historia Bohemiae* (1552). —

Marek Kuen (1553—1565)

rodilý Olomučan, muž vzdělaný a dobrotivý, dbal o zvelebení školství a hospodářství na biskupských statcích. Také za něho šířil se protestantismus a zbujněl tak, že r. 1555 protestanti Olomučtí dominikány v klášteře jejich o velikonoci přepadli a kameny na ně házeli, aniž za to trestáni byli. Odpadlictví kněží se zmáhalo k největšímu pohoršení všech upřímných katolíkův; a k nesmírné bolesti biskupově nejeden řeholník sveden jsa příkladem ženatých pastorův uprchl za příčinou ženitby z kláštera a vzal s sebou klenoty i peníze klášterské; nejinak učinila ta která jeptiška a pro neslušný život přinucen byl biskup v tom kterém klášteře pokárati i probošta neb převora. Toť byl ten vychvalovaný vliv, který prý protestantismus v mravnost a počestnost měl. To byla ta reforma či náprava (?) v církvi, kterou protestantismus skutečně provedl. — Také Bratří čeští v době té horlivě pracovali na ujmu katolicismu, zřídivše r. 1564 tiskárnu v Ivančicích (in insula Hortensi) a v Ostroze; ale co do mravnosti nelze jim vyčítati žádných vad, ani tehda kněží jejich neměli ještě žen, tak že Sopouch, správce duchovní v Třebíči, horlivý přívrženec hraběte Jana z Hardeggu zakladatele nové sekty, o Bratřích do Vitemberku psal, že kněží bratrští jsouce posud neženati největší jsou závadou reformace na Moravě a celá sekta bratrská jsou prý vlastně mniši a nepřátelé

evangelické svobody. Brzo po tom však i duchovní Bratrův se oženili, a u věrouce po větší části k naukám Kalvinovým přilnuli.

Vilém Prusinovský (1565—1572)

ze starožitného moravského rodu rytířův z Víčkova studoval práva a bohosloví v Pádově, muž učený, pro víru katolickou nadšený, povaha železná, o nápravu mravů mezi laiky a duchovními pečlivý. Vida, že sektářství hlavně tiskem tolik prospívá, provedl u císaře (1567), že nařídil, aby z cizozemská žádná nekatolické knihy dovážeti a v zemi žádné knihy a traktáty bez svolení zemského hejtmana tisknouti se neměly; ovšem že přes to nařízení knihy nekatolické přece na Moravě se tiskly. Žlořády v klášteřích přísně káral a trestal; r. 1566 visitován Králové klášter na Starém Brně, kde, jak se mu oznámilo, všelijací „neřádkové a rozpustilosti“ byli; rovněž v Tišnově, kde abatyše Eliška Březanská, nejen rozličné rozpustilosti trpěla nýbrž také na statcích klášterských do kostelů nekatolické kazatele připouštěla. Také v klášteřích mužských trvaly nepořádky dále. Proto si umínil vychování mladého kněžstva povznésti, za kterým účelem založil v Olomouci r. 1565 seminarium clericorum a chtěje také laikům vyšší vzdělání na základě katolické vědy opatřiti, zřídil r. 1570 akademii (universitu) v Olomouci a odevzdal jí jesuitům. Vybízal šlechtice, aby mladé syny své do učení dávali; psal r. 1569 Kropáči z Nevědomí, by jeho syn o učení pečoval: „Kdo čemu se naučí, na tom těžce nenese a umění někdy stojí za sta-

tek a bohatství noby přes kůň převésiti, kvasiti a rozkoše provozovati, čas a věk svůj mrhati, samo se naučí.“ Výtečný biskup Vilém umřel maje teprve 38 let věku svého. — Za doby té vydány od Bratrů v Náměšti Jana Blahoslava Evangelia r. 1471, skvostné dílo typografické, jemuž za té doby co do čistoty papíru a tisku podobného není. Rovněž velmi úpravné dílo jest kancional bratrský r. 1572 v Olomouci tištěný. —

Jan XIV. Grodecký z Brodu (1572—1574), který dobrotou svou sveden statky biskupské velice zadlužil.

Tomáš Albin z Helfenburgu
(1574 † 10. března 1575),

za něhož r. 1574 akademie v Olomouci od papeže potvrzena byla.

Jan XV. řečený Mezon (1576—1578)

rodilý z Telče. Měl půtky se stavy i s kapitolou. Za něho počal blahodárnou činnost Šebestian Freitag z Čepiroch, opat kláštera Louckého, dříve člen řádu sv. Jana a jako takový jeden z vůdců v námořní bitvě u Lepanto proti Turkům, který kázeň v klášteře, do kterého 1572 vstoupil, povznesl a tiskárnu v něm založil, z kteréž několik spisů na obranu víry katolické vyšlo. — Za něho uvedeni jesuité do Brna.

Stanislav II. Pavlovský (1579—1598)

Podobně energický muž jako biskup Vilém Prusinovský, jemuž podobně ustavičné boje s nekato-lickými stavy podjímati a rozličné zlořády kárati a trestati bylo. Byl biskup v pravém slova smyslu apoštolský, který důchody z biskupství jdoucí považoval především jako jmění určené ku zvelebení církve; a protož když mu jeho strýc psal, aby jsa biskupem na otce a bratry nezaomínal, odpověděl mu Stanislav: „U nás není takový obyčej jak v Polště, aby hned stav se kdo biskupem, jakby přátely své zbohatiti měl, obmýšlel, než na to mysliti má, aby předně religii svatú katolickú promovoval a podle ouřadu svého ovečky sobě svěřené k spasení věčnému vedl; a kostel svůj předně opatřil a potom teprva, bude-li moci bez ublížení téhož kostela svého přátelům svým něco učiniti, učinil. Podle toho způsobu na příbuzné a přátele své nezapomenu.“

Koukole v pšenici Páně do jeho biskupování nebylo; on sám měl odpůrců dosti i mezi kanovníky svými. Všudy měl oči, aby ve snaze o zvelebení církve nic nezameškal. Nabyt takové vážnosti již záhy, že mu p. Vratislav z Pernšteina všecky fary na statcích svých odevzdal, aby na ně katolické faráře dosazoval. Poznal, že kanovník olomucký řeči české neznalý málo na vinici Páně v Moravě působiti může; protož když císař Rudolf II. r. 1580 rozeného Nizozemce na kanovníctví v Olomuci odporučoval, odvětil jemu biskup, že kanonikaty olomucké nejsou ná pastvu

cizozemcům nýbrž na odměnu zasloužilým kněžím českého jazyka úplně mocným.

Dbal přísně o dobrý řád mezi knězstvem, jehožto členové mnozí nápravy potřebovali. Když r. 1581 u faráře Nákelského a řeholníka kl. Hradištského, Jiří, protestantské knihy nalezeny byly, pravil tento, že je obdržel od nebožtíka opata Kašpara! Nelze tedy se diviti, že v klášteře tom necírkevní duch vládnul, který jen důrazným zakročením biskupovým lepšiti se začal. Velikou přísností naléhal též, aby nepřislušnosti v panenských klášteřích v Nové Říši, u sv. Anny v Brně, u sv. Kláry ve Znojmě a Olomouci, pak v Tišňově, a taktéž v mužských klášteřích Kartuziáků v Olomouci a v Brně a na Velehradě staveny byly. Podivuhodnou odhodlaností ujímal se katolické víry proti úchvatům německých měst, kde lůza, jsouc nejvíce protestantská, z katolických obřadů smíchy si tropila. Biskup nemaje moci sám královským městům rozkazovati, doléhal vážností svou na královského podkomoří, jemuž města ta podřízena byla, až ten výtržnostem měst přítrž učinil. Tak házeli Znojmáci, když opat Loucký 1579 Boží Tělo ve Znojmě slavil, po něm kameny; v kostele sv. Mikuláše tamtéž procházel se luteranský predikant maje klobouk na hlavě a když jej kněz z kláštera Louckého ke slušnosti napomínal, obdržel od něho políček. Podobně rušena procesí o Božím Těle v Olomouci 1579, ještě více r. 1597, kde Jáchym z Füllšteina, když procesí pod jeho oknem šla, „řval jako zvíře“ a kamenem z okna hodil. Taktéž řádili protestanti v Brně, ještě více však v Jihlavě, kde jedovatou jízlivostí

jen kypěli. Vyhubiti zlobu protestantův ovšem biskup nemohl; ale učinil to, co jediné tenkráté učiniti mohl: pohnul císaře a podkomořího, aby výtržnosti trestány a tím staveny byly. Neupřilí-
šujeme tvrdíce, že nebyt Viléma Prusinovského a Stanislava Pavlovského olomucká církev na sklonku 16. století by byla zanikla. — O době té založena pro Bratry tiskárna ve Vel. Meziříčí a začala se tisknouti Biblí Kralická, jejížto první svazek roku 1579 a šestý 1593 vydány jsou. Na slovu-
tné škole bratrské v Ivančicích byl tehdáž ředitelem slavný Esrom Rüdiger, zeť velikého humanisty Jáchyma Kameraria.

František kníže z Dietrichsteina
(1599—1636)

Co Vilém Prusinovský a Stanislav Pavlovský začali, v tom pokračoval s velikým prospěchem kardinal Dietrichstein. Příběhy politické, které ku bitvě Bělohorské vedly, jsou vůbec známy; též není nikoho tajna činnost kardinalova, kterou k obratu u věcech náboženských směřoval. Nadsazoval zdraví i jmění, aby katolictví k vítězství pomohl. Pomí-
jejíce tuto stránku jeho činnosti uvedeme jen aspoň některé jeho nadací, jimiž o výchování lidu a mládeže pečoval. R. 1606 založil klášter fran-
tiškánský v Kroměříži, r. 1611 kapucínský v Mi-
kulově, r. 1613 kapucínský v Olomouci, r. 1616 kapucínský ve Vyškově, r. 1624 jezuitský v Jihlavě a
ve Znojmě, 1631 piaristův v Mikulově (první klášter téhož řádu na Moravě), 1632 kapucínský ve Znojmě,
1633 piaristův v Lipníku, 1636 jezuitský v Uh. Hra-

dišti. Mimo to pochází od něho mnoho jiných nadací. Hojnost jich vidí se na památném penízi; vyryta jest v něm jabloň, pod kterou spadlá s ní jablka leží, z nichž každé má nápis nějaké kardinalem založené nadace. Pravdivý jest nápis na penízi tom: Copia me inopem fecit t. j. přehojnost mě učinila chudobným. — Za něho trpěl bl. Jan Sarkander, uvedení Pavláni do Vranova (1622) a do Brtnice (1624) a r. 1627 přivezeno tělo sv. Norberta z Magdeburgu na Strahov do Prahy. — R. 1634 učiněn první německý vklad do manských desk v Kroměříži; nápisy však a stálé formule zůstaly české. —

Jan XVI. z Plattensteina (1636—1637)

byl dříve olom. kanovníkem; zemřel však dříve než potvrzení jeho volby z Říma došlo.

Leopold Vilem, arcikníže rakouský (1637—1662)

Rozšířil seminář olomucký, ale meškal jen krátký čas v diecesi. Když Švédové v Moravě byli, vraceli se nekatolíci opět k sektám svým. — Roku 1642 plenili Švédové poklad kostelní a biblioteku kapitolní. — R. 1651 založil hr Lichtenstein kapucíny v Brně, r. 1658 Pavlany v Mor. Krumlově (kdež do r. 1777 nižší gymnasium měli), r. r. 1653 uvedeni jesuité do Telče, r. 1654 založen ústav šlechtičen v Brně a 1662 klášter Františkanský v Dačicích.

Karel I. arcikníže rakouský (1663—1664)
žil jako biskup jen několik měsíců.

Karel II. hr. Lichtenstein-Kastelkorn
(1664—1695)

Muž šlechtyný a štědrý. Ustanovil, aby svátek ss. Cyrilla a Metoděje, jehož na několika místech nesvětili, dne 9. března po celé diecesi slaven byl. Na rozličné nadace věnoval na 300.000 zlatých, summa na onu dobu veliká! Vystavěl znovu residenci biskupskou v Olomouci, založil zahradu v Kroměříži, vyzdobil zámek kroměřížský pracemi vlašských mistrů, zřídil tam biblioteku, uvedl piaristy do Kroměříže (1687), do Staré Vody (1690), do Příbora (1693) Za jeho doby zřízeny kláštery: kapucínský ve Fulneku (1674), servitský v Jaroměřicích (1675), Františkanský v Třebové (1678), dominikanský v Boskovicích (1682), kapucínský v Třebíči (1684), augustinianský ve Vrátníně (1687).

Karel III. vévoda Lotarinský (1695—1710)

Za něho zapovězeno, aby po přijímání kalich s vínem lidu se již nepodával; zvyk ten totiž byl se do jeho dob zachoval a zrušen proto, aby lid tím snáze na přijímání pod obojí zapomněl. R. 1704 vypůjčil si stát na potřeby válečné stříbro od venkovských kostelů.

Wolfgang Hanibal hr. Schrattenbach
(1711—1738)

od r. 1712 kardinalem. Dbal, aby zbytky sektářské s církví smířeny a spojeny byly. Přál, aby Jan Sarkander za blahoslaveného prohlášen byl. Nařídil osmidenní slavnost sv. Jana Nepomuckého (1729), dal *Proprium Olomucense* r. 1732 tisknouti, vystavěl farní kostely v Podliradní Lhotě, Vlkoši a Panny Marie v Kroměříži. — Za něho podstatně změněno biskupské manské právo. Založen klášter servitský ve Veselí (1716), kapucínský v Kyjově (1719), trinitářský v Zašově (1724).

Jakob Arnošt hr. z Lichtensteina
(1738—1745)

stal se r. 1745 arcibiskupem Solnohradským. Založil milosrdné bratry v Prostějově (1739). V klášteře Louckém žil Prokop Diviš, vynálezce hromosvodu.

Ferdinand Julius hr. Troyer (1746 —1758)

od r. 1747 kardinalem. Také on marně se snažil, aby Jan Sarkander za blahoslaveného prohlášen byl. — Založen klášter trinitářský v Holešově (1746), alžbětinský na Starém Brně (1749), milosrdných v Letovicích (1750), piaristský v Kyjově (1756), kapucínský v Prostějově (1756).

Leopold II. hr. Egkh (1758—1760.)

Poručil znamenitou summu olomouckému semináři. Za něho olomouckým biskupům odňato právo pe-

níže raziti. — V Rajhradě žil probošt Bonaventura Pitter (1756—1764), muž o vlastenecký dějezpýt velmi zasloužilý.

Maxmilian hr. Hamilton (1761—1776).

Za něho šířeno také na Moravě rozličné nové učení: libertinismus, naturalismus, deismus a indifferentismus. Biskup vyzval duchovní správce a učitelstvo, aby proti tomu učení se opírali. — Sbírku starožitností a medailií poručil Kroměřížské bibliotece. — R. 1773 zrušen řád jesuitův a tím i všecky jeho kolleje na Moravě. — Za něho ztratila se čeština z manských desk Kroměřížských úplně (1762). Založen klášter milosrdných bratří v Brně (1767), piaristický v Třebové (1769).

Antonín Theodor hr. Colloredo
(1777—1811)

R. 1777 pozdvíženo biskupství Olomucké na arcibiskupství a zřízeno biskupství v Brně. Arcibiskup Colloredo dožil se smutných dob. Nejen že stát sáhal na bez toho ztenčená práva vzhledem k manství biskupskému, nýbrž nastaly ony převraty, kterým stát pánem církve se učinil. Na vychování alumnů pod dozorem státu zřízen generalní seminář v Hradišti u Olomouce pro celou Moravu. — Založen klášter milosrdných ve Vizovicích (1781). — Zrušeno císařem Josefem II také na Moravě mnoho klášterů a jmění jich ve prospěch státu zabaveno; s bibliotekami od komisařů nakládáno někdy až barbarsky. Zrušeny jsou roku 1782

kláštery: 1. cisteriácek v Tišnově a 2. na Starém Brně. 3. Kartuziáku u Brna. 4. Sv. Klary ve Znojmě, sv. Kateřiny v Olomouci. 5. Sv. Kláry v Olomouci. — 1783: 6. trinitářů v Holešově. — 1784: 7. Pavlanů na Vranově a 8. v Brtnici. 9. Premonstrátů v Zábrdovicích. 10. Dominikanů v Brně a 11. v Jihlavě. 12. Cisterciáků ve Žďáře. 13. August. ve Vratěnině.*) 14. Františkánů ve Znojmě. 15. premonstrátů v Louce. 16. augustiniánů v Olomouci, 17. ve Šternberce, 18. v Jevíčku, 19. ve Fulneku, 20. premonstrátův v Hradišti u Olomouce. 21. kapucínů v Kyjově; 22. servitů ve Veselí 23. dominikanů v Boskovicích, 24. servitů v Zašově, 25. cisterciáků na Velehradě, 26. dominikánů v Šumperce, 27. kapucínů v Prostějově. — 1785: 28. servitů v Jaroměřicích, 29. františkánů v Kroměříži, 30. — 1786: 31. františkánů v Brně. 32. Pavlanů v Krumlově. — 1787: 33. kapucínů ve Vyškově. — Mimo to zrušeno mnoho kostelů, mezi nimi staroslavný kostel sv. Petra v Olomouci do r. 1131 sídlo biskupův Olomuckých (1785), kostel poutnický na Hostýně a t. d.

Thadeus hr. Trautmannsdorf
(1811—1819)

stal se r. 1816 kardinalem.

Rudolf Jan arcikníže rakouský (1819-1831)

stal se r. 1819 kardinalem. Zřídil železářny ve

*) Zrušení se neprovedlo tehda, tak že klášter teprv 1814 zaniknul.

ve Vitkovicích. Ochuravěl záhy a nemoc několikaletá skončila život jeho v nejkrásnějším věku.

Ferdinand hr. Chotek (1831—1836)

měl rozličné plány užitečné, nemohl jich však vykonati, an r. 1836 v Praze, kamž ke korunovaci krále Ferdinanda jel, cholerou umřel.

**Maxim. Josef baron Somerau
(1836—1853)**

od r. 1850 kardinalem. Muž nad míru dobrotivý, štědrý podporovatel chudých. Rozšířil na své útraty olomucký alumnat, zřídil dům milosrdných sester v Kroměříži (1845), přestavil kostel sv. Maurice v Kroměříži, zorganizoval arcibiskupský archiv, doplnil sbírku medailí v arcibiskupském zámku Kroměřížském vzácnými kusy, vydal pro moravskou církev Proprium missarum et officiorum, nařídil kněžská exercicia a missie kazatelské. R. 1848 hájil práv církevních tak zvaným „memorandum“ proti tehdejší vládě liberalní a nabídnul residenci svou v Olomouci císaři a králi Ferdinandovi, když ten se z Vídně pro nepokoje odebral. R. 1849, ač již byl kmet osmdesátiletý, měl horlivé účastenství ve schůzi rakouského episkopatu ve Vídni.

**Bedřich lantkrabí z Fürstenbergu
(1853 —)**

od r. 1879 kardinal. Dosednul na prestol arcibiskupský, když vlnobití revoluce r. 1848 sotva se

bylo utišilo. Velikou horlivostí ujal se správy diecese, visitoval pilně fary a dbal i dbá apoštolskou svědomitostí o rozkvět církevního života. Za jedenatřicet let, co panuje, dožil se rozličných běhův a osudů n. p. uzavření konkordatu rakouského s papežskou stolicí (1855) a zrušení ho vládou liberální, ustanovení dogmatu o neposkvrněném početí Panny Marie (1854), vyhlášení Jana Sarkandra za blahoslaveného (1859), prohlášení dogmatu o neomylnosti papežské stolice na všeobecném koncilium v Římě (1869), oloupení téže stolice skrze vládu italskou a t. d. Dopřáno mu dočkati se tisícileté slavnosti příchodu sv. apoštolů na Moravu a viděti, kterak účta k oběma světcům Cyrillovi a Methoději na Moravě se vzmáhá a hojnými poutěmi se ukazuje, za kteroužto příčinou, aby lid totiž v pohodlnější době na Velehrad putovati mohl, svátek našich věrověstců ze dne 9. března přeložen jest na den 5. července.

Moudrým hospodařením zvelebil kardinal Bedřich statky arcibiskupské a užil bohatých důchodů svých v neobyčejné míře na povznesení církve a podporu kněžstva a chudých. O snaze jeho, povýšiti služby Boží okrášlením chrámů, svědčí n. p. skvostný mramorový oltář v chrámě Velehradském jeho nákladem v Římě shotovený, svědčí mnoho staveb kostelních na četných patronatech arcibiskupských zbudovaných; avšak především hlásá a věčně hlásati bude obětivost, štědrost a slávu jeho oprava metropolitního chrámu Svato-Václavského v Olomouci, na niž kardinal velikou sumu vykázal. Založením pacholeckého semináře v Kroměříži postaral se o výchování

zdárného dorostku kněžského a maje na zřeteli úlevu kněžstva chudšího, založil dům pro starší k práci již neschopné kněze; při slavnosti tisícileté památky apoštolů slovanských zřídil „fond arcidiecese Olomucké“ na podporu chudého kněžstva, jež značným kapitalem opatřil. Rovněž štedrá jeho ruka vždy jest otevřena chudým, kteří n. p. v Olomouci měsíčními příspěvky z arcibiskupských důchodů se podporují a skvělé jeho dary nemocnici a opatrovně chudých v Olomouci a Opavě jsou obecně známy. Méně známo však jest, že šlechetný kníže-arcibiskup při visitacích faráře a kaplany nuzné jen důchody mající značnými dary podporuje, vždy při tom pronášeje přání, aby se o tom veřejně nemluvílo. Ale všechny skutky štědrosti a dobročinnosti kníže arcibiskupa a kardinala Bedřicha převýšeny jsou založením „katolického podporovacího spolku pro arcidiecesi Olomuckou“ (1874), jemuž daroval velkostatky Doubravice, Dobromělice, Mořice a Nezamyslice, aby z jejich důchodů chudší kněžstvo arcidiecese podporu dostávalo — věru ne knížecí nýbrž pravý královský dar!*)

Vznešený tento příklad spanilomyslného arcipastýře vzbudil také v kněžstvu arcidiecese myšlenku oslavi i 25leté jubileum biskupování kardinala Bedřicha (1878) způsobem, který by jeho otcovskému srdci nejmilejším byl: kněžstvo sebralo totiž značnou sumu peněz na založení fondu („opus charitatis Fridericianum“), z jehož ročních důchodů se podporovati mají kněží, kteří

*) Jak známo prodal spolek ten r. 1883 statky ty a koupil Velehrad kolébku víry křesťanské na Moraěv

pro churavost mše svaté sloužiti nemohouce žádných stipendií mešních nemají.

Tím však řada dobrých skutků kardinala Bedřicha ještě ukončena není. Založil aneb aspoň znamenitě podporuje řeholnice, které se buď ošetřování nemocných anebo vyučování mládeže věnují ; tak založil špital milosrdných sester v Kroměříži, podporuje kongregaci sv. Františka v Opavě, Olomouci, Tovačově, v Římařově, milosrdné sestry v Chorině, Napajedlich a Vyzovicích, sestry Boromejky ve Fridlandě a Vitkovicích a t. d., a t. d. — Takto Bůh žehnal štědrému arcipastýři dlouhým panováním, aby chrámy zveleboval, chudinu podporoval a světu důkaz dal, že „mrtvá ruka“ velmi živá jest a dobrými skutky život křesťanský na všechny strany oživuje. — —

Poznamenání. Od r. 1777 jest v Brně, jak již svrchu dotčeno, biskupství. K vůli úplnosti klademe zde aspoň jména biskupů brněnských: 1. Matěj Frant. hrabě Chorinský (1777—1786). — 2. Jan Lachenbauer (1786—1799). — 3. Vincenc hr. Schrattenbach (1800—1816). — 4. Václ. Urban rytíř Stuffer (1817—1831). — 5. František Antonín Gindl (1832—1841). — 6. Ant. Arnošt hrabě Schaffgotsche (1841—1870). — 7. Karel Nöttig (1870—1882). — 8. Dr. František Saleský Bauer, nynější biskup, naděje diecese Brněnské (1882—).

Vinc. Brandl.

STANOVY

Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje

v Prně

§ 1. Účel Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje.

Dědictví pečuje o zvedení lidu moravského, jakého náš čas požaduje; o zvedení všestranné, avšak na základě víry katolické s vyloučením všelike politiky.

§ 2. Prostředky k dosažení účelu tohoto.

Spisování a vydávání knih a sice netoliko výhradně náboženských, nýbrž vůbec vzdělávacích a k duchovním potřebám věku našeho prohlédajících, zvláště dějepisu, zeměpisu, poznání vlasti, přírody, řemesel a orby, atd. I v zábavných spisech obsažena býti má buď obrana, buď utvrzování pravdy některé katolické, jízto se odpor časový dotýká.

Vydávati se budou Dědictvím, pokud jmění stačí:

1. Obširné životopisy svatých,
2. Spisy poučné,
3. Spisy zábavné,
4. Časopisy a všelike listy běžné,
5. Předměty umělecké, ku př. obrazy, zeměvidy čili mapy atd.

P o z n á m k a: Orgánem Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje jest „Hlas,“ časopis církevní.

§ 3. Šetření zákonův tiskových .

Při vydávání časopisův, knih běžných, obrazů atd. budou se stávající zákony tiskové zevrubně zachovávatí.

§ 4. Zřízení Dědictví.

1. Spoluudem Dědictví státi se může každý, kdo za sebe jedenkrát na vždy pol ži 10 zl r. m

1. Vklad tento může se zapraviti buď najednou, aneb ve dvou po sobě jdoucích ročních lhůtách ve 5 zl. r. m. které až do dne 30. září každého roku vyplacený bůdtež.

Kdo by do té doby vklad nezaplatil, přestává býti údem Dědictví.

3. Kdo však témuž ústavu 100 zl. věnuje, považován bude za spoluzakladatele a obdrží 4 výtisky věci Dědictvím vydaných zdarma.

4. Kdo jednou na vždy dá 50 zl., bude téhož ústavu spoluúdem I. třídy a obdrží 3 výtisky. Kdo 20 zl. dá, stane se spoluúdem II. třídy a obdrží 2 výtisky. Kdo 10 zl. r. m. položí, bude spoluúdem III. třídy a obdrží jeden výtisk zdarma.

Spojí-li se manžel s manželkou v jeden toliko základ o 10 zl., vydávati se jim budou knihy jen do úmrtí toho, který první v diplomu poznamenán jest.

P o z n a m e n á n í. Bylo-li by potřebí druhého neb třetího vydání některé již vydané knihy, spoluúdomé ji dostávají nebudou, nýbrž knihy ty prodávati se budou ve prospěch pokladnice Dědictví, aby se nákladnější díla vydávati mohla.

Aby úmrtí spoluúda přišlo ústavu tomuto ve známost, žádají se vpp. duchovní pastýřové, aby úmrtí takové pokladníkovi Dědictví, třebaš přímo poštou oznámiti ráčili. Podobného oznámení písemného zapotřebí jest, kdykoliv spoluúd některý buď k vyšší důstojnosti vynikl, neb se jinam přestěhoval.

5. Řehole, děkanství, (vikariáty), osady, kněhárny, školy, rodiny, spolky, bratrstva atd. vstupují dvojnásobným vkladem za spoluzakladatele neb za spoluúdy věčné do Dědictví podle tříd svrchu jmenovaných.

6. Každému volno, doplněním vkladu u vyšší třídu postoupiti. Zašle-li tudíž k. př. spoluúd III. třídy k prvním 10 zl. opětně 10 zl., stane se spoluúdem II. třídy atd. Avšak spoluúdstva postoupiti jinému nedovoluje se.

7. Každý přistupující račíž jméno a místo přebývání svého, jakož i biskupství a děkanství (vikariát) a poslední poštu zevrubně udati.

8. Každý kněz, který jest údem Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje, běře na sebe povinnost, buď ve slavnost, buď některý den v oktávě sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje každoročně sloužiti mši svatou za všechny živé a mrtvé spoluúdy

dotčeného Dědictví; a bude-li líbo a možno-li jinou máti sv. za obrácení národův slovanských od jednoty církevní odloučených, kterouž pobožnost jistě každý spoluúd jakožto věrný katolík spolu konati neopomine.

9. Zemřelí, za které někdo vklad k Dědictví učinil, tak jako ti, kteří na smrtelné posteli nejméně 10 zl. za sebe do Dědictví odkázali, stávají se účastnými duchovních milostí, v předešlém (8) čísle jmenovaných.

Každý, jenž byl vklad ten učinil za mrtvého, pokud živ jest, knihy bez ohledu na velikost vkladu, ovšem nejméně 10 zl. r. m., po jednom výtisku dostávati má.

10. Správu Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje vede výbor sestávající z kněží, kteří buď v Brně, buď na blízku přebývají.

11. U jiných osob a úřadů zastupuje Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje starosta, a nemá-li prázdně od jiného zaměstnání, jeden z jednatelů.

12. Výbor schází se čtvrtletně a k vyzvání starosty i častěji v Brně, aby čeho potřebí v poradu bral, a většinou hlasů přítomných výborníků o nálezech pro celé Dědictví platných rozhodoval. — Výbor má právo, počet údů svých odcházejících doplniti nebo i rozmnožovati, avšak ne jinak než katolickými kněžími, a každoročně uveřejňuje zprávu o činnosti své.

13. Každý spoluúd Dědictví má právo, písemné návrhy své činiti a přání svá projevovati dotčenému výboru, kterýžto při svých shromážděních zavázán jest, jich svědomitě v úvahu bráti a dle nich, pokud potřebno, prospěšno a možno jest, se zachovati.

14. Ve sporech, z poměru spolkového snad vzniklých, děje se odvolání k starostovi, a v domněle nedostatečném vyhovění ku příslušícím c. k. úřadům.

15. Kdo témuž Dědictví obětuje práce své literární neb umělecké, obdrží na výslovnou žádost honorář podle výbornosti, obšírnosti a důležitosti spisu svého, o čemž výbor úsudek pronese.

§ 5. Rozesýlání knih a výtvorův uměleckých.

O rozesýlání knih, spisův a jiných předmětův Dědictvím vydaných, postará se výbor. Každý přistupující

k Dědictví ihned račiž oznámiti, ze které z ustanovených expedicií si knihy bráti bude.

P o z n a m e n á n í I. Pravidlem v této věci ostane, že na lístku tištěno jest: že na poukázání lístku svého každý spoluůd v hlavní komisi u p. K. Winikera, kněhkupce v Brně, Frant. Řivnáče v Praze a Bedřicha Grosse v Olomouci knihy sobě vybíráti má. Kdo by však chtěl poštou knihy své dostati, račiž se obrátiti frankovaným listem na jmenovaná kněhkupectví a přiložíž 3 kr., kterýžto peníz. přísluší kněhkupci za práci a obálku, mimo to ještě 6 kr. na kolkovaný list nákladní.

P o z n a m e n á n í II. Všeliké dopisy v záležitostech Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje buďtež posílány pod adresou: Na čest. kan. M. Procházku, starostu Dědictví; zásylky peněz pak buďtež činěny v listech frankovaných pod adresou:

Pokladnictví ss. Cyrilla a Methoděje
v Braě, ulice dominikánská, biskupský alumnát.

§ 6. Poměr k vládnímu řízení.

1. Vládnímu řízení se ponechává, nahlédati v jednání spolku, bdíti nad zachováním nařízení v propůjčeném potvrzení daných, aneb všeobecnými předpisy stanovených, a uzná-li toho potřebu, přidati spolku od příslušícího úřadu určeného císařského komisaře.

2. Kdyby se spolek rozejíti měl, rozhodne výbor o jmění v duchu Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje a podá o tom předběžnou zprávu vys. c. k. místodržitelství a svému P. T. nejdůstojnějšímu panu biskupovi.

Stanovy tyto potvrzeny jsou výnosem nejd. bisk. konsistoře v Brně se dne 7. srpna 1879 č. 2297 a výnosem vys. c. k. místodržitelství v Brně se dne 2. srpna 1879 č. 23376.

Poznámka redakce. Dle § 5. stanov přijímají se rody položením 0 zl.; k tomu podotknouti třeba, že rod se qěře, dokud jméno se netratí. Dcery provdané, synů-li není, odbíratí budou knihy, pokud žijí; dívky pak jejich, jiné jméno nesoucí nemají už práva toho.

Údy stavu kněžského ^{*}snažně žádáme, aby jak stánovami určeno jest, a jak veškeré údstvo očekává, o slavnosti ss. apoštolů Cyrilla a Methoděje, aneb v některý den

v oktávě téže slavnosti mši sv. za živé a zemřelé spolu-
údy sloužili; mimo to, je-li možná a libo-li, druhou mši
sv. za obrácení národů slovanských od jednoty církve od-
loučených. Ostatní údové nekneží konejtež s týmž nábož-
ným úmyslem v naznačeném čase vroucí modlitby.

Nesmí se také mlčením pominouti fundace, kterouž
učinil první starosta Dědictví František Sušil u ctih. otců
Minoritů v Brně, aby totiž v jejich chrámě každoročně
v oktávě ss. Cyrilla a Methoděje dvě mše sv. za údy Dě-
dictví se sloužily.

Údům, kteří o slavnosti ss. Cyrilla a Methoděje aneb
v oktávě téže slavnosti svátosti hodně přijmou, některý
kostel navštíví a na úmysl sv. Otce se modliti budou,
udělil papež Pius IX. brevem ze dne 21. listopadu 1856
plnomocné odpustky, kteréž se i duším v očistci přivlast-
niti mohou.

Řídící výbor.

~~~~~

Matěj Procházka, čestný kanovník král. kapitoly Brněnské, emer. gymn. prof. v Brně, starosta. — **Fabian Roháček**, spiritual na biskup. bohoslov. učilišti v Brně, pokladník. — **Vladimír Šťastný**, tit. kons. rada, prof. gymnasijsní v Brně, jednatel. — **Dr. Jan Ev. Bílý**, tit. kons. rada, farář v Loučkách. — **Dr. Jos. Chmeliček**, skut. kons. rada, prof. pastorálky v Brně. — **Dr. Karel Elch'er**, tit. kons. rada, farář ve Veverské Bytišce. — **Jan Fátorský**, tit. kons. rada, farář v Pohořelicích. — **Tomáš Hájek**, farář v Záhleňicích. — **Ferd. Harna**, člen správní rady matice arcidiec., farář v Chvalkovcích u Olomouce. — **Dr. Frant. Hošek**, tit. kons. rada, vychovatel. — **Jan Janoušek**, skut. kons. rada, děkan Třebíčský na odpoč. **Karel Kandus**, čestný kanovník Mikulovský, arcikněz v Bystřici. — **Josef Klíma**, tit. kons. rada, farář v Kloboukách. — **Pavel Křižkovský**, kněz ř. sv. Augustina, řed. hudby kost. v Olomouci. — **Beneš Method Kulda**, kanovník na Vyšehradě v Praze. — **Eduard Karlik**, kanovník a děkan v Mikulově. — **František Maršoveký**, skut. kons. rada, děkan a farář u sv. Maří-Majd. v Brně. — **Placidus Mathon**, O. S. B., redaktor „Školy B. Srdce Páně“ v Brně. — **Peregrín Obdržálek**, tit. kons. rada, farář v Blansku. — **Fr. Poimon**, tit. kons. rada, děkan v Želetavě. — **Em. hr. Poetting**, kanovník Olomoucký. — **Dr. Jos. Pospíšil**, tit. kons. rada, profesor theologie v Brně. — **Jak. Procházka**, tit. kons. rada, profesor katechetiky a methodiky v Brně, duchovní správce v klášteře Voršilek. — **Jan Soukop**, tit. kons. rada, farář v Doubravici. — **Eduard Stuchlý**, tit. kons. rada, farář v Podivíně. — **Tomáš Šlumbera**, tit. kons. rada, děkan v Myslbořicích. — **Dr. Fr. Škorpik**, tit. kons. rada, děkan v Kučerově. — **Antanin Šubert**, tit. kons. rada, děkan v Lulči. — **Robert Šuderla**, sídelní kanovník král. kapitoly Brněn-

ské, revisor účtů Děd. ss. Cyr. a Meth. — **Jos Šum**, probošt v Opavě. — **Ignát Wurm**, vikář Olomoucký, kons. rada Ďakovarský, poslanec zemský a rada říšský. — **Jos. Vykydal**, tit. kons. rada, děkan na Velehradě. — **Fr. Weber**, farář v Miloticích, posl. zemský a rada říšský. — **Jan Křesť. Vojtěch**, čest. kanovník, profesor theologie v Brně. — **Theodor Wolf**, prof. náboženství v Brně. — **Dr. Fr. Zeibert**, sídelní kanovník kapitoly Brněnské.

Příjem a výdaj Dědictví ss. Cyr. a Meth. od 1. ledna až do 31. prosince 1883.

Číslo	Příjem a výdaj.	Na úpisech		Na hotovosti	
		zl.	kr.	zl.	kr.
	Zbytek od r. 1882:				
	A. ve veřejných fondech	75850	—	—	—
	B. na hotovosti	—	—	1051	78 ¹ / ₂
	Nový příjem.				
I.	Úroky	—	—	3320	91
II.	Vklady nových údů, do- platky, dary atd.	—	—	1252	60
III.	Za odprodané knihy	—	—	537	78
I V.	Koupená jistina	1000	—	—	—
V.	Rozličné příjmy	—	—	15	98
	Souhrn příjmů	76850	—	6179	5¹/₂
	Vydání.				
I.	Honoráru	—	—	180	—
II.	Za tisk a papír	—	—	1701	38
III.	Za vazbu	—	—	880	—
IV.	Povozné	—	—	26	51
V.	Na zakoupení nové jistiny	—	—	801	63
VI.	Rozličné výdaje	—	—	225	40
	Souhrn výdajů	—	—	3814	92
	Bilance.				
	Když se od příjmů odčítá vydání	76850	—	6179	5 ¹ / ₂
	zbyvá koncem r. 1883	—	—	3314	92
		76850	—	2364	13¹/₂
	Výkaz jmění.				
	A. ve veřejných fondech	76850	—	—	—
	B. na hotovosti	—	—	2364	13 ¹ / ₂

V Brně, dne 31. prosince 1883.

Matěj Procházka, t. č. starosta.

Robert Šuderla,
t. č. skoumatel účtů.

Fahian Roháček,
t. č. pokladník.

Výprodej knih z našeho Dědictví za cenu velmi sníženou.

Dědictví ss. Cyrilla Methoděje má, jak z níže položeného seznamu spatřiti lze, hojnost knih na skladě, kteréž za velmi levnou, v témž seznamu naznačenou cenu prodává. I vybízí všechny ušlechtilé podporovatele dobrého čtení, aby si neobtěžovali tu neb onu knihu aneb i více knih z našeho Dědictví buď pro sebe aneb pro místní knihovnu objednat. Poslouží tím předně sobě samým, neboť obdrží knihy obsahu dobrého, velmi poučného a na mnoze i mile zábavného, na nichž spolu nelpí nic z onoho kalu jedovaté nevěry a nemravnosti, jímž za našich dnů mnohé knihy potřísněny jsou; poslouží tím ale také našemu Dědictví a umožní, aby se budoucně údům větší podíly dávati mohly. — Kdo si řečené knihy opatřiti hodlá, ať se obrátí ústně neb písemně na pokladníka téhož Dědictví, vp. **Fabiána Roháčka**, spirituala na bohosloveckém učilišti v Brně, dominikánská ulice, bisk. alumnát.

Seznam zemřelých údů

Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje*)

V arcidiecési Olomoucké:

Bastl Jakub s manželkou Evou v Dědicích.
Beneš Jakub ze Studnic.
Dp. Daněký Jan, farář v Tršicích.
Dočkalova Františka z Kožušan.
Dokoupil František z Nasoburek.
Faldynova Anna v Místku.
Gola František, nádenník z Kelešovic.
Gola František podsedník z Kelešovic.
Habrna František v Místku.
Haidenreich Filip v Místku.
Dp. Hájek Josef, farář ve Velké Bystřici.
Hejda František v Čelčicích.
Dp. Horák František, farář v Loukově.
Jáchymek Ondřej v Holici.
Jelička Josef v Křenovicích,
Jiříčkova Rosina v Holešově.
Kadida Mariana v Opavě.
Klečkova Anna v Místku.
Kouřská Viktorie v Hradisku.
Králůva Terezie v Rostání,
Látalova Anna z Loučan.
Dp. Lelek Cyprian, duch. správce ve Vodce.
Mojžíškova Anna v Místku.
Mundřick František ze Sviadnova.
Navrátilova Anna v Komně.
Nikl Jiří v Brným
Panáček Jan z Kelešovic.

*) Úctivě se žádají všichni příznivci našeho Dědictví, aby úmrtí spoluúďů správě Dědictví rychle oznamovali, jelikož se to u mnohých teprv po letech stávalo

Paštěka Veronika v Němčicích.
Pavlik Norbert v Oseku.
Petter Jan v Tlumačově
Pohlodek Jan v Dědicích.
Pokluda Josef v Místku.
Dp. Postulka Jan, farář v Kraváři.
Příbýl Ondřej v Dědicích.
Ráb Amalia v Opavě.
Rusý František v Kyselovicích.
Srovnal Jan ve Velké Senici.
Stromský Karel ve Vavrovicích.
Šacha Jan v Kunovicích.
Šafařík František v Tlumačově.
Škrach Anton v Myšlechovicích.
Švábova Františka v Holici.
Tesárek František z Ejvanovic.
Večerka Veronika v Měrutkách.
Veselá Barbora v Místku.
Vévoda Blažej v Dědicích.
Dp. Vodička Frant., farář v Čechách.
Volný Beata v Opavě.
Vrána Karolina v Hrabíně.
Zágonova Františka v Místku.
Zavadil Anton z Duban.
Zavadilova Anna v Olomouci.
Zbořilova Anna v Bojanovicích.
Zdráhal Ignát v Chropini.
Zdráhalova Františka v Zlobicích.

Z diecése Brněnské:

Antoš Josef z Radiškovíc.
Dp. Blažek Václav, farář v Rakvicích.
Březina Leopoldina v Brně.
Cetl František v Sobotovicích.
Fikes Antonín v Svinošicích.
Filipец Jan v Třebenicích.
Formánek Kliment v Drnovicích.
Fryč Ignát v Alinkově.
Gregor Alois v Lanštorfě.
Hamža Ig. s manžel. Antonín a celý rod z Domášova.
Dp. Havlíček Matěj, farář v Slavonicích.
Hnát Jakub v Tišnově.
Jurditš Michal v Nov. Přerově.
Klíma Josef v Dobročkovicích.
Komínková Barbora v Knihnicích.
Kořínek Josef v Boskovicích.
Kostia Maria v Brně.
Koutná Marianna v Drysicích.
Kraml Martin z Rašovic.
Krouchal František v Staré Říši.

Lunja Petr v Karlově,
Malý Vincenc v Těšicích.
Pejchal Jan z Kameničky.
Rašovský Antonín v Čebíně.
Řeholka Martin v Jiříkovicích,
Seifert Anton v Nevojicích.
Strmiska Václav v Dobročkovících.
Vys. důst. p. Suchánek Ant., kanovník a arcikněz v Podivíně.

Svoboda Antonín v Třešti.
Šiburek Jakub ve Valči.
Štěrba Michal v Újezdě.
Švestkova Marie v Střelcích.
Václavek Jakub v Nesovicích.
Vdp. Weiss Peregrin, arcikněz v Radostíně.
Vlkova Karolína roz. Meznikova v Židlochovicích.

Z diecese Králohradecké.

Antoš Josef v Domašíně.
Dp. Dědek František, děkan a vikář v Polné.
Vys. důst. Dr. Stárek Jan, kanovník a profesor
v Králově Hradci, spoluzakladatel Dědictví.
Svobodova Františka v Svojanově.
Dp. Turovský Frant. polní kaplan na odpočinku
v Týnci nad Labem.
Dp. Vinář Jan, duch. správce na Vratslavi.
Dp. Vojtíšek Václ., duch. správce v Třemešné Bílé.
Dp. Vrabec Petr, ředitel a katecheta na hlavní
škole v Ném. Brodě.

Z arcidiecese Pražské.

Herzan Ant. z Poštovic.
Krátký Matěj v Berouně.
Nejdůst. pán Dr. Frant. Průcha, světící biskup
v Praze.

Tito v Pánu zesnuli údové poručení budtež nábožným modlitbám údův živých.

Modleme se: Bože, všech věrných Stvořiteli a Vykupiteli, dušem služebníků a služebnic svých odpuštění všech hříchů rač dáti, aby prominutí, kterého vždycky žádali, pobožnými prosbami dojíti mohli. Skrze Krista Pána našeho. Amen

Odpočinutí věčné dejž jim Pane, a světlo věčné ať jim svítí! Ať odpočívají v pokoji. Amen.

Všem členům Dědictví Cyrillo-Methodějského
odporučujeme co nejvřeleji.

„HLAS“

noviny pro lid,

časopis psaný slohem prstonárodním, který vytknul sobě za úkol, obeznamovati čtenáře své se všemi událostmi a otázkami náboženskými, politickými a společenskými. Nesa se duchem ryze katolickým, hájí důsledně netoliko práva našeho národa, ale i církve katolické. O zábavu stará se vybraným feuilletonem, k němuž přispívají oblíbený našemu lidu „Kukátkář“ a jiné osvědčené síly. V četných dopisech najde čtenář věrný obraz ruchu a života ve vlastech našich. Hospodářům přináší v každém čísle „Hlas“ vhodná poučení, obilní ceny atd. Vůbec nalezne každý v „Hlasu“ vše co v novinách se hledá, podáno způsobem stručným a srozumitelným. „Hlas“ vychází dvakráte za týden ve středu a v sobotu a stojí na celý rok i s poštou 6 zl. r. č., na půl roku 3 zl., na čtvrt roku 1 zl. 50 kr. (Pro Brno bez donášky 5 zl., s donáškou do domu 5 zl. 50 kr.) Dle toho jsou to tedy nejlacinější noviny na Moravě a poněvadž náležejí k listům nejrozšířenějším, jest také inserování či ohlašování v „Hlasu“ velmi výhodné. Předplácí se nejlépe poštovními známkami pod adresou „Hlas“ v Brně.

Redakce Hlasu v Besed. domě.

Škola Božského Srdce Páně

v Brně dominik. ul. č. 4.

Časopis pro katolický lid, zvláště ale pro bratrstva.

Vychází měsíčně o dvou arších veliké osmerky, s četnými obrazy a v hezké úpravě. Celoročně i s poštovní zásilkou stojí 2 zl. Úloha školy jest, pěstovati zdravou, od církve sv. schválenou zbožnost a vystříhati ji před mnohými výstředními pobožnostkami, které k ničemu dobrému nevedou. Mimo to všímáno si zde mnohých divných zjevů v životě jednotlivců i u veřejnosti, které přirozenými zákony vysvětliti se nedají a o kterých obyčejné noviny buď úplně mlčí, aneb mylně se rozepisují.

U administrace Školy a zábavné bibliotéky jest též na skladě:

Výběr rozmanitých menších obrázků, upomínek na I. sv. zpověď a přijímání, sv. biřmování, sv. křtu, symbolických názorů oběti mše sv., měsíční sv. patronové atd., za ceny nejlevnější, jakož i medailky sv. Otce Benedikta, Srdce P. Ježíše, bl. Šurkandra a Anežky České, růžence rozmanité, Neposkv. Početí P. M., P. M. Lurdské a t. p.

Zábavná Bibliotéka

v Brně, na Dominikanské ulici číslo 4.

Vychází v seriích o 20ti archových sešitech aneb k vůli celistvosti povídek a románů ve svazcích a stojí v předplacení s premií 2 zl. 80 kr. Za premium přidává se zdarma vkusný olejobarevný obraz. Ze starších ročníků jsou mimo spisů rozdělaných na sešity, mnohé knihy na skladě, jichž seznam i slevné ceny ochotně zašle administrace.

OBSAH :

Stranka.

Proslov	I.
I. Jubilejní píseň Svatomethodějská na rok 1885. Jan Soukop.	1
II. Život sv. Methoděje, apoštola říše Velkomoravské a Slovanů vůbec. Dr. Matěj Procházka	5
1. Mládí sv. Methoděje a jeho řeholnický život	5
2. Svatí bratři na missijní cestě do Kozarska a působení jejich v této říši	21
3. První apoštolování svatých bratří mezi Slováky	40
4. Apoštolování sv. Cyrilla a Methoda na Moravě	58
5. Rozličná v lidu našem zbylá podání o blahodějně činnosti sv. Cyrilla a Methoda	76
6. Svatí bratři na cestě do Říma	89
7. Svatí bratři v Římě	103
Povýšení jazyka slovanského. Báseň od Vladimíra Šťastného	107
8. Svatý Method arcibiskupem Panonie a Moravy	120
9. Politické převraty na Moravě. Zahynutí věhlasného Rostislava a začátek panování Svatopluka na Moravě	140
10. Apoštolská činnost sv. Methoda na Moravě a v Čechách	153
11. Apoštolská činnost sv. Methoda ve Slezsku, v Polště, u Rusův Haličských a jiných, v Nitránsku a v dolejší Panonii	168
12. Osočování sv. Methoda v Římě a vítězství jeho nad protivníky. Metropole slovanská a povolená jí slovanská bohoslužba či liturgie	185
13. Poslední činy sv. Methoda, jeho úmrtí a pohřbení na Velehradě dne 6. dubna 885	202
14. Vyvrácení a pád veliké říše moravské. Nejdražší nám zbylé dědictví sv. Cyrilla a Methoda	219
Nad hrobem sv. Methoda. Báseň od Vl. Šťastného	221
III. Ovoce víry křesťanské v Čechách a na Moravě. Jakub Procházka	233
IV. Cyrillka na Hané, povídka z časů Rastislavských od Václava Beneše-Třebízského	267
V. Posloupnost nejd. pp. biskupův a arcibiskupův na Moravě od Vinc. Brandla, archiváře zemského	311

Oprava značnějších omylů tiskových.

Na str. 46 v 5. a 6. řádce zdola místo: písmem slovanským národům vhodným, čti: slovanským národům písmem vhodným.

Na str. 47 v 3. řád. shora po slově prosvítá vynech čárku.

"	"	63	"	1.	"	zdola místo: o kterouž čti: skterouž.
"	"	67	"	3. a 16.	"	týhodne " téhodne.
"	"	81	"	11. řád. shora	"	a veliké vážnosti č. u vel. váž.
"	"	94	"	9.	"	s setala čti: se stala.
"	"	99	"	12.	"	zdola " Ptují
"	"	102	"	4.	"	církve " církve.
"	"	134	"	1.	"	ehožté " jehožté
"	"	136	"	2.	"	vo svém " vo svém
"	"	151	"	7.	"	arcibiskupspý " arcibiskupský
"	"	156	"	12.	"	nabytých čti: nabytých.
"	"	173	"	13.	"	Aidno " vidno.
"	"	178	"	7.	"	shora letopelsch " letoplsech
"	"	179	"	17.	"	zdola syuův " synův.
"	"	183	"	1.	"	" tudíž " tudíž.
"	"	185	"	10.	"	shora překázeli " překázeti.
"	"	189	"	15.	"	" platili " platiti.
"	"	200	"	10.	"	zdola přidr eli " přidružili.
"	"	206	"	15.	"	shora pokojně " pokojně.
"	"	215	"	5.	"	" ráchmů " chrámů.
"	"	225	"	9.	"	zdola Jan XI. " Jan IX.
"	"	237	"	16.	"	" Kdvž " Když.
"	"	238	"	4.	"	shora hlasí " hlásí.
"	"	239	"	5.	"	" s ramena " z ramena.
"	"	255	"	3.	"	zdola každého rok " každého roku
"	"	255	"	2.	"	" kran " kra.
"	"	261	"	12.	"	" ne cestě " na cestě.
"	"	304	"	4.	"	" jizbic " jizbici.
"	"	328	"	3.	"	" pobožný " pobočný.
"	"	345	"	10.	"	" k slovu: sv. Tomáše přidej: v Brně
"	"	362	"	3.	"	" místo Erbberg čti: Erdberg.